

Mihail Şolohov

Nobel Edebiyat Ödülü 1965

Ve Durgun Akardı Don - 1

Çeviren: Tektaş Ağaoğlu

Roman
3. Basım

EVRENSEL BASIM YAYIN



EVRENSEL

BASIM YAYIN

Rusça orijinal adı “Tihi Don” (Durgun Don) olan dört ciltlik bu eser, “And Quiet Flows The Don” adıyla yayınlanan (Moskova Yabancı Diller Yayınevi, 1948) İngilizce basımından Türkçeye çevrilmiştir.

Mihail Şolohov

VE DURGUN AKARDI DON

(DURGUN DON)

dört ciltlik nehir roman

*

BİRİNCİ CİLT

Çeviren

Tektaş Ağaoğlu

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın 169

Mihail Şolohov: Ve Durgun Akardı Don - I

Çeviren: Tektaş Ağaoğlu

Genel Kapak Tasarım: Savaş Çekiç

Kapak Uygulama: Devrim Koçlan

ISBN (TK) 978-975-6865-69-9
CİLT NO 978-975-6865-70-5

© Evrensel Basim Yayın 2001 - Sertifika No 11015

Birinci Basım Ekim 2001 - İkinci Basım Kasım 2008

Baskı: Ezgi Matbaası Sertifika No: 12142
Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul
T: 0212 452 23 02 - 654 94 18 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net

VE DURGUN AKARDI DON

BİRİNCİ CİLT

ŞOLOHOV ÜZERİNE

Bir sanatçının hayat akışının onun dünyayı algılayışını belirleyen esas öğe olduğu doğruysa eğer –ki ben öyle olduğunu düşünüyorum– Şolohov'un hayatı Rus sosyal devriminde görülen en derin ve en çalkantılı dönemlerden birine eşlik etmiştir. Kazak toprağındakine benzer fırtınalar başka nerde görüldü ki? Geleneksel bir hayat tarzının kayalık sahillerini hiçbir dalga tehdit edemez gibiydi. Oysa onlar da yeni hayatın hücumuna dayanamayıp yıkıldılar.

Don ülkesinde iç savaş patlak verdiğinde, Şolohov küçük bir çocuktu. Savaş ona okul oldu; hem devrimci iradesini, hem sanatçı yeteneğini biledi.

Sanatının izlediği çizgi ilginçtir. Daha yirmi yaşındayken bir hikâye kitabı yayınlamıştı. Eski kuşaktan olanlar, Sovyet romanının yeni biçimlenmekte olduğu günlerde *Ve Durgun Akardı Don*'un ilk cildinin nasıl karşılandığını bugün de hatırlarlar. Yazar henüz yirmi üç yaşındaydı. Gürültülü, sevinçli, şaşkınlık dolu ve –öngörülerin hepsi umut verici olmadığı için– kısmen kaygı da içeren bir olay yaşandı. "Bu yazarın geleceği ne olacak?" sorusu hepimizi heyecanlandırmıştı. Bundan sonraki beş yılda umulmadık başarılar birbirini kovaladı ve her biri Sovyet dönemi Rus edebiyatının büyük yetenek sahibi yeni bir destan yazarı kazanmış olduğunu doğruladı.

Devrim ve iç savaş destanının ikinci ve üçüncü ciltlerini *Uyandırılmış Toprak*'ın birinci cildi izledi. Bu kitabın yayınlanması bu yazarın ufkunun ne denli geniş olduğunu gösterdi herkese. Bir roman üzerinde çalışmayı yarıda kesip bir yenisine başlamak, sadece öncekinden farklı bir konuyu ele aldığı için değil, aynı zamanda o konunun kendisi güncel olayların hızlı akışı olduğu için de her bakımdan zorlu bir işti. Sanatçının düş dünyasını yıllardır meşgul eden iç savaşın yerini ülkenin bir ucundan öbür ucuna tarımın kolektifleştirilmesi mücadelesi almıştı. Bu son

derece karmaşık girişimi Şolohov başarıyla sonuçlandırdı, çünkü hayatla sürekli temastaydı ve tam bir uyum içinde olduğu çalışan insanları, en ince, zengin ayrıntılara dek yakından tanıyordu. Başarının bir diğer nedeni, elbette, Şolohov'un üstün şiirsel tasvir gücüydü.

Burada niyetim Şolohov'un eserlerinin bir özetini sunmak değil. Onun eserinde öne çıkan iki özgül noktaya dikkat çekmek istiyorum.

Şolohov'un yazarlığının ayrılmaz bir parçası olan cesaret Sovyet edebiyatına tarifi mümkün olmayan yararlar sağlamıştır. Hangi dönemi anlatıyor olursa olsun, hiçbir zaman, hayatın içinde taşıdığı çelişkileri görmezlikten gelmedi. Eserleri her yönüyle geçmişle geleceğin mücadelesini anlatır. İnsan ister istemez Lev Tolstoy'un gençliğinde benimsediği bir ilkeyi hatırlıyor: Asla, doğrudan ya da dolaylı, yalan söylememek; ve asla, söylenmesi gerekeni atlamamak. Şolohov hiçbir şeyi geçiştirmez; doğru neyse, olduğu gibi yazar. Trajediyi drama ya da dramı eğlenceye çeviremez. Onda trajik durumlar gönül okşayıcı kır çiçeği demetleri arasında gizlenmez. Ama gerçek öylesine güçlüdür ki, hayatın acısı ve kederi, olanca acıklılığına rağmen, mutluluğu hedefleyen irade gücüyle ve mutluluğa erişmenin sevinciyle dengelenip aşılır. Bana kalırsa hayat da böyledir. "İyimser trajedi" fikrini boşuna benimsemiş değiliz; bunun bir kelime oyunu olmadığını çok iyi biliyoruz. Sanatçının sergilediği olgudaki trajediyi bütün derinliğiyle kavramakla birlikte, eserin sonunda yine ışığa çıkarız. *Ve Durgun Akardı Don*'un o nefis son cildi tam işte böyle bir kitaptır.

Şolohov'un eserini belirleyen bir başka özgül nitelik, bence, Rus destan yazımında ulusal geleneğin sürekliliğidir. Bununla, klasik destanlarımızın izinden şaşmamak gerekir demek istemiyorum. Şolohov, sanatta ilerlemenin, bir yazarın kendi zamanıyla organik bütünlüğü ve yakınlığı sayesinde gerçekleştiğini gönlümüzü kazanarak gösterdi bize. Bir eserin içeriği dediğimiz şey yazarın yaşadığı çağa dair fikirlerinin bütününden ayrılamaz. Şolohov'un bir

kitabını elimize aldığımızda, bütün inançları, fikirleri ve insani emelleriyle kendi zamanımızı tutarız elimizde. Bir sanatçı olarak Şolohov klasik mirasımızda büyük değer taşıyıp da yeni hayata aykırı düşmeyen, günümüz gerçekçiliğine yabancı olmayıp onunla kaynaşan, sosyalist gerçekçi edebiyatın zenginliğine zenginlik katan her şeyden yararlanmasını bilmiştir.

Mihail Şolohov bu edebiyatın büyük ustasıdır.

Konstantin Fedin

Sevdiğimiz şanlı toprağımız bizim karasabanla sürülmez...
Atlarımızdan kalma nal izleridir karıkları,
Kazak başları ekilidir şanlı toprağımızda.
İyi Yürekli Don Irmağını süsleyen gencecik dullar,
İyi yürekli atamızdır o bizim, yetimler çiçek açar bağrında.
Don Irmağı iyidir, nice ananın babanın gözyaşı saklı onda.

Ey atamız, ey Don, iyi ırmak,
Ey iyi ırmak, neden öyle bozbulanık akarsın?
Nasıl, nasıl bozbulanık akmayayım!
Derinliklerimde soğuk sudur kaynayan,
Bağrımda oynaşan beyaz balıklar!

Eski Kazak türküleri

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Melekof çiftliği Tatarsk köyünün ta sonundaydı. Ağılın kapısı kuzeyde Don'a açılırdı. Yosun kaplı kireçli yamaçlar arasında yirmi metre kadar aşağıya uzanan sarp bayırı indin mi kıyıya varırdın. İnci gibi ışıldayan midye kabukları, kurşunî çakıltaşlarıyla kırık kırpık kıyı derken, bir de bakardın, Don'un çelik mavisi kıpırtılı yüzeyi, rüzgârın altında kaynıyor. Gündoğusuna doğru, harman yerinin çitleri ardında, Hetman şosesi uzanırdı. Bozrak fundalık da o yöne düşüyordu. At toynaklarının ezdiği, yanık kil rengi çayırı geçince yolun iki kola ayrıldığı noktada bir haç vardı. Sonra bozkır. Puslar içinde. Güneyi çorak tepeler çevirmişti. Yol batıdaydı. Alanı geçer, otlaklara yönelirdi.

Kazak Prokoffey Melekof, sondan bir önceki Türk savaşından, yanında bir kadınla döndü köye. Tepeden tırnağa şala sarınmış, ufak tefek bir kadındı bu, yüzü hep örtülü. Ürkek, gamlı gözlerini başkalarından kaçırıyor, ipek şaldan çevresine alışılmadık ağır kokular saçılıyordu. Şalın gökkuşağı rengi nakışları, köyde kadınların kıskançlık damarını kabarttı. Savaşta tutsak düşen Türk kadını, Prokoffey'in akrabalarından uzak durunca, baba Melekof çok geçmeden miras payını ayırıp oğlunu kapı dışarı etti. Hiç hazmedemedi bu rezaleti. Bir daha oğlunun evine adımını atmadı.

Prokoffey düzenini çabuk kurdu. Dülgerlere bir ev yaptırdı, ağılın çitini kendi eliyle çevirdi. Güz gelmeden, boynu bükük yabancı karısını yeni evine götürdü. Dünyalıklarını taşıyan iki tekerli arabanın ardında yürüye yürüye köyün içinden geçtiler. Yaşlısı genci, kim varsa köyde, sokağa uğramıştı. Kazaklar bıyık altından gülüyor, kadınlar aralarında bağıra çağıra söyleşiyorlardı. Kir pas içinde Kazak çocukları Prokoffey'i ıslıklar ve yuhalarla

uğurladılar. Prokoffey yeni sürülmüş bir karığı izler gibi ağır aksak yürüyordu. Paltosunun düğmeleri çözüktü. Karısının ince bileğini kendi ipiri kara avucunun içine almış, saz rengi kıvırcık saçlı başını dünyaya meydan okurcasına dik tutuyordu. Yalnız, elmacık kemiklerinin altındaki yağ benleri şişip şişip seğiriyordu. Çatık kaşlarının arasında ter vardı.

O günden sonra Prokoffey köye hemen hiç inmez oldu. Kazak toplantılarında bile bir daha görünmedi. Don'un yamacında tek başına duran kulübesinde kendi halinde yaşadı. Köyde onun hakkında olur olmaz hikâyeler anlatılıyordu. Köyün çocukları danaları mera yolunun ötesinde otlatmaya götürürlerdi. Dediklerine göre birkaç kere, gün batarken, Prokoffey'i Tatar höyüğüne giden yolda görmüşler. Karısını kucağında taşıyormuş. Tepeye varınca onu ordaki hava çalmış, delik deşik kayanın dibine oturtup kendi de yanına çömeliyormuş. Birlikte bozkırı seyre dalıyorlarmış. Günün son ışıkları solana dek sürüyormuş bu. Sonra Prokoffey karısını koyunpostu gocuğuna sarıp gerisingeri evine götürüyormuş. Köyde tahminin bini bir paraydı. Kimse ne diyeceğini bilemiyordu. Bir akıl sır ermez davranıştı, ne vardı ardında? Kadınlar dedikodu yapmaktan birbirlerinin başında bit kıramaz oldular. Prokoffey'in karısı hakkında da rivayet muhtelifti. Kimine göre insanı büyüleyecek kadar güzelmiş. Kimine göre, tam tersi. Günün birinde durum aydınlığa kavuştu. Köyün en çaçaron kadınlarından biri, Çavuş'un karısı Mavra, ekmek mayası isteme bahanesiyle Prokoffey'e gitti. Prokoffey mayayı getirmek için kilere indiği sıra Mavra işin iç yüzünü öğrendi: Prokoffey'in Türk karısı mendebur suratlının biriydi.

Birkaç dakika sonra köyün ara sokaklarından birinde bir alay kadın Mavra'nın başına üşüşmüştü. Mavra ortada, yanakları al al, başörtüsü yana kaymış, bir şeyler anlatıyordu:

"Ne gördü o karıda bilmem ki, dostlar! Kadın demeye bin şahit ister. Bizde ne güzelim kızlar var! Nalet sıskanın teki bu. Kara gözleri kocaman kocaman. Şeytanın ta kendisi gibi bakıyor insana, tövbe yarabbi! Günü de yaklaşmış olmalı, Allah biliyor ya..."

“Günü yaklaşmış mı dedin?” Kadınlar şaştılar.

“Dünkü çocuk muyum, hemen anladım! Kendim üç tane büyüttüm.”

“Peki yüzü nasıl, neye benziyor?”

“Yüzü mü? Sarı. Gözleri donuk donuk bakıyor. Elin yurdunda yaşamak zoruna gidiyor zaar. Ama dahası var. Prokoffey’in pantolonunu giymiş!”

“Deme!” dediler kadınlar hep bir ağızdan.

“Na bu gözlerimle gördüm, ayağında pantolon vardı. Çizgisiz ama. Prokoffey’in günlüğe giydiği olacak. Entarisinin altına pantolonu çekmiş, paçalarını çoraplarının içine sokuşturmuş... Görünce buz kestim!”

Köyde Prokoffey’in karısının büyücü olduğu fısıldanmaya başladı. Astakof’un gelini (Prokoffey’e komşuydu Astakoflar) yemini bastı: Teslis yortusunun ikinci günü Prokoffey’in karısını görmüş. Gün doğmadan, yalınayak, saçı açık, Astakof’un ineğini sağıyormuş! O günden sonra ineğin memesi kavrulmuş, ufalmış, çocuk yumruğu kadar olmuş. Sütten kesilmiş inek, sonra da geberip gitmiş.

O yıl sığırlara olağanüstü kıran girdi. Don’un sığ, kumluk kıyılarına her gün sürüyle inek ölüsü, gencecik boğa cesedi yığıldı. Ardından atlara bir hal oldu, köyün otlaklarında yayılan sürüler birkaç gün içinde eridi gitti. Ve köyün yollarında, ara sokaklarında uğursuz bir söylentidir dolaştı.

Kazaklar bir toplantı yaptılar, gidip Prokoffey’in kapısına dayandılar. Prokoffey evinden çıktı, merdiven başına dikilip gelenleri selamladı:

“Hayrola, nedir isteğiniz ağalar?”

Kalabalıktan ses çıkmadı. Az daha yanaştılar. İlk bağıran sarhoş bir ihtiyardı:

“Karın olacak cadıyı ortaya çıkar! Yargılayacağız onu!”

Prokoffey hemen dönüp eve girmeye davrandı. Ardından

seğirtip yakaladılar. Takma adı Luşniya olan iriyarı bir Kazak, Prokoffey'in kafasını tuttuğu gibi duvara çarptı. "Kes sesini otur aşağı!" diye haykırdı. "Boşuna bağırma, sana dokunmayacağız. Ama ayaklarımızın altına alıp ezeceğiz o karını. Bütün köy hayvansız kalıp öleceğine o gebersin daha iyi. Ses edeyim deme, dağıtırım beynini!"

"Çıkarın kancığı avluya!" diye basamaklardan bir ses yükseldi. Prokoffey'in askerlik arkadaşlarından biri bir eliyle kadını saçlarından kavradı, öbür elini canhıraş çığlıklar atan ağzına bastırdı, sürüye sürüye kapıdan çıkarıp kalabalığın ayakları altına fırlattı. Bağırıp çağırmalar arasında tiz bir çığlık duyuldu. Prokoffey yarım düzine Kazağı yere yıkıp yıldırım hızıyla kulübeye girdi, duvarda asılı duran palayı kaptı. Kazaklar birbirlerini ite kaka dışarı fırladılar. Prokoffey havada vınlayıp ışıldayan palayı başının üstünde savura savura basamaklardan indi. Geri çekilen kalabalık avluda çil yavrusu gibi dağıldı.

Luşniya ayağına ağır biriydi. Harman yerine varmadan Prokoffey ardından yetişti, yandan aşağı tek bir vuruşta Kazağın gövdesini sol omuz başından beline kadar ikiye biçti. Çit sırıklarını söküp paralayan kalabalık harman yerini aşarak bozkıra saçıldı.

Yarım saat sonra Kazaklar ürke korka yeniden Prokoffey'in çiftliğine yanaştılar. İkisi, tetikte, merdiven başına kadar sokuldu. Prokoffey'in karısı mutfağın eşiğinde kanlar içinde yere serilmişti. Başı arkaya sarkıyordu. Dudakları acıdan kaskatı gerilmiş, dili dışarı uğramıştı. Prokoffey ufacık cırlak bir topu, erken doğan çocuğunu bir koyun postuna sarıyordu. Başı titrekti, gözleri cam gibi.

Prokoffey'in karısı o akşam öldü. Yaşlı anası kıyamadı yanına aldı torununu. Bedenini yulaf lapasıyla ovdular, kısrak sütüyle beslediler. Bir ay sonra baktılar Türk suratlı esmer oğlan topaç gibi, yaşayacak, aldılar kiliseye götürdüler, vaftiz edildi. Pantaleymon dediler adına. Dedesinin adı. Prokoffey on iki yıl hapis yattıktan sonra köye döndü. Kırpılmış kızıl kırçıl sakalı, Rus giysileriyle hiç de Kazağa benzemiyordu. Oğlunu aldı, yine çiftliğine kapandı.

Pantaleymon büyüdü, ele avuca sığmaz karayağız bir delikanlı oldu. Yüz hatlarını, endamını anasından almıştı. Prokoffey komşulardan bir Kazağın kızıyla evlendirdi onu.

İşte ondan sonradır ki köyde Kazak kanına Türk kanı karışmaya başladı. Şahin burunlu, yırtıcı, yakışıklı Kazak ailesi Melekofların köye gelişi böyle oldu. Köyde "Türkler" derlerdi onlara.

Babası ölünce Pantaleymon çiftliği devraldı. Kulübenin saz damını yeniledi, toprağına köyün ortak arazisinden dört dönüm daha kattı, yeni sundurmalar, bir de zahire ambarı yaptırdı. Ambarın damı sacdandı. Kalaycıya sac artıklarından iki yelhorozu ısmarladı. Horozlar ambarın damına takılınca Melekof çiftliği de şenlendi, kelli felli, varlıklı bir çiftliğe döndü.

Geçen yılların ağırlığı altında Pantaleymon Prokofiyeviç budaklı dal gibi yamru yumru bir adam oldu. Omuzları et topladı, hafif de kamburu çıktı ama yine de sırım gibi bir ihtiyardı. Gevrek kemikliydi, bir ayağı aksardı (gençliğinde, bir resmi geçitte atla engel aşarken düşmüş, bacağını kırmıştı), sol kulağında hilâl biçimi gümüşten bir küpeyle dolaşırdı. Saçı sakalı çok ileri yaşına kadar parlak kuzgunî rengini yitirmedi. Kızdı mı gözü bir şey görmezdi. Kanlı canlı karısı o yüzden olacak erken kocadı. Bir zamanlar güzel olan yüzü yıllardır örümcek ağı gibi kırış kırıştı.

Pantaleymon'un evli olan büyük oğlu Piyotra anasına çekmişti: Bodur, kalkık burunlu, elâ gözlü, gümrah saçları mısır püskülü rengindeydi. Oysa Gregor, küçüğü, Piyotra'dan bir karış uzun ve altı yaş küçüktü; şahin burnu, kısık göz çukurları içinde harlı gözlerinin maviye çalar akları, çıkık elmacık kemiklerinin üstünde gepgergin esmer kızılımsı teniyle tıpkı babasıydı. Gregor da, babası gibi, biraz kambur dururdu. Gülümsemelerinde bile ortak bir yan vardı, az vahşice.

Dunya –babasının gözdesi– uzun kollu, uzun bacaklı, iri gözlü bir kızdı. Piyotra'nın karısı Darya ile ufak çocuğunu da sayınca Melekof ailesi tamam oluyordu.

II

Sabah alacasında gökyüzünde daha tek tük yıldız parlıyordu. Bir bulut kümesinin altından yel esiyordu. Don'un üzerini hafiften bir sis basmıştı. İleride kireç çalığı bir tepenin yamacına yığılıyor, külrengi başsız bir yılan gibi dere yataklarına sokuluyordu. Irmağın sol yakası, kumlar, kıyıda ağaçlıklı su birikintileri ve sazlıklar, dalları çiy yüklü ağaçlar, ağaran günün soğuk ve büyüleyici aydınlığıyla tutuşmuş gibiydi. Ufkun ardında güneş için için yanıyor, bir türlü yükselmiyordu.

Melekofların kulübesinde ilk uyanan Pantaleymon Prokofiyeviç oldu. İşlemeli mintanının yakasını ilikleye ilikleye merdiven başına çıktı. Ot bürümüş avlu çiyden gümüşe kesmişti. Pantaleymon hayvanları sokağa saldı. Darya sırtında iç gömleğiyle yanından geçip inekleri sağmaya koştu. Çıplak beyaz baldırlarına çiy taneleri sıçradı, ardında otlar üzerinde buğulu buğulu ayak izleri kaldı. Pantaleymon Prokofiyeviç bir an durup otların tekrar dikelişini seyretti, sonra ön odaya döndü.

Açık pencerenin eşiğinde, ön bahçede çiçek açmış vişne dallarından düşen birkaç pembe taçyaprağı vardı. Gregor, bir kolu yana savrulu, yüzükoyun serilmiş uyuyordu.

"Grişa, balığa geliyor musun?"

"Ne?" diye mırıldandı Gregor. Doğruldu, bacaklarını yataktan aşağı sarkıttı. "Gel de güneş çıkana kadar balık tutalım, hadi," dedi Pantaleymon.

Gregor burnundan soluyarak gündelik pantolonunu askıdan çekti aldı, ayağına geçirdi. Paçalarını beyaz yün çoraplarının içine soktu. Basılmış topuklarını düzelttikten sonra çarıklarını giydi ağır ağır.

Babasının ardından merdiven başına çıkarken, "İyi ama anam yemi kaynattı mı ki?" diye sordu kısık bir sesle.

"Evet. Sen git kayığa, ben şimdi geliyorum."

İhtiyar keskin kokulu kaynamış çavdarı bir kavanoza boşalttı, masaya dökülen taneleri dikkatle avucuna süpürdü, sonra topalla-

ya topallaya kumsala yöneldi. Oraya vardığında oğlu kamburunu çıkarmış oturuyordu kayığın içinde.

"Ne yana gideceğiz?"

"Kara Yar'a. Geçenki kütüğün orayı deneyelim bakalım."

Kıçı dibi kazıyarak kıyıdan kurtuldu kayık, suya oturdu. Akıntı aldı götürdü kayığı. Hem sarsıyor, hem yan çevirmeye uğraşıyordu. Gregor kürekle dümen tutuyor, kürek çekmiyordu.

"Neden kürek çekmiyorsun?"

"Hele bir orta akıntıya varalım, sonra."

Büyük bir hızla akan ana akıntıyı geçen kayık sol yakaya yöneldi. Suyun çağıltısı içinde köyden horoz sesleri duyuluyordu. Kayık ırmağın üstünde yükselen sarp yamaca sürtünerek az ilerde açılan küçük koya girdi. Kıyıdan on beş metre kadar açıkta, suyun yüzünde, batık bir karaağacın çarpık dalları görünüyordu. Ağacın çevresinde azgın köpükler girdaplanıyordu.

"Ben yemi saçarken sen oltayı hazır et," diye fısıldadı Pantaleymon. Elini kavanozun buharlar çıkan ağzından içeri soktu. Çavdarın suyun yüzüne yayılışını duydular, birisi alçak sesle, "Şışt..." diye seslenmiş gibi. Gregor bir iki şişkin taneyi iğneye geçirirken gülümsedi.

"Haydi balıık! Gelin bakalım, büyüklü küçüklü!"

Olta sarmallanarak suya daldı, gerginleşti, sonra yine koyverdi kendini. Gregor ayağının ucuyla kamışa basıp tütün kesesini arandı.

"İş yok balıkta bugün, baba. Ay ufalıyor."

"Kibrit getirdin mi?"

"Getirdim."

"Ver bir ateş!"

İhtiyar, sigarasını tüttürürken, karaağacın ardında dallara takılıp kalan güneşe bir göz attı.

"Sazan ne zaman yer bilinmez," diye karşılık verdi. "Ay ufalırken de yediği olur."

Gregor içini çekti. "Çurçurlar saldırdı anlaşılan yeme," dedi.

Sular çalkalanıp kayığın küpeştesine çarptı. Boyu bir metreyi aşkın bir sazan, kızıl bakırdan dökülmüş gibi parıl parıl, boğuk bir ses çıkararak havaya sıçradı. Enli kuyruğunu çırpınca teknenin içine iri iri su damlaları serpildi.

"Tetik dur şimdi!" Pantaleymon ıslanan sakalını yenine sildi.

Batık ağacın yanında, çıplak dalların arasında aynı anda iki sazan sudan dışarı fırladı. Bir üçüncüsü, daha küçüğü, havada bir silkelendi, sonra inatla kıyıya doğru yüzdü.

Gregor can sıkıntısından sigarasının ıslak ucunu çiğniyordu. Güneş sisler arasında yarı beline kadar yükselmişti. Pantaleymon geri kalan yemi de suya saçtı, dudaklarını büzüp kamışın hareketsiz ucunu kımıltısız bir yüzle seyre koyuldu.

Gregor sigarasının izmaritini tükürüp havada uçuşuna öfkeyle baktı. Kendisini öyle erkenden uyandırdı diye içinden babasına sövüyordu. Aç karnına sigara içmekten yanık kıl tadı gibi pis bir tad vardı ağzında. Tam eğilip avucuna biraz su alacaktı, oltanın ucu hafiften sallandı, batmaya başladı.

"Asılsana, haydi!" diye soluğunu tutup seslendi ihtiyar.

Gregor birden davrandı, kamışı kaptı. Kamış yaylanıp kıvrıldı elinde, ucu suya daldı.

Pantaleymon kayığı kıyıdan iterken, "Sıkı tut!" diye homurdandı.

Gregor kamışı kaldırmaya uğraşıyordu ama balık güçlüydü. Kalın olta sert bir ses çıkararak koptu. Gregor olduğu yerde sallandı. Az daha düşüyordu.

"Öküz gibi güçlü!" diye fısıldadı babası. Bir iğneye yem takmaya çalışıyor, beceremiyordu. Gregor heyecanla gülerek kamışın ucuna yeni olta bağladı, suya bıraktı. Kurşun dibi bulur bulmaz kamışın ucu eğildi.

"Orda işte, namussuz!" diye homurdandı Gregor. Ana akıntıya kapağı atmaya savaşan balığı güçlükle yerinde tutabildi.

Olta suyun yüzüne kamçı gibi çarpıp ardında yeşil parıltılı köpükten bir iz bıraktı. Pantaleymon'un küt parmakları elinde tuttuğu kepçenin sapıyla oynuyordu.

"Dikkat et koparmasın oltayı!"

"Merak etme."

Kızıl-sarı iri bir sazan çıktı suyun yüzüne, kuyruğuyla suyu dövüp köpürttü, sonra yine derinlere daldı.

"Amma da çekiyor kolumu! Yok ama, yağma yok öyle!"

"Sıkı tut onu Grişa!"

"Tutuyorum."

"Bırakma kayığın altına dalsın!"

Gregor derin bir soluk aldı, yorulan balığı kayığa doğru çekti. İhtiyar kepçeyle uzandı. Sazan can havliyle son anda yine dibe daldı.

"Başını kaldır. Biraz hava yutsun, durulur," dedi Pantaleymon.

Gregor güçten kesilen balığı tekrar kayığa doğru çekti. Burnu küpeşteye dayanan balık oracıkta kaldı. Ağzı açık, altın-turuncu kanatları titrek.

"Geberdi!" diye Pantaleymon çatlak bir sesle haykırdı. Kepçeyle uzanıp sudan çıkardı balığı.

Yarım saat daha beklediler, oltalarına bir sazan daha vurmadı. Sonunda ihtiyar, "Sar oltanı," dedi, "bugünlük tuttuk tutacağımızı."

Gregor kayığı kıyıdan itip uzaklaştırdı. Kürek çekerken babasının yüzüne baktı. İhtiyar besbelli bir şey söylemek istiyordu, ama gözlerini yamaca yayılı evlere dikmiş, susuyordu.

"Bak buraya, Gregor..." diye ayağının dibinde yatan çuvalın ipini çekiştirerek az biraz kararsız söze başladı. "Görüyorum, Aksinya Astakova'yla sen..."

Gregor kıpkırmızı oldu, başını çevirdi. Güneşten yanmış kalın boynunu sıkan gömleğinin yakası boyunca teninde ince beyaz bir iz belirdi.

"Ayağını denk al, delikanlı!" diye sözünü sürdürdü ihtiyar. Şimdi sert ve kızgın çıkıyordu sesi. "Yoksa başka türlü konuşurum seninle. Stepan komşumuz, karısıyla oynaşmak olmaz. Sonu kötüye varır öyle işin. Şimdiden söylüyorum sana... bi daha görürsem derini yüzerim, haberin olsun!"

Nasırlı yumruğunu sıkarak gözlerini kıstı, oğlunun yüzünden kanın çekilişini seyretti.

Gregor, babasının gözlerinin ta ortasına bakarak, "Hepsi yalan!" diye homurdandı.

"Sus!"

"Elalem konuşuyorsa ben n'apı..."

"Kes sesini, köpoğlusu!"

Gregor eğildi, küreklere asıldı. Kayık ileri fırladı. Sular geride küçücük girdapsı oyultularla uzaklaştılar.

İkisi de susuyordu. Kıyıya yaklaştıkları sırada babası yeniden hatırlattı:

"Sakın unutma dediğimi. Yoksa bugünden tezi yok geceleri dışarı salmam seni. Avludan adımını atamazsın!"

Gregor cevap vermedi. Kayığı kıyıya çekerken sordu:

"Balığı kadınlara vereyim mi?"

"Bakkala götür sat," dedi babası, daha yumuşak bir sesle. "Parasıyla kendine tütün alırsın."

Gregor dudaklarını ısıra ısıra babasının ardısıra yürüdü. Kızgın gözlerini ensesine dikmişti. "Hadi bakalım, baba!" diye düşünüyordu. "Ayağıma köstek vur istersen, ben çıkıyorum bu akşam!"

Eve varınca, balığa bulaşan kumları güzelce sildi, solungaçlarından bir dal parçası geçirdi.

Çiftliğin kapısında eski arkadaşı Mitka Korşunof'a rastgeldi. Mitka yürürken bir yandan gümüş kakmalı kemerinin ucuyla oynuyordu. Çekik yuvaları içinde elâ gözleri arsız arsız parıldıyordu. Tıpkı bir kedininkiler gibi upuzundu göz bebekleri. Bakışları hilekâr, kaypak.

“Nereye gidiyorsun o balıkla öyle?”

“Bugün tuttuk. Satmaya götürüyorum.”

“Mokof’a mı?”

“Evet.”

Mitka göz ucuyla bir tarttı balığı.

“Yedi kilo var mı dersin?”

“Yedi buçuk. Kantarda tarttık.”

“Ben de geleyim seninle. Pazarlığı ben yaparım.”

“Gel, istiyorsan.”

“Bana ne düşecek, peki?”

Gregor güldü.

“Korkma, canım! Anlaşırız nasıl olsa...”

Kilisede ayin yeni sona ermişti. Köylü birer ikişer sokaklara dağılıyordu. Şamiller, üç kardeş, yolun ucunda belirdiler. En yaşlıları, tek kollu Aleksey, ortadaydı. Asker ceketinin daracık yakası içinde damarları kabaran boynu dimdik, kıvırcık keçi sakalı yine çarpıktı. Sol gözü hep kırpışırdı. Yıllar önce nişan taliminde tüfek elinde patlamış, fırlayan bir demir parçası yanağına saplanmıştı. O gün bugün sol gözü zamanlı zamansız kırpışırdı. Mavi bir yara izi yanağını boydan boya geçip kendir lifini andıran saçlarının arasında gözden kayboluyordu. Sol kolu da dirseğinden paralanıp gitmişti ama tek elle sigara sarmakta köyde kimse onunla yarışamazdı. Tütün torbasını eliyle göğsüne bastırır, dişleriyle kendine yetecek kadar bir kâğıt parçası koparır, ortasını büker, tütünü kabartır, siz daha n’apıyor bu demeye kalmadan o sizden ateş isterdi.

Kolsuz olmasına rağmen köyün en yaman döğüşçüsüydü. Yumruğu öyle su kabağı gibisinden pek iri bir şey değilse de, çift sürerken öküzlerden birine kızmayagörsün, kamçısını da bir yerde unutmuşsa, yumruğu indirdiği gibi sürülü toprağın üstüne sererdi öküzü. Kulaklarından kanlar boşanan hayvanı güç bela ayağa kaldırırlardı. Öbür kardeşleri, Martin ve Prokor da tıpkı Aleksey’e benzerlerdi. Onun gibi tıknaz geniş omuzluydular. Yalnız onlar iki kolluydu.

Gregor, Şamilleri selamladı. Mitka yürümeye devam etti. Başını öbür yana öyle çabuk çevirdi ki, boynunda kemikler çatırdadı. Aleksey Şamil, Paskalya öncesi perhiz günlerinde yumruklar konuşurken Mitka'nın körpecik dişlerine hiç acımamıştı. Şöyle gerilip gerilip bir tane oturtmuştu yüzüne, ne yumruk! Nalçalı topuklardan oyuk oyuk olmuş sis mavisi buzun üstüne Mitka sapasağlam iki dişini birden tükürmüştü.

Gregor'la bir hizaya geldiklerinde Aleksey üst üste beş kere gözünü kırptı.

"Satılık mı elindeki?"

"Alacak mısın?" dedi Gregor.

"Ne istiyorsun?"

"Bir çift genç öküz, üstüne bir kız isterim."

Aleksey gözlerini kısarak yarım kolunu salladı.

"Amma da oyuncu oğlansın! Ha, ha, ha! Üstüne bir kız, ha? Ya veletleri, onları da ister miydin?"

Gregor sırıttı. "Üreyesiniz diye birkaçını sana verdim gitti," dedi, "yoksa bu gidişle Şamillerin dölü kuruyacak!"

Alanda kilise bahçesinin parmaklıkları dibinde köylüler toplanmıştı. Zangoç, elinde tuttuğu bir kazı, başının üstünde havaya kaldırmış bağırıyordu:

"Elli kapik dedik, haydi! Kim daha çok veriyor?"

Kaz boynunu uzatıp uzatıp bakıyor, tespih tanesi gibi gözlerini nefretle kırpıştırıyordu.

Ötede halka olmuş birileri daha vardı. Ortada göğsü haçlar, madalyalarla kaplı bumburuşuk bir ihtiyar, elini kolunu sallaya sallaya bir şeyler anlatıyordu. "İhtiyar Grişaka," dedi Mitka, başıyla kalabalığı gösterip, "Türklerle nasıl savaştığını anlatıyor yine. Hadi gidip dinleyelim."

"Biz onu dinleyelim derken sazan kokup şişecek, oğlum!" dedi Gregor.

"Şişsin, daha iyi ya, ağır çeker."

Alanda yangın tulumbasının durduğu sundurmanın ardında Mokof'un evinin yeşil damı görünüyordu. Helanın önünden geçerlerken Gregor yere tükürdü, burnunu tıkadı. Bir fıçının ardından, kemeri dişlerinin arasında, pantolonunun düğmelerini ilikleyen yaşlı bir adam çıktı.

"Çok mu sıkıştın?" diye sordu Mitka, alaycı.

İhtiyar son düğmeyi de ilikledikten sonra kemeri ağzından aldı.

"Sana ne lan?"

"Burnunu sokmalı oraya senin, ya da sakalını. Sokmalı ki kocakarı bir haftada temizleyemesin!"

"Ben seni sokayım oraya da gör sen!" diye gocunmuş bir sesle karşılık verdi ihtiyar. Mitka güneşten kamaşan kedi gözlerini kıstı.

"Ne de alınganısın!"

"Defol, rezil! Alıp veremediğin ne benimle? Şimdi yersin kayışı bak!"

Gregor gülerek Mokoflar'ın kapısına yöneldi. Merdivenin parmaklıklarını boydan boya yaban asması sarmıştı. Basamakların üstüne nokta nokta, tatlı bir gölge vuruyordu.

"Gör işte bazıları nasıl yaşıyor!" dedi Gregor.

"Tokmağa bak, o bile yaldızlı!" Mitka sayvana açılan kapıyı iterken havayı kokladı. "O moruğu buraya girerken bi düşünsene..."

"Kim var orda?" diye kapının öte yanından biri seslendi.

Gregor sıkıla sıkıla içeri girdi. Yürürken sazanın kuyruğu boyalı döşemeleri süpürdü.

"Kimi aradınız?"

Salıncaklı bir hasır koltukta, elinde içi çilek dolu bir tabak tutan bir kız oturuyordu. Gregor çileklerden birini kapmak üzere aralanmış gülrengi, yürek biçimi dudaklara bakakaldı. Kız başını yana eğip oğlanları tepeden tırnağa süzdü.

Gregor'un imdadına Mitka koştu. Öksürerek, "Balık almak ister miydiniz?" diye sordu.

“Balık mı? Bir dakika, şimdi söylerim size.”

Kız salıncaklı koltuğu durdurup yerinden kalktı, üstü işlemeli terlikleriyle sessizce yürüdü çıktı odadan. Giderken beyaz entarisinin içinden günışığı geçiyordu. Mitka dolgun bacakların belirsiz hatlarını, kızın iç etekliğinin geniş, kabarık dantellerini gördü. Çıplak baldırların ipeksi beyazlığı aklını başından aldı. Yalnız topuklarda derinin rengi sütümsü sarıydı.

“Grişa bak, entariye bak be, her şey görünüyor içinden,” diye Gregor’a bir dirsek attı.

Kız koridora açılan kapıdan döndü geldi, usulcacık yerleşti koltuğa.

“Mutfağa gidin,” diye buyurdu.

Gregor ayak parmaklarının ucuna basarak eve girdi. O gittikten sonra Mitka, yarı kapalı gözlerle, kızın saçlarını altın sarısı iki yarım daireye ayıran çizginin beyazlığına baktı durdu. Kız tezcanlı, yaramaz bakışlarıyla onu süzüyordu.

“Köyden misin sen?”

“Evet.”

“Kimin oğlusun?”

“Korşunof’un.”

“Adın ne peki?”

“Mitri!”

Kız pembe tırnaklarını inceledi bir süre. Sonra dizlerini kırıp bacaklarını altına alıverdi.

“Balığı hanginiz tuttu?”

“Arkadaşım Gregor.”

“Sen de balık tutar mısın?”

“Canım isterse.”

“Oltayla mı?”

“Öyle ya.”

Biraz sustuktan sonra, "Ben de bir gün balığa çıkmak isterdim," dedi kız.

"Pekâlâ. Götürürüm seni istersen."

"Sahi mi? Nasıl yapabiliriz onu?"

"Sabah çok erken kalkman gerek," dedi Mitka.

"Kalkarım ama sen beni uyandırırsan."

"Uyandırırım ya babanı n'apacağız?"

"Ne demek babamı n'apacağız?"

Mitka güldü. "Beni hırsız filan sanır da köpekleri üstüme salarsa?"

"Saçma! Ben köşedeki odada yalnız başıma uyurum. Penceresi şurda işte," diye parmağıyla gösterdi kız. "Gelirsen cama vur, ben kalkarım."

Mutfaktan Gregor'un ürkek sesiyle aşçı kadının kalın gevrek sesi bir duyulup bir kesiliyordu. Mitka sustu. Kemerinin kararmış gümüşlerini elledi.

"Evli misin sen?" diye bıyık altından gülümseyerek sordu kız.

"Neden sordun?"

"Hiç, merak ettim."

"Hayır, bekârım."

Mitka birden kızardı. Kız cilveli bakışlarla gülümsüyor, yere saçılmış sera çileklerinden kopardığı bir çöple oynuyordu.

"Mitka, kızlar hoşlanır mı senden?"

"Bazısı hoşlanır, bazısı hoşlanmaz."

"Ya, öyle mi?.. Niye senin gözlerin kedi gözü gibi öyle?"

"Kedi mi?" Mitka büsbütün afalladı.

"Öyle ya, tabii! Kedi gözleri!"

"Anama çekmişimdir herhalde. Ben n'apayım?"

"Niye evlendirmiyorlar peki seni, Mitka?"

Mitka bir an süren şaşkınlığından sıyrıldı. Kızın sözlerinde yatan alayı sezmişti. Gözlerinin sarısı çakmak çakmak oldu.

"Bir tavuk bulana kadar çöplükte daha çok eşinmem gerekiyor da ondan!"

Kız şaşalayarak kaşlarını kaldırdı. Yanakları al al oldu, doğruldu yerinden. Merdivenden çıkan ayak sesleri duyuldu o sırada. Kızın kaçamak gülümseyişi Mitka'yı ısırgan otu gibi dağladı.

Evin beyi Sergey Platonoviç Mokof, oğlak derisinden bol çizmeleri, şişman gövdesiyle kasıla kasıla Mitka'nın yanından geçti.

"Beni mi arıyordun?" diye sordu, başını çevirmeden.

"Balık getirmişler babacığım!"

Tam o sırada Gregor eli sazansız çıkageldi.

III

Gregor gece gezintisinden döndüğünde sabahın ilk horozu ötmüştü. Merdiven başından ekşi şerbetçiotu ve baharlı altıngöz kokuları geliyordu.

Ayaklarının ucuna basarak eve girdi. Soyundu. Yollu pazar urbalarını özenle askıya astı, haç çıkardı, yattı. Pencere çerçevesinin çapraz gölgesiyle kesik altın sarısı ay ışığı vuruyordu yere. Köşede, işlemeli peşkirlerin altında, kararmış gümüş kaplamalı ikonlar parıldıyordu. Bir süre, yatağın tam üstündeki rafta uçuşan sineklerin telaşlı vızıltısını dinledi.

Tam uykuya dalmak üzereyken mutfakta kardeşinin bebesi ağlamaya başladı. Beşik gıcırdadı. Yağlanmamış araba tekeri gibi. Yengesi Darya'nın, "Uyu bakayım, seni yumurcak seni! Bir dakika rahat vermezsin insana!" diye uykulu bir sesle mırıldandığını işitti. Derken çocuğa usul usul ninni söylemeye başladı Darya.

Hu, hu, hu, hu!
Nerelerdeydin?
Atları bekliyordum.
Ne gördün?
Eyeri sırma işlemeli
Bir at gördüm...

Gregor beşiğin düzgün aralıklı, huzur verici gıcırtılarına dalıp uyumak üzereyken hatırladı: "Yarın Piyotra kampa gidiyor. Darya çocukla kalacak... ekini biçmek bize düşecek."

Başını sıcacık yastığa gömdü. Tekdüze ezgi yine kulağına erişti:

Atın nerde?
Kapı önünde,
Kapı nerde?
Sel götürdü.

Ardı kesilmeyen bir kişnemeyle uyandı bir ara. Piyotra'nın ordu atını sesinden tanıdı. Ağır ağır mintanının düğmelerini iliklediı. Uykudan elleri düşüyordu. Az kalsın Darya'nın söylediği ninninin akıcı uyumuna kapılıp yeniden dalacaktı.

Kazlar nereye gitti?
Kazlar sazlığa gitti.
Sazlar nerede?
Sazları kızlar biçti.
Kızlar nereye gitti?
Kızlar kocaya vardı.
Kocalar nerede?
Onlar savaşa gitti.

Gözlerini ovuşturarak ahıra yollandı. Piyotra'nın atını sokağa çıkardı. Havada salınan bir örümcek ağı yüzünü gıdıklayınca o uykulu hali birden gitti üzerinden.

Don'un yüzünde ay ışığından akıntılı, çırpıntılı, dupduru bir yol uzanıyordu. Irmağın üstünde sis vardı, onun da üstünde yere serpili buğday taneleri gibi yıldızlar. At, ayaklarıyla yeri yoklaya yoklaya ilerledi. Suya iniş kolay olmadı. Irmağın öbür kıyısından ördek sesleri geliyordu. Bir yayın, kıyıya yakın çamurlu sığ suda sıçrayıp küçük balıkların peşinden seğirtti.

Gregor epey bir zaman kaldı suyun başında. Kıyıdan ağır, mide bulandırıcı bir küf ve çürük kokusu saçılıyordu. Atın dudaklarından küçücük bir damla su düştü. Gregor'un yüreği açılıverdi. İyiydi hayat, dertsiz. Dönüşte gündoğusuna doğru baktı. Orada koyu mavilikler içinde gün ışımaya başlamıştı.

Ahırın yanı başında anasına rastgeldi.

"Sen misin, Grişa?"

"Kim olsun ki başka?"

"Ata suyunu verdin mi?"

"Verdim," dedi sözü uzatmadan Gregor.

Anası, kucağında bir önlük dolusu tezekle, pörsümüş çıplak ayakları yere şap şap vurarak kalçaları üstüne yığıla yığıla uzaklaştı.

"Git de Astakofları uyandır!" diye seslendi Gregor'a. "Stepan bizim Piyotra'yla gideceğim diyordu."

Sabah ayazı Gregor'un içinde sanki gergin bir yayı tınlatmıştı. Bütün vücudu iğne iğne sızlıyordu. Astakofların kulübesine çıkan üç yankılı basamağı bir solukta tırmandı. Kapı sürgülenmemişti. Stepan mutfakta bir kilime uzanmış, karısının başı koluna dayalı, uyuyordu.

Sabahın alacakaranlığı çözülüyordu.

Gregor, Aksinya'ya baktı. İç gömleği dizlerinin üstüne kadar sıyrılmış, kavak-akı bacakları uluorta iki yana açılmıştı. Gregor bakakaldı. Ağzı kupkuruydu. Kafasının içinde sanki demir dövülüyordu.

Gözleri odanın içinde dolaştı. Garip, kısık bir sesle, "Hey, kimse var mı?" diye seslendi. "Uyanın, haydi!"

Aksinya uyanarak hıçkırır gibi bir ses çıkardı.

"Kim var orda?" Telaşla eteklerini çekiştirip bacaklarını örttü. Yastığına bir parça salya bulaşmıştı. Gün ağarmadayken kadın kısmısının uykusu ağır olur.

"Benim, ben! Anam gönderdi sizi uyandırayım diye."

"Şimdi kalkıyoruz. Pirelerden yerde yattık. Stepan, kalksana hadi! İşitiyor musun?" Gregor kadının sesinden sıkıldığını anladı, hemen uzaklaştı.

Köyden otuz Kazak, mayıs eğitim kampına gidecekti. Saat

yediden az önce, katranlı muşamba bezi örtülü arabalar, sırtlarında ev dokuması mintanlarıyla teçhizatlarını yüklenmiş kimi atlı, kimi yaya Kazaklar alana akmaya başladı.

Piyotra merdivenlerde duruyordu. Dizginlerden biri kopmuştu, acele onu dikiyordu. Babası topal bacağıyla atının çevresinde dolanıp duruyor, yalağa yulaf dolduruyordu. İkide bir bağırıp soruyordu:

"Dunya, gevrekleri torbaya koydun mu? Domuz yağını tuzladın mı?"

Dunya, yanakları al al, taptaze kırlangıç gibi ordan oraya mekik dokurken babasının bağırmalarına gülerek cevap yetiştiriyordu:

"Sen kendi işine bak, baba. Öyle iyi yerleştiriyorum ki abimin her bir şeyini, Çerkask'a* kadar yerinden kıymık oynamayacak!"

Piyotra başıyla atı gösterip, "Bitmedi mi yemesi?" dedi. "Aç daha hayvan," dedi Pantaleymon, düşünceli bir sesle. Kaba avucuyla eyer keçesini yokladı. Ufacık bir kıymık takılsın keçeye, bir seferde yalar, cılk yara eder hayvanın sırtını.

"Yemesi bitince su da içsin biraz, baba."

"Gregor şimdi indirir Don'a onu."

Gregor uzun bacaklı, kalın kemikli, alnı kartoplu Don atını alıp bahçe kapısından çıkardı. Sol elini hafifçe ensesine dayayıp sırtına atladı, tezden tırısa kalktı. Irmağa doğru inerken dizginleri kısmaya çalıştı, at tökezlendi, daha hızlandı, bayır aşağı uçtu. Gregor kendini arkaya vermiş, neredeyse hayvanın omurgası üzerine yatmıştı. O sırada elinde kovalarla ırmağa inen bir kadın ilişti gözüne. Hemen yoldan saptı, ardında bir toz bulutu bırakarak hayvanı suya vurdu.

Aksinya Astakova salına salına yamaçtan aşağı iniyordu. Öteden bağırdı Gregor'a:

"Kaçık herif, sen de! Az kaldı eziyordun beni, o nasıl ata binmek öyle? Söyleyeyim babana da gör sen!"

---

* *Çerkask:* Novoçerkask.

“Kızma komşum, kızma. Kocanı kampa gönderince çiftliğinde bana ihtiyacın olmayacak mı dersin?”

“Allah Allah, niçin ihtiyacım olacakmış sana?”

“Hasat vakti gelince yalvarırsın ama!” diye güldü Gregor.

Aksinya kıvrak bir hareketle ırmaktan dopdolu bir kova su aldı. Rüzgâra karşı eteğini dizlerinin arasına sıkıştırdı.

“Stepan yola hazırlandı mı?”

“Sana ne bundan?”

“Ne kızıyorsun yahu, soramaz mıyım?”

“Hazırlandı. N’apalım yani?”

“Desene adamsız kalacaksın?”

“Öyle.”

At ağzını sudan çekti, ön ayakları akıntıda, Don’un karşı kıyılarını seyre daldı. Aksinya ikinci kovayı da doldurdu, sopasını omuzuna yerleştirdi, salına salına yamacı tırmanmaya başladı. Gregor atı çevirip peşinden gitti. Rüzgâr Aksinya’nın eteklerini dalgalandırıyor, esmer ensesinde yumuşacık kıvırcık tüyleri uçuruyordu. İşlemeli yassı takkesi iri topuzunun üstünde alev alev parıldıyordu. Pembe gömleği belden etekliğinin içine toplanmış, sırtını, omuzlarını sarmıştı. Yamacı tırmanırken öne eğildikçe gömleğinin altından sırtının kuluncu görünüyordu. Koltuk altlarındaki halka halka ter lekelerine Gregor’un gözü takıldı. Genç kadının hiçbir hareketini kaçırmıyordu. İçi gidiyordu yeniden konuşsunlar diye.

“Peki, kocanı hiç özlemeyecek misin?”

Aksinya başını çevirdi, yürümeyi kesmeden gülümsedi.

“Özlemez olur muyum? Sen bir evlen de bak!” dedi soluğunu tutarak. Sonra kesik kesik sürdürdü sözünü: “Evlen, görürsün insan sevdiğini arar mı aramaz mı?”

Gregor atı tam kadının hizasına sürdü. Gözlerinin içine bakarak, “Ama başka karılar sevinir kocaları gidiyor diye,” dedi. “Bizim Piyotra gidince Darya gör bak nasıl semirecek.”

Aksinya'nın burun kanatları titredi. Soluğu sıklaştı.

"Koca değil mi, kanını emer insanın!" Alnına dökülen saçlarını düzeltti. "Yakında evlenmiş görecek miyiz seni de?"

"Bilmem. Babam bilir. Olursa, askerden sonra."

"Gençsin daha, evlenme!"

"Neden evlenmeyecekmişim?"

"Evlilik sırf acı, keder de ondan!" Aksinya gözlerini kaldırıp kaşlarının altından baktı. Dudaklarını aralamadan acı acı gülümsedi. Gregor ilk kez bir şeye dikkat etti: Hiç utanmasız istekli, dolgun dudakları vardı Aksinya'nın. Parmaklarıyla atın yelesini tarayarak cevap verdi:

"Benim evlenmeye niyetim yok. Beni böyle de seven olur."

"Gözüne kestirdiğin biri var mı bari?"

"Ona ne hacet? Sen Stepan'ı yolcu ettiğine göre..."

"Sen beni rahat bıraksan iyi edersin."

"N'aparsın yani?"

"Stepan'a söylersem görürsün gününü."

"Gösteririm ben o Stepan'a..."

"Kendine o kadar güvenme. İlkin sen ağlarsan sonra karışmam!"

"Boşuna gözümü korkutmaya çalışma, Aksinya!"

"Gözünü korkutmuyorum. Sen git genç kızlarla oynaş. Bana göz koma da, n'aparsan yap."

"Madem öyle diyorsun, ben de hiç gözümü ayırmam senden!"

"İyi ya, ayırma öyleyse!"

Aksinya barışçıl bir bakışla gülümsedi. Patikadan saptı, atın yanından dolanmayı denedi. Gregor atı çevirdi, kadının yolunu kesti.

"Grişa, bırak geçeyim!"

"Geçirmiyorum."

“Bırak, aptallık etme! Gidip kocamı yolcu edeceğim.”

Gregor gülümseyerek atı dürtükledi. Hayvan Aksinya’yı kayalığa iteledi.

“Bırak, geçeyim, deli! Adamlar var orda. Ne derler bizi görürlerse?” diye mırıldandı Aksinya. Korkuyla çevresine bakındı. Kaşlarını çatarak arkasına bakmadan yürüdü gitti.

Piyotra basamaklarda ailesiyle helalleşiyordu. Gregor ata eyerini vurdu. Ağabeyi palasını yanında tutup koşarak merdivenden indi geldi, dizginleri eline aldı. Yola çıkacağını anlayan hayvan yerinde duramıyor, gemini geveliyordu. Bir ayağı üzengide, Piyotra babasına seslendi:

“Baba, yaşlı öküzleri fazla çalıştırma. Güzün satarız. Gregor’a ordu atı gerekecek. Bozkır otunu da satmayın. Çayır bu yıl ne kadar ot verir sen de biliyorsun.”

“Hadi bakalım, yollan sen! Tanrı yolunu açık etsin!” dedi ihtiyar, haç çıkararak.

Piyotra ağır gövdesini kaldırdı, eyere yerleşti. Mintanının eteklerini arkada kemerinin içine sokarak düzeltti. At kapıya doğru yürüdü. Süvari palası atın hareketiyle uyum içinde sallanıyor, kabzası güneşte donuk donuk parıldıyordu.

Darya kucağında çocuğuyla Piyotra’nın ardından koştu. İlyinişna avlunun ortasında durmuş, gözlerinin yaşını yenine siliyordu. Önlüğünün köşesini kaldırıp sümkürdü.

“Ağabey, ağabey! Çörekler, çörekleri unuttun! Patates çörekleri!” diye haykırarak Dunya kapıya koştu.

“Ne bağırıyorsun kız, sen de!” diye Gregor çıkıştı ona.

“Çöreklerini unuttu!” Dunya kapının kütüğüne yaslanıp ağlamaya başladı. Al yanaklarından akan yaşlar gömleğine döküldü.

Darya elini gözüne siper etmiş, toz bulutunun içinden kocasının ak mintanını gözlüyordu. O sırada Pantaleymon çürümüş kapı kütüğünü tutup şöyle bir sarstı, Gregor’a dönerek: “Kapıyı çıkar da onarıver. Yeni bir kütük koy bunun yerine,” dedi. Bir an düşünceli düşünceli durdu.

"Piyotra gitti," dedi sonra.

Gregor örme çitin arasından Stepan'ın yola hazırlandığını gördü. Yeşil yün etekliğini giymiş Aksinya kocasının atını çıkarıyordu. Stepan gülümseyerek bir şey söyledi ona, sonra usulca, sahiplenircesine öptü karısını. Kolu uzun zaman Aksinya'nın omuzunda kaldı. Güneş yanığı nasırlı eli, karısının beyaz gömleği üstünde kömür gibi karaydı. Sırtı Gregor'a dönüktü. Çitin aralığından traşlı kaba ensesi, az düşük geniş omuzları, ne zaman karısına eğilse, kumral bıyığının kıvrık uçları görünüyordu.

Aksinya bir şeye güldü, başını salladı. Stepan koca vücudunun ağırlığını eyere yerleştirince iri yağız aygır bir kaykıldı. Eyerde kök salmış gibi oturan Stepan atını sürerek çıktı kapıdan. Aksinya yanında yürüyor, üzengiden tutuyordu. Sevgiyle, özlemle bakıyordu kocasının gözlerinin içine.

Gregor yolun dönemecine kadar gözlerini kırpmadan arkalarından baktı.

IV

Akşama doğru ufukta fırtına belirdi. Ağır bulutlar gelip gelip köyün üstünde durdu. Rüzgârın kamçılamasıyla azan Don köpüklü koca dalgalarla kıyılara saldırdı. Şimşekler gökyüzünü aleve boğuyor, arada bir duyulan gökgürültüsü yeri göğü sarsıyordu. Bulutların hemen altında bir atmaca kanatlarını açmış dönenip duruyordu. Peşinden büyük bir şamatayla kargalar uçuyordu. Beraberinde getirdiği serinlikle bulut doğudan gelip Don'u geçti, sulak çayırların ötesinde gökyüzü karardı, bozkırda ses seda kesildi. Köyde kapanlı kepenkler takırdadı, akşam duasından dönen yaşlı kadınlar haç çıkararak evlerine koştular. Alanda boz renkli bir toz sütunu döne döne yükseldi, sıcağa doymuş toprağın bağrına yağmurun ilk damlaları serpilmeye başladı.

Dunya, örgülü saçları havada uça uça koşup avluyu geçti. Kümesin kapısını sürgüledi, avlunun ortasında durdu. Burun delikleri, tehlike sezen at gibi açılmıştı. Sokakta çocuklar ordan

oraya koşuşuyordu. Sekiz yaşında Mişka başında babasının geniş siperlikli gülünç kasketiyle habire dönüyor, keskin çığlıklar atıp türkü çağırıyordu:

Yağmur, yağmur, geçsene,
Biz dışarı çıkıyoruz.
Tanrıya adağımız var,
İsa'mıza duamız!

Dunya, içi gide gide, Mişka'nın yeri döven tabanları çatlamış çıplak ayaklarına baktı.

Yağmurda oynasın, başı ıslansın istiyordu o da. Kim bilir belki saçları daha sık, daha kıvırcık olurdu! O da, Mişka'nın arkadaşı gibi, yolun kenarında toza bulanmış ısırgan otları içine yuvarlanmaya ramak kalıncaya dek elleri üstünde durabilseydi! Ama işte anası pencerede kızgın kızgın dudaklarını kıpırdatıyordu. İçini çekerek eve koştu. Yağmur hızlanmıştı. Tam tepelerinde gök gürledi. Gürültüsü yuvarlana yuvarlana Don'u aşıp uzaklaştı.

Merdiven başında Pantaleymon'la Gregor üst üste katlı dip ağını yan odadan çıkarıyorlardı. Gregor kan ter içinde kalmıştı.

"İplikle çuvaldız getir, çabuk!" diye Dunya'ya bağırdı. Darya oturdu, ağı onarmaya koyuldu. Bebeğin beşiğini sallayan kaynanası homurdanıyordu:

"Senin gibisi bir yerde görülmez, deli herif! Yatağa girsek n'olurdu şimdi sanki? Gazın pahası güngide artmakta, sen tutmuş hâlâ yakıyorsun. Yine ne kodun aklına? Yine nerelere gideceksin? Üstelik boğulacaksın da. Allah'ın gazabı avluda. Bak bak, nasıl da sarsıyor evi! Yarabbim, sen bilirsin! Göklerin anası Meryem anamız sen bizi koru..."

Mutfak, bir an göz kamaştırıcı mavi aydınlığa boğuldu. Her şey sustu. Kepenklere vuran yağmurun sesi duyuluyordu yalnız. Ardından gök gürültüsü geldi. Dunya ağlamaklı bir ses çıkarıp yüzünü ağlara döndü. Darya pencerelere, kapıya doğru haç çıkardı. Yaşlı kadın dehşetten büyümüş gözlerle bacaklarına sürtünen kediye baktı.

“Dunya, kov şu nâleti...” diye haykırdı. “Göklerin anası, günahlarımı sen bağışla!.. Dunya, çıkar şu kediyi, sal avluya! Defol, pis cin! Allah senin...”

Gregor ağı elinden bıraktı, sessizce gülmeye başladı.

“N’oldu, ne sızlanıyorsun öyle? Yeter, haydi!” diye bağırdı babası. “İşinize bakın siz, kadınlar! Geçen gün demedim mi ben size ağları elden geçirin diye?”

“Ne balığı tutacağını sanıyorsun sen bu havada?” diyecek oldu karısı.

“Madem anlamıyorsun, kes sesini! Balık kıyıya vuracak. Fırtınadan ürker. Su çoktan bulanmıştır. Dunya, koş bakalım sular kabarmış mı, bir şey duyuluyor mu?”

Dunya isteksiz isteksiz kapıya yöneldi.

İlyinişna daha direniyordu: “Suya kim girecek seninle? Sakın Darya girmesin, göğsü soğuk alırsa sonra...”

“Benle Gregor gireceğiz. Öbür ağ için de... Aksinya’yla kadınlardan birini çağırırız.”

Dunya soluk soluğa içeri girdi. Kirpiklerinde yağmur taneleri titreşiyordu. Islak, kara toprak kokusuyla birlikte geldi.

“Sular öyle bi çağıldıyor ki!”

“Sen de geliyor musun?”

“Kim geliyor başka?”

“Birkaç kadın çağıracağız.”

“Ben de gelirim öyleyse.”

“Giy paltonu, koş git Aksinya’ya,” dedi babası. “Gelecekse, söyle, Malaşka Frolova’yı da alsın gelsin.”

“O karı hiç üşümez,” diye gülümsedi Gregor, “damızlık domuz gibi yağlı mübarek!”

“Niçin bir parça kuru saman almıyorsun yanına Grişa, canım?” dedi anası. “Göğsüne koy, üşütmeyesin.”

“Doğru. Gregor, git bir parça saman al da gel. Ananın hakkı var.”

Dunya çok geçmeden kadınlarla birlikte döndü. Aksinya mavi gömlek giymiş, partal ceketinin belini iple sıkmıştı. Bu kılıkta olduğundan daha zayıf, daha kısa boylu görünüyordu. Darya ile bakışıp gülüştüler. Başörtüsünü çıkardı, saçının topuzunu sıkıladı, başını arkaya atıp, gözlerini Gregor'a dikti. Soğuk soğuk baktı. Şişko Malaşka çoraplarını bağlarken kısık sesiyle söyleniyordu:

"Çuvalınız var mı bari? Göstereceğiz balıklara bugün!"

Hep birden avluya çıktılar. Yağmur aynı şiddetle yağıyor, suyu içip şişen toprağı dövüyor, su birikintilerini köpürterek yol yol Don'a akıyordu.

Yamaç aşağı ırmağa doğru Gregor önden gitti.

Hiç sebepsiz birden içi şenlendi.

"Dikkat et, baba, çukur var!"

"Kapkaranlık her yer."

"Aksinya, yapış sen bana," diye güldü Malaşka.

"Şurası iskele değil mi, Gregor?"

"Evet."

"Buradan başlayın!" diye Pantaleymon rüzgârın uğultusu üstünden bağırdı.

"İşitemiyorum ne dediğini, amca!" dedi Malaşka, kısık sesiyle.

Pantaleymon, "Girin suya, haydi!" diye karşılık verdi. "Ben derinden gidiyorum... Derinden... diyorum! Malaşka, sağır, sen de, nereye salıyorsun o ağı? Ben derine gidiyorum. Gregor, Grişa, Aksinya kıyıyı tutsun!"

Don'dan korkunç bir uğultu geliyordu. Rüzgâr eğri eğri yağan yağmuru dağıtıp dört bir yana savuruyordu. Gregor ırmağın yatağını ayağıyla kollayarak beline kadar suya girdi. Yapışkan bir soğuk tırmandı göğsüne, yüreğini sıkıştırdı. Dalgalar yüzünü, iyice kısılmış gözlerini kamçıladı. Ağ önce bir bel verdi, sonra sular aldı derinlere götürdü ağı. Gregor'un ayakları yün çoraplarının içinde ırmak yatağının kumları üstünde kayıyordu. Ağ elinden kurtuldu. Derine, daha derine, bir çukur, ayakları yer-

den kesildi. Sulara kapılıp orta akıntıya sürüklendi. Sağ koluyla kulaç atıp kıyıya doğru yüzdü. Kara döngülü derinliklerden hiç bu kadar korkmamıştı. Ayakları çamura değince, bir sevindi! Bir balık çarptı dizine.

"Daha derinden, daha derinden!" Yapışkan karanlığın içinden babasının sesi duyuluyordu.

Ağ yine çırpınıp kaçtı elinden derinlere doğru. Bir kere daha akıntı ayaklarını yerden kesti. Gregor ağzından su tüküre tüküre yüzmeye başladı.

"Aksinya! Nasıl, iyi misin?" diye bağırdı.

"İyiyim şimdilik."

"Yağmur dinmeyecek mi dersin?"

"İncesi dinmek üzere, sağanak gelecek birazdan."

"Yavaş konuş, babam duyarsa halim duman."

"Babandan korkuyorsun, ha?"

Bir süre konuşmadan ağı çektiler.

"Grişa, kıyıda batık bir ağaç var galiba. Ağı ötesinden geçirmeden olmayacak."

Korkunç bir dalga Gregor'u Aksinya'dan öteye fırlattı.

Aksinya kıyıya yakın bir yerde, "Ah! Ah!" diye haykırıyordu. Gregor birden ürktü. Sesin geldiği yere doğru yüzdü.

"Aksinya!"

Rüzgâr. Suyun akıntılı uğultusu.

"Aksinya!" Gregor bir daha bağırdı. Korkudan buz kesmişti. Uzaktan, "Hey, Gregor!" diyen babasının sesini işitti. Kollarıyla rastgele suyu araştırdı. Ayaklarının altına yapışkan bir şey değdi. Ağdı eline gelen.

O an Aksinya'nın ağlamaklı sesi duyuldu:

"Grişa! Neredesin?"

"Sana seslendim neden cevap vermedin?" diye kızgın kızgın söylendi Gregor. Emekleyerek kıyıya çıktı.

Kıyıda çömeldiler, karışan ağı çözmeye koyuldular. Bulutlarda bir yarığın arasından ayın ucu göründü. Çayırların ötesinde uzaktan uzağa gök gürültüsü duyuluyordu. Toprak yaş yaş ışıldıyordu. Yağmurla arınan gökyüzü yüksek ve açıktı.

Gregor ağı çözerken gözlerini Aksinya'ya dikmiş bakıyordu. Genç kadının yüzü kireç gibiydi ama az yukarı kalkık al dudakları gülümsüyordu.

"Dalgalar beni kıyıya vurunca az daha aklımı kaçırıyordum," dedi. "Öyle korktum ki! Boğuldun sandım."

Elleri birbirine değdi. Aksinya elini Gregor'un yeninden içeri sokmaya çalıştı.

"Ne de sıcakmış, kolun!" dedi sızlanarak. "Ben donuyorum."

"Körolası balık bak nerden kaçmış!" Gregor ağın tam göbeğinde açılan yarım kulaç boyunda deliği gösterdi.

Kıyıdan koşa koşa biri geliyordu. Daha uzaktan, gelenin Dunya olduğunu kestirdi Gregor. "İplik getirdin mi?" diye bağırdı.

"Getirdim! Ne oturuyorsunuz burda böyle? Babam yolladı, hemen buruna gelsin diyor. Bir çuval dolusu çiga tuttuk!" Başarılarından çok hoşnut olduğu sesinden belliydi.

Aksinya dişleri çarpa çarpa ağdaki deliği onardı. Isınmak için koşarak buruna gittiler.

Pantaleymon sudan şişmiş yaralı parmaklarıyla kendine sigara sarıyordu. Sevinçten kıpır kıpır, böbürlendi:

"İlkinde sekiz balık. İkincisinde..." Sustu, sigarayı yaktı, ayağının ucuyla çuvalı gösterdi. Aksinya merakla baktı çuvalın içine. Orda çırpınan balıkların sürtüşmesinden çıkan sese bir an kulak verdi.

"Nerede kaldınız?"

"Balığın biri dip ağını deldi."

"Onardınız mı bari ağı?"

"Olduğu kadar."

"İyi. Bir kere daha diz boyu suya girer, sonra eve döneriz. Hadisene, Grişa, ne duruyorsun?"

Gregor uyuşmuş bacaklarıyla suya yürüdü. Ağın taa öbür ucunda Aksinya titriyordu. O titredikçe ağ da titriyordu.

"Titreme!"

"Keşke titremesem. Soluk alamıyorum."

"Bana bak, gel sıvışalım. Balığın canı cehenneme."

Tam o sırada kocaman bir sazan, ağın üstünden sıçrayıverdi. Gregor ağı daha sıkı çevirdi. Aksinya kıyıya tırmandı, kumun üzerine sular saçıldı. Balıklar ağda oynuyordu.

"Çayırdan gidelim mi?"

"Koru daha yakın."

"Hey, geliyor musunuz?"

"Siz gidin, biz ardınızdan yetişiriz. Daha ağı temizliyoruz."

Aksinya kaşlarını çatarak eteğinden suyu sıktı, balık dolu çuvalı omuzuna vurdu, koşar adım yürümeye başladı. Gregor ağı yüklendi. İki yüz metre kadar gitmişlerdi, Aksinya inledi:

"Bacaklarım uyuştu, yürüyemiyorum."

"Bak şurda bir eski saman yığını var," dedi Gregor. "Isınıverirsin belki orda, ha?"

"İyi, girelim, yoksa hiç eve varamayacağım."

Gregor samanda bir çukur açtı. Ne zamandır yatan saman ılıkça, çürüğümsü bir koku saldı.

"Ortaya gel şöyle, ocak gibi burası."

Aksinya çuvalı bir yana attı, boynuna kadar samana gömüldü. Gregor da soğuktan titreye titreye onun yanına uzandı. Kadının ıslak saçlarından tatlı, huylandırıcı bir koku yayılıyordu. Başını arkaya atmıştı. Yarı açık ağzından soluyordu.

Gregor, "Banotu gibi kokuyor saçın," diye fısıldadı, "hani var ya, beyaz çiçek." Üzerine eğildi. Aksinya ses çıkarmadı. Bakışları dumanlı, uzaktaydı. Ufalan, hilal olmuş aya bakıyordu.

Gregor elini cebinden çıkararak birden Aksinya'nın başını kendine doğru çekti. Aksinya debelenip kurtuldu, samanların içinden çıktı.

"Bırak beni!"

"Sus, şimdi!"

"Bırak beni, yoksa bağırırım!"

"Dur kız!"

"Pantaleymon amca!"

"Yolu mu kaybettiniz, ne?" Pantaleymon'un sesi çok yakından, hemen yanı başlarındaki akdiken çalısının ardından geldi. Gregor dişlerini gıcırdatarak samandan dışarı fırladı.

"Ne bağırıyorsun? Yolu mu şaşırdınız?" diye ihtiyar tekrar sordu, yanlarına vardığında.

Aksinya saman yığınının başında durmuş, başörtüsünü düzeltiyordu. Giysilerinden buhar tütüyordu.

"Yolu şaşırmadık, soğuktan öldüm," diye cevap verdi.

"Samanı görmüyor musun, kadın, gir içeri ısın!" dedi ihtiyar.

Aksinya yerden çuvalı almaya eğilirken gülümsedi.

V

Tatarsk'tan eğitim kampı merkezi Siyetrakof'a kadar yol aşağı yukarı altmış beş verstti.* Piyotra Melekof'la Stepan Astakof aynı kapalı arabaya düştüler. Arabada köyden üç kişi daha vardı: Kalmuk yüzü çiçek bozuğu bir genç Kazak, Fiyodot Bodovskof. Ataman Hassa Alayından bir yedek er, Hristonya Tokin. Bir de topçu İvan Tomilin. İlk yemek molasından sonra Hristonya'nın ve Astakof'un atları arabaya koşuldu, öbürleri arkada yedeğe bağlandı. Hristonya, Ataman Alayından bütün erler gibi güçlü kuvvetli bir adamdı. Kaçığın da teki. Dizginlere o geçti. Kamburunu çıkarmış önde oturuyor, ışığı kapatıyordu. İkide bir hayvanları

* *Verst:* 1.07 km'lik Rus uzunluk ölçüsü –ç.n.

dehliyordu, heybetli, davudî sesiyle. Piyotra, Stepan ve Tomilin arabanın üstüne gerili katranlı örtünün altında uzandılar, sigaralarını tüttürdüler. Bodovskof geriden yayan geliyordu. Paytak Kalmuk bacaklarını tozlu yolda sürüye sürüye gitmek hiç de zor gelmiyordu ona.

En önde Hristonya'nın arabası gidiyordu. Onun arkasında yedi sekiz araba daha vardı. Her birinin ardından eyerli, eyersiz atlar koşturuyordu. Kahkahalar, bağırıp çağırmalar, şarkılar, at horultuları, üzengi şıngırtıları yolu gürültüye boğmuştu.

Piyotra, çörek torbası başının altında, uzandığı yerde hiç kıpırdamadan bıyıklarını buruyordu.

"Stepan!"

"Ha?"

"Bir şarkı söyleyelim mi, ne dersin?"

"Çok sıcak. Gırtlağım kemik gibi kurudu."

"Başka içki bulamazsın, hiç heveslenme."

"Hadi söyle şarkını. Ama sende de iş yok ki birader! Bak, Grişa olsa, o söyler. Ses değil onunki, saf gümüş, gümüş!"

Stepan başını geriye attı, öksürdü. Ahenkli kalın sesiyle başladı:

Hey, kızıl, parlak ışıklar!
Sabah vakti gökyüzünde gün ağardı.

Tomilin avucunu yanağına dayayıp yakınmalı ince bir sesle Stepan'ın ardından şarkıyı sürdürdü. Piyotra gülümseyerek onu seyrediyordu. Zorlamaktan, iri kıyım topçunun şakak damarları mosmor şişmişti.

Gepegençti, küçük kadın,
Sekerekten suya gitti.

Başı Hristonya'ya yakın uzanan Stepan dirseğinin üstünde döndü. "Hristonya, sen de katılsana!"

Baktı delikanlı, niyetini anladı,
Doru kısrağına eyerini saldı.

Stepan gözlerinin içi güle güle Piyotra'ya baktı, Piyotra da bıyığının ucunu ağzından çıkarıp şarkıya ses kattı. Tam o sırada Hristonya kara sakal bürümüş çenesini açıp öyle bir bağırmaya başladı ki, az kalsın arabanın örtüsü uçuyordu.

Doru kısrağa eyerini saldı,
Vardı küçük kadına ulaştı.

Çıplak ayağını altına alıp sustu. Bekledi Stepan yeniden başlasın diye. Stepan gözlerini yummuş, terli yüzünü gölgeye almış, tatlı tatlı söylüyordu şimdi. Sesi bazen bir fısıltıya dönüyor, bazen çın çın ötüyordu.

Bırak, bırak beni, küçük kadın,
Derede dorumu suvarayım.

Hristonya'nın davudî sesi yine hepsini bastırdı. Öbür arabalardan da birer ikişer şarkıya katıldılar. Tekerlekler demir çemberleri içinde şangırdıyor, atlar tozdan habire burun çalıyordu. Şarkı hafiften başlayıp hızla büyüyen fırtına gibi şoseye yayıldı. Soluk kahverengi bozkırdan havalanan ak kanatlı bir tepeli kuş, art arda giden ak örtülü arabaları, atların tozu havaya tepişini, tozlu ak mintanları içinde yolun kenarından yürüyen adamları, zümrüt yeşili gözünün ucuyla seyrederek bir çukura doğru uçtu. Çukura inip de kara göğsü avare hayvanların ezdiği ıslak otlara gömülünce şosede olup bitenleri görmez oldu. Ama orada arabalar hâlâ sarsıla sarsıla ilerliyor, toza bulanmış mintanlarıyla Kazaklar bir koşu en öndeki arabaya kadar gidip çevresinde toplaşıyor, eğleniyor, gülmekten katılıyorlardı.

Stepan ayağa kalktı, bir eliyle örtüye tutundu, öbürüyle tempo tutarak şarkıyı sürdürdü.

Oy yanıma oturma
Oturma yanıma.
Beni sevdin diyecekler.
Sevdin de beni
Geldin bana
Sevdin de geldin
Diyecekler,

Ben sıradan biri miyim?

Birkaç düzine ses birden aynı anda kükreyerek ona katıldı, uğultu yolun tozunu bastırdı.

Ben sıradan biri miyim
Sıradan biri miyim?
Eşkıya doğmuşum
Eşkıya yetişmişim.
Sıradan biri miyim?
Bey oğluna vurulmuşum...

Fiyodot Bodovskof ıslık çalmaya başladı. Atlar koşumlara daha bir gayretle asıldılar. Piyotra arabadan sarkmış gülerek şapkasını sallıyordu. Stepan, göz kamaştırıcı gülümseyişiyle parıl parıl, omuzlarını germişti. Yol boyunca dalga dalga toz kabarıyordu. Birden Hristonya arabadan atladı, kemersiz uzun mintanı, terden ıpıslak olmuş tel tel saçlarıyla, kollarını iki yana açıp olduğu yerde döne döne, kaşlarını çatıp homurdanarak Kazaska yapmaya koyuldu. Yolun ipeksi boz tozları üzerinde çıplak ayaklarının koskocaman yayvan izleri kaldı.

VI

Tepesi kumluk bir höyükte gece molası verdiler. Günbatısında bulutlar toplanıyordu. Kara kara uçlarından yağmurun döküldüğünü gördüler. Bir gölcükte atları suvardılar. Bendin üstünde rüzgârda salınan kara kuru söğütler vardı. Çürümüş su mercimeği kalıntılarıyla kaplı suyun yüzü ufak dalgacıklardan balık sırtına dönmüştü. Arada sırada suyun yüzünde şimşekler yansıyıp çarpılıyor, rüzgâr toprağın nasırlı avuçlarına bağış saçarcasına yağmur tanelerini kâh o yana, kâh bu yana savuruyordu. Atları, ayaklarına bukağı vurup çayıra saldılar. Üç kişi başlarına nöbetçi dikildi. Öbürleri birkaç yerde ateş yakıp, arabanın oklarından bakraçları sallandırdılar.

Hristonya darı pişiriyordu. Kaşıkla darıyı karıştırırken çevresini alan Kazaklara bir hikâye anlattı.

"İşte bunun gibi yüksekti, höyük. Rahmetli babama dedim ki, 'İznini almadan kazmaya başladık diye ataman* kızmaz mı bize dersin' dedim."

"Yine ne kesiyor bu?" diye sordu atların yanından gelen Stepan. Ateşin başına çömeldi, ateşten bir kor parçası alıp, uzun bir süre avucunda yuvarlayarak sigarasını yaktı.

"Rahmetli babamla nasıl define aradıydık, onu anlatıyorum. Merkulof höyüğündeydi. Babam dedi ki, 'Gel bakalım, Hristonya, Merkulofların höyüğünü kazacağız,' dedi. Babasından duymuş o da, orada gömülü define varmış. Bir define ki, öyle herkes ele geçiremez. Babam Tanrı'ya ant verdi. 'Hazineyi buldur bana,' dedi, 'bak sana ne güzel bir kilise dikeceğim!' Peki dedik, yola koyulduk. Ortak toprak üzerindeydi orası, onun için atamandan başka kimse bize bir şey diyemezdi. Akşam üzeri vardık. Gece bastırana kadar bekledik, sonra tam tepeden başladık bellerle kazmaya. Dikine kazıyorduk. İki metre kadar kazdık. Toprak nah taş gibiydi. Ter içinde kaldım. Babam habire dua ediyordu ya, inanın, kardeşler, karnım öyle bi guruldamaya başladı ki!.. Yazın ne yer insan? Biraz yoğurt, biraz kvas... Karnım patlayacak sandım. Rahmetli babam dedi ki, 'Öf be', dedi, 'Hristo,' dedi, 'gavurun tekiymişsin meğersem sen. Ben burda dua ederken seninki de iş mi şimdi? Kokudan burnumun direği kırıldı. Yıkıl git şuradan, beli indirdim mi ikiye biçmeyeyim kafanı!' Ben de gittim höyüğün yanında uzandım. Karnım berbat. Rahmetli babam, ne güçlü adamdı ya, tek başına kazdı durdu. Kazdı kazdı, sonunda bir taşkapak çıktı ortaya. Beni çağırdı. Taşın altına bir demir çubuk soktum, kaldırdım... inanın bana, kardeşler, ay da vardı o gece, kapağın altında bir parıltı..."

"İşte burda atıyorsun, Hristonya!" diye Piyotra onun sözünü kesti. Gülümsüyor, bıyıklarını buruyordu.

"Kim atıyor? Hadi ordan, sen de!" Hristonya kıçı sarkan pantolonunu çekti, dinleyenlere baktı. "Yalan söyleyen kim? Tanrı şahidim! Orada öyle parlıyordu. Baktım, odun kömürü. Kırk yük

---

* *Ataman:* Kazakların seçtikleri önder, reis.

kadar var. Babam, 'Haydi Hristo,' dedi, 'dal içeri de çıkart şunu,' dedi. Kazdım çıkardım mereti. Gün ağarana kadar kazdım. Sabah oldu, başımı kaldırdım baktım, orada değil mi?"

"Kim?" diye sorduTomilin.

"Kim olacak? Ataman! Kazara geçiyormuş. 'Kimden izin aldınız siz?' diye başladı ki, sorma! Yaka paça köye götürdü bizi. Eveli yıl Maminskaya'da mahkemeye çıktık. Ama babam, anladı tabii başına geleceği, bir yolunu buldu öldü önceden. Cevap yazdık, cennetlik oldu dedik."

Hristonya kaşık bulmaya arabaya gitti.

Döndüğünde Stepan sordu: "Peki baban n'aptı? Hani kilise yapmaya söz vermişti? Yaptı mı?"

"Sen de ne aptalsın be, Stepan! Kömür için ne yapılır?"

"Söz verdi madem, yapmalıydı."

"Bi kere kömür çıkarsa filan diye bir anlaşmamız yoktu. Sonracığıma, define..."

Dinleyenlerin koyverdiği kahkahalardan alevler sarsıldı. Hristonya başını bakraçtan kaldırıp baktı. Herkesin neye güldüğünü anlamadan korkunç kükremesiyle bir kahkaha da o attı, hepsini bastırdı.

VII

Aksinya Don'un öte yanındaki kumluklardan, Dubrovka köyünde Stepan Astakof'a gelin geldiğinde on yedi yaşındaydı.

Stepan'a varmazdan bir yıl kadar önce, köyden yedi sekiz kilometre ötede bozkırda çift sürüyordu. Gece, elli yaşlarındaki babası, kızın elini kolunu bağladı, ırzına geçti.

"Öldürürüm seni," dedi sonra, "birine bi laf edersen! Sesini çıkarma, bak sana ne güzel bir cepken, tozluklar, galoşlar alacağım. Aklından çıkarma, öldürürüm seni, eğer..."

Gecenin karanlığında Aksinya paramparça gömleğiyle koştu köye vardı. Anasının ayaklarına kapandı, ağlaya ağlaya her şeyi

anlattı. Anasıyla ağabeyi atları arabaya koştular, Aksinya'yı da zorla yanlarına alıp babaya gittiler. Delikanlı hayvanları çatlatırcasına sürdü. Yedi sekiz verstlik yolu bir çırpıda aldılar. İhtiyarı tarlada çardağın yanında buldular. Gocuğunu sermiş, sızmıştı. Yanında boş bir votka şişesi duruyordu. Aksinya'nın gözü önünde ağabeyi arabanın falakasını söktü, babasını bir tekmede uyandırıp kaldırdı, bir iki sorudan sonra demir kaplamalı sopayı budur diye iki gözünün ortasına indiriverdi. Oğlanla anası hiç durmadan, tam bir buçuk saat dövdüler adamı. Yıllar yılı itaatkâr bir karı olan yaşlı ana, baygın kocasının saçlarına çılgınlar gibi asılıyordu. Ağabey de tekmelerini esirgemiyordu. Aksinya arabanın altına sinmiş, başını örtmüş, sessizce titriyordu. Gün ağarmadan babasını köye taşıdılar. Adam uzandığı yerde acı acı inledi durdu, parçalanmış kulağından yastığa kan ve irin aka aka gözlerini döndürüp odanın içinde Aksinya'yı aradı. Aksinya kaçmış, saklanmıştı. Babası akşama doğru öldü. Komşulara arabadan düştü dediler.

Aradan bir yıl geçmemişti, allı pullu bir arabayla geldiler, Aksinya'yı istediler. Stepan boylu poslu, usturayla kazıtılmış enseli, sırım gibi bir delikanlıydı. Karısı olacak kız beğendi onu. Düğün için güz mevsimini kararlaştırdılar.

Kırağılı, ayaz bir günde Aksinya, Astakof hanesinin genç hanımı oldu. Düğünün ertesi günü, uzun boylu, hastalıktan beli bükük yaşlı kaynanası Aksinya'yı uyandırdı, kolundan tutup mutfağa götürdü. Orada bir süre onu bunu karıştırdıktan sonra döndü ona, "Bak, benim küçük kızım," dedi, "seni biz o kara gözlerinin sevdasına almadık. Bütün gün böyle yan gelip yatmak da neymiş? Git inekleri sağ, sonra yemeği hazır et. Ben yaşlandım, güçten kuvvetten kesildim. Evi çekip çevirmek bundan böyle sana düşer."

Aynı gün Stepan genç karısını ambara soktu, eşek sudan gelene kadar bir temiz dövdü. Dayak izleri görülmesin diye hep karnına karnına, memelerine, sırtına vurdu. Bir daha da yanına uğramadı. Kocası gurbette fingirdek kadınlarla düşüp kalkıyor, hemen her geceyi dışarda geçiriyordu. Aksinya'yı ambara ya da odaya kilitler öyle çıkardı.

Tam on sekiz ay, ta ki çocuğu olana dek, karısının ayıbını bağışlamadı. Sonraları daha bir duruldu ama pek okşayıp sevmezdi karısını. Geceleri de eve az uğruyordu.

Bir sürü sığırla koca çiftliğin işi Aksinya'nın omuzlarına bindi. Stepan tembel. Gider arkadaşlarıyla yarenlik eder, iskambil oynar. Aksinya evde yalnız. Kaynanası hemen hiçbir iş görmez. Sabahları kalkar, biraz onu bunu karıştırır, yine düşer yatağa. Dudaklar gerili, gözler acı içinde tavana dikili, iki büklüm, inle babam inle. Az sonra iri, kara, çirkin benlerle kaplı yüzünü ter basar, yanaklarından aşağı tane tane yaşlar süzülür. Aksinya onu öyle görünce hemen elindeki işi bırakır, bir köşeye sinerdi. Gözlerini korkuyla ve merhametle kaynanasının yüzüne diker de bakardı.

Yaşlı kadın çocuk doğmadan hemen önce öldü. Sabah Aksinya'nın doğum sancıları başladı. Doğumdan bir iki saat önce büyükana ahırın kapısı önünde yığıldı kaldı. Ebe kadın bir koşu gitti Stepan'ı buldu. Sarhoş kafayla yatak odasına girip anasının, ayakları altına kıvrılı ölüsüyle karşılaşmasın diye de önceden uyardı onu. Çocuğunun doğumundan sonra Aksinya kendini bütün bütün kocasına verdi. Sevdiğinden değil, kadınca acıma duygusundan. Alışkanlıktan, bir de. Çocuk yaşına varmadan öldü. Hayat yine eski minval üzre... Derken, Gregor Melekof çıktı Aksinya'nın karşısına. Genç kadın iyi huylu esmer delikanlıdan hoşlandığını anlayınca yüreğine korku düştü. Gregor inat ediyor, peşini bırakmıyordu. En çok da onun bu inadından korkuyordu Aksinya. Stepan'dan çekinmediğini de gördü Gregor'un. Stepan'dan ötürü yolundan dönmeyecekti. İstemeye istemeye de olsa, kendini koyvermemeye ne kadar uğraşırsa uğraşsın, baktı, pazarları, başka günler, üstüne başına eskisinden çok özeniyor, kendi kendine bahaneler uydurup sık sık Gregor'la karşılaşmak için fırsat kolluyordu. Gregor'un kara gözlerinin üzerine çevrilip baygın baygın onu süzdüğünü gördükçe mutlu oluyordu. Bazı sabahlar uyanıp inekleri sağmaya koşarken farkında olmadan gülümserdi: "Bugün güzel bir gün. Neden acaba? Haa, Gregor... Grişa!" Gönlünde uyanan bu yeni duygudan ürktü Aksinya.

Martın kırık buzları üzerinden Don'u geçercesine, korka korka, el yordamıyla, düşüncelerinde bir yere varmaya uğraştı.

Stepan'ı kampa yolcu ettikten sonra Gregor'u elden geldiğince az görmeye karar verdi. Balığa çıktıkları günden sonra kararı daha da kesinleşti.

VIII

Teslis yortusundan iki gün önce köyün otlakları pay edildi. Pantaleymon kurada hazırdı. Akşam yemek vakti döndü. Oflaya poflaya çizmelerini çıkarıp bir yana attı, yorgun bacaklarını hart hurt kaşıyarak açıkladı:

"Bize Kızıl Kaya'nın yanı düştü. Çayır çayır değil. Yukarı kısmı koruya dek uzanıyor. Bazı yerler çalı çırpı, sade. Arada ayrık otu var."

"Biçmeye ne zaman başlıyoruz?" diye sordu Gregor.

"Bayramdan sonra."

"Darya'yı da götürecek misiniz?" İhtiyar kadın somurtarak sordu.

Pantaleymon, "Canımı sıkma şimdi," diyerek başından savdı onu. "Gerekirse alırız onu da. Tepemize dikilip tavuk gibi bakacağına yemek getir de iki lokma bi şey yiyelim."

İhtiyar kadın ocağın kapağını gürültüyle açtı, orada ılınmaya koyduğu lahana çorbasını çıkardı. Yemekte Pantaleymon çayırın nasıl bölüştürüleceğini, ataman hergelesinin nasıl bütün köyü kazıklamaya kalktığını anlattı.

"Geçen yıl da bi haltlar karıştırmaya kalkmıştı," diye Darya söze karıştı. "Çayır pay edileceği zaman Malaşka Frolova'ya yaptıkları!"

"Bırak hergeleyi!" dedi Pantaleymon Prokofiyeviç.

Dunya korka korka sordu: "Peki ama, baba, kim toplayacak otu, kim tınaz edecek?"

"Sen necisin burda?"

“Ben hepsini bi başıma yapamam ki!”

“Aksinya Astakova’yı çağırırız. Stepan kendi otunu bize biçtiriyor!”

Ertesi gün, sabah vakti, Mitka Korşunof beyaz bacaklı aygırına kurulmuş, Melekofların avlusuna vardı. Yağmur çiseliyordu. Köyün üstünü sis basmıştı. Mitka eğildi, tahta kapıyı açtı, hayvanı içeri sürdü. Pantaleymon’un karısı merdivenin ordan bağırdı:

“Hey, keratanın oğlu, ne istiyorsun yine?” Sesinden belliydi gelenden hoşnut kalmadığı. Kocakarı, delifişek kavgacı Mitka’dan hiç mi hiç hazetmezdi.

“Sana ne be, İlyinişna?” diye sordu Mitka şaşkınlıkla. Atı parmaklığa bağladı. “Gregor’u arıyorum. Nerede?”

“Uyuyor, sundurmada. Sana da ne oldu? Ayakların mı tutmuyor, ata binmişsin?”

“Kocakarı, sen de her işe burnunu sokarsın!” Mitka gocundu. Güzelim kırbacını parlak meşin çizmelerine vura vura Gregor’u bulmaya gitti.

Gregor bir arabanın içinde uyuyordu. Mitka sol gözünü kısıp kırbacı indirdi sırtına.

“Kalksana, köylü!”

Mitka’nın aklına gelen en ağır küfürdü, ‘köylü’. Gregor yaylanmış gibi fırlayıverdi yerinden.

“Ne istiyorsun?”

“Yetmedi mi uyuduğun?” dedi Mitka.

“Rahat bırak beni, bak kızıyorum!”

“Kalk hadi, kalk! Bak n’oldu...”

“Ne var, n’oldu?”

Mitka arabanın kenarına oturdu, eline geçirdiği bir sopayla çizmelerine bulaşan kuru çamurları kazımaya başladı.

“Bana hakaret ettiler, Grişa.”

“Eee??”

"Yani, anlayacağın..." Mitka bir lanet savurdu. "Herif teğmen, o yüzden kasılıyor." Kısık dudaklarının arasından öfkeyle konuşuyordu. Bacakları titriyordu. Gregor kalktı.

"Ne teğmeni?"

Mitka, Gregor'un kolundan tutarak daha sakin konuştu:

"Hemen atını eyerle, çayıra gidelim. Gösteririm ben ona! Dedim ki ona, 'Hadi bakalım, beyefendi,' dedim, 'görüşürüz!' dedim. 'Bütün arkadaşlarını, yoldaşlarını da getir,' dedi. 'Topunuzu geçerim! Kısrağımın anası Petersburg'da subaylar arası engelli yarışlarda kaç kere ödül kazandı,' demez mi? Herifin kısrağı da, kısrağının anası da neymiş? Allah belalarını versin! Kimse geçemez benim aygırımı, bırakmam!"

Gregor bir acele giyindi. Öfkesinden soluğu kesilen Mitka onu sıkıştırıyordu.

"Mokoflar'ı ziyarete gelmiş. Dur bakayım, neydi adı? Listnitski galiba. İri kıyım biri. Kendini bir ağır satıyor ki, görme! Gözlükleri de var. Olsun, hadi bakalım! Gözlük kaç para ediyormuş görürüz! Aygırıma yetişsin de ben göreyim onu!"

Gregor güldü. Kocamış kısrağı eyerledi. Babasıyla karşılaşmamak için harman yerinin kapısından geçip bozkıra çıktılar. Atlarını tepenin eteğinde çayıra sürdüler. Kurumuş bir kavağın yanı başında atlılar onları bekliyordu. Subay Listnitski tertemiz bacaklı, yakışıklı bir kısrağa kurulmuş, köyden yedi delikanlı eyersiz atlara binmişlerdi.

"Nerden başlayacağız? diye sordu subay, Mitka'ya. Bir yandan gözlüğünü burnuna yerleştiriyor, bir yandan aygırın güçlü göğüs kaslarına bakıyordu. Beğendiği belliydi.

"Kavaktan Çar Gölü'ne kadar."

"Çar Gölü nerede ki?" Listnitski miyop gözlerini kısıp baktı.

"İşte orda, beyim. Korunun yanı başında."

Atları bir hizaya getirdiler. Subay kırbacını kaldırdı.

"Üç dediğim zaman... tamam mı? Bir... iki... üç!"

İlk önce fırlayan Listnitski oldu. Eyer kaşına abanmış, bir eliyle kasketini tutmuştu. Saniyede herkesi geride bıraktı. Mitka, yüzü solgun mu solgun, üzengilere basıp ayağa kalkmıştı. Kırbacını atın sağrısına indirmekte geç kaldı gibi geldi Gregor'a.

Çar Gölü üç verst kadar ötedeydi. Ok gibi ileri atılan Mitka'nın aygırı yarı yolda Listnitski'nin kısrağına yetişti. Yarışın başından itibaren geride kalan Gregor tırıs gidiyor, ilerisindeki dağınık atlılar zincirini gözlüyordu.

Deve hörgücünü andıran doruğu yeşil otlarla kaplı bir kum tepeciği vardı Çar Gölü'nün kıyısında. Subayla Mitka, sonra ötekiler tepeyi geçip gözden kayboldular. Gregor göle vardığında köylüler çoktan Listnitski'nin çevresini sarmışlardı. Atlar ötede duruyordu. Mitka sevincinden göklere uçuyordu. Belli etmemeye çalışıyordu ama her hareketi kazandığı zaferi dile getiriyordu. Subay umduğu gibi çıkmadı. Hiç oralı değildi. Sırtını bir ağaca dayamış, sigarasını tüttürüyordu. Ağzı köpüklü atını gösterip, "Yüz elli verst yol koşturdum hayvana," dedi. "Daha dün nahiyeden buraya sürdüm. Dinlenmiş olsaydı imkânı yok beni geçemezdin, Korşunof!"

"Belki," dedi Mitka, gönlüyücelikle.

"Buralarda onunkinden hızlı koşan aygır yoktur," diye çilli bir oğlan kıskanç kıskanç söylendi. O da yarışanlardandı. Sondan birinci gelmişti.

"Öyle ya. İyidir benim aygırım!" dedi Mitka heyecandan titreyen eliyle aygırın boynunu okşayarak. Gregor'a bakıp aptal aptal sırıttı.

Gregor'la Mitka ötekilerden ayrıldılar. Köyün yanından kıvrılıp evin yolunu tuttular. Listnitski bir soğuk vedalaştı onlarla. İki parmağını kasketinin ucuna değdirdi, sırtını döndü.

Kulübenin orada Gregor, elindeki bir çubuğu soya soya karşıdan gelen Aksinya'yı gördü. Gregor'u görünce başını daha da öne eğdi Aksinya.

"Ne kızarıyorsun öyle?" diye bağırdı Mitka. "Soyunuk muyuz ne?" Bir göz kırptı.

Gregor önüne bakıp kısrağı sürdü. Yanından geçerken kırbacı indirdiği gibi adeta giden hayvanı birden şaha kaldırdı. Aksinya'nın üstü başı hep çamur oldu.

"Kaçık, sen de!"

Gregor hemen döndü, huylanan kısrağını kadının üstüne sürdü.

"Niye selam vermiyorsun?"

"Ne diye selam verecekmişim sana? Şuna da bak!"

"Ben de ondan çamura buladım işte seni! Burnun pek büyük bakıyorum."

Aksinya kollarını kısrağın burnu önünde ileri geri sallayıp, "Bırak, geçeceğim!" diye bağırdı. "Ne diye böyle atla üzerime varırsın, bilmem ki!"

"At değil, kısrak!"

"Umurumdaydı sanki. Bırak geçeyim."

"Aksinya, neden kızıyorsun bana, ha? Geçende çayırda olandan mı?"

Kadının gözlerinin içine baktı. Aksinya bir şey diyecekti, birden kara gözünün kenarında ufacık bir gözyaşı damlası belirdi. Dudakları acınaklı bir ifadeyle titriyordu. Güçlükle yutkunarak fısıldadı:

"Çek git, Gregor... kızgın değilim... Şey işte, ben..." Yürüdü gitti.

Şapşallaşan Gregor kapının orda Mitka'ya yetişti.

"Akşama çıkıyor musun?" diye sordu Mitka.

"Hayır."

"Niye, n'oldu? Yoksa gece yatısına mı çağırdı seni?"

Gregor avucunun içiyle alnını sildi, cevap vermedi.

IX

Köy evlerinde Teslis yortusundan artakalan sadece döşemelere saçılmış kuru kekik yaprakları, yaprak kırpıntısı, bir de kapılara,

basamaklara iliştirilen meşe ve dişbudak dallarının pörsümüş yeşiliydi.

Hemen bayram ertesi ot kesimi başladı. Kadınların bayramlık fistanları, parlak işlemeli önlükleri, renk renk başörtüleri sabahın köründe çayırda bitiverdi. Bütün köy çayıra çıkmıştı. Tırpancılar, biçilen otu dürüp deste yapanlar hep, eski görenek, bayram yerine gider gibi giyinmişlerdi. Don'un öte yanında, taa uzaktaki akçaağaç kümelerine kadar çayır kımıl kımıldı.

Melekoflar işe biraz geç başladılar. Yola çıktıklarında köyün yarısı çayıra varmıştı bile.

"Pantaleymon Prokofiyeviç, amma da çok uyuyorsun!" diye söylendi bir kısmı, kan ter içinde.

"Kabahat benim mi? Bu karılar yok mu, ah bu karılar!" İhtiyar güldü. Ham deriden kamçısıyla öküzlere bir dokundurdu.

"Hoş geldin ya, geç kaldın, dostum!" dedi yolun kenarına oturmuş, tırpanını bileyen iri yapılı bir Kazak. Başında hasır şapka vardı.

"Otlar kurudu mu demek istiyorsun?"

"Acele edersen anca yetişirsin, yoksa kuruyacak."

Arabanın arkasında Aksinya oturuyordu. Güneşten korunmak için yüzünü sarıp sarmalamış, gözlerinin önündeki dar aralıktan, karşısında oturan Gregor'a bakıyordu. Bakışları donuk ve sertti. Darya da onun gibi sarınıp sarmalanmış, bayramlıklarını giymişti. Bacaklarını arabanın kenarından aşağı sarkıtmış, mavi damarları görünen uzun memesini çıkarmış, kucağında uyuklayan çocuğunu emziriyordu. Sürücü yerinde oturan Dunya bir o yana bir bu yana dönüp duruyor, mutlu gözlerle çayıra, yolda karşısına çıkan insanlara bakıyordu. Güneş yanığı şen yüzü, mini mini çilli burnuyla sanki insanlara, "Masmavi, bulutsuz gökyüzü mutlu ve güzel bugün," demek istiyordu, "onun için ben de mutluyum bugün, sevinçliyim. İçimde öyle masmavi bulutsuz bir rahatlık var! Mutluyum, başka bir şey istemiyorum!"

Pantaleymon pazen mintanının yenini elinin üstüne çekti, kas-

ketinin siperliği altından alnına akan terleri sildi. Öne eğik sırtını saran mintanı, orada burada terden koyulaşmıştı. Bulutların kurşunî aralığından süzülen güneş çayırın, köyün üstüne, uzakta belirsizleşen Don tepelerinin üstüne puslu, kırık ışınlar yağdırıyordu.

Sıkıntılı bir gündü. Ufarak bulutlar gökyüzünde Pantaleymon'un uyuşuk öküzleriyle eşayak, aheste süzülüyordu. İhtiyar da kamçısını hayvanların kemikleri çıkmış böğürlerine indirsin mi indirmesin mi karar veremiyormuşçasına üşene üşene kaldırıp sallıyordu. Öküzler bunu sezmiş gibi hiç oralı olmadılar, yarık toynaklarıyla bastıkları yeri kollayarak, kuyruk çalarak ağır aksak yürüdüler. Çevrelerinde tozsu-altın-turuncu bir at sineği dönüyordu. Harman yerinin yakınında, biçilmiş çayırda soluk yeşil lekeler vardı. Henüz kesilmemiş otların üstünden esen hafif rüzgâr koyu koyu parıldayan yeşil kadifeyi hışırdatıyordu.

"Bizim yerimiz burası," dedi Pantaleymon, kamçısını sallayıp gösterdi.

Gregor yorgun öküzleri çözdü. Babası onlara ayrılan şeridin ucuna bıraktığı nişana bakmak için, kulağında küpesi parıldaya parıldaya ilerledi.

Bir dakika sonra elini sallayarak, "Getirin tırpanları!" diye bağırdı.

Gregor otları ezip ardından dalgalı bir iz bırakarak babasına doğru gitti. Pantaleymon çan kulesine döndü, haç çıkardı. Kıvrık burnu yeni cilalanmış gibi parıldıyordu. Esmer yanaklarının kovuklarında ter durmuştu. Bir ara gülümsedi, kapkara sakallı yüzünde parlak beyaz dişleri ortaya çıktı. Ensesi buruş buruştu. Sola eğildi, tırpanı savurdu. İki buçuk metrelik yarım çember eninde biçili ot, ayağının dibine düştü.

Gözleri yarı kapalı, babasının ardından giden Gregor tırpanı vurduğu gibi otu deviriyordu. Önünde kadınların önlükleri iki yana açılmış gökkuşağıydı sanki, ama onun gözleri yalnız birini, yanları işlemeli beyaz önlüğü arıyordu. Aksinya'dan yana bir göz attı, hızını babasına uydurup işine devam etti.

Ne yapsa aklından çıkmıyordu Aksinya. Gözlerini yarı yumdu, onu hiç utanmasız, sevgiyle öptüğünü kurdu. Konuşuyordu onunla. Nereden geldiğini bilmediği ateşli, tutuk sözler... Sonra bıraktı bu düşünceleri. İlerledi. Bir iki... üç... eski günlerden aklına gelenler. Islak saman yığınının içinde oturmaları... çayırda ay ışığı... fundadan su birikintisine düşen tek tük damlalar... Bir... iki... üç... İyi, ya! Ah, ne iyiydi o gün!

Arkasında bir gülüşme duydu, başını çevirdi. Darya arabanın altına uzanmıştı. Aksinya onun üzerine eğilmiş, bir şeyler anlatıyordu. Darya kollarını salladı. Yine güldüler. Dunya arabanın okuna oturmuş, tiz bir sesle türkü çağırıyordu.

"Şu fundaya kadar gideyim, bilerim tırpanı," diye düşündü Gregor. Aynı anda bıçağın yumuşak, dayanıksız bir şeyin içinden geçtiğini duydu. Eğildi, baktı. Küçücük bir ördek yavrusu cıyak cıyak fırlayıp otların arasına kaçtı. Yuvanın olduğu yerde, deliğin ağzında bir başkası ikiye biçilmiş, serilmiş kalmıştı. Birkaçı daha çığrış çığrış kaçıştı. Ölü kuşu avucuna yatırdı Gregor. Daha bir iki gün olmuştu, belli, yumurtadan çıktığı. Yumuşacık tüyleri öyle bir ılıktı daha ve canlı.

Yassı, yarı aralık gaganın üstünde pembemsi bir kan köpürüğü vardı. Tesbih tanesi gibi gözler sinsi bir bakışla büzülmüştü. Küçük bacaklar hâlâ sıcaktı, titriyordu. Birden Gregor'un içi kabardı, avucunda yatan küçük, cansız topa öyle bakakaldı.

"Ne buldun orda, Grişa?"

Dunya biçili yolda koşa oynaya, örülü saçları göğsünün üstünde sallanarak geliyordu. Gregor kaşlarını çattı, fırlattı attı ördeği elinden. Yeniden hışımla otları biçmeye koyuldu.

Alelacele yemek yediler: Biraz domuz pastırması yağı, evden torba içinde gelen yoğurt. Kazak dediğin başka ne yer?

Yemekten sonra kadınlar otları deste yapmaya koyuldular. Kesik ot güneşte kuruyor, adamı ahmağa çeviren ağır bir koku salıyordu.

Yemekte Pantaleymon, "Eve gideceğiz de n'olacak artık?" dedi.

"Öküzleri koruya salalım otlasınlar, yarın sabah çiy kalkar kalkmaz bitiririz işimizi."

O günün işi sona erdiğinde alacakaranlık bastırmıştı. Aksinya son birkaç sıra otu desteledi, darı lapası pişirmek için arabaya gitti. Bütün gün Gregor'a bakıp pis pis gülmüştü. Büyük, unutulmaz bir gocunmanın intikamını alır gibiydi. Gözlerinde nefret çakmak çakmak. Gregor, asık suratlı, biraz da mahzun, öküzleri suvarmak için Don'a sürdü. Bütün gün onları gözleyen babası, Gregor'un ardından dik dik baktı. "Yemeğini ye, öküzlerin başında dur!" dedi. "Ota dalmasınlar sakın! Gocuğumu da al!"

Darya çocuğunu arabanın altına yatırdı, Dunya'yla çalı çırpı toplamaya koruya gittiler.

Çayırın üzerinde yarım ay karanlık, ulaşılmaz gökyüzüne tırmanıyor, ateşin çevresinde karın ilk taneleri gibi serpiş serpiş güveler uçuşuyordu. Ateşin başında kaba bir örtü üstüne akşam sofrası kuruldu. Darı, isli kabında kaynayıp duruyordu. Darya eteğinin ucuyla bir kaşığı silerken Gregor'u çağırdı:

"Gel de yemeğini ye!"

Babasının gocuğu omuzlarında, karanlıkta belirdi Gregor. Ateşe yanaştı.

"N'oldu öyle, surat asıyorsun?" diye gülerek sordu Darya.

"Belim sızlıyor, yağmur yağacak herhalde," diye mırıldandı Gregor.

Dunya güldü. "Öküzlere bakmak istemiyor, ondan," dedi. Ağabeyinin yanında oturup onu konuşturmaya çalıştı. Boşuna, nedense. Pantaleymon az pişmiş darı tanelerini dişlerinin arasında eze eze çorbasını yudumluyordu. Aksinya bütün yemek boyunca önüne baktı durdu. Arada bir Darya'nın şakalarına yarım yamalak gülümsüyordu. Yanakları ala kesmiş, bir tedirgin hali vardı.

İlk yerinden kalkan Gregor oldu. Öküzlerin başına gitti.

"Elin tarlasına girmesin öküzler, dikkat et!" diye bağırdı babası arkasından. Sonra yutkundu, hırıltılı hırıltılı öksürdü. Boğazına darı kaçmıştı. Dunya gülmemek için avurtlarını ısırdı.

Ateşin harı kesilmişti. Ortalığı için için yanan çalıların bal gibi ağır, yanık yaprak kokusu sarmıştı.

Gece yarısı Gregor ayaklarının ucuna basarak kampa yanaştı. On adım ötede durdu. Babası arabada horluyordu. Ateşte közler külün içinden adama altınsı tavus gözleriyle bakıyordu.

Örtülü, sarılı bir karaltı arabanın yanından ayrılıp ağır adımlarla Gregor'a doğru geldi, iki üç adım beride durdu. Aksinya! Gregor'un yüreği yerinden kopacakmış gibi atıyordu. Bir adım ilerledi, eğildi, gocuğunun kenarını arkaya attı, kadının sıcacık uysal vücudunu kendine çekti. Genç kadının dizleri bükülmüştü. Tir tir titriyor, dişleri birbirine çarpıyordu. Kurt boğazladığı kuzuyu nasıl kapıp sırtına vururşa, Gregor da öyle, birden kadını kaptığı gibi kolunun üstüne attı, ayakları dolana dolana, soluk soluğa koştu. Gocuğunun açık etekleri yerleri süpürdü.

"Ah Grişa, Grişa! Baban..."

"Ses çıkarma şimdi!"

Aksinya kurtulmaya çabaladı. Ekşi ekşi yün kokan gocuğun içinde soluk almaya savaşırken pişmanlıktan boğulurcasına adeta bağırır gibi seslendi:

"İndir beni, olan oldu... kendim gelirim, bırak sen!"

X

Gök mavisi, gelincik kırmızısı değildir bir kadının geciken sevgisi. Yol kenarında biten banotu gibidir, öyle azgın.

Samanlar biçildikten sonra Aksinya bambaşka bir kadın oldu. Sanki yüzüne damga vurmuşlardı. Öbür kadınlar onu görünce burun kıvırıyor, arkasından başlarını sallıyorlardı. Genç kızlar hasetten çatlıyordu. Ama Aksinya ayıbına hiç aldırmadan, mutlu, mağrur başını dimdik tutarak yanlarından geçip gidiyordu.

Çok geçmeden Gregor Melekof'la ilişkisini bilmeyen kalmadı. Önceleri herkes birbirinin kulağına bir şeyler fısıldıyor, söylenene yarı inanıyor, yarı inanmıyordu. Derken günün birinde köyün

çobanı, değirmenin orada, alçak çavdarların arasında ay ışığında yatarken gördü onları. Söylenti kirli bir sel dalgası gibi dört bir yana yayıldı.

Sonunda, Pantaleymon'un da kulağına geldi. Bir pazar günü Mokof'un dükkânına uğramıştı. Kapı adam almıyordu, öyle kalabalıktı içerisi. Pantaleymon girince baktı herkes ona yol açar gibi. Gülümsüyorlar. Kumaş satılan tezgâha yöneldi. Dükkân sahibi Mokof kendisi koştu geldi yanına.

"Nerelerdeydin yahu bunca zamandır, Prokofiyeviç?"

"İş vardı, iş. Çiftlik derdi."

"Ne? Seninki gibi oğulları olan adamın derdi mi olurmuş?"

"Oğullarım var da, neye yarıyor? Piyotra'yı kampa yolcu ettik, bütün iş benimle Grişa'nın üstüne kaldı."

Mokof sert, kızıl sakalını parmaklarıyla ikiye ayırdı. Göz ucuyla, manalı manalı, dükkânı dolduran Kazaklara baktı.

"Ya, ya, koca oğlan!" dedi. "Niye bize çıtlatmadın?"

"Neyi?"

"Ne demek, neyi? İnsan oğlunu evermeyi düşünür de kimseye söz etmez mi?"

"Hangisi o dediğin?"

"Hangisi olacak, Grişa! Evli olmayan o."

"Daha yok bir niyetim onu evlendirmeye."

"Stepan Astakof'un Aksinya'sı gelinin olacakmış diye duydum da!"

"Ne? Kocası daha hayattayken... Bana bak, Platonoviç, şaka bu, değil mi? Ha? Değil mi?" diye Pantaleymon kekeledi.

"Ne şakası? Herkesin ağzında!"

Pantaleymon tezgâhın üstüne serili kumaşı eliyle düzleyip duruyordu. Birden döndü, aksak ayak kapıya yöneldi. Doğru eve gitti. Her zamanki gibi başı önde yürüyordu, boğa gibi. Yumruklarını

sıkmıştı. Sakat bacağı daha da aksıyordu. Astakofların evinin önünden geçerken söğütlü çitten içeri bir göz attı. Aksinya kalçalarını oynata oynata, tertemiz, dinç, her zamankinden genç, elinde boş bir kovayla eve giriyordu.

"Hey, dursana biraz!" diye seslendi Pantaleymon. Bahçe kapısını itti, açtı. Aksinya durdu, bekledi. Birlikte eve girdiler. Kulübenin tertemiz süpürülmüş toprak tabanına kırmızı kum serpilmişti. Köşede kerevetin üstünde fırından yeni çıkmış çörekler duruyordu. Mutfaktan küflü esvap, tatlı elma kokuları geliyordu.

Koca kafalı bir tekir geldi, Pantaleymon'un bacaklarına sürtünüp sırtını kabarttı. İhtiyar, bir tekmede kediyi kerevetin oraya gönderdi, sonra Aksinya'nın gözlerinin içine bakarak birden haykırdı:

"Nedir bu işittiğim, ha? Kocanın elinin sıcağı daha geçmeden başkalarına göz koyarsın demek, ha? Bak Grişa'ya neler yapacağım şimdi! Stepan'a da yazacağım. Duysun. Seni orospu seni! Anan olacak kancıktan yediğin sopalar yetmedi anlaşılan. Bundan böyle benim avluma adımını atmayacaksın, anlaşıldı mı? Delikanlıyla işi pişir sen, sonra Stepan gelince..."

Aksinya gözlerini kısmış onu dinliyordu. Ansızın, hiç utanmasız, eteklerini havalandırıverdi, kadın kokularıyla, memeleriyle ihtiyarın üzerine yürüdü. Dudakları titriyordu. Dişleri ortaya çıkmıştı.

"Kaynatam mısın, neyimsin sen benim? Sen mi bana akıl vermeye kalkıyorsun? Sen git, o kendi koca götlü karına akıl ver! Git kendi evinde bağır, orda geçer senin sözün. Topal herif, sen de! Defol haydi, çek arabanı! Korkum yok senden!"

"Dur hele, deli kaltak!"

"Ne diye duracak mışım? Defol git geldiğin yere! Ben istersem yer yutarım senin Grişa'nı, yaaa... ne sandın? Kimseden korkum yok benim, anladın mı? Bunu mu istiyordun? Al işte! Seviyorum Grişa'yı! Oldu mu? Dövecek misin beni? Kocama mı yazacaksın? Atamana yaz istersen, vız gelir! Grişa benim. Benim! Benim Grişa'm o! Benim işte, hep benim olacak!"

Karşısında bağırıp duran Pantaleymon'u gömleğinin altında heyecanla, boynuna ilmik takılmış toykuşu gibi çırpanan göğsüyle sıkıştırıyor, kara gözlerinin ateşiyle yakıyor, korkunç, edepsiz sözlerle mahvediyordu. İhtiyar, kaşları titreye titreye gerileyip kapıya çekildi. Köşede bıraktığı sopasını kapmaya davrandı, eli havada, kıçıyla itip açtı kapıyı. Aksinya onu merdivenden iteleyip, ardından soluk soluğa haykırdı:

"Sevgimden vazgeçmeyeceğim! Bütün çektiklerimin acısını çıkaracağım! Ondan sonra öldürün beni isterseniz! Benim Grişa'm o, benim!"

Kendi kendine bir şeyler mırıldanan Pantaleymon topallayarak evinin yolunu tuttu.

Gregor oturma odasındaydı. Pantaleymon tek kelime söylemeden geldi, elindeki sopayı oğlunun sırtına indirdi. Gregor doğruldu, babasının koluna sarıldı.

"Neden bu şimdi, baba?" diye sordu.

"Karıştırdığın işlerden, orospu çocuğu!"

"Ne iş karıştırması?"

"Komşunu kirletme, babanı utandırma, karı peşinde koşma demedim mi ben sana, hayvan!" diye hırladı Pantaleymon. Elinden sopayı kapmaya çalışan oğlunu mutfakta ordan oraya sürüyordu.

Gregor boğuk bir sesle, "Bırakmam beni dövesin!" diye haykırdı. Dişlerini sıktı, sopayı babasının elinden çekti aldı. Dizine vurduğu gibi... çat!

Pantaleymon Prokofiyeviç oğlunun ensesine yumruğu yapıştırdı. "Köyün ortasında kırbaçlayacağım seni! Şeytanın piçi, seni! Köyün delisiyle evleneceksin! Hadım edeceğim seni!" diye kükredi.

Kavgayı duyan yaşlı ana koşa koşa geldi. "Pantaleymon! Pantaleymon! Sakin ol biraz, dur hele!"

İhtiyar kendini tamamen kaybetmişti. Karısı bir yana, üstünde dikiş makinesinin durduğu masa bir yana uçtu, Pantaleymon avluya fırladı. İtişip kakışmada Gregor'un gömleği yırtılmıştı.

Kendini toparlamaya vakit bulamadan kapı gürültüyle açıldı, babası fırtına bulutu gibi yine göründü eşikte.

"Evlendireyim de görsün, orospu evladı!" Ayağını at gibi yere vuruyor, Gregor'un adaleli sırtına bakıyordu. "Yarından tezi yok gidiyorum bir karı bulmaya. Bugünü de mi görecektim? Kendi oğlum yüzünden elalem arkamdan gülsün benim, ha?"

"Önce şu gömleğimi giyeyim, sonra evlendirirsin beni," dedi Gregor.

"Evlendireceğim seni! Köyün delisiyle hem de!"

Kapı çarptı. İhtiyarın ayak sesleri basamaklardan pat küt indi, uzaklaştı.

XI

Siyetrakof köyünün ardında üstü örtülü arabalar peşpeşe bozkıra yayılmıştı. Göz açıp kapayana kadar damları beyaz, eli yüzü düzgün, ufak bir şehir bitiverdi bozkırda. Şehrin düz yolları, ortada alanı vardı. Alana bir de nöbetçi dikildi.

Şehrin sakinleri bir eğitim kampının tekdüze, aheste hayatını yaşıyorlardı. Sabahları çayıra salınan atlara gözcülük eden Kazak birliği, hayvanları sürüp kampa getirirdi. Hayvanların temizlenmesi, tımarı, eyerlenmesi derken sayım ve içtima başlardı. Kamp Kumandanı Yarbay Popof çalımla bağırır, yardımcısı ordan oraya koştururdu. Genç Kazakları eğiten başçavuşlardan emir emir üstüne. Hücuma geçmek için bir tepenin ardında toplandılar. Düşmanı çaktırmadan çevirdiler. Hedefe ateş edecekler şimdi... Kılıç talimlerinde gençten Kazaklar birbirleriyle boy ölçüşmeye can atardı; görmüş geçirmişler ise güç işleri kaytarmaya bakardı.

Sıcak bir yandan, votka bir yandan, iyice halden kesilmişlerdi. Uzun araba dizilerinin üzerinden doğru mis kokulu, iç gıcıklayıcı bir rüzgâr esiyordu. Oralarda bir yerde sincaplar çığrışıyordu. Beyaz badanalı kulübelerin dumanından, sıkıntılı havasından uzaklara çekiyordu bozkır insanı.

Kampın sona ermesine bir hafta kala, Andrey Tomilin'in karısı, kocasını ziyarete geldi. Evde kendi eliyle pişirdiği gevreklerden getirdi kocasına, yanına birkaç parça çerezle köyün haberlerini de kattı.

Ertesi sabah erkenden kamptan ayrıldı. Kazaklar ailelerine, akrabalarına haber, selam yolladılar, yalnız Stepan Astakof hiçbir şey demedi. Akşam hastalanmış, ilaç niyetine votkayı çekmişti. Değil Tomilin'in karısını, dünyayı görecek hali yoktu. Yoklamaya da gelmedi. Sağlık çavuşuna gidip göğsüne bir düzine sülük yapıştırttı. Sırtını arabasının tekerleğine dayamış oturmuş, şimdi (kasketinin beyaz ketenden tepesi hep yağ olmuştu), dünyaya küskün gözlerle bakıyor, tombul memelerinden sarkan sülüklerin kanını emip şişmelerini seyrediyordu.

Alayın sağlık çavuşu geldi yanında durdu. Seyrek dişlerinin arasından sigarasının dumanını savurdu.

"Daha iyice misin bugün?"

"İyi çekiyorlar. Yüreğim de rahatlar gibi."

"En iyi çaredir sülük!"

O sırada Tomilin yanlarına geldi. Bir göz kırptı.

"Stepan," dedi, "sana bir çift sözüm var."

Stepan homurdanarak doğruldu. Tomilin'le birkaç adım öteye yürüdüler.

"Karım burdaydı. Bu sabah gitti."

"Ya..."

"Köyde senin karı hakkında söz ediliyormuş."

"Ne dedin?"

"İyi söz olsa hadi neyse."

"Eee?"

"Gregor Melekof'la kırıştırıyor, herkesin gözü önünde!"

Stepan sapsarı kesildi. Göğsünden sülükleri çektiği gibi vurdu yere çaldı, ayaklarının altında ezdi, bir bir. Gömleğini iliklediği, sonra birden, korkmuş gibi, yeniden çözdü. Kanı çekilmiş dudak-

ları durmadan kıpırdıyor, titriyor, garip bir gülümseyişle geriliyordu; yine öfkeyle toplanıp büzülüyordu. Ağzında sert, katı bir şey çiğniyor sandı Tomilin. Sonra yavaş yavaş rengi yerine geldi. Dişleriyle kıstırdığı dudakları oynamaz oldu. Kasketini çıkardı, tepesine bulaşan yağı yeniyle silerek, "Sağ olasın," dedi, yüksek sesle, "haber verdiğin için."

"Sadece bilesin dedim... Kızmazsın..."

Tomilin arkadaşına acıdığını gösterir bir hareketle ellerini pantolonuna vurdu, atına yürüdü. Kampta bir gürültüdür gidiyordu. Kazaklar kılıç taliminden dönmüşlerdi. Stepan dik dik kasketine baktı, daldı. Çizmesinden yukarı yarı ezilmiş, can çekişen bir sülük tırmanıyordu.

XII

On güne kadar Kazaklar eğitim kampından dönmüş olacaklardı. Aksinya günü gecikmiş aşkının olanca acılığıyla, çılgınlığıyla yaşıyordu. Gregor babasının tehditlerine kulak asmadı. Geceleri gizlice sevgilisine gidiyor, gün doğarken ayrılıyordu.

Gücünün yetmediği yüke koşulmuş beygire döndü iki haftanın sonunda. Uykusuzluktan esmer yüzüne maviye çalar bir renk vurdu. Derine kaçan çukurlarında yorgun gözleri adama bezgin bezgin bakıyordu. Aksinya hiç yüzünü örtmedi. Gözlerinin altındaki derin lekeler daha da koyuldu. Dolgun ve istekli dudakları hiçbir şeyi umursamayan tedirgin bir kıpırtıyla gülümsüyordu.

Sevgileri öyle çılgın, öyle olağanüstü, öylesine esrik, utanmasız bir yanıştı, vicdanları öylesine rahattı, dünyadan o denli korkusuzlardı, köylü sokakta onlarla karşılaşmaktan çekinir oldu. Önceleri Aksinya yüzünden Gregor'a takılan arkadaşları şimdi hiç ses etmeden yolundan kaçıyorlar, beraber olduklarında ne yapacaklarını, ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Kadınlar, yüreklerinden geçeni sorsan, Aksinya'nın yerinde olmak isterlerdi ya, Aksinya'yı ayıplıyorlardı. Hepsi Stepan'ın döneceği günü bekliyordu, merakla, sabırsızlıkla. Kan kokusu almış hayvanlar gibi.

Gregor, kocası gurbette olan bu kadınla arasındaki bağı başkalarından saklamaya çalışsaydı; kocası gurbette Aksinya, Gregor'la ilişkisini pek belli etmeseydi, köy halkı her şeyi olağan karşılayacak, biraz dedikodu edecek, çok geçmeden her şey unutulacaktı. Oysa onlar, herkesin gözü önünde, beraber yaşıyorlardı. Geçici bir ilişki değildi bu. Bambaşka, korkunç bir duyguyla birbirlerine bağlıydılar. O yüzden köylü bunun ahlâksızlık olduğunda karar kıldı. Bütün köy soluğunu tuttu, pis bir heyecanla bekledi: Stepan gelecek, bu düğümü kesip atacak.

Aksinya'nın yatak odasında, tam yatağın üstünde bir sicim geriliydi. Sineklerin geceyi üzerinde geçirdiği kimi siyah, kimi beyaz, boş makaralar asılı dururdu o sicimde. Makaralarla tavan arasında örümcek ağları uzanırdı. Gregor başını Aksinya'nın çıplak, serin koluna dayamış, makara zincirine bakıyordu. Kadının öbür eli Gregor'un gür saçlarıyla oynuyor, iş görmekten hırpalanmış parmakları ılık ılık süt kokuyordu. Ne zaman Gregor başını çevirip Aksinya'nın koltuk altına uzatsa, genzini tatlıca bir kadın teri kokusu dolduruyordu.

Aksinya'nın boyalı tahta karyolasının köşelerinde ucu sivri çam kozalakları oyulmuştu. Demir çemberli, kocaman çeyiz sandığı kapının yanındaydı. Köşede bir masa, duvarda General Skobolyof'un at üstünde bir resmi, iki iskemle, iskemlelerin üstünde yaldızlı kâğıttan haleleri parıldayan ikonalar vardı. Yan duvarda, ucuz fotoğraflar. Birinde, saçları karmakarışık, şişkin göğüsleri saat zincirleriyle donanmış yalın kılıç bir Kazak grubu: Stepan'la arkadaşlarının askerlik hatırası. Bir çengelde Stepan'ın üniforması asılıydı. Pencereden içeri dolan ay ışığı iki beyaz çizgili çavuş apoletini ışıldatıyordu.

Aksinya içini çekti. Gregor'u iki gözünün ortasından öptü.

"Grişa, sevgilim!"

"Ne var?"

"Dokuz günümüz kaldı..."

"Az değil."

"Ne yapacağım ben, Grişa?"

"Ne bileyim ben?"

Aksinya içini çekecekken, durdu. Gregor'un kıvırcık saçlarını düzeltti, ayırdı.

"Stepan öldürür beni," dedi, yarı sorar, yarı bildirircesine.

Gregor susuyordu. Uykusu vardı. Kırpış kırpış gözlerini güç bela açtı, hemen üzerinde Aksinya'nın maviye çalar ışıltılı kara gözlerini gördü.

"Kocam geri gelince bırakırsın beni artık. Korkuyor musun?"

"Ben neden korkacak mışım? Sen karısısın, sen kork..."

"Senin yanındayken hiç korkmuyorum ama, gündüz aklıma gelmiyor mu, ödüm kopuyor."

Gregor esnedi. "Önemli olan Stepan'ın geri gelmesi değil," dedi. "Babam beni everecekmiş, öyle diyor."

Gülümsedi. Bir şey daha diyecekti, başının altında Aksinya'nın elinin birden sünüp yumuşadığını, yastığa gömüldüğünü, az sonra yine sertleştiğini duydu.

"Kimi düşünüyor baban?" diye sordu Aksinya, boğuk bir sesle.

"Kendi kendine söylüyor işte. Anam, Korşunofların Natalya'sını düşünüyor diyor."

"Natalya... Güzel kız Natalya. Çok güzel... Eh, evlenirsin onunla. Geçen gün kilisede gördüm. Bir giyinmiş..." Aksinya hızlı hızlı konuşuyordu. Sözleri karanlıkta paralanıp ufalanıyor, ölüyor, zorlukla duyuluyordu.

"Bana ne onun güzelliğinden, ben seninle evlenmek isterim!"

Aksinya kolunu Gregor'un başının altından çekiverdi. Kuru gözlerle pencereye baktı. Avluda soğuk, sarı bir sis vardı. Ambarın gölgesi koyuydu. Çekirgeler ötüşüyordu dışarıda. Bir ara Don'un oralarda balabanlar öttü, derin, küskün sesleri pencereden içeri doldu.

"Grişa!"

"Ne düşündün?"

Aksinya Gregor'un isteksiz kaba ellerini kavradı, göğsünün üstüne, soğuk, solgun yanaklarına bastırdı, haykırdı:

"Ne diye oynadın sanki benimle? Belanı bul, e mi! Ne yapacağım ben şimdi, Grişa? Bittim, mahvoldum... Stepan geliyor, ne diyebilirim ona? Kimsesiz, çaresiz kaldım şimdi!"

Gregor susuyordu. Oğlanın yakışıklı şahin burnuna baktı Aksinya, acı acı. Gölgelenmiş gözlerine, sessiz dudaklarına... Birdenbire içinde kabaran duygu seli ne zamandır zorladığı duvarı yıktı götürdü. Gregor'un yüzünü, boynunu, kollarını, göğsünün kaba, kıvırcık kara kıllarını çılgınca öptü. Sonra bir soluk aldı, Gregor kadının vücudunun tir tir titrediğini duydu, fısıldadı:

"Grişa! Canım benim, sevdiğim... Gel gidelim buradan, kaçalım, ha?.. Bırakalım her şeyi, gidelim. Sen benimle ol, kocamı da bırakırım, her şeyi de bırakırım... Gel madenlere gidelim seninle. Severim seni, bakarım sana. Paramanof madenlerinde amcam var, gece bekçisi, o bana yardım eder. Grişa! Konuş, bir şey söyle!"

"Ne aptalsın be, Aksinya! Söylenip duruyorsun, bir şey desen bari! Çiftliği bırakır da nereye giderim? Önümüzdeki yıl askerlik var... Topraktan ayrılıp bir yerlere gidemem ben. Bozkır var burda. Soluğum burası benim. Ama orda? Geçen yaz babamla istasyona gittiydik, ölüyordum az kalsın. Lokomotifler gümbür gümbür, hava ağır, yanık kömür kokusu... Nasıl yaşıyor insanlar orada, anlamıyorum. Alışmış olsalar gerek." Bir tükürdü, yine, "Köyden ayrılmam ben, olmaz. Hiç olmaz!" dedi.

Pencerenin dışında gecenin karanlığı arttı. Ayın üzerinden bir bulut geçti. Avluda o soğuk, sarı sis yoktu artık. Gölgeler silindi. Pencerenin dışında, çitin ardında yükselen karaltı geçen yıldan kalma yakacak çalı çırpı yığını mıydı? Bir fundalık mı?

Odanın içinde de gölgeler toparlandı. Stepan'ın üniformasında apolet çizgileri görünmez oldu. Odanın boz, ağır loşluğunda, Gregor ne Aksinya'nın omuzlarını sarsan hafif ürpermeyi, ne de iki elinin arasında, yastığın üstünde sessiz sessiz sarsılan başını görebildi.

XIII

Tomilin'in karısının ziyaretinden sonra Stepan'ın yakışıklı yüz hatları gözle görülürcesine çöktü. Kaşları hep çatıktı. Alnında derin, katı bir çizgi belirdi. Dünyaya küskün, için için kaynayan kızgınlığıyla, at adamı nasıl taşır sırtında, kederini öyle taşıyordu. Arkadaşlarıyla çok az konuşuyor, durup dururken kavga çıkarıyordu. Başçavuşla da dalaştı. Piyotra Melekof'un yüzüne hiç bakası yoktu. Bir zamanlar onları birbirine bağlayan arkadaşlıktan eser kalmamıştı. Köye döndüklerinde birbirlerine düşmandılar.

Aralarındaki örtülü husumetin patlak vermesi için bir vesile gerekiyordu. Köye geldikleri gibi hep birlikte döndüler. Piyotra'yla Stepan'ın atları arabaya koşuldu. Hristonya geriden, kendi atının sırtında geliyordu. Tomilin hastaydı, ateşlenmişti. Arabanın içinde kaputunu başına çekti, uzandı. Fiyodot Bodovskof'un tembelliği üzerindeydi, dizginleri Piyotra aldı. Stepan arabanın yanında yürüyor, yol kenarındaki deve dikenlerinin mor başlarını kamçısıyla kırıp düşürüyordu. Yağmur yağıyordu. Verimli kara toprak, katran gibi yapıştı kaldı tekerleklere. Gökyüzüne güzün mavisi saçılmıştı. Bulutlarda bir kül rengi. Gece bastırdı. Çevrede bir köy ışığı bile yoktu. Piyotra atları sık sık kamçılıyordu. Birdenbire karanlığın içinden Stepan haykırdı:

"Hey, baksana sen! Hey... Kendi hayvanını kayırıp hep benimkini kamçılıyorsun be, ne bu?"

"Gözünü aç da gör! Hangisi geri kalırsa ona vuruyorum."

"Bana bak, seni koşarım sonra arabaya! Bir Türk'e de o yakışır zaten."

Piyotra dizginleri elinden bıraktı.

"Ne istiyorsun sen benden, söylesene?"

"Hadi otur oturduğun yerde."

"Sen de tut çeneni."

"Nedir alıp veremediğin Piyotra'yla?" diye Hristonya hayvanını Stepan'ın üstüne sürdü. Stepan ses çıkarmadı. Hiç konuş-

madan yarım saat daha yol aldılar. Çamur tekerlerin altında vıcık vıcık bir ses çıkarıyordu. Yağmur katranlı örtüyü dövüp duruyordu. Piyotra dizginleri koyverdi, bir sigara yaktı. Stepan'la bir daha dalaşsınlar, diyeceği ağır sözleri geçiriyordu aklından. Gösterecekti ona.

"Yer açın bakalım, ben de sığınacağım!" diyerek Stepan, Piyotra'yı bir yana itti o sırada, arabanın basamağına sıçradı.

Birden araba sarsıldı, durdu. Çamurda kayan atların ayakları toprağı dövdü. Toynaklarından kıvılcımlar kopuyordu. Arabanın oku çatırdadı.

Piyotra hayvanlara bağırarak yere atladı.

"N'oluyor?" diye sordu Stepan, endişeli.

"Bir ışık tutun!" dedi Piyotra.

Atlardan biri tökezlenmişti. Burun çalıyor, doğrulmaya çalışıyordu. Birisi bir kibrit çaktı. Turuncu bir ışık çemberi, sonra yine karanlık. Piyotra titreyen eliyle yere yuvarlanan atın omurgasını yokladı, geminden çekiştirdi.

Hayvan bir içini çekti, yan üstü devrildi. Arabanın oku çatırdayıp ikiye bölündü. Stepan birkaç kibriti birden ateşledi. Yere serilen kendi hayvanıydı. Bacağı, taa dizine kadar, bir köstebek yuvasına girmişti.

Hristonya koşum kayışlarını çözdü.

"Piyotra'nın hayvanını çözün, çabuk!" diye seslendi.

"Dur, lanet! Bırrrst!"

Sonunda Stepan'ın atını güç bela ayağa kaldırdılar. Piyotra hayvanı geminden tutarken Hristonya çamura çömelmiş, havada sallanan bacağı inceliyordu.

"Kırılmış galiba!" diye bağırdı gür sesiyle.

"Bakın bakalım yürüyor mu?"

Piyotra hayvanın başını çekti. At ön ayağını yere basmadan bir iki adım yürüdü, kişnedi. O sırada Tomilin kaputunu giymiş, ayaklarını tepiyordu. Canı sıkılmıştı.

"Kırılmış, tüh! Hayvan gitti!"

O ana kadar tek kelime söylemeyen Stepan sanki bu sözü bekliyormuş gibi Hristonya'yı bir yana iterek Piyotra'nın üzerine çullandı. Kafasına yumruğunu indirecekti, ıskaladı, omuzuna vurdu. Kapıştılar, çamura yuvarlandılar. Yırtılan bir gömleğin sesi işitildi. Stepan, Piyotra'yı altına almıştı. Diziyle başına bastırmış, yumrukluyordu. Hristonya çekti aldı onu.

"Neden bu, ha?" diye haykırdı Piyotra, ağzından kan tükürerek.

"Yoldan çıkmasana, çıyan!"

Piyotra, Hristonya'nın elinden kurtulmaya çalıştı.

"Haydi, haydi! Gelin de benimle döğüşün!" diye kükredi Hristonya. Bir eliyle Piyotra'yı arabaya doğru iteledi, bırakmadı.

Bodovskof'un ufak fakat dayanıklı hayvanını Piyotra'nın atının yanına koştular. Hristonya kendi hayvanını Stepan'a verdi, arabaya tırmandı, Piyotra'nın yanına oturdu. Gece yarısı bir köye vardılar. Karşılarına çıkan ilk kulübede durdular. Hristonya gece yatısına kalıp kalamayacaklarını sormaya gitti.

Kaputunun eteğine saldıran köpeğe aldırmadan, çamura dalıp pencereye doğru yürüdü. Kepengi açtı, kaba tırnağıyla camı tıkırdattı.

"Hey, ahbap!"

Yağmurun uğultusu, bir de köpeğin havlaması duyuldu yalnız.

"Ahbap! Hey, iyi insanlar! İsa hakkı için müsaade edin de bu gece burada kalalım. Kim miyiz? Kamptan geliyoruz. Kaç kişi mi? Beş kişiyiz! İyi, iyi. Allah sizden razı olsun!"

"Girin içeri, haydi!" diye bağırdı, bahçe kapısına dönüp.

Bodovskof hayvanları içeri alırken avlunun tam ortasında yere devrilmiş bir domuz yalağına çarpıp sendeledi, sunturlu bir küfür savurdu. Hayvanları sundurmanın altına çektiler. Tomilin dişleri birbirine çarpa çarpa kulübeye girdi, Piyotra'yla Hristonya arabada kaldılar.

Gün ağarırken yola koyulmaya hazırdı hepsi. Stepan kulü-

beden çıktı. Peşinden iki büklüm bir kocakarı geliyordu. Atları arabaya koşan Hristonya onu görünce acımayla bağırdı:

"Ah, ninem, ninem, bu ne kambur böyle? Kilisede diz çökmek hiç de zor gelmiyordur sana, ha? Öyle fazla eğilmeye ne hacet, alnın yere değecek nerdeyse!"

"Öyle, evladım, öyle. Diz çökmek bana zor gelmiyor ya, senden de köpeklere iyi darağacı olur ya hani... Herkesin bi şeyi var işte!" Yaşlı kadın ciddi ciddi gülümsedi. Hristonya kadının ağzındaki küçücük sağlam dişleri görünce şaştı da kaldı.

"Dişlere bak, yahu!" dedi. "Turna balığı mübarek! Bana da birkaç tane versen ya şunlardan, nine, genciz sözde, ağzımızda tek diş kalmadı."

"Sana versem bana ne kalır, gözüm?"

"Sana, nineciğim, at dişleri takarız! Nasıl olsa günün birinde ölecen, yukarda da insanın dişine bakmıyorlar. Ermişler arasına da çingeneler karışmış olamaz ya!"

"Zevzeklik, baştan aşağı zevzeklik!" dedi Tomilin. Gülümseyerek arabaya tırmandı.

Sundurmaya vardıklarında yaşlı kadın, "Hangisi?" diye sordu.

Stepan, "Yağız olanı," dedi, içini çekti.

Kadın bastonunu yere bırakarak ondan umulmadık güçlü bir hareketle atın yaralı bacağını kaldırdı, kaditi çıkmış yamru yumru parmaklarını diz kapağına bastırıp okşadı bir süre. Hayvan kulaklarını kıstı, acıdan art ayakları büküldü.

"Yok, kırık yok burda," dedi kadın. "Bırak bana, iyileştiririm."

Stepan elini sallayıp arabaya doğru yürüdü.

"Bırakıyor musun, bırakmıyor musun?" diye kocakarı gözlerini kırpıştırarak sordu arkasından.

"Kalsın, kalsın!"

"Bu mu iyi edecek senin hayvanını? Üç ayaklı bırakırsın, hiç ayaksız alırsın, haber vereyim. Baytar kendisi kambur, yahu!" diye kahkahayı bastı Hristonya.

XIV

"Bitiyorum onun için, nine! Hep gözümde tütüyor. Gördüm mü dizlerimin bağı çözülüyor. Avludan geçerken görmeyeyim, bir ateştir düşüyor yüreğime. Neredeyse çömelip ayak izlerini öpeceğim. Yardım et bana! Everecekler başkasıyla... Yardım et bana, iyi kadın!.. Ne istersen veririm... Bi bu gömlek kalsa üstümde veririm, yeter ki sen yardımcı ol bana!"

Aksinya'ya bakan kocakarı Drozdika'nın gözleri, yüzünü kaplayan çizgilerin danteli içinde ışıl ışıldı. Kızın acıklı hikâyesini dinlerken başını iki yana sallayıp durdu.

"Kim bu delikanlı?"

"Pantaleymon Melekof'un oğlu."

"Hani şu Türk?"

"O ya!"

İhtiyar kadın pörsümüş avurtlarını çiğnedi, cevap vermedi.

"Yarın çok erken gel bana kız, gün ışımaya başlar başlamaz. Don'a gideceğiz. Özlemini yıkayıp yuğacağız. Yanına bir tutam tuz al da gel!"

Aksinya sarı şalıyla yüzünü örttü, yanına yönüne bakınarak kapıdan çıktı. Çok geçmeden geceye karışıp gitmişti. Toprağa sürtünen çarıklarının sesi duyuluyordu yalnız. Sonra ayak sesleri uzaklaştı. Köyün öbür ucunda bir yerde birileri türkü söylüyor, eğleniyordu.

Aksinya bütün gece gözünü kırpmadı. Şafak sökerken Drozdika'nın penceresi dibinde bitiverdi.

"Nine!"

"Kim o?"

"Benim, ben! Aksinya. Kalk!"

Arka yollardan ırmağa indiler. İskelenin yanında suya batmış bir araba kalıntısı duruyordu. Sahilde kum soğuktu. Çıplak ayaklarını yaktı. Don'dan bu yana yaş, ayaz bir sis vuruyordu.

Drozdika, Aksinya'yı elinden tutup ırmağa sürükledi. Kendi eli hep kemikti.

"Ver tuzu bana! Güne doğru haç çıkaracaksın!"

Aksinya haç çıkardı. Gözlerini gündoğusunun mutlu pembe renklerine dikmiş, acı acı bakıyordu.

"Avucuna biraz su al, iç!"

Aksinya suyu içti. Gömleğinin de yenleri ıslandı bu arada. Kocakarı tembel bir dalganın üstüne yürüyüp, kapkara bir örümcek gibi çömeldi. Fısıldadı orada:

"Keskin ayaz, dipten, derinden akıp gelen... Yanan, kavrulan... Yürekte bir canavar... Özlemeye ve ateşe... Kutsal Haç adına, kutsalın kutsalı en temiz el değmemiş anamız adına... Tanrının kölesi, Gregor..." gibi birtakım sözler çalındı Aksinya'nın kulağına.

Drozdika nemli kumun üstüne biraz tuz serpti, biraz da suya serpip geri kalanı Aksinya'nın koynuna koydu.

"Omuzundan biraz tuz aşır. Çabuk!"

Aksinya kocakarının dediğini yaparken kavruk yanaklarına ters ters baktı.

"Hepsi bu kadar mı?" dedi.

"Evet, bu kadar. Hadi git uyu şimdi!"

Aksinya soluk soluğa eve koştu. İnekler avluda böğürüşüyordu. Darya, gözleri mahmur, yüzü kıpkırmızı, ineklerini köyün sürüsüne katmaya götürüyordu. Aksinya'yı görünce gülümsedi:

"İyi uyudun mu, komşum?"

"Hamdolsun."

"Nereden böyle, erken erken?"

"Köyde bir göreceğim vardı da."

Kilisenin çanı bakır dilli, kesintili bir şamatayla ahaliyi sabah duasına çağırıyordu. Köyün sığırtmacı yan yolda değneğini savurdu. Aksinya bir acele inekleri ağıldan saldı, sütü merdiven başına süzmeye götürdü. Ellerini önlüğüne sildi, sütü süzgece döktü. Düşünceliydi.

Bir tekerlek gürültüsü. Yolda at horultusu. Aksinya güğümü yere koydu, gitti ön pencereden baktı. Stepan, palasını kabzasından tutmuş, bahçe kapısından geçiyordu. Eliyle önlüğünü buruşturdu, kerevete çöktü Aksinya. Basamaklarda adım sesleri... Merdiven başında adımlar... Kapının dışında...

Stepan eşikte. Yüzü asık. Yabancı.

"Evet?.." dedi.

Bütün dolgun, canlı vücudu sallantıda Aksinya, onu karşılamaya gitti.

"Döv beni," dedi yavaşça. Yan dönüp durdu.

"Evet, Aksinya?"

"Hiçbir şeyi saklamıyorum. Günaha girdim. Döv beni, Stepan!"

Başı göğsüne düşmüş, tostoparlak olmuştu. Kollarıyla yalnız karnını koruyarak kocasının önünde durdu. Korkudan çarpılan yüzünde gözleri koyu çemberleri içinde hiç kıpırdamadan bakıyordu. Stepan bir sallandı, yanından geçti. Yıkanmamış gömleğinden odanın içine erkek terinin, yolculuğun acı kokusu saçıldı. Kasketini çıkartmadan yatağa çöktü. Bir an uzandı, sonra omuzlarını oynatıp kılıç bağını bir yana attı. Sarı bıyıkları aşağı düşmüştü. Aksinya arada bir titreyerek, başını çevirmeden yan gözle bakıyordu ona. Stepan ayaklarını yatağın ayak ucuna dayadı. Çizmelerinden yol yol çamur akıyordu. Gözlerini tavana dikti, palasının deriden püskülüyle oynamaya koyuldu.

"Kahvaltı hazır mı?" diye sordu.

"Hayır..."

"Yiyecek bir şey çıkar."

Biraz süt içti. Ekmeği ağır ağır çiğnedi. Bıyıkları sütlenmişti. Aksinya sobanın yanındaydı. Dehşet içinde, kocasının küçük, kirli kulaklarının çenesiyle birlikte inip kalkışını seyrediyordu.

Stepan masadan ayrıldı. Haç çıkardı.

"Anlat bana, canım. Hepsini!" diye buyurdu, kısaca.

Aksinya, başı önüne eğik sofrayı topluyordu. Sesini çıkarmadı.

"Söylesene, kocanı nasıl bekledin? Bir erkeğin namusunu nasıl korudun? Evet?"

Kafasına inen korkunç yumruk Aksinya'nın ayaklarını yerden kesti, kapıya doğru fırlattı onu. Sırtı kapının kasasına çarpınca bir inledi.

Öyle güçsüz, yumuşacık bir kadın ne ki, etli canlı, kapı gibi adamları yumruğunu denk getirdi mi havada uçururdu Stepan! Ya korku ayaklandırdı onu öyle, ya da kadınlığından gelen bir güç, Aksinya düştüğü yerde bir an durdu, dinlendi, sonra toparlandı.

O ayağa kalkarken Stepan odanın ortasında durmuş, sigara yakıyordu. Aksinya'nın kalktığını görmedi. Tütün kesesini masaya fırlatıp davranmasına kalmadı, Aksinya kapıyı ardından vurup kaçtı. Stepan peşinden koştu.

Aksinya avluyu Melekofların çiftliğinden ayıran çite doğru koştu. Üstü başı kan içindeydi. Çitin orada Stepan ardından yetişti, kara eli bir çaylak gibi kafasına düştü. Saçlarından yapışıp karısını yere çaldı. Her sabah çitin kenarına döktüğü küllerin üstüne yuvarlandı Aksinya.

Bir koca karısını ayakları altına alır da, ezer de... ne olmuş yani? Kolsuz Aleksey Şamil bahçe kapısının önünden geçerken içeri baktı, gözlerini kırpıştıra kırpıştıra gülümsedi. Gülümseyince gür, kısa sakalı ikiye ayrılıverdi. Stepan nikahlı karısının cezasını veriyordu, anlaşılmayacak bir şey yoktu bunda. Şamil durup görmek istedi, karısını döve döve öldürecek mi, öldürmeyecek mi Stepan? Ama kıyamadı. Kadın değildi o, ne de olsa.

Uzaktan, sanırdın, Stepan kazaska yapıyor. Mutfak penceresinden bakan Gregor da onu bir aşağı bir yukarı zıplar görünce öyle sandı. Ama bir daha baktı, bakmasıyla kulübeden dışarı fırlaması bir oldu. Yumrukları göğsünün üstünde sıkılı, ayaklarının ucuna basarak koştu. Piyotra ardından seğirtti.

Yüksek çitin üstünden kuş gibi uçtu Gregor, olanca hızıyla arkadan Stepan'a bindirdi. Stepan olduğu yerde bir sallandı. Döndü, Gregor'un üstüne yürüdü.

Melekof kardeşler canlarını dişlerine takıp dövüştüler. Leşe dalan akbabalar gibi durup durup Stepan'ın üzerine çullandılar. Stepan'ın sert yumrukları altında Gregor birkaç kez yeri boyladı. Stepan gibi yaman bir dövüşçüyle nasıl başetsin? Piyotra hem tıknaz, hem çevikti, yumrukların altında rüzgâr yiyen kamış gibi sallanıyor, yine de düşmüyordu.

Bir gözü parıl parıl, öteki ham erik rengine dönmüş Stepan basamaklara çekildi.

O sırada Hristonya çıkageldi. Stepan'dan bir koşum takımı ödünç alacakmış. Hemen dövüşenleri ayırdı.

"Durun, haydi!" diye bağırdı, kollarını sallayarak. "Ayrılın, yoksa atamana haber veririm!"

Piyotra avucuna biraz kan, yarım da diş tükürdü. Kısılmış sesiyle, "Gel haydi, Gregor," dedi, "bir gün düşer yine elimize."

"Dikkat edin, siz benim elime düşmeyesiniz!" Stepan basamakların ordan tehdidi savurdu.

"İyi, iyi!"

"İyisi miyisi yok! Bağırsaklarınızı dökerim dışarı!"

"Ciddi mi bu, şaka mı?"

Stepan bir koşu basamaklardan indi. Gregor ileri atıldı. Hristonya kapıya doğru iteledi onu.

"Davran da göreyim, bak nasıl yiyorsun sopayı!"

O günden sonra Melekoflarla Stepan Astakof arasında nefret sımsıkı bir Kalmuk düğümüne döndü. Kader iki yıl sonra Gregor Melekof'un Doğu Prusya'da Stolipin yakınlarında bu düğümü çözmesini uygun görmüştü.

XV

"Söyle Piyotra'ya kısrakla kendi atını hazır etsin!"

Gregor avluya çıktı. Piyotra ambarın yanındaki sundurmadan bir arabayı iteleyip dışarı çıkarıyordu.

"Kısrakla senin atı koşacaksın. Babam öyle dedi."

"Biliyorum, biliyorum... O çok konuşmasın!" diye karşılık verdi Piyotra; arabanın okunu takıyordu. Pantaleymon kilise ayininde zangoç gibi ciddiydi. Çorbasının sonuna gelmiş, ter içinde kalmıştı. Dunya, Gregor'un hiçbir hareketini kaçırmıyordu. Uzun, kıvrık kirpiklerinin serin gölgesinde gözlerinin içi gülüyordu. İlyinişna omuzlarına sardığı limon sarısı bayramlık şalıyla pek heybetliydi. Dudaklarının kenarına çöreklenmiş anaca bir kaygıyla, "Ye, ye, az daha ye!" dedi ihtiyara. "Acından öleceksin!"

"N'olmuş yiyorsam? Bıktım senin şu dırdırından be kadın!"

Piyotra'nın uzun, buğday sarısı bıyıkları kapıda göründü. "Arabanız hazır, buyurun!"

Dunya kendini tutamayıp güldü. Yüzünü yeninin ardına sakladı. Darya ince kirpiklerini oynatıp damat adayını tepeden tırnağa süzerek mutfaktan geçti.

İlyinişna'nın kurnaz emmi kızı, dul Vasilisa teyze onlarla gelecekti kız istemeye. Arabaya önce o girdi, bir güzel yerleşti. Başını oradan oraya çeviriyor, ikide bir gülüyor, güldükçe de pörsümüş dudaklarının altından çarpık çurpuk kara dişleri görünüyordu.

"Vasilisa, dişlerini gösterme!" diye Pantaleymon payladı onu. "Her şeyi bozacaksın. O dişler ne öyle yalpa vuruyor ağzında? Biri o yana, biri bu yana..."

"N'apalım, babacığım, güvey giden ben değilim ya!"

"Olsun, sen yine de gülme! Şu dişlere bak hele... rengi yeter adamı hasta etmeye!"

Vasilisa gücendi ama tam o sırada Piyotra kapıyı açtı. Gregor güzel güzel kokan dizginleri ayırdı, arabanın başına geçti. Pantaleymon'la İlyinişna arkada yan yana, yeni evliler gibi oturuyorlardı.

Piyotra, "Bas kamçıyı!" diye bağırarak yuları saldı elinden.

Gregor dudaklarını ısırdı, kamçıyı savurdu. Hayvanlar koşumlara asılıp birden fırladılar.

"Dikkat et, tekerlekler takılacak!" diye bir çığlık attı Darya. Araba keskin bir dönüş yaptı, taşların üstünde seke seke yoldan aşağı gitti.

Piyotra'nın atı geride kalıyordu. Gregor yana eğilerek hayvana kamçıyla bir dokundu. Rüzgâr kapıp götürmesin diye sakalını sımsıkı elinde tutan babası ileri doğru uzanıp kısık sesiyle "Kısrağa, kısrağa bassana kırbacı!" diye haykırdı.

İlyinişna rüzgârın gözüne getirdiği bir damla yaşı ceketinin dantel yenine sildi, kırpış kırpış gözleriyle Gregor'un sırtında kabarıp oynayan mavi saten gömleğe baktı. Yolda Kazaklar durup onlara yol veriyor, arkalarından bakakalıyorlardı. Avlulardan koşup gelen köpekler atların ayaklarına dolanıp havlaşıyorlardı. Yeni çemberlenmiş tekerlerin gümbürtüsü onların da sesini bastırdı.

Gregor kamçı demedi, at demedi, sürdü arabayı. On dakika içinde köy gerilerde kalmıştı. Çok geçmeden Korşunof'un tahta çitle çevrili, avlu içinde büyücek kulübesine vardılar. Gregor dizginlere asıldı, birkaç renge boyanmış, ince oymalı kapının önünde araba zınk dedi durdu.

Gregor hayvanların başında kaldı, Pantaleymon topallaya topallaya merdivene yürüdü. Fısır fısır etekleriyle İlyinişna'yla Vasilisa da ardından koştular. İhtiyar, arabada gelirken topladığı cesaretini yitirmemek için acele ediyordu. İlk basamağa gelince birden tökezledi, sakat bacağını basamağa vurdu. Acıdan kaşlarını çatarak, tertemiz süpürülmüş basamakları pat küt tırmandı.

Mutfağa İlyinişna'yla hemen aynı hizada girdiler. Kendinden on beş santim kadar uzun olduğu için karısının yanında durmaktan hiç hoşlanmazdı Pantaleymon. Bir adım ileri attı, kasketini başından alıp, kara ikonun karşısında haç çıkardı...

"İyi günler!" dedi.

"Şükür Tanrı'ya!" Evin erkeği ayağa kalktı. Tıknaz, sapsarı saçlı bir ihtiyardı.

"Miron Gregoriyeviç, konuk var sana," dedi Pantaleymon.

"Hoş geldiler, sefalar getirdiler. Marya, iskemle getir ziyaretçilere!"

Onun gibi yaşlıydı karısı, dümdüz göğüslü. Tertemiz üç taburenin tozunu bir kere daha aldıktan sonra konukların önüne sürdü. Pantaleymon hemen birinin ucuna ilişti. Mendiliyle alnının terini sildi.

Lafını uzatmadan konuya girdi. "İş için geldik." İlyinişna ile Vasilisa da eteklerini kaldırıp oturdular.

"Baş üstüne. Ne gibi bir iş?" Evin sahibi gülümsedi.

O sırada Gregor içeri girdi. Çevresine bakınarak Korşunofları selamladı. Miron'un çilli yüzü birden kızardı. Şimdi anlamıştı. "Atları avluya aldır, biraz saman kosunlar önlerine," dedi karısına.

"Bir konuyu görüşecektik de..." Pantaleymon heyecanlıydı. Kâh kıvırcık sakalını okşuyor, kâh küpesini çekiştiriyordu. "Senin evlenmemiş kızın, bizim de oğlumuz var. Bir anlaşmaya varamaz mıyız dersin? Hele bilelim... Everecek misin kızı, evermeyecek misin? Hısım akraba olurduk."

"Kim bilir, belki de!" Miron kel kafasını kaşıdı. "Doğrusu bu güze pek düşünmüyorduk. Burada işimiz başımızdan aşkın. Yaşı da daha pek gelmedi. On sekizini yeni doldurdu... Öyle değil mi, Marya?"

"Öyle."

"Tam evlenme çağında!" diye Vasilisa söze karıştı. "Genç kız dediğin ne ki, çabuk yaşlanır!" Yerinde rahat oturamıyordu. Merdiven başında görüp aşırdığı ufak çalı süpürgesini ceketinin altına sokuvermişti, çalılar şimdi etine batıyordu. Kızın süpürgesini çaldı mı görücü, muradına erdi demekmiş.

"Daha baharda istediler kızımızı. Bizim kızımız evde kalmaz. Allah'a şükür, hoşnutuz kendisinden. Tarlada olsun, evde olsun her bir iş gelir kızımızın elinden..." diye Korşunof'un karısı cevabı yapıştırdı.

"İyicek biri gelir de kızı isterse hayır demezsiniz, tabii," diye Pantaleymon kadınları susturdu.

Ev sahibi başını kaşıdı. "Hayır demesine demedik de, biz ne zaman istesek eveririz kızımızı."

Pantaleymon Prokofiyeviç reddedecekler sandı, bozuldu.

"Siz bilirsiniz, tabii... Herkes gönlünün dilediğini seçer alır. Bir tüccarın oğlunu filan damat almak istiyorsanız, o başka. O zaman özür dileriz."

Görüşmeden bir sonuç alınmayacak gibiydi. Pantaleymon telaşlandı, pancar gibi kızardı. Kızın anası, tepesinde çaylak dönen kuluçkaya yatmış tavuk gibi ağzında bir şeyler geveleyip duruyordu. Tam o sırada Vasilisa imdada yetişti. Ateşe tuz serpercesine, öyle sakin, yerinde bir laf kalabalığına boğdu ki işi, gedik kapandı.

"Haydi, haydi gözümün nurları! Ortaya böyle bir mesele çıktı mı yolunca çözülmeli, çocuğunuzun mutluluğu kollanmalı. Sizin Natalya'nız gibisi dünyada bulunmaz. Ne de güzel iş geliyor elinden! Zeki kız. Ev kadını dediğin böyle olur. Sonra güzelliğe gelince, kendi gözünüzle görün işte..." Tombul kollarını cömertçe açtı, Pantaleymon'a döndü, İlyinişna'nın sözünü ağzına tıkadı. "Gregor da tam ona lâyık bir koca. Yüzüne baktıkça ben bile bir tuhaf oluyorum, rahmetli kocama öyle benziyor! Ailesi de yaman çalışkandır. Kime isterseniz sorun buralarda, Prokofiyeviç nasıl bir adamdır söylesinler size. Dünya alem bilir ne namuslu, iyi insandır o... Tanrı hakkı için, yavrularımızın kötülüğünü hiç ister miyiz biz?"

Kadının paylayıcı küçük sesi Pantaleymon'un kulağına merhem gibi geldi. Burun deliklerinden fışkıran ufak kıl kümelerini iki parmağının arasına almış çekiştirirken onu dinliyor, bir yandan düşünüyordu: "Ah, tatlı dilli şeytan seni! Nasıl da konuşuyor! Hele hele... Baş edilmez bunun gibisiyle, hiç edilmez. Bazı karılar bir Kazağı bile aptala çevirir valla... Hay eksik etek, hay!" Vasilisa'ya hayranlıktan, nerede olduğunu unutmuştu. Öbürü, kızı, ailesini, yedi göbek sülalesini övüp göklere çıkarıyor, anlata anlata bitiremiyordu. "Tabii, çocuğumuzun başına bir kötülük gelsin istemeyiz," dedi Marya.

"Daha çok genç de, evlenmek için," diye evin sahibi yatıştırıcı bir tavırla gülümseyerek ekledi.

"Hiç de erken değil, Allah için!" diye Pantaleymon söze karıştı. "Erken olur muymuş?"

"Eninde sonunda ayrılacağız ondan," diye hanım birden hıçkırıklara boğuluverdi, yarı yalan, yarı doğru.

"Çağır kızını da görelim, Miron Gregoriyeviç."

"Natalya!"

Kapıda bir genç kız belirdi. Esmer parmakları önlüğüyle oynayarak ürkek ürkek durdu orada.

"Gelsene kız, gel! Utanır da, ondan," diye anası kızını yüreklendirdi. Gözleri yaşarmış, gülümsüyordu.

Gregor kıza baktı.

Tozlu, siyah başörtünün altında cesur, elâ gözler. Gergin yanağında ufacık pembe gamze. Gregor kızın ellerine baktı: nasırlı, iri ellerdi. Güçlü kuvvetli bedenini saran kısa yeşil cepkeninin altında genç kız memeleri çocuksu çocuksu, biraz da acınası, inip kalkıyordu. Keskin ufak başları, düğmeler gibi öyle...

Bir dakika içinde kızı tepeden tırnağa gözleriyle içti Gregor. At taciri satılık kısrağa nasıl bakar, öyle baktı, "İş var bu kızda," diye düşündü. Sonra kızın gözlerinin içine baktı. O da ona bakıyordu. Sade, içten, az utangaç bir bakışla. "İşte buradayım, olduğum gibi. Gör de ver hükmünü!" der gibi. "Bir içim su!" Gregor gözleriyle, gülümseyerek karşılık verdi.

"Tamam, haydi şimdi!" diye babası savdı kızını.

Kapıyı ardından kaparken Natalya gülümseyişini ve merakını hiç saklamadan şöyle bir baktı Gregor'a.

Korşunof'la karısı göz göze geldiler. "Dinle, Pantaleymon Prokofiyeviç," dedi Korşunof, "siz aranızda düşünün, biz de ailecek bir konuşalım bakalım. Sonra bir karara varırız."

Pantaleymon merdivenden inerken araya son bir söz daha sıkıştırdı:

"Önümüzdeki pazara yine geleceğiz."

Korşunof hiç duymamış gibi yaptı, cevap vermedi.

XVI

Aksinya'nın yaptıklarını Tomilin'den öğrendikten sonradır ki, Stepan, acısını, hıncını yüreğine sarmış düşünürken, onunla geçirdiği tatsız hayata rağmen karısını nefret dolu bezgin bir sevgiyle sevdiğini anladı. Gece kaputunu üstüne çekip arabada uzanmış, kollarını başının altına kenetlemiş, döndüğünde karısının onu nasıl karşılayacağını düşünüp durmuştu. Sanki göğsünden yüreğini koparıp almışlar, onun yerine de bir akrep oturtmuşlar. Yattığı yerde ondan nasıl intikam alacağını kurarken, dişlerinin arasında pürtük pürtük kum taneleri varmış gibi avurtlarını kasıyordu. Piyotra'yla kavga edip hıncını biraz olsun ondan çıkardıktan sonra eve vardığında bitkindi. Aksinya o yüzden ucuz kurtulmuştu.

Stepan eve geldikten sonra Astakoflarda göze görünmez bir hortlak yaşamaya başladı. Aksinya hep parmaklarının ucuna basarak yürüyor, fısıltıyla konuşuyordu. Korku külleri basmış gözlerinde, yine de, Gregor'un tutuşturduğu ateşten arta kalan küçük bir kıvılcım saklıydı.

Ona baktıkça Stepan bunu görmüyor ama seziyordu. Kederden çılgına dönmüştü. Geceleri sinekler tavan kirişinde uykuya yattıktan sonra Aksinya dudakları titreye titreye yatağı yapardı. Sonra Stepan nasırlı eliyle ağzını kapatır, bir güzel döverdi karısını. Gregor'la yaptıklarını en utandırıcı noktasına kadar anlatsın istiyordu. Aksinya koyun postu kokan yatağın üstünde kıvrım kıvrım kıvranır, soluğu kesilecek gibi olurdu. Hamur gibi yumuşacık vücuduna işkence etmekten bıkınca Stepan elini onun yüzüne sürer, orada gözyaşları arardı. Aksinya'nın yanakları hep ateş gibiydi, kupkuru. Yalnız, Stepan'ın parmakları çenesini kavrayınca avurtları kasılır, kasılırdı.

"Söyleyecek misin?"

"Hayır!"

"Öldürürüm seni!"

"Öldür, öldür beni, İsa aşkına! Hayat mı bu?"

Stepan dişlerini gıcırdatır, kadının yumuşacık terli göğsüne var gücüyle bir çimdik basardı. Aksinya titrer, inlerdi.

"Acıtıyor, değil mi?" diye sorardı Stepan, şaka yapmış gibi.

"Evet, acıtıyor."

"Benim canım yanmadı sanki, ha?"

Geç vakit uykuya dalardı. Uykusunda da yumrukları sıkılıydı. Aksinya, dirseğinin üstünde doğrulur, kocasının uykuda değişen yakışıklı yüzünü seyrederdi. Sonra başını yastığa gömer, mırıldanır dururdu kendi kendine.

Gregor'u pek az görüyordu şimdi. Bir keresinde Don'un kıyısında kazara rastlaştılar. Gregor öküzleri suya getirmişti. Elinde değneği, bastığı yeri kollaya kollaya yamacı tırmanıyordu. Aksinya Don'a iniyordu. Onu görünce kovaların sapı ellerinde buz kesti, kanı damarlarında kaynadı.

Sonraları o karşılaşmayı hatırladığında, gerçek olup olmadığını kestiremedi bir türlü. Gregor neden sonra, neredeyse geçip gidecekken görmüştü onu. Kovaların sürekli gıcırtısını duyunca başını kaldırdı. Kaşları titredi, aptal aptal gülümsedi. Aksinya delikanlının başının gerisinden Don'un yeşil dalgalarına, ötedeki kumluk tepelere bakıyordu. Yüzü alev alev yanıyordu. Gözleri yaşarmıştı.

"Aksinya!"

Aksinya birkaç adım yürüdü. Bir yerden bir darbe beklemişcesine başını öne eğip durdu. Gregor geride kalan bir öküze öfkeyle değnek sallayıp başını çevirmeden sordu:

"Stepan ne zaman çavdar biçmeye gidecek?"

"Hazırlanıyor. Birazdan."

"Onu yolcu et, bizim ayçiçeği tarlasına git. Ben gelirim."

Kovaları gıcırdaya gıcırdaya Aksinya Don'a indi. Kıyıda köpük

ipince sarı danteldi sanki, yeşil dalgaların yelesini sarmıştı. Ak martılar ırmağın üzerinde asılı durmuş bağırışıyorlardı. Suyun yüzünde, yağmur damlacıkları gibi, ufak çurçur kabarmıştı. Öte yanda, kumluk beyaz tepelerin gerisinde yaşlı kavakların gümüşsü başları mağrur ve hırçındı. Nehirden su alayım derken Aksinya kovasını düşürdü. Eteklerini kaldırıp dizlerine kadar suya girdi, su bacaklarının çevresinde dolandı, baldırlarını gıdıkladı. Stepan döndüğünden beri ilk kez, hafiften, korka korka gülümsedi Aksinya.

Başını çevirip elinde değnekle hâlâ yamacı tırmanan Gregor'a baktı. Delikanlının yere güvenle basan dinç bacaklarını, yaşaran gözlerle uzaktan okşadı. Gregor'un bol Kazak şalvarının ateş rengi çizgili paçaları yün çoraplar içindeydi. Sırtında, tam kürek kemiğinin üstünde mintanı yırtılmış, kumaş sarkmıştı. Aralıktan esmer teni görünüyordu. Aksinya bir zaman kendinin olan o sevgili bedenin o ufacık parçasını öptüğünü kurdu hayalinde. Solgun, gülümseyen dudaklarına yaşlar döküldü.

Kovalarını kumun üstüne koydu, tam omuz sırığına takacakken, kumda Gregor'un ayak izlerini gördü. Yanına yönüne bakındı, belli etmeden. Kimsecikler yoktu. Çok uzakta suya giren birkaç çocuk... Çömeldi, ayak izinin üstüne avucunu bastırdı. Sonra doğruldu, sırığı omuzuna attı, kendi kendine gülümseyerek eve yollandı.

İnce bir pus perdesine sarılı güneş, ağır ağır köyün üstünden geçiyordu. Küçük küçük beyaz bulut kümeleri ardında uzanan çayır, serin mavilikler içindeydi. Kızgın teneke damların, tozlu, ıssız sokakların, otları sararmış avluların üstüne ölümcül bir kasvet çökmüştü.

Aksinya merdivene yaklaştığında Stepan beygirleri harman makinesine koşuyordu. Başında geniş kenarlı hasır şapkası vardı.

"Testiye su doldur!"

Aksinya testiye bir kova su doldurdu. Kovanın kızgın sapı ellerini yaktı.

“Buz koymalı içine, yoksa su ısınacak,” dedi, Stepan’ın terden ıslanmış sırtına bakarak.

“Git al biraz Melekoflardan... yok, yok, gitme!” diye birden hatırlayıp haykırdı Stepan.

Aksinya açık kalan kapıyı kapamaya giderken Stepan gözlerini yere indirdi, kırbacı kaptı.

“Nereye?”

“Kapıyı kapayacağım.”

“Gel buraya, orospu!.. Gitmeyeceksin dedim sana!”

Aksinya, omuz sırığını yerine asmak için merdivene koştu. Elleri titriyordu, beceremedi. Sırık basamaklardan aşağı yuvarlandı.

Stepan katranlı muşamba bezinden gocuğunu ön sıraya atıp dizginleri eline aldı.

“Kapıyı aç,” dedi Aksinya’ya.

Kapıyı açarken Aksinya cesaretini toplayıp sordu:

“Ne zaman döneceksin?”

“Akşama doğru. Anikuşkalar’la biçerim dedim. Yemeği sen onlara götür. Demircide işi bitince tarlaya gidecek.”

Harman makinesinin tekerlekleri gıcırdadı, boz renkli, yumuşak tozları yardı. Aksinya kulübeye girdi. Başı ellerinin arasında, durdu öyle, düşünceli düşünceli. Sonra çabucak başörtüsünü bağladı, ırmağa koştu.

“Ya dönerse? N’olur?” Düşünce gelip birden aklına takıldı. Ayaklarının önünde derin bir kuyu açılmıştı sanki. Olduğu yerde kalakaldı. Geriye bir baktı, sonra kıyı boyunca koşar adım çayırlığa doğru yürüdü.

Çitler. Sebze tarhları. Güneşe gözlerini dikmiş inatçı ayçiçekleri denizi. Patateslerin soluk yeşili, Şamillerin orda, sırtlarında gülrengi gömlekleriyle iki büklüm kadınlar patates tarlasını çapalıyordu; akça toprağın üstünde kalkıp inen çapalar. Melekofların tarlasına varınca Aksinya çevresine bakındı, daldan yapılma

kancayı kaldırıp kapıyı açtı. Yeşil ayçiçeği sapları arasından geçip gidiyordu dar yol. Yürüdü. Az öne eğilerek ayçiçeklerinin arasına daldı. Yüzüne gözüne hep çiçek tozu bulaştı. Eteklerini kaldırıp yere çöktü.

Dinledi. Sessizlik kulaklarında çınlıyordu. Tepesinde bir yerde tek bir arı vızıldıyordu. Belki yarım saat oturdu orda. Kendi kendine işkence ederek bekledi. Gelecek mi, Gregor? Kalkıp gitmeye karar verdi. Başörtüsünü düzeltirken kapı gıcırdadı.

"Aksinya!"

"Buradayım."

"Geldin mi?" Gregor yaprakları hışırdatarak yanaştı, geldi yanına oturdu.

"Yanağında ne var öyle?"

Aksinya yüzüne bulaşan mis kokulu sarı çiçek tozunu yenine sildi.

"Ayçiçeğinden olacak."

"Gözünün altında da var."

Aksinya gözündeki tozları da sildi.

Gözleri karşılaştı. Gregor'un sessiz bakışındaki soruya karşılık Aksinya birden ağlamaya başladı:

"Gücüm kuvvetim kalmadı... N'apıcam bilemiyorum, Grişa."

"N'apıyor?"

Aksinya öfkeyle gömleğinin yakasını açtı. Gencecik pembe memelerinin üstünde bir dolu vişne çürüğü leke vardı.

"Bilmiyor musun n'aptığını? Her gün dövüyor beni. Kanımı emiyor... Sen de ne adamsın! Köpek gibi kirlet beni, al başını git sonra... Zaten hepiniz..." Titreyen parmaklarıyla gömleğini ilikledi. Gregor'u gücendirdi diye de korkup yan gözle baktı. Gregor başını çevirmişti.

"Demek suçu bana yüklemeye çalışıyorsun şimdi?" Ağzında bir ot vardı, onu çiğneye çiğneye konuşuyordu.

“Yok mu ki suçun senin?” diye diklenerek bağırdı Aksinya.

“Kuyruğunu sallamayan kancığa köpek yanaşmaz!”

Aksinya ellerini yüzüne kapadı. Sert ve kasıtlı bir darbe yemiş gibi sarsıldı.

Gregor kaşlarını çatıp yan gözle baktı ona. Kızın işaret parmağı ile orta parmağı arasından ufacık bir damla gözyaşı süzülüyordu. Kısık, tozsu gün ışığı, saydam damlanın üstünde parıldadı, tenin üstünde beliren nem izini kuruttu.

Gözyaşına hiç mi hiç dayanamazdı Gregor. Canı sıkkın, yerinde kımıldadı. Paçasından yukarı tırmanan kahverengi karıncayı bir fiskede uçurdu, yeniden Aksinya’ya baktı. Aksinya hep öyle oturuyordu. Elinin üstünde üç yol olmuş akıyordu şimdi gözyaşları.

“N’oldu ki? Gücendirdim mi seni? Bak şimdi! Ağlama yahu, bak ne diyeceğim...”

Aksinya ellerini hızla yüzünden çekti. “Bana akıl veresin diye geldim ben buraya, sen niye geldin sanki? Çektiklerim yetmezmiş gibi sen de şimdi...”

Gregor pişmanlığından kıpkırmızı oldu. “Aksinya, bir aptallıktır ettim işte, kızma!”

“Sana askıntı olmaya gelmedim, merak etme!”

O dakikada, gerçekten, Gregor’u ikna etmeye gelmediğine inanıyordu ama, Don’un kıyısında koşarken belli belirsiz düşünmüştü: “Konuşur razı ederim onu. Evlenmez. Başkasıyla yaşayamam ki ben!” Sonra Stepan aklına gelmiş, inatla başını sallayıp musibet düşünceyi kafasından kovmuştu.

“Demek sevgimiz burada sona erdi,” dedi Gregor, yüzüstü dönüp. Dirseğinin üstünde, yan duruyordu. Ağzında çiğnediği boru çiçeğinin pembe taçyapraklarını tükürdü.

“Nasıl... sona erdi?” diye Aksinya telaşla sordu. “Nasıl?” Gregor’un gözlerinin içine bakıyor, bakıyordu. Gregor, maviye çalar bir ak ışıltıyla gözlerini kaçırdı.

Kuru toprak toz ve güneş kokuyordu. Ayçiçeği yapraklarını

rüzgâr hışırdatıyordu. Bir dakika için güneş geçip giden bir bulutun ardında kararır gibi oldu. Bozkırın üzerine, köyün üzerine, Aksinya'nın hırçın başına, boru çiçeğinin pembe tacına dumansı bir gölge düştü.

Gregor kısaca içini çekti. Sırtüstü döndü, kürek kemiklerini sıcacık toprağa bastırdı.

"Bak dinle, Aksinya," diye ağır ağır söze başladı. "Bu işte bir bozukluk var... Düşünüyordum..."

Bostandan bir arabanın teker seslerini duydular. Bir kadın bağırıyordu:

"Deh, Kelkafa!"

Aksinya kulağına çok yakından gelen sesi duyunca boylu boyunca yere yapıştı. Gregor başını kaldırıp fısıldadı:

"Başörtünü çıkar, görünüyor... Bizi görebilirler."

Aksinya başörtüsünü çıkardı. Ayçiçekleri arasında dolaşan sıcak meltem, ensesinde yumuşacık altınsı tüyleri uçurdu. Arabanın gürültüsü giderek uzaklaştı.

"Bak, ne düşünüyordum," diye Gregor tekrar başladı. Sonra daha heyecanlı: "Olan oldu bir kere. Ona buna suç yüklemekle n'olur ki? Yaşayıp gideceğiz..."

Aksinya endişeyle kulak kabartmış, dinliyordu. Elinde oynadığı bir sapı kırıverdi. Gregor'un yüzüne baktı, gözlerindeki kuru, ciddi parıltıyı yakaladı.

"Düşünüyordum, bitirelim artık şu..."

Aksinya olduğu yerde sallandı. Boru çiçeğinin sert sapı üstünde parmakları kasıldı, burun delikleri açılıp kapanarak cümlenin sonunu bekledi. Ateş gibi bir korku ve sabırsızlık dalgası yaladı geçti yüzünü, ağzı kurudu. Gregor, "Stepan'ın işini," diyecek sanmıştı. Oysa o, canı sıkkın, kuruyan dudaklarını yaladı "... bitirelim artık şu hikâyeyi, ha?" deyiverdi.

Aksinya ayağa kalktı. Rüzgârda sallanan ayçiçeklerinin arasından geçip kapıya yöneldi.

"Aksinya!" Gregor boğuluyormuş gibi bağırdı ardından. Kapı gıcırdadı.

XVII

Çavdar biçildikten hemen sonra, ambarlara taşınmaya vakit kalmadan buğdaylar olgunlaştı. Balçıklı tarlalarda, yamaçlarda yapraklar susuzluktan sarardı, burkuldu. Görevleri sona eren saplar kavruldu.

Hasat iyi hasattı. Herkes bununla övündü. Başaklar dolu, taneler ağır, büyüktü.

Pantaleymon, İlyinişna'yla uzun boylu konuştuktan sonra kararını verdi. Korşunoflar kızlarını vermeye razı olurlarsa düğün için Ağustos'un altısını beklemekten başka çare yoktu. Cevap almaya daha Korşunoflara gitmemişti. Önce hasat vardı. Sonra, uygun bir bayram gününü beklemişti.

Melekoflar ekini biçmeye bir Cuma günü başladılar. Pantaleymon arabalardan birinin üst kısmını söküp, desteler için yer hazırladı. Piyotra'yla Gregor ekini biçmeye çıktılar. Piyotra arabayı sürüyor, Gregor onun yanı sıra yürüyordu. Aksiliği üstündeydi. Çene kemikleri bir aşağı bir yukarı oynayıp durdu mu Piyotra bilirdi kardeşinin ne havalarda olduğunu. Kızgındı yine, içi içini yiyordu. Bir kavga çıksa... Piyotra buğday sarısı bıyıklarının altından gülerek Gregor'u kızdırmaktan kendini alamadı.

"Valla doğru, bana kendi söyledi."

"Söylediyse söyledi, n'apalım?" Gregor bıyığının bir kılını ağzında çiğneyip homurdandı.

" 'Şehirden dönüyordum,' dedi, 'Melekofların ayçiçeği tarlasında kulağıma sesler çalındı.' "

"Piyotra, yeter artık!"

"Evet, sesler. 'Çitten baktım ki ne göreyim...' "

Gregor gözlerini kırpıştırdı. Yüzü küllendi.

"Susacak mısın, susmayacak mısın?"

"Amma da tuhaf oğlansın be! Bırak bitireyim."

"Piyotra, bak söyleyeyim, kavga ederiz!" diye Gregor bir adım geride kalıp tehdidi savurdu.

Piyotra kaşlarını kaldırarak eyerin üstünde döndü. Gregor'a baktı.

"... 'Bi baktım çitten, ne göreyim, yavuklular kucak kucağa orada değil mi?' diyordu. 'Kim?' dedim. 'Kim olacak,' dedi, 'Aksinya'yla seninki, kardeşin!' Ben de dedim ki..."

Gregor orak makinesinin ardında duran yabayı sapından kavradığı gibi kardeşinin üzerine saldırdı. Piyotra dizginleri elinden atıp yere atlamış, beygirlerin önüne fırlamıştı.

"Hay Allah!" diye haykırdı. "Herif aklını kaçırmış! Hah, şuna da bak hele!"

Gregor kurt gibi dişlerini gösterip hırlayarak yabayı kardeşine doğru fırlattı. Piyotra elleri dizleri üstünde yere kapandı, yaba üzerinden uçtu, gitti. "vınnn!" diye geride toprağa saplandı. Sallandı orada.

Hayvanlar ürktü. Hemen dizginlere sarılan Piyotra küfürü bastı. "Ulan domuz! Öldürebilirdin beni!"

"Öldürürdüm ya!"

"Aptal, sen de! Deli! Babanın oğlusun işte, n'olacak!"

Gregor yabayı topraktan çekti aldı. Orak makinesinin ardından yürüdü. Piyotra parmağıyla ona işaret etti:

"Gel buraya, ver o yabayı bana!"

Dizginleri sol eline geçirdi, yabayı çatallarından tuttu aldı. Gregor'un sırtına indirdi sapını. "Canına okurdum ya senin, neyse!" Gözü hâlâ, yana kaçan Gregor'daydı. İki üç dakika geçti geçmedi birer sigara yaktılar, biraz birbirlerini süzdüler, kahkahaları koyverdiler.

O sırada bir başka yoldan evine giden Hristonya'nın karısı Gregor'un kardeşine saldırdığını görmüştü. Arabada ayağa kalktı baktı, Melekofların orak makinesiyle beygirler araya girdiğinden

ne olduğunu göremedi. Köye varır varmaz ilk işi komşularından birine seslenmek oldu:

"Klimovna! Koş o Prokofiyeviç olacak Türk'e haber ver, oğulları kavgaya tutuşmuş, ellerinde yabalarla birbirlerine saldırıyorlar. Tatar höyüğünün orada. Gregor yabayı Piyotra'nın böğrüne sapladı, sonra Piyotra ona saldırdı... Ortalık kan revan içinde. Korkunç, korkunç!"

Yorgun düşen beygirlere bağırmaktan Piyotra'nın sesi kısılmıştı, hayvanlara ıslıkla sesleniyordu. Gregor tozdan kararan ayağını kirişe dayamış, biçili sapları yabayla makineden alaşağı ediyordu. Atlar sinek ısırığından perişandı. Kuyruklarını sallaya sallaya koşumlara asılıyorlardı ya, pek isteksizdiler. Bozkırda göz alabildiğine çavdar biçiliyordu. Makinelerde bir takırtı bir tukurtu. Biçili ekin desteleri bozkırı benek benek etmişti. Tümseklerin üstünde dağ sıçanları sürücülere öykünüp ıslık ıslığa çığrışıyordu.

Piyotra makinenin uğultusu üstünden bağırdı: "İki yol daha keselim, sonra durup bir sigara içeriz!" Gregor başını salladı. Susuzluktan kavrulan dudaklarını zar zor oynatabiliyordu. Ağır desteleri daha iyi kaldırabilmek için yabayı ucuna yakın tutmayı denedi, kesik kesik soludu. Sırılsıklam göğsü terden kaşınıyor, kasketinin altından akan acı ter gözlerini sabun köpüğü gibi yakıyordu. Atları durdurdular, bir yudum su içip birer sigara tüttürdüler.

"Yolda biri atını yaman sürüyor," dedi Piyotra bir ara, elini gözüne siper edip. Gregor baktı. Şaşkınlıkla kaşlarını kaldırdı.

"Babam değil mi o yahu?"

"Deli olma! Nereden hayvan bulsun babam, ikisi de bizde?"

"O, canım, o! Babam işte!"

Atlı gitgide yaklaştı anca o zaman çıkartabildiler geleni. "Evet, babam ya!" diye Piyotra, endişeli ve şaşkın, olduğu yerde sıçramaya başladı.

İkisini de tedirgin eden düşünceyi Gregor dile getirdi: "Evde bir şey oldu!"

Daha aralarında yüz metre varken Pantaleymon atının dizginlerini kıstı. "Kırbaçlayacağım sizi, ulan orospu çocukları!" diye haykırıyor, kırbacını başının üstünde döndürüp duruyordu.

"Allah Allah!" Piyotra hepten afallamıştı. Bıyığının yarısını ağzına soktu.

Gregor sırıttı. "Makinenin öte yanına geç," dedi. "Canımıza okur o kırbaçla valla. Biz n'oluyor ne bitiyor anlayana kadar bağırsaklarımızı dışarı uğratır." Kendi de makinenin ardına kaçtı.

Ağzı köpüklenen at, ekin demetlerinin üstünden koşturup geldi. Pantaleymon ata eyer koymamıştı. Ayakları hayvanın böğürlerine çarpa çarpa, kolunu kaldırdı, kırbacı savurdu.

"Ne halt yiyorsunuz burada, ha, şeytanın dölleri sizi?"

Piyotra yan gözle kırbaca bakıp kollarını iki yana açtı. "Görüyorsun ya işte, çavdar biçiyoruz."

"Kim kimi yabayla dürttü öyle, söyleyin? ne diye dövüşüyorsunuz?"

Gregor babasına sırtını dönüp bulutları sayar gibi yaptı.

"Ne yabası? Dövüşen kim?" Piyotra tepeden tırnağa süzdü babasını.

"N'olacak, 'oğulların birbirini yabayla öldürüyor', diye vıyaklaya vıyaklaya koştu geldi karı. Ha? Söyleyin bakalım!" Pantaleymon başını heyecanla sallayarak dizginleri bıraktı, attan indi. "Kaptım da geldim atı... Ha?"

"Kim söyledi sana bunları?"

"Karının biri!"

"Yalan söylemiş, baba. Arabasında uyuyakaldı, düşünde gördü herhalde."

"Kadınlar, ah!" diye Pantaleymon dişlerinin arasından ıslık çalar gibi haykırdı. Sakalına tükürükler saçıldı hep. "O orospu yok mu o, o Klimovna! Hay Allah! Basayım kırbacı da görsün gününü kancık, hah!" Öfkesinden, tepindi.

Gregor ses çıkarmadan gülüyor, gözlerini yerden ayırmıyordu.

Piyotra ter içinde kalan alnını oğuşturarak gözlerini dikmiş babasına bakıyordu.

Pantaleymon hıncı geçene kadar tepindi durdu. Sakinleyince orak makinesinin başına geçti, birkaç yol ekin biçti. Sonra atladı ata, köyün yolunu tuttu. Kırbacını geride unutmuştu. Piyotra aldı kırbacı yerden, gözüyle şöyle bir tarttı, salladı.

"Az kaldı hapı yutuyorduk, aslanım," dedi. "Bu kırbaç değil, başka bir şey bu. Valla bi yanın sakat kalırdı. Kellesini uçurur adamın bu."

XVIII

Korşunoflar Tatarsk köyünün en varlıklı ailesi bilinirdi. On dört çift öküz, atlar, Provalsk harasından gelme kısraklar, on beş inek, sayısız büyük baş hayvan, birkaç yüz koyun, hep onların. Damı teneke kaplı altı odalı evleri, tüccar Mokof'un evinden aşağı kalmazdı. Sundurmaların damları hep yepyeni güzelim kiremitle kaplıydı. Bahçe ve çayır, birlikte, on iki dönüm tutuyordu. Daha ne isterdi insan?

Bundan ötürü, Pantaleymon kızlarını istemeye Korşunoflara ilk gittiğinde biraz ürkekti, gizliden gizliye de isteksiz. Korşunoflar kızlarına pekâlâ Gregor'dan daha varlıklı bir koca bulabilirlerdi. Pantaleymon bunu biliyordu, bildiği için de geri çevrilmekten korkuyordu. Gidip Korşunof'a yalvar yakar olmak ağrına gidiyordu ama İlyinişna, demire musallat pas gibi, mübarek, sonunda ihtiyarın inadını yenmesini bilmiş, o da Gregor'a, İlyinişna'ya, dünya aleme lanet okuya okuya sonunda Korşunoflara gitmişti. Şimdi cevap almaya gideceklerdi. Pazar gününü beklediler.

Bu arada Korşunofların yeşile boyalı teneke damı altında yaman bir anlaşmazlık patlak verdi. Melekoflar gittikten sonra Natalya anasına gönlünü açtı.

"Gregor'u sevdim ben, başka kimseye varmam!"

"Aptala bak, buldu kendine kocayı!" dedi babası. "Tek meziyeti çingeneden farksız kapkara olması... Gülüm benim, kızcağızım, çok daha iyisini bulurum ben sana."

Kız kızardı, ağlamaya başladı. "Ondan başkasını istemem, baba. İstersen manastıra kapat beni."

"Avrat peşinde koşar durur. Kocası askerde kadınları bile rahat komaz herif, tüm köy halkı biliyor," diye babası son kozunu oynadı.

"Olsun, n'apalım!"

"İyi ya, pekâlâ! Sen aldırmadıktan sonra, bana göre hava hoş."

Natalya babasının en büyük kızıydı, en çok onu severdi. Evlensin diye de hiç zorlamamıştı. Kızın isteklisi çok. Kimi uzak köylerden hepsi çift çubuk sahibi, dini bütün Kazak aileleri. Natalya hiçbirinden hoşlanmamış, gelenler eli boş dönmüştü.

Miron'a kalsa, aslında tutardı Gregor'u. Tam bir Kazak yiğidiydi. Eli işe yatkın, rençberliği sever, çalışkan adamdı. At yarışlarında birinci geldiğinde köy delikanlıları arasında gözüne çarptıydı. Ama kızını yoksulun birine, üstelik adı kötüye çıkmış birine vermeyi onuruna yediremiyordu.

Gece karısı, ihtiyarın benekli, kıllı elini okşaya okşaya kulağına fısıldadı: "Çalışkan oğlan bu, yakışıklı da hani! Natalya'ya baksana, gönlünü kaptırıverdi..."

Miron karısının pörsümüş buz gibi memelerine sırtını döndü, kızgın kızgın homurdandı.

"Hadi ordan be, kene, sen de! Budalanın birine ver kızını istiyorsan, ben karışmıyorum. Aklını mı kaçırdın? Yakışıklıymış! Oğlanın suratında mı yapacaksın hasadı?"

"Yalnız hasadı düşünmez ki insan..."

"Güzellik de neymiş? Şöyle adam gibi bir yeri, bir itibarı olsaydı bari. Bir de, üstelik, kızını Türklere verdi diyecekler!"

"Çalışkan aile onlar, halleri vakitleri yerinde," diye mırıldandı karısı. Kocasının sırtına biraz daha sokuldu. Usul usul okşadı elini.

"Hey, n'oluyor be, rahat bırak beni! Buzağı verecek inek gibi okşama öyle! Ver istediğine Natalya'yı, götür kafası kazınmış bir kızla evlendir, işine geliyorsa."

"Acı biraz çocuğuna," diye kadın Miron'un kıllı kulağının ta içine fısıldadı. Miron ayağını tepip daha da duvara yanaştı, uykuya dalmış gibi horlamaya koyuldu.

Melekofların gelişi Korşunofları apansız yakaladı. Sabah duası daha yeni bitmişti. İlyinişna basamağa ayağını koyarken az kalsın arabayı deviriyordu. Pantaleymon genç bir horoz gibi çalımla atladı arabadan.

"Geldiler, bak. Ne halt etmeye geldiler yine bugün?" Miron pencereden bakıp homurdandı.

"Aman Allah'ım, yemeği pişirdim de günlük entarimi bile çıkarmadım daha üstümden!"

"Böyle de güzelsin, yeterince. Seni mi almaya geldiler sandın? Kim bakar sana, süpürge eskisi, sen de!"

"Delibozuğun biriydin sen hep ya, artık eski günlerini de aratıyorsun," diye Lukiniçna, Miron'a çıkıştı.

"İyi, iyi, kes sesini!"

"Bari temiz bir gömlek giyeydin. Sırtın tüm ter lekesi. Utanmıyor musun, sersem herif!"

"Böyle de sayarlar beni, sen üzülme. Üstüme giydiğim paçavra olsa n'olur ki? Onlar benimle dünür olmaya dünden razı."

Pantaleymon eşikte önce bir tökezlendi, sonra keyifli keyifli seslendi, "İyi günler! İyi günler!" diye. Ama sesinin yüksek çıkmasından utandı, kusurunu bağışlatmak için ikonun önünde üst üste iki kere haç çıkardı.

Miron gelenlere bir soğuk bakıyordu.

"İyi günler!"

"Çok şükür havalar iyi gidiyor."

"Şükür, ya! Sürüyor da."

"Millet biraz nasiplensin."

"Öyle."

"Yaaa."

"Hımmmm..."

"Evet, Miron Gregoriyeviç, ne düşündüğünüzü sormaya geldik... Düğünü yapacak mıyız, yapmayacak mıyız?"

"Buyurun içeri, buyurun! Buyurun oturun!" diye Marya baş eğip, büzgülü uzun eteğini yerlerde sürüyerek konuklarını karşıladı.

İlyinişna pazen entarisini hışırdata hışırdata oturdu. Miron Gregoriyeviç dirseklerini masaya dayadı, sustu. Masanın yeni muşamba örtüsü, nemli lastik ve bir de başka bir şeyle karışık lanet bir koku saçıyordu. Köşelerinde eski Çar'la Çariçe'nin resimleri vardı. Tam ortada beyaz şapkalarıyla prensesler, onların yanında yüzüne sinekler pislemiş Çar Nikola Aleksandroviç hazretleri.

Sessizliği ilk Miron bozdu: "Evet... kızımızı vermeye karar verdik. Başlıkta anlaşırsak hısım akraba oluruz."

Tam o sırada İlyinişna parlak, kabarık kollu ceketinin gizli derinliklerinden, belki de taa sırtının oralarda bir yerden bir beyaz somun çıkarıp masanın üstüne fırlattı. Pantaleymon, neden bilinmez, haç çıkarmaya davrandı. Uzun alıcı kuş parmakları tam biçimine gelip kalkarken, birden bir başka biçime girdi, kapkara baş parmağı kendiliğinden işaret parmağıyla orta parmağın arasına kaydı, sonra bu yüzsüz parmak demeti mavi Kazak urbasının açık kenarından sinsi sinsi içeri dalıp oradan kırmızı tıpalı bir şişe çıkardı.

Heyecandan kırpış kırpış olmuş gözlerle Miron'un çilli yüzüne bakarak at toynağını andıran avucunu açtı, okşar gibi birkaç şamar indirdi şişenin dibine.

"O halde şimdi, dostlar, Tanrı'ya yakaralım, çocuklarımızın işini konuşalım, anlaşmaya varalım," dedi.

Bir saate kalmadan iki erkek burun buruna vermiş oturuyorlardı. Melekof'un halka halka katran karası sakalı, Korşunof'un düz, kızıl sakalına değiyordu. Pantaleymon başlık üzerinde tartışırken soluğu hıyar turşusu kokuyordu.

"Sevgili dünürüm," diye kısık bir fısıltıyla başladı ilkin. "Çok

sevgili dünürüm," diye sesini yükseltip tekrarladı, "Dünür!" diye büyük, körelmiş dişlerini göstererek haykırdı. İstediklerinin altından nasıl kalkarım? Bir düşün, dünürüm, bir düşün, nasıl soymaya kalkıyorsun beni! Kaloşlu tozluklar, bir. Bir kürk palto, iki. İki yün entari, üç. Bir ipekli başörtü, dört. Yani, niyetin beni mahvetmek!"

Pantaleymon ceketinin dikişleri çatırdayana kadar kollarını iki yana açtı. Miron başını öne eğmiş masanın örtüsüne bakıyordu. Örtüye votka, turşu suyu saçılmıştı. Orada çalımlı bir el yazısıyla yazılmış ibareyi okudu: "Rus Saltanat Ailesi." Gözlerini aşağılara indirdi. "Babamız Çar Nikola Hazretleri..." Gerisini bir patates kabuğu örtmüştü. Miron resme daha bir dikkatle baktı. Boş votka şişesinin altında kalan Çar Hazretlerinin yüzü görünmüyordu. Saygılı bakışlarla gözlerini kırpıştırıp duran Miron, beyaz kemerli üniformanın çağını çıkarmaya çalışıyordu, ama üst üste gelmiş kaygan hıyar tohumlarından pek bir şey gördüğü yoktu. Çariçe, hepsi bir örnek suratsız kızlarının ortasında kendinden memnun, geniş kenarlı bir şapkanın altından ona bakıyordu. Miron fena oldu. Gözleri doldu. "Bak, ne de kibirlisin şimdi," diye düşündü. "Sepetten başını çıkarmış kaz gibisin. Bekle ama, bekle, kızlarını kocaya vereceğin gün gelsin, o zaman ben bakarım, sen kızarır bozarırsın!"

Pantaleymon kocaman bir eşek arısı gibi kulağının dibinde vızıldayıp duruyordu. Miron buğulanan gözlerini kaldırıp dinledi.

"Kızına karşılık, tabii artık kendi kızımız diyeceğiz, bütün bu kaloşlardı, tozluklardı, kürk paltolardı, hepsini hediye edelim, edelim de, koca bir ineği pazara götürüp satmakla ancak alınır bütün bunlar!"

"Kızıma çok mu görüyorsun yani bunu?" diye Miron yumruğunu masaya indirdi.

"Yok, çok görüyor değilim yalnız..."

"Kızıma çok mu görüyorsun bunları?"

"Bekle, dünürüm, dur hele..."

“Çok görüyorsan... Cehenneme kadar yolun var!” Miron terli elini savurduğu gibi masanın üstündeki bardakları yere saçtı.

“Ama sonra senin sevgili kızından çıkacak bunun acısı!”

“N’olursa olsun! Başlığı isterim! Yoksa bu iş burda biter, beyim.”

“İneğimizi mi satalım yani?” diye Pantaleymon başını iki yana sallayıp haykırdı.

“Başlıksız olmaz. Kızın kendi giyeceği var o kadar. Kıza göz kodunuzsa bana saygı göstereceksiniz, beni kollayacaksınız. Bizde Kazaklar arasında böyledir bu, eskiden de böyleydi. Biz yolumuzu değiştirmeyiz.”

“Kolluyorum seni, kolluyorum!”

“Kolla!”

“Kolluyorum dedim ya!”

“Gençler de çalışsınlar, n’apalım! Biz öyle yaptık, çok şükür kimseye muhtaç değiliz. Onlar da öyle yapsın.”

İki adamın sakalları, renk renk, birbirine dolandı. Öpüştüler. Pantaleymon ağzına kupkuru pörsük bir hıyar attı, kat kat karışık duygularla birden yüreği kabardı, ağlamaya başladı.

Analar bir sandığın üstünde sarmaş dolaş oturmuş, bağıra çağıra konuşuyorlardı. İlyinişna’nın yanakları alev alevdi, Marya don çalmış kış armudu gibi votkadan yemyeşil olmuştu.

“Bizim çocuklar gibisi dünyada bulunmaz,” diyordu. “Kızımız iyi çalışır, söz dinler. Hiç size karşı gelmez, göreceksiniz.”

“Evet canım,” diyerek öbürünün sözünü kesti İlyinişna. Sol eli çenesinin altındaydı, sağ eliyle sol dirseğini tutuyordu. “Kaç kere söyledim domuzun oğluna, kaç kere! Geçen pazar, akşam vakti, baktım yine hazırlanıyor, çıkacak, kesesine de tütün koyuyor, dedim ki, ‘Ne zaman bırakacaksın o karıyı, lanetlik gavur!’ dedim. ‘Bu ihtiyar yaşımda utancımdan öleceğim, daha ne kadar sürecek bu? O Stepan yok mu, günün birinde fena kıracak senin boynunu ya!’ dedim.”

Mitka odada olup bitenleri kaçırmamak için gözünü kapı aralığına uydurmuştu. Ayağının dibinde iki kız kardeşi burun buruna vermiş fısıldaşıyordu. Natalya köşedeki odada oturmuş, gömleğinin dar kolunu çekip gözünün yaşını kurularken, önünde açılan yeni hayata, ne getireceği bilinmez geleceğe ürküntüyle bakıyordu.

Ön odada üçüncü votka şişesi de dibi buldu. Gelinle güveyi Ağustos'un birinci günü nişanlamayı kararlaştırdılar.

XIX

Düğün hazırlığı Korşunofların evini arı kovanına çevirdi. Geline bir acele iç çamaşırları dikildi. Natalya akşamları oturup güveye geleneksel eldivenlerle keçi tüyünden boyun atkısı örüyordu. Anası Lukiniçna gün kararana kadar dikiş makinesinin başından kalkmıyor, gündelikçi terziye yardım ediyordu. Mitka, babası ve ırgatlarla tarladan döndüğünde, elini yüzünü yıkamadan, kalın rençber çizmelerini ayağından çıkarmadan, doğru Natalya'nın yanına giderdi. Kardeşine eziyet etmeye bayılırdı.

"Örüyor musun?" derdi, başıyla boyun atkısını gösterip.

"Evet, n'olmuş?"

"Ör bakalım, Allah'ın alığı, ör! Günü gelsin, kadrini bileceğine çeneni kıracak senin o."

"Nedenmiş?"

"Neden olacak, ben bilirim Gregor'u... Arkadaşım benim. Öyledir o. Isırır da, niçin, neden söylemez."

"Haydi ordan, yalancı! Ben tanımıyor muyum sanki onu?"

"Ben daha iyi tanırım. Birlikte okula gittik."

Mitka, yalandan derin bir iç geçirir, kamburunu çıkarır, çizik içindeki el ayalarına bakardı. "Canın çıkacak Natalya. Kız kal, hiç evlenme, daha iyi. Neresi hoşuna gidiyor, anlamıyorum. Öyle çirkin ki, at olsa yüzüne bakınca ürker. Aptal da üstelik... Dikkatli bak da gör. İğrenç herifin biridir."

Natalya, kızgın, gözyaşlarını tutar, zavallı yüzünü atkının üzerine eğerdi.

"En kötüsü de ne, biliyor musun? Âşık!" diye Mitka hiç acımadan bastırırdı. "Aptallık etme, Natalya. Vazgeç şu heriften. Şimdi ata eyeri vurur, gider onlara söylerim..."

Natalya'yı Mitka'nın elinden büyükbabası Grişaka kurtarırdı. Yamru yumru bastonuyla yeri yoklayıp kendir sarısı sakalını sıvazlayarak odaya girer, bastonu Mitka'nın böğrüne dayayıp sorardı:

"Ne işin var senin burda, utanmaz herif, ha?"

"Natalya'yı görmeye geldim, dede," derdi Mitka, özür dilercesine.

"Görmeye geldin, demek? İyi öyleyse, haydi defol şimdi bakalım. Haydi, hızlı adım, marş!"

Büyükbaba Grişaka tam altmış dokuz yıldır bu dünyanın çilesini çekiyordu. 1877 Türk Savaşına katılmış, General Gurko'nun emirerliğini yapmıştı. Gözden düşünce alaya geri gönderilmişti. İki Sen Jorj haçı, bir de Sen Jorj madalyası vardı, Plevne ve Rositz'de yararlığından ötürü. Şimdilerde oğlunun yanında kalıyordu. Açık seçik düşünüşü, toz kondurulmaz dürüstlüğü, konukseverliğiyle bütün köyün haklı saygısını kazanmıştı. Hayatının son birkaç yılını anılarıyla baş başa geçiriyordu.

Yaz günleri gün ağardıktan alacakaranlığa dek kulübenin önünde oturur, sopasıyla toprağı çiziktirirdi. Başı önüne eğik dururdu hep. Kopuk düşünceleri hafızasının silik resimlerini geçmişin karanlığından çıkarır, bir bir sererdi gözünün önüne. Kasketinin kırık siperliği kapalı gözlerinin üzerine koyu gölgeler düşürürdü. Sopayı kavrayan parmaklarında, ellerinin şişkin damarlarında kara kanı ağırcana akar dururdu.

Kanı yıldan yıla soğuyordu. En sevgili torunu Natalya'ya gider yakınırdı: "Yün çorap giyiyorum, yine de ayaklarım ısınmıyor. Bana bir çift çorap ör, evladım!"

"Ama, dede, şimdi yaz!" diye gülerdi Natalya. Yanına, tümseğe otururdu. Dedesinin kırış kırış olmuş sapsarı koca kulağına bakar kalırdı.

"Ne faydası var, yaz da? Kanım derinde toprak gibi benim."

Natalya ne zaman dedesinin ellerini kaplayan sık damar ağına baksa, gözlerinin önüne bir eski anı gelirdi: Bir zamanlar avluda bir kuyu kazmışlardı. Küçücük bir kızdı o zaman. Bir kovaya biraz çamur doldurmuş, bebekler, boynuzlu inekler yapmıştı. Elleri o cansız, buz gibi, on metre derinden çıkmış toprağa değdikçe duyduklarını bugün gibi hatırlıyordu. Şimdi de dedesinin esmer, çamur rengi lekelerle kaplı, kocamış ellerine bakıp dalınca bir korkudur dolardı içine. O ellerin içinden pırıl pırıl kızıl kan değil de, koyu balçığımsı toprak akıyormuş gibi gelirdi ona.

Dedesine sorardı: "Dede, ölmekten korkuyor musun?"

Yaşlı adam buruşuk boynunu üniformasının katı yakasından sıyırıp kurtarmaya çalışır gibi kımıldatır, yeşilsi akça bıyıklarını oynatırdı. "Ölümü, sevdiğim bir dostu bekler gibi bekliyorum. Vakittir... hayatımı yaşadım, çarlarıma hizmetimi ettim, eh, epey de votka içtim sayılır!" Beyaz dişlerini göstererek gülümserdi, pörsümüş göz kapakları titrek.

Büyükbabasının elini okşar giderdi Natalya. O, başı öne eğik, sırtında külrengi yamalı üniformasıyla kamburu çıkmış, bahçe sırasında oturur, elindeki sopayla toprağı çiziktirip dururken kaskatı dik yakasında al klapalar dipdiri ışıldardı.

Natalya'nın yakın düğününü haber alınca hiç istifini bozmadı ama, içinden üzgündü, kırgındı. Sofrada ona hep en iyi parçaları verirdi Natalya. Çamaşırını yıkardı, çoraplarını, pantolonunu, mintanlarını örer, onarırdı. Natalya'nın evleneceğini duyunca iki gün yanına uğramadı.

Miron'a sordu: "Melekoflar ünlü Kazaklardır. Rahmetli Prokoffey'le aynı alaydaydım ben. Yürekli kişiydi o. Ama torunları ne biçim ki, ha?"

"Fena değiller," diye Miron kaçamak bir cevap verdi.

"O Gregor yok mu, saygısız oğlanın biri. Geçende kiliseden dönüyordum, hiç selam vermeden geçti gitti yanımdan. Yaşlıları sayan, kollayan kalmadı artık..."

"İyi bir delikanlı o," diye Lukiniçna damadı olacak genci tuttu.

"İyi mi dedin? Eh, n'apalım, Nataşa beğendikten sonra..."

Pazarlığa hemen hiç karışmadı. Odasından geldi, bir iki dakika oturdu masada, zorla bir kadeh votka içti, votkanın ılık ılık içine yayıldığını duyunca kalktı dışarı çıktı. Az daha içse sarhoş olacaktı. Tam iki gün konuşmadı. Dudaklarını kemirip, kirli beyaz bıyıklarını oynatarak Natalya'ya baktı durdu. Natalya mutlu. İhtiyar, belli, sonunda yumuşamıştı.

"Natalya!" Torununu yanına çağırdı. "Gel bakalım, benim küçük torunum. İyisin, mutlusun çok, ha?"

"Ben de pek bilmiyorum ki, dede," dedi Natalya, içtenlikle.

"İyidir, iyi. Tanrı seni korusun, Tanrı..." Sonra, hınçlı, kırgın, azarladı torununu. "Bekleyemez miydin sanki ben ölene kadar, kerata?.. Sensiz hayat bana zehir olacak."

Mitka kulak kabartmış, onları dinliyordu. Lafa karıştı:

"Sen daha yüz yıl yaşarsın be, dede! O kadar da mı beklesin yani? Sen de, dede!"

İhtiyar öfkesinden pancar gibi kızardı. Sopasını yere vurup ayağını tepti:

"Defol, köpoğlusu! Defol diyorum sana, kör olası şeytan! Kim dedi sana bizi dinle diye?"

Mitka kahkahayı bastı, avluya koştu.

İhtiyar Grişaka kısa yün çoraplı bacaklarının dizlerinden aşağısı titreye titreye oğlanın ardından veriştirdi durdu bir süre.

Natalya'nın iki kız kardeşi, on iki yaşında Marişka ile sekiz yaşında Grippa, düğünü büyük bir sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Korşunoflarda çalışan uşaklar da, kendi hallerince, sevinçliydiler. Düşündükleri: Önce bir ziyafet, sonra birkaç gün izin.

Uşaklardan biri fasulye sırığı gibi bir adamdı. Ukraynalı. Adı da bir garipti: Het Baba. Şöyle böyle altı ayda bir kendini koyverir, içkiye dalardı. Aylığını olduğu gibi içkiye yatırdığı yetmezmiş gibi üstünde başında ne varsa hepsini satar içerdi. Ne zamandır, o çok

iyi bildiği duygu yine gelmiş yakasına yapışmıştı ya, düğünü bekliyor, kendini tutuyordu.

Öbürü, Mikey adında zayıf, esmer bir Kazaktı. Korşunofların yanına gireli çok olmamıştı. Ailesinin varını yoğunu silip süpüren bir yangından sonra ırgatlığa başlamıştı. Het Baba'yla dost oldular, o da yavaş yavaş içkiye alıştı. Atları deli gibi severdi. Kafayı buldu mu ağlamaya başlar, ince esmer yüzünden yaşlar aka aka gider efendisine asılırdı: "Miron Gregoriyeviç! Efendiciğim! Kızını evlendirdiğinde gelinle güveyin arabasını bana sürdür. Öyle bi süreceğim ki düğün arabasını, milletin gözü yerinden uğrayacak. Ateşten bile geçiririm atlarını, tek kılları yanmaz. Vaktiyle benim de atlarım vardı, ah!.."

İnsanlardan kaçan asık yüzlü Het Baba nedense Mikey'i severdi. Karşısına geçer, kızdırırdı onu. Doğduğu köyün ismiyle alay etmeye bayılırdı. Boyuna tekrarladığı aynı bayat şakaya boğuk boğuk gülerek avuçlarını uzun, kavruk baldırlarında şaplatırdı. Mikey onun tıraşlı yüzüne, kıpırdak adem elmasına bakar, bakar da nefret dolu gözlerle küfrü basardı.

Düğün, Büyük Perhiz'in ertesi günü yapılacaktı. Üç haftaya kadar. Meryem yortusu günü Gregor sözlüsünü ziyarete geldi. Konuk odasında yuvarlak masanın başında oturdu, gelinin kız arkadaşlarıyla biraz ayçiçeği, ceviz atıştırdı. Sonra atına bindi gitti. Natalya onu geçirmeye çıktı. Gregor'un atı yepyeni güzelim eyeriyle sundurmada bekliyordu. Damın altında Natalya elini göğsüne soktu, sevgiden dolup taşan gözlerle Gregor'a bakarken birden kızardı. Göğsünün sıcağından çıkardığı ufacık yumuşak bir topağı onun eline bıraktı. Gregor armağanı alırken gülümsedi. Kurt dişini andıran bembeyaz dişleri genç kızın gözlerini kamaştırdı.

"Ne bu?"

"Bak, görürsün... Tütün kesesi işledim sana."

Gregor kızı kararsızca kendine çekti. Tam öpecekken Natalya ellerini onun göğsüne dayayıp itti, geri kaçtı. Ürkek gözlerle kulübenin penceresine baktı.

“Görürler bizi!” diye fısıldadı.

“Görsünler!”

“Utanırım ben.”

“İlk de, ondan!”

Gregor ata binerken Natalya dizginlerden tutuyordu. Gregor kaşlarını çattı, ayağıyla üzengiyi buldu, eyere iyice yerleştikten sonra sürdü atını, avludan çıktı. Kapıyı açık tutan Natalya dalgın dalgın Gregor’un ardından baktı. Gregor atın sırtında Kalmuklar gibi az yana kaykılmış oturuyor, çalımla kamçısını sallıyordu.

“On bir gün kaldı,” diye düşündü Natalya ve içini çekerek gülümsedi.

XX

Yeşil diken yapraklı buğday toprağı yarar, usulcacık boy atar. Birkaç haftaya kalmaz, sapların arasına dalan kargalar göze görünmez olurlar. Ekin toprağın suyunu emer, başağa varır. Sonra buğday çiçek açar, altınsı bir toz sarar başağı. Taneler tatlı kokulu özsuyunu içer, şişerler. Köylü bozkıra çıkar, dalgın, bakar durur ya, sevinci kursağında kalır. Nereye baksa sığırlar ekine dalmıştır. Girdikleri yerde ekini ezer, toza çevirirler. Nerde toplanmışlarsa orda bir ezik buğday çemberi. Köylü kızar, gocunur, deliye döner.

Aksinya da öyle oldu. Olgunlaşan, öyle güzelim çiçek açan duygularını o kalın, pis kokulu çarıklarıyla gelmiş ezmişti, harap etmişti Gregor. Kirletmişti duygularını, yakmış küle çevirmişti. Sonra... Sonrası hepsi bu.

Melekofların ayçiçeği tarlasından dönerken Aksinya’nın gönlü boşaldı, kavruldu, bir yanda unutulmuş kalmış, ayrık otu bürümüş tarlaya döndü. Yolda yürürken başörtüsünün uçlarını kemiriyor, içinden ağlamak geliyordu. Kulübeye girer girmez yere yıkıldı. Boğulacaktı nerdeyse, öyle ağlıyordu. Ezici, kahredici bir boşluktu duyduğu. Sonra geçti. Çivi gibi delip geçen acısı yüreğinin derinine indi, dindi.

Sığırların ezdiği ekin zamanla yine dikelir. Çiy düşer, güneş çıkar, saplar başlarını yükseltir. Ağır yük taşıyan bir adam gibi önce iki büklüm, sonra sonra dik, kendince. Gün yine parlaktır ekinin üstünde, ekin yine rüzgârda salıntılı.

Geceleri Aksinya kocasını hırsla sevip okşarken aklı başkasındaydı. Yüreğinde nefret, sevgi birbirine dolanmıştı. Yine bir rezalet kuruyordu kadın: Sevginin ne acısını çekmiş, ne de sevincini yaşamış o mutlu Natalya'nın elinden Gregor'u çekip alacaktı. Yattığı yerde ne yapacağını tasarlıyor, kupkuru gözleri karanlığa dalıyordu. Yanında güzelim ağır başını koluna dayamış uyuyan Stepan'ın dalgalı, uzun perçemi yana kaymıştı. Yarı aralık dudaklarının arasından derin derin soluyor, işten yarık yarık olmuş esmer parmakları karısının memesini okşuyordu. Aksinya düşünüyor, düşünüyordu. Sonunda tek bir şeye karar verebildi. Grişa'yı kimseye bırakmayacaktı, kimseye bırakmayacak, sevgisiyle sarıp sarmalayacaktı. Bir zaman nasıl onun idiyse Grişa, yine öyle onun olacaktı! Ama yüreğinin taa alt ucunda derin bir acı vardı. Bir arının soktuğu yerde kalmış iğnesi gibi, öyle bir acı.

Gündüz ev işine dalıp kara düşüncelerini unutuyordu. Arada bir Gregor'la karşılaştığı olurdu. Onu görünce sapsarı kesilir, onu onca özlemle arzulayan dal gibi gövdesini dimdik ve mağrur tutardı yanından geçerken. Kapkara gözlerinin yaban boşluğuna bakardı, hiç utançsız, meydan okurcasına.

Gregor da, her karşılaşmalarından sonra, Aksinya'yı daha çok özlüyordu. Sebepsiz, her şeye kızar oldu. Hıncını anasından, Dunya'dan çıkarırdı. Ama, daha çok, palasını kapar, arka avluya gider, çitlere dal keserdi orada, bütün vücudu terden sırılsıklam olana kadar. Onu gören Pantaleymon basardı laneti:

"Pis şeytan! İki çite yeter de artar kestiğin. Koruya git, orda kılıç çal, madem istiyorsun... Ama bekle sen, bekle! Hele bi askere git, görürsün! Asıl orda öğretecekler sana kılıç nasıl kullanılırmış! Bak bakalım, o zaman bu güç kalır mı sende?"

XXI

Gelini almaya allı pullu, çift beygirli dört arabayla gideceklerdi. Bayramlıklarını giymiş köylüler Melekofların avlusunda arabaların çevresini sardılar.

Gelini Piyotra alıp getirecekti. Siyah redingot, mavi yollu pantolon giymiş, sol koluna iki beyaz mendil sarmıştı. Buğday sarısı bıyıklarının altından boyuna sırıtıyordu.

"Çekingenliği bırak, Gregor," dedi kardeşine. "Dik tut başını şöyle, genç horozlar gibi. Ne somurtuyorsun öyle?"

Darya ağaççileği rengi yün etekliği içinde söğüt dalı gibi ince, kıvraktı. Rastıklı kaşlarını kaldırıp dirseğiyle Piyotra'yı dürttü.

"Söyle babama, gitme zamanı geldi. Bekliyorlar bizi."

Babasıyla bir şeyler fısıldaşan Piyotra, "Yerlerinizi alın!" diye buyurdu. "Benim arabaya beş kişi, bir de güvey gelecek..." Arabalara doluştular. İlyinişna heyecandan, sevinçten kıpkırmızı kesilmişti. Avlunun kapılarını açtı, dört araba art arda uçar gibi yola koyuldu.

Piyotra, Gregor'un yanında oturuyordu. Karşılarında Darya elinde dantel mendilini sallıyordu. Tekerlekler yolun engebeleri üzerinde sektikçe türkü çağıran sesler kesiliyor, sonra yine toparlanıyordu. Kazak kasketlerinin kırmızı kurdelaları, mavili siyahlı üniformalar, redingotlar, beyaz mendil bağlı kollar, kadınların başörtülerinin gökkuşağı dizisi, parıl parıl eteklikler, her bir arabanın ardından kalkan incecik toz bulutu, görülecek şeydi!

Güvey arabasını süren Gregor'un amca oğlu Anikey, atların ardında öne eğilmekten nerdeyse yere yuvarlanacaktı. Kamçıyı şaklatıp ıslığı bastıkça, ter içinde kalan atlar gergin koşumlara daha bir gayretle asılıyordu.

"Acıma, vur!" diye kükredi Piyotra. Atmaca yüzlü bıyıksız Anikey, Gregor'a bakıp bir göz kırptı, köse suratını kadınsı bir gülümsemeyle buruşturup bir ıslık öttürdü, kamçıyı indirdi atların sırtına.

"Destur ha!" Güveyin dayısı İlya Ozhogin ikinci arabayla arkadan yetişmiş, onları geçmeye çalışıyordu. Gregor dayısının az gerisinde Dunya'nın güneşten yanmış tunçlaşmış sevinçli yüzünü gördü. "Öyle yağma yok!" diye birden haykırdı Anikey, ayağa fırladı. Keskin bir ıslık sesi havayı yırttı. Deliler gibi dörtnala kalkana kadar kamçıladı hayvanları. "Düşeceksin!" diye Darya geriden haykırdı. Anikey'in rugan çizmelerine sarılmıştı. "Hadisene, haydi!" İlya dayı hemen yanı başlarında bağırıyor, ama tekerleğin sürekli gürültüsünden ne dediği anlaşılmıyordu.

Kadınlı erkekli konuk kalabalığını taşıyan öbür iki araba yan yana gidiyordu. Atların sağrılarına kırmızı mavi, pembe çullar atılmış, yelelerinin, kâküllerinin arasına kâğıttan çiçekler, renkli kurdelalar iliştirilmişti. Koşumlarda ziller çıngırdıyordu. Bozuk yolda koşturdular. Dört bir yana köpükler saçıldı, hayvanların ıslak, kaygan sağrılarında çullar rüzgârda havalanıp dalgalandı. Korşunofların kapısında bir sürü bacaksız toplanmış, güvey alayını bekliyordu. Yoldan kalkan toz bulutunu görünce bağıra çağıra avluya doluştular.

"Geliyorlar!"

"Göründüler!" diye bağrışarak Het Baba'nın çevresinde halka oldular.

"Ne kalabalık ediyorsunuz, piç kuruları? Defolun şurdan, haydi! Gürültüye bak! Ne dediğimi işitmiyorum be!"

Çocuklar Het Baba'nın çuval kadar geniş paçalarına yapıştılar, maytaba aldılar onu. O bir kuyunun dibine bakarmış gibi başını iyice önüne eğdi, çevresinde tepinen çocukları süzdü. Kaskatı uzun göbeğini kaşıyarak hoşgörüyle gülümsedi.

Arabalar paldır küldür gelip kapıya dayandı. Piyotra, Gregor'u kolundan tutup basamaklara kadar getirdi. Öbürleri peşlerinden geldiler.

Sahanlıktan mutfağa açılan kapı sımsıkı kapalıydı. Piyotra kapıya vurdu:

"Hazreti İsa Peygamberimiz, merhamet!"

"Amin!" diyen sesler duyuldu içeriden.

Piyotra üç kere aynı sözleri tekrarladı, üç kere vurdu kapıya. Hep aynı cevabı aldı.

"İçeri girebilir miyiz?"

"Tabii. Buyurun!"

Kapı ardına dek açıldı. Ana baba adına Natalya'nın vaftiz anası, güzel yüzlü bir kadın, pembecik dudaklarıyla gülümseyerek, Piyotra'yı selamladı. "Sağlığına! Haydi, iç, sağdıç efendi!" diyerek bir bardak dolusu bulanık, taptaze kvas sundu Piyotra'ya. Piyotra bıyıklarına çeki düzen verip kvası yuvarladı. Herkes kıs kıs gülerken, o bir acele, "Eh, demek böyle ağırlayacaktın beni!" dedi. "Bekle, karadutum, bekle bak ben sana n'apıyorum! Ödeteceğim sana bunu!"

"Çok, çok özür dilerim!" diye kadın daha da yerlere kadar eğilerek Piyotra'ya manalı manalı bakıp gülümsedi.

Sağdıçla Natalya'nın vaftiz anası birbirlerine böyle keyifle veriştirirken güveyin her bir akrabasına adet gereğince üç bardak votka sunuldu.

Natalya gelinliğini giymiş, duvağını takmıştı. Masanın arkasında, iki kız kardeşinin ortasında duruyordu. Marya'nın elinde bir oklava vardı. Agripina, gözleri parıl parıl, elindeki kepçeyi sallıyordu. Piyotra terlemiş, biraz da kafayı bulmuştu. Kızların önünde eğildi, bardağının içinde elli kapik sundu. Marya oklavayı masaya indirdi:

"Yetmez! Satmıyoruz gelini!"

Bu defa bardağın içine bir tutam gümüş para koydu Piyotra.

"Hayır, hayır, alamazsınız!" diye çığlığı bastı kızlar, ikisi bir ağızdan. Natalya'nın önüne geçtiler. Natalya'nın yüzü solgun.

"Yetmez mi, yahu? Çok oldunuz artık! Daha ne istiyorsunuz?" dedi Piyotra.

Miron, "Haydi bakalım, çekilin artık!" diye buyurdu. Gülümseyerek masaya yanaştı. Erimiş tereyağından vıcık vıcık

parıldayan kızıl saçları ter ve gübre kokuyordu. Masada oturan gelinin yakınları, hısım akraba hep birden ayağa kalktılar, gelenlere yer verdiler.

Piyotra bir mendilin ucunu Gregor'un eline tutuşturdu, bir peykenin üstüne çıktı, önden yürüyerek onu gelinin yanına götürdü. Natalya daha önceden gitmiş ikonların altına oturmuştu. Mendilin öbür ucundan tuttu o da. Eli nemli, ateşli.

Masada bir ağız şapırtasıdır gidiyordu. Konuklar haşlanmış tavuğu parçalayıp ellerinin yağını saçlarına sildiler. Anikey bir göğüs kemiğini ağzına tıkmış çiğnerken tıraşlı çenesinden yakasına sarı yağlar aktı.

Gregor'un içi eziliyordu. Kendisinin ve Natalya'nın mendile bağlı kaşıklarına baktı, sırlı toprak kâsede dumanı tüten şehriyeye gözü takıldı. Karnı zil çalıyordu.

Darya, İlya dayının yanında habire atıştırıyordu. Bir yandan bir koyun pirzolasını dişlerken, ona açık saçık hikâyeler anlatıyordu galiba, dayı. Darya gözlerini kısıp kaşlarını kaldırıyor, yanakları al al, kikirdiyordu.

Konuklar tıka basa yediler. İştahları yerindeydi. Çam sakızını andırır erkek kokuları, kadınların saçtığı daha acımtırak, baharsı kokuya karıştı. Sandıktan çıkma eteklikler, redingotlar, şallar ortalığı naftalin kokusuna boğmuştu. Bir de tatlı, ağır bir koku vardı, boşalmış bal çanağından gelir gibi.

Gregor yan gözle Natalya'ya baktı. Kızın üst dudağının şiş olduğunu ilk kez görüyordu. Bir kasketin siperliği gibi öyle, bir tuhaf, alt dudağının üstüne sarkmıştı. Sonra baktı, sağ yanağında, üst çene kemiğinin hemen altında bir kahverengi ben, içinden iki altın sarısı kıl fışkırmış. Birden canı sıkıldı. Aksinya'nın kıvırcık yumuşak tüylü, narin ensesi aklına geldi, birisi sırtından içeri pisi pisi otu atmış gibi ürperdi. Tüyleri diken diken oldu. İçi burkularak konukların yemek yiyişini seyre daldı.

Yemekten sonra soluğu leş gibi buğday ekşisi kokan biri, nazar değmesin diye çizmesinden içeri bir tutam darı döktü. Eve

varıncaya kadar yolda ayağını acıttı taneler. Bu yetmezmiş gibi gömleğinin yakası da boynunu sıkıyor mu sıkıyordu, nerdeyse boğulacaktı. İçinde kabaran öfkeyi zor tuttu. Dişlerinin arasından lanetler okudu kendine.

XXII

Atlar Korşunoflarda biraz dinlenmişlerdi ama, yine de, Melekofların avlusuna varana kadar koşturmaktan bitkin düştüler. Koşumlara hep köpük bulaştı. Kafayı bulan sürücüler hiç acımadılar hayvanlara, bastılar kamçıyı.

Ana baba Melekoflar düğün alayını kapıda karşıladılar. Kırçıl sakalı parıl parıl parlayan Pantaleymon elinde ikonla bekliyordu. Yanında duran karısının ince dudakları sımsıkı kapalıydı.

Bir darı ve buğday yağmuru altında Natalya kaynatasıyla kaynanasının hayır duasını almaya yanaştı. Pantaleymon'un çatık kaşlı yüzünden bir damla yaş akıyordu. Tedirgindi. Zayıf yanını herkes görüyor diye de kızgın.

Gelinle güvey kulübeye girdiler. Votkadan, araba yolculuğundan, güneşten yüzü kızaran Darya, Piyotra'yı aramaya merdiven başına çıktı. Mutfaktan gelen Dunya'yı görünce sordu:

"Piyotra nerede?"

"Hiç görmedim."

"Papaza gidecekti, yok ortalarda. Allah'ın belası herif!"

Darya kocasını arabalardan birinde inler buldu. Votkayı biraz fazla kaçırmıştı. Kuzuyu kapan kartal gibi Darya kocasının üzerine çullandı. "Seni obur seni, şu haline bak! Kalk hadi, koş, papaza git!" Öfkeden kudurmuştu.

"Çek arabanı! Kimsin sen? Kime buyuruyorsun öyle?" diye homurdandı Piyotra, tavuk pislikleriyle yem artıklarını elinde küme yapa yapa.

Gözlerinden yaşlar boşanan Darya iki parmağını birden Piyotra'nın ağzına daldırdı, rahatlamasına yardım etti. Sonra

başından aşağı bir kova su döktü, üstünü başını kuruladı, elinden tuttu papaza götürdü.

Bir saate kalmadan Gregor, elinde mum, kilisede Natalya'nın yanındaydı. Kandillerin ışığı altında Natalya her zamankinden daha güzel görünüyordu. Gregor'un gözleri çevresinde fısıldaşan kalabalığa dalmıştı. Hep aynı sözlerdi aklından geçen: "Hapı yuttum, hapı yuttum, şimdi." Geriden gelen Piyotra öksürdü. Gregor kalabalığın arasında Dunya'nın gülen gözlerini gördü, başka yüzleri tanır gibi oldu. Kalabalık, cırlak sesler... Şemmas'ın vızıltılı nakaratı kulağında uğulduyordu. Her şeye ilgisiz ve kayıtsızdı. Rahlenin çevresini dolanırken birkaç kere papaz Vissaryon'un topuğu yenik pabuçlarına bastı. Piyotra redingotunun ucunu hafifçe çekince durdu. Gözü mumların kıpırtılı ufak alevlerine daldı. Ne yapsa üzerine basan uyuşukluğu atamıyordu.

Bir ara papazın, "Yüzükleri değiştirin," dediğini duydu. Ona bakıp yavan yavan sırıttı papaz.

Dediği gibi yaptılar. Piyotra'nın gözü gözüne değince, sessiz, sordu Gregor: "Daha ne kadar sürecek bu?" Piyotra'nın dudaklarının ucu kımıldadı: "Bekle, şimdi!" Kendini tutmasa gülecekti. Gregor karısını nemli, yavan dudaklarından öptü. Kandiller söndü, pis bir koku sardı kiliseyi. Kalabalık kapıya üşüştü.

Gregor, Natalya'nın nasırlı iri elinden tutarak kapı önüne çıktı. Adamın biri küt diye şapkasını başına geçirdi. Doğudan bir ılık esinti burnuna pelinotu kokuları getiriyordu. Bozkırdan bu yana akşam serinliği vuruyordu. Don'un ötesinde yağmur habercisi şimşekler çakıyordu. Kilisenin beyaz çiti dışında huylanan beygirlerin gönül çelen yumuşacık zil çıngırtısı insan seslerinin uğultusuna karışıyordu.

XXIII

Korşunoflar, Melekofların kulübesine, gelinle güvey kiliseye gittikten sonra anca vardılar. Pantaleymon bir iki kere kapıya çıkarak geliyorlar mı diye baktı. İki yanı deve dikeni tozlu yol

bomboştu. Gözlerini Don'dan yana çevirdi. Orman sararıyordu. Irmağın batak kıyılarında olgun sazlar yorgun argın yatmıştı. Köyü, ırmağı, tepelerin kireçli yamaçlarını, ırmağın ötesinde leylak rengi pusa gömülü ormanı ve bozkırı güz başlangıcının alacakaranlığa karışan mavi hüznü, uyuşukluğu sarmıştı. Yol kavşağındaki haç, göğe öyle yaslanmış duruyordu.

Önce tekerleklerin belli belirsiz işitilen takırtısı, sonra köpek havlamaları duyuldu. İki araba alandan sokağa saptı. Önde gelen arabada yanında karısıyla Miron oturuyordu. Tam karşılarına yepyeni üniforması, Sen Jorj haçı ve madalyalarıyla büyükbaba Grişaka kurulmuştu. Mitka kendi havasında arabayı sürüyor, ağızları köpürmüş atlara kamçının ucunu göstermiyordu bile. İkinci arabayı Mikey sürüyordu. Kendini arkaya vermiş, dörtnala giden hayvanları tırısa düşürmek için dizginlere asılıyordu. Sivri, kaşsız yüzünü yağ gibi parlayan bir kızıllık kaplamıştı. Kasketinin kırışık siperi altından alnına ter boşanıyordu.

Pantaleymon kapıyı açtı. Arabalar avluya girerken İlyinişna etekleriyle tozları süpürerek basamaklardan indi, o yana seğirtti.

"Buyrunuz, buyrunuz, dostlar! Fakirhaneye hoş geldiniz, safalar getirdiniz!" Dolgun gövdesini eğip konuklarını selamladı.

Pantaleymon başını yana yatırıp kollarını açtı:

"Buyrun efendim, buyrunuz!"

Evdekilere hayvanlara bakmalarını söyledikten sonra gelinin babasına doğru ilerledi. Miron Gregoriyeviç pantolonunun tozunu silkeliyordu. Hızlı yolculuktan sersemleyen Grişaka dede biraz geride kalmıştı.

"Buyrun!" diye üsteledi İlyinişna, "buyrun, canlarım!"

"Sağ olun, geldik işte."

"Ne zamandır bekliyoruz sizi. Gelin içeri, fırça getiriyim size, üniformanızın tozunu alırdınız. Ne toz var, bugün! İnsan zor soluk alıyor."

"Evet, hava kuru... Bu yüzden bu toz, böyle... Zahmet etme,

sadece...” Grişaka hâlâ işi anlamayan İlyinişna’nın önünde eğildi, samanlığa seğirtti. Boyalı bir harman makinesinin ardında gözden kayboldu.

“Kene gibi yapıştın ihtiyara, şapşal!” diye Pantaleymon Prokofiyeviç basamaklarda İlyinişna’nın üstüne yürüdü. “İhtiyarın işi var, sen kalkmış... Hay aptal karı, hay!”

“Nerden gelsin aklıma?” İlyinişna kızararak cevap verdi.

“Anlaman lâzımdı! Neyse, git de şimdi konuklara yer göster bari sofrada.”

Gelin ailesi konuk odasına buyur edildiler. Masanın çevresinde yarı sarhoş bir kalabalık toplanmıştı. Az sonra yeni evliler de kiliseden döndü. Pantaleymon konuklara votka sundu. Gözleri dolmuştu. “Çocuklarımızın sağlığına, Miron Gregoriyeviç! Birbirleriyle iyi geçinirler, bizim gibi mutlu, iyi bir hayat yaşarlar inşallah!”

Büyükbaba Grişaka için de büyük bir bardağa votka kondu. Epey uğraştılar, yarısını sakal-saçak ağzından, yarısını üniformasının katı yakasından içeri boşalttılar. Bardaklar tokuşturuldu. Herkes içiyordu. Odanın içi pazar yerine döndü. Korşunofların uzaktan akrabası Nikifor Kolovedin masanın öte ucunda bardağını havaya kaldırıp haykırdı:

“Acı!”*

“Acı! Acı!” Masanın çevresini saran konuklar hep bir ağızdan bağrıştılar.

“Acıı!” diye mutfaktan karşılık geldi.

Gregor yüzünü buruşturarak karısının yavan dudaklarından öptü. Sonra avda kıstırılmış bir hayvan gibi odadakilerin yüzlerine baktı. Kıpkırmızı, ateşli suratlar. Kaba, sarhoş, hamur bakışlar, gülüşler. Habire bir şeyler çiğneyen, işlemeli sofra örtüsünün üstüne tükürükler saçan obur ağızlar. Bir ulumadır gidiyordu.

Kolovedin ağzını açtı, seyrek dişlerini gösterip bardağını kaldırdı.

---

* Bu söz, düğünlerde yeni evlilerin öpüşmesini sağlamak için söylenir –ç.n.

"Acı!" Bardağı kaldırırken mavi Hassa Alayı üniformasının kolunda kıdem işaretleri buruş buruş oldu.

Kalabalık tekrarladı:

"Acı!"

Gregor nefret dolu bakışlarını Kolovedin'in ağzına dikmişti. "Acı" diye haykırırken adamın morarmış oynak dili görünüyordu.

"Öpüşün hadi, civcivlerim!" diye bağırdı Piyotra, votkadan ıslanan bıyıklarının ucunu çekiştirerek.

Darya, yüzü al al olmuş, sarhoş, mutfakta bir şarkı tutturdu. Konuk odasından şarkıya katıldılar. Curcunanın ortasında tek bir ses, Hristonya'nın kükreyişi, camları sarsıp hepsini bastırdı. Şarkı sona erdi. Yeniden yemeye koyuldular.

"İyi günlere, iyi dostlar!"

"Şu koyun kızartmasından bir tad da bak!"

"Çek elini, kocam bakıyor!"

"Acıı! Acı!"

"Ben koyun istemiyorum. Belki çiga daha iyidir. Evet, daha iyi... sulu sulu."

"Haydi Proşka, tokuştur bakalım!"

"İnsanın içini ateş gibi sarıyor valla!"

"Semyon Gordeyeviç!"

"Ne var?"

"Semyon Gordeyeviç!"

"Ne var, yahu?"

"Allah belanı versin, e mi?"

Mutfakta döşeme çatırdıyor, sarsılıyor, topuklar yeri dövüyordu. Yere bir bardak düştü. Cam şangırtıları insan sesleri arasında kaynadı gitti. Gregor masada oturanların başları üzerinden mutfağa baktı. Kadınlar oyuna kalkmıştı. Haykırmalar, ıslıklar... Dolgun kalçalarını oynata oynata –hepsi de tombul, her birinin üzerinde beş altı kat eteklik– dantel mendillerini sallayıp dirsek kırıyorlardı.

O sırada akordeonun cırlak sesi kulakları doldurdu. Çalgıcı Kazaska çalmaya başlamıştı. Bir haykırış yükseldi:

"Halka olalım! Haydi!"

"Sıkışın biraz!" dedi Piyotra, ter içinde kalan kadınları iteleyerek.

Gregor kendine geldi. Natalya'ya bir göz kırptı.

"Piyotra Kazaska yapacak şimdi, bak seyret."

"Kiminle?" diye sordu Natalya.

"Görmüyor musun? Ananla."

Marya Lukiniçna ellerini önünde kavuşturmuş bekliyordu, mendili sol elinde. Piyotra ufacık adımlarla ilerledi, tam onun önüne gelince çevik bir hareketle havaya sıçradı, sonra kıçın kıçın yerine döndü. Lukiniçna sudan atlamaya hazırlanırmış gibi bacaklarını erkekler gibi ileri fırlata fırlata eteklerini kaldırarak ayağının ucuyla aynı tempoyu sürdürdü, alkışlar arasında oynamaya başladı.

Akordeoncu tempoyu hızlandırdı. Piyotra hemen ileri atıldı, bir narayla ayak parmakları üstünde çömeldi, öyle dans etmeye koyuldu. Olduğu yerde topaç gibi dönüyor, arada avuçlarıyla çizmelerinin konçlarına vuruyordu. Bıyığının bir ucunu ağzında kemire kemire ayaklarını hızla ileri geri savuruyordu. Terli kâkülü başında ordan oraya sallanıyordu.

Kapıya yığılan kalabalıktan Gregor bir şey göremedi. Sarhoş konukların bağrışmalarını duyuyordu yalnız. Bir de, nalçalı topukların çam döşeme üstünde sürekli takırtısını. Döşeme tutuşmuş, yanar gibi.

Daha sonra İlyinişna'yla Miron oyuna kalktılar. Miron, ağırbaşlı, işini bilir, her zaman olduğu gibiydi. Pantaleymon bir taburenin üstüne çıktı, ordan seyretti onları. Topal bacağı havada sallanırken dilini damağında şaklatıyordu. Bacakları değilse de dudakları, küpesi oynuyordu.

Pek o kadar usta olmayanlar da bu arada Kazaska oynamaya kalktılar. Başka daha güç oyunları deneyenler oldu. Her kafadan bir ses çıkıyordu:

"Hadisene!"

"Daha küçük at adımlarını! Hay Allah..."

"Bacakları hafif, iyi ama, götü işi bozuyor!"

"Dönsenize... Dönün yahu, dönün!"

"En iyi bizimkiler oynuyor!"

"Haydi!"

"Ne o, yoruldun mu? Oyna, yoksa karışmam bak, şişeyi yersin kafana!"

Büyükbaba Grişaka tam küfelik olmuştu. Peykede yanına düşen konuğun kemikli sırtına kollarını dolamış, kulağının dibinde vızıldıyordu.

"Askere gittiğinde, ilk, hangi yıldı?"

Yanında oturan, yüzyıllık çınar gibi kavruk ihtiyar, cevap verdi:

"1839, evlat."

"Ne zaman, ne zaman?" Grişaka kulağını uzattı.

"1839 dedim ya!"

"Adın ne senin? Hangi alaydaydın?"

"Maksim Bogatiryef Alayı. Baklanof'un alayında çavuştum ben."

"Sen de Melekoflardan mısın?"

"Ne?"

"Akraba mısın diyorum?"

"Ha! Güveyin ana tarafından dedesi olurum."

"Baklanof'un alayından mı dedin?"

Yaşlı adam feri kaçmış gözlerle Grişaka'ya baktı. Yarım kalmış lokmasını dilsiz ağzında yuvarladı, başını salladı.

"Kafkas seferinde bulundun, öyleyse?"

"Baklanof'un yanında hizmet gördüm ben. Kafkasya'nın fethinde beraberdik. Alayda ne kıyak Kazaklar vardı! Adamı boyunu ölçer öyle askere alırlardı o zaman. Çam yarması gibi adamlar, ama biraz kamburca, kolları uzun, geniş omuzlu adamlar. Ya, evladım, ne adamlardı onlar! General hazretleri, nur içinde yatsın, beni bir gün falakaya yatırdıydı, halı çaldım diye..."

"Ben de Türk seferine katıldım. Ha? Evet, ordaydım." Grişaka sıska göğsünü şişirip madalyalarını şıkırdattı.

"Gün doğarken bir köyü ele geçirdik... Öğlen alarm borusu çaldı..."

"Rositz dolaylarında savaşıyorduk. Bizim alay, On İkinci Don Kazak Alayı yeniçerilerle savaşa tutuşmuştu."

"Alarm borusu çaldı..."

"Evet," dedi Grişaka. Kızmaya başlamıştı. Elini öfkeyle sallayarak, "Türklerin yeniçerileri de kendi çarlarına hizmet ederler," dedi. "Kafalarına beyaz çuval geçirirler. Ne? Kafalarında beyaz çuval vardı diyorum!"

"...alarm borusu çaldı. Yoldaşıma dedim ki, 'Geri çekileceğiz, çaresiz, Timofey,' dedim, 'ama önce o halıyı alalım duvardan!' "

"İki Jorj nişanı verdiler bana. Ateş altında yararlıktan nişan aldım. Bir Türk binbaşısını canlı canlı tutsak ettim." Büyükbaba Grişaka birden ağlamaya başladı. Kavruk yumruğunu yanındakinin belkemiğine indirip duruyordu. Öteki bir tavuk parçasını vişne peltesine batırdı, gözlerini sofra örtüsünün lekesine dikip mırıldandı:

"Dinle bak oğlum, şeytan nasıl doğru yoldan şaşırttı beni!" Yaşlı adam cansız, donuk gözlerini sofra örtüsünün beyaz kıvrımlarından ayırmıyordu. Votka ve şehriye çorbası artıklarıyla ıslanmış örtüyü değil de, Kafkasların kör edici ak karlı yamaçlarını görür gibiydi. "O güne dek haram mala el sürmediydim. Ama bu kez, bu halı... Görür görmez, benim ata iyi çul olur diye düşündüm."

"Oraları gördüm ben de. Denizaşırı da gittim!" Grişaka adamın gözlerinin içine bakmaya çalışıyordu. Derin göz çukurlarında, kalın kaşların, sakalın arasında gözleri görünmüyordu. Grişaka, ne yapsın, işi kurnazlığa vurdu. İlle de anlatacak hikâyesinin sonunu. Bodoslama girdi: "Yüzbaşı emri verdi: 'Takım düzeninde, dörtnal ileriii!.' "

Baklanof alayından emekli yaşlı Kazak, borazan sesi duyan bir küheylan gibi başını birden geriye attı, yumruğunu masaya indirdi.

"Baklanof'un erleri, kılıç çeeek! Mızraklar, ilerii!" diye fısıldadı. Birden sesi yükseldi, fersiz gözleri çakmak çakmak oldu. "Baklanof'un erleriii!" diye kükrüyordu şimdi, dişsiz, sarı ağzını açmış, "Baklanof'un arslanları, hücum! İleriii!"

Zeki, canlı bir bakışla gözlerini Grişaka'ya dikmişti. Sakalından aşağı süzülen gözyaşlarını umursamıyordu.

Grişaka da heyecanlanmıştı.

"Emri verdi, kılıcını salladı. Dörtnal ileri atıldık. Yeniçeriler nah böyle dizilmişti." Titrek parmağıyla sofra örtüsünün üstünde bir dörtgen çizdi. "Ateş ediyorlardı. Üç kez üzerlerine saldırdık. Her seferinde bizi geri püskürttüler. Ne zaman hücuma kalksak, cenahlarında bir korudan atlılar ortaya çıkıyordu. Takım kumandanı bir emir verdi, geri döndük, saldırdık. Ezdik geçtik hepsini. Kazaklara karşı koyacak süvari var mı bu dünyada? Koruya kaçtılar. Subaylarını gördüm önümde. Doru ata binmişti. Yakışıklı herifti, simsiyah sarkık bıyıklı. Bana baktı, piştovunu çıkardı, tetiği çekti. Dann! Iska. Atımı mahmuzladım, yetiştim. Biçip geçecektim herifi, o sırada aklıma geldi. İnsan, dedim, ne de olsa. Sağ kolumla belinden kavradığımlan eyerden çektim aldım. Kolumu ısırdı ama ben kaptım mı bi kere..."

Grişaka övünçle yanındakine bir göz attı. İhtiyar adamın koskocaman küt kafası göğsüne düşmüştü. Rahattı oturduğu yerde. Horluyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Sergey Platonoviç Mokof'un aile kütüğü çok eskilere uzanırdı.

Deli Petro zamanında devlet teknelerinden biri Don üzerinde Azak'a doğru yol alıyordu. Peksimet ve barut yüklemişti. Yukarı Don havzasında, ırmağın yakasında kurulu eşkıya şehri Çigonak Kazakları gece tekneye baskın verdiler, uyku sersemi muhafızları öldürdüler, peksimetle barutu yağma ettiler. Tekneyi de batırdılar.

Çar, Voronez'deki askerini Çigonak üzerine saldı. Asker şehri yaktı geçti, taş üstünde taş koymadı. Suçlu Kazakları kılıçtan geçirdiler, kırkını da, Don boyunca yasa dinlemez köylere ibret olsun diye sallar üstünde darağaçlarına astılar.

Aşağı yukarı on yıl sonra, Çigonak'ta sönen ocaklar yeniden tütmeye başladı. Yeni yeni Kazaklarla baskından sağ çıkanlar gelip yerleştiler oraya. Nahiye merkezi yeniden gelişti, siperlerle çevrildi. Aynı zamanda Voronez'den Mokof adında bir casus, bir Rus köylüsü gönderildi köye. Bıçak sapı, tütün, çakmak taşı, Kazakların gündelik ihtiyaçlarını karşılayan daha başka öteberi satıp geçiniyordu. Çalınmış eşya ticareti de yapardı. Yılda bir iki kere sözde çeşit yenilemeye, aslında bölgenin durumu hakkında resmi makamlara bilgi vermeye, Voronez'e giderdi.

Mokof ailesi bu Rus köylüsü Nikita Mokof'tan gelmedir. Kazaklar arasında yerleşip kök saldı Mokoflar. Çoğaldılar, deve dikeni gibi saçılıp yayıldılar yöreye. Voronez valisinin dedelerine verdiği yarısı çürümüş kimlik belgelerini ikonun arkasında, tahta kutunun içinde, peygamber tırnağı saklar gibi sakladılar. Bugün de o belgeler ellerinde olacaktı, Sergey Mokof'un büyük babası zamanında evde yangın çıkmasaydı. Bu Mokof kumar yüzünden

zaten bir kere işini batırmıştı, tam belini yeniden doğrultacakken bu defa nesi var nesi yok yandı kül oldu. Sergey Platonoviç felçli babasını gömdükten sonra beş parasız işe başladı. O sıralar domuz kılı, kuş tüyü alıp satardı. Tam beş yıl yoksul bir hayat yaşadı, çevrede ne kadar Kazak varsa soydu soğana çevirdi. Derken günün birinde, bizim "sığır taciri Seryozka", Sergey Platonoviç oluverdi. Tuhafiye dükkânı açtı. Yarı bunak bir papazın kızını aldı. Kız hatırı sayılır bir çeyiz getirdi kocasına, Mokof kumaş tüccarı oldu. Kumaş ticaretine tam zamanında başlamıştı. Ordudan gelen bir emirle o ara Kazaklar, köy köy, Don'un kumlu, çorak sol yakasından sağ yakaya göçmekteydiler. Yeni nahiye merkezi Krasnokutskaya orada gelişti. Eski büyük çiftliklerin çevresinde, Çir, Çornaya ve Frolovka ırmakları boyunca ovaların, bozkır vadilerinin kıyılarında, Ukraynalılara yakın yeni köyler kuruldu. Kazaklar öteberi almak için elli altmış verst yol yürüyeceklerine burunlarının dibinde Sergey Mokof'un dükkânını buldular. Yepyeni çam tahtası raflar tepeleme eşya doluydu. Sergey işini, akordeon misali, büyüttükçe büyüttü. Yalnız manifaturacılık yapmıyor, köylülerin her ihtiyacını karşılayacak öteberi de satıyordu: deri, tuz, gaz, süs eşyası... Hattâ, son günlerde, tarım makineleri bile getirtmişti. Yazları sepserin, yeşil kepenkli dükkânında Aksay atelyelerinden gelme sıra sıra orak makineleri, pulluklar, buğday ayırma ve sıralama makineleri dururdu. Kimde ne kadar para olduğunu şeytan bile bilemez ama, kurnaz Sergey'in işleri görünüşe göre hiç fena gitmiyordu. Üç yıla kalmadı, bir zahire ambarı açtı. Karısı öldükten iki yıl sonra da buharla işleyen bir un değirmeni yaptırmaya başladı.

Tatarsk ve komşu köyler ahalisini avucunun içine almıştı –küçük, esmer, kara-parlak kıllarla kaplı elleri vardı–. Çevrede Sergey Mokof'a borçlu olmayan tek kulübe bulamazdınız. Her evden bir senet yatardı çekmecesinde; turuncu kenarlı, yeşilimsi bir kâğıt. Ya bir bıçkı makinesi, ya kızın çeyizi için satın alınmış birkaç arşın kumaş (kızın düğün günü gelmiş çatmış, Paramonif'te alıcılar tahılın fiyatını düşürmüştür. "Aman bana

veresiye, gözünü seveyim, Platonoviç!") ya da Allah bilir ne için... Değirmende dokuz, dükkânda yedi işçi çalıştırıyordu. Dört ırgatı vardı. Tam yirmi kişinin rızkı tüccarın keyfine bağlıydı. İlk karısından iki çocuğu oldu: Kızı Yelizavetta ile ondan iki yaş küçük, miskin, sıracalı Vladimir. İkinci karısı Anna'nın çocuğu olmadı. Sıska, sivri burunlu bir kadındı Anna, Mokof'a vardığında otuz dört yaşını geçmişti. Kursağında kalan evlat sevgisinin, yılların biriktirdiği can sıkıntısının acısını çocuklar çektiler. Asabi mizacı onlara yaramadı. Babaları, hiç aldırmazdı zaten çocuklarına. Seyisine, aşçısına ilgisi neyse, çocuklarına da o. Alışverişten başını kaşımaya vakti yoktu ki! O yüzden çocuklar başıboş büyüdüler. Mokof'un soğuk, duygusuz karısı, çocuk aklının gizli yanlarını hiç anlamaya çalışmadı. Evin içinde işi başından aşkındı zaten. İki kardeş, daha çocukluklarında, birbirlerine yabancı, iki ayrı insandı. Vladimir içine kapanık, asık yüzlü biriydi, çocukluğuna hiç yakışmayacak kadar da ciddi. Günlerini hizmetçi kadınla aşçının yanında geçiren Liza –ahlâkı bozuk, malın gözü bir karıydı bu aşçı– erken yaşta hayatla içli dışlı oldu. Kadınlar garip bir biçimde merakını uyandırıyordu. Daha o sıska, utangaç yıllarında, sütleğen otu gibi acımtırak, yabani bir kızdı.

Upuzun, sürüncemeli yıllar birbirini kovaladı. Yaşlılar daha yaşlandı, gençler yaprak saldı yeşerdi.

Günün birinde, akşam çayından sonra, gözü kızına ilişen Sergey Platonoviç şaşkınlığından az kalsın küçük dilini yutacaktı. O sıralar liseyi yeni bitiren Yelizavetta büyümüş, gelişmiş, güzel bir kız olmuştu. Bir daha baktı, kehribar sarısı çayla dolu fincan elinde titredi. Tıpkı rahmetli anası! Tanrım, tıpkı anası! "Dön bakayım, Liza!" Kızının taa küçüklüğünden beri anasına benzediğini hiç mi hiç fark etmemişti.

Lisenin beşinci sınıfında okuyan Vladimir Mokof bir gün değirmen avlusundan geçiyordu. Dar göğüslü, hastalıklı, solgun yüzlü bir delikanlıydı Vladimir. Kız kardeşiyle birlikte yaz tatilini geçirmeye köye yeni gelmişti. Her zaman yaptığı gibi yine değirmeni görmeye, çarkların, üstüvanlerin ardı gelmemecesine sürüp

giden gümbürtüsünü, volan kayışlarının kulakları sağır edici keskin vınıltısını dinlemeye gitti, una bulanmış işçilerin arasına karıştı. Mallarını değirmene getiren Kazaklar, "Beyin oğlu..." diye ardından saygıyla mırıldandıkça koltukları kabarıyordu.

Arabaların, gübre yığınlarının, arasından sıyrılıp yürüyerek kapıya geldi. Orda birden hatırladı: Makine dairesini görmemişti. Geri döndü.

Makine dairesinin girişinde kırmızı yağ sarnıcının yanı başında değirmenci Timofey, kantarcı Valet ve Timofey'in yamağı, beyaz dişli küçük Davit, çıplak ayaklarıyla kil yoğuruyorlardı. Paçaları diz kapaklarının üstüne sıyrılmıştı.

"Hah! Küçük bey geldi!" diye kantarcı şakayla Vladimir'i selamladı.

"Merhaba! Ne yapıyorsunuz?"

"Kil yoğuruyoruz!" dedi Davit, pis pis gülümseyerek. Ayaklarını yapışkan, gübre kokulu kilden güç bela kurtardı. "Babanın paracıkları kıymetli. Bu iş kadın işi ama, nerde! Babanın eli bi sıkı ki!" Ayağıyla vıcırtılı bir ses çıkardı çamurdan.

Vladimir kızardı. Durmadan gülen Davit, o alaycı edasıyla, önüne geçilmez bir nefret uyandırıyordu içinde. Beyaz dişlerine bile kızıyordu.

"Ne demek yani, eli sıkı?"

"Korkunç pinti," diye Davit gülümseyerek sözünü açıkladı. "Para etse kendi bokunu bile yer o!"

Öbürleri ondan yana çıkıp güldüler. Hakaret Vladimir'in yüzüne şamar gibi inmişti. Soğuk soğuk baktı Davit'e.

"Demek... Demek memnun değilsin işinden?"

"Gel gir bu bokun içine, kendin karıştır da görelim seni! Memnun olmak için hayvan olmalı insan. Biraz da baban yapsa bu işi, ne iyi olurdu! Hiç değilse azıcık göbeği erirdi!" diye karşılık verdi Davit. Kilin üstüne basıp yürüdü. Ayaklarıyla kili yoğuruyor, neşeli neşeli gülüyordu. Vladimir alacağı intikamın tadını düşünerek aklından bir cevap hazırladı.

"Pekâlâ," dedi, yavaşça, "işinden memnun olmadığını söylerim babama."

Yan gözle adamın yüzüne bakınca şaşırdı. Davit bir yeri acırmış gibi zorla sırıtıyordu. Öbürlerinin yüzleri asıktı. Kısa bir süre, hiç konuşmadan, kili yoğurmaya devam ettiler. Sonra Davit, bir gayret, gözlerini çamurlu ayaklarından çekti, yaltaklanırcasına, acındırıcı bir sesle, "Şaka ettim, Volodya," dedi.

"Dediğini babama söyleyeceğim!" Kendisi ve babası adına gocunmaktan ve bir de, üstüne, Davit'in o zavallı sırıtışını görünce gözleri doldu. Yürüdü.

Davit arkasından bağırdı: "Volodya! Vladimir Sergeyeviç!" Korkmuştu. Kilden aşağı atladı, paçalarını indirip çamurlu bacaklarını örttü.

Vladimir durdu. Davit soluk soluğa koştu yanına geldi.

"Babana söyleme. Aptallık işte, bir kusurdur ettim, bağışla. Tanrı şahidim, seni kızdırmak için söyledim."

Vladimir kaşlarını çatarak, "Peki, söylemem," dedi, kapıya doğru yürüdü. Davitka'ya acımıştı. Birden rahatladı. Beyaz boyalı çit boyunca ilerledi. Avlunun dibindeki demirhaneden oynak çekiç sesleri geliyordu. Önce boğuk, hafif bir vuruş: Çekicin demirin üstüne düşüşü. Sonra iki kısa, açık seçik tangırtı: Çekicin çınlayan örse inişi.

"Ne demeye öyle konuşursun sen de?" diyen Valet'in kalın sesi kulağına çalındı o sırada. "Karıştırma boku, kokmasın!"

"Domuz!" dedi içinden Vladimir, kızgın. "Demek öyle, kafa tutuyor... söyleyeyim mi babama, söylemeyeyim mi şimdi?" Geriye bir göz attı. Davit yine pişmiş kelle gibi sırıtıyordu. Kararını verdi: "Söyleyeceğim işte!"

Dükkânın önünde bir araba duruyordu. Beygir direğe bağlanmıştı. Küçük çocuklar itfaiye sundurmasının damına konmuş bir serçe sürüsünü kovalayıp gülüştüler. Sayvandan doğru, üniversite öğrencisi Boyarişkin'in kalın, uyumlu sesiyle bir başka ses duyuluyordu: Çatlak, boğuk bir ses.

Vladimir evin basamaklarını tırmandı. Başının üstünde yaban asması mavi oymalı saçağın kenarından sahanlığa ve sayvana doğru yemyeşil sarkmıştı.

Boyarişkin kazınmış, mavisi çıkmış kafasını kel iki yana sallayarak, yanında oturan sakallı genç öğretmen Balanda'ya döndü: "Avuç içi kadar tarlasını ekip geçinen basit bir Kazağın oğluyum ben, imtiyazlı sınıflara karşı tabii nefret var içimde ama, yine de, onun kitaplarını okurken, kaybolup giden bu sınıfa karşı yüreğimde sonsuz bir acıma doğuyor. Nerdeyse ben de soylu kişilerden, mal mülk sahiplerinden biri olup çıkacağım. Onların ideal kadınlarına bakıyorum, hayran oluyorum. İlgilendikleri şeyler ilgimi çekiyor... Gör işte, dostum, bir dâhi neler yapar! İnsana inançlarını bile değiştirtir."

Balanda ipek kuşağının püsküllerıyle oynayarak gömleğinin kırmızı işlemelerine baktı. Alaylı alaylı gülümsüyordu. Koltukta arkasına yaslanmış uzanan Liza konuşmayla hiç ilgilenmez görünüyordu. Hep, kaybolmuş bir şeyi arar gibi bakan ilgisiz gözlerini Boyarişkin'in mor parıltılı kel kafasına dikmişti.

Vladimir onları selamlayıp önlerinden geçti, babasının kapısını vurdu. Sergey Platonoviç deri kaplamalı serin koltuğuna kurulmuş, bir derginin sayfalarını çeviriyordu. Ayağının dibinde sarı renkte, kemikten bir kitap açacağı vardı.

"Ne istiyorsun?"

Vladimir hafifçe kamburunu çıkardı, gömleğinin kırışıklarını düzeltti.

"Değirmenden gelirken," diye kararsızca başladı. Sonra Davit'in o göz alıcı gülümsemesi geldi aklına, gözlerini babasının ham ipekten yelek içinde sıkılı şişko göbeğinden kaçırarak devam etti:

"Davit'i, değirmenciyi gördüm, dedi ki..."

Sergey Platonoviç oğlunun anlattıklarını dikkatle dinledi, sonra, "Olur, kovarım ben onu, hadi sen git," diyerek kitap açacağını almak için yere eğildi.

Köyün aydın kişileri bazı akşamlar Sergey Mokof'un evinde bir

araya gelirlerdi. Boyarişkin, Moskova Teknik Üniversitesi öğrencisiydi. Kibirden, bir de veremden içi geçmiş öğretmen Balanda, öğretmen Marfa ile beraber otururdu. Köyün her-dem-tazesi, bir pasaklı kadındı Marfa, etekliğinin altından iç gömleğinin ucu görünürdü hep. Güzel de vücudu vardı. Posta memuru da kendine özgü bir adamdı. Bekâr. Ne zaman yanına varsan kırmızı mühür ve ucuz esans kokardı. Genç teğmen Yevgeni Listnitski arada sırada atına atlar, babasının çiftliğinden gelirdi. Sayvanda oturur çay içerlerdi. Saçma sapan konulardan söz açarlar, bazen konuşacak konu kalmaz, konuklardan biri ev sahibinin sedef kakmalı, pahalı gramofonunu çalıştırırdı.

Kırk yılda bir de, büyük yortularda, Sergey Platonoviç dostlarına ziyafet çekmekten hoşlanırdı. Evine çağırdığı konuklara pahalı şaraplar çıkarır, taze havyar, en iyisinden çeşitli çerezler sunardı. Ama yaşayışı, genellikle, sade ve tutumluydu. Hayatta kendinden esirgeyemediği tek bir şey vardı: Kitap. İş kitap satın almaya geldi mi akan sular dururdu. Severdi okumayı. Bir okuduğunu özüne kadar anlamadan da peşini bırakmazdı.

Çekik gözlü, sivri sakallı, sarışın bir adam olan ortağı, Yemelyan Kostantinoviç Atyopin, ona pek ender uğrardı. Ust-Medveditskayalı, rahibelikten ayrılma bir kadınla evlenmiş, on beş yılda sekiz çocuk yapmıştı. Vaktinin çoğunu evinde geçirirdi. Yemelyan Kostantinoviç alay yazıcılığından yetişmeydi. Üstlerine kayıtsız şartsız boyun eğmenin o bunaltıcı kokusunu da getirmişti evine. O evdeyken çocukları ayaklarının ucuna basarak yürürler, fısıltıyla konuşurlardı. Her sabah kalkar kalkmaz yemek odasındaki siyaha boyalı koskocaman duvar saatinin altında sıraya dizilirlerdi. Anaları en arkada dururdu. Yatak odasından babanın kuru öksürüğü duyulunca karmakarışık, düzensiz dua korosudur başlardı.

Onlar dualarını bitirene kadar Yemelyan Konstantinoviç giyinmiş olur, yatak odasından çıkar gelirdi. Çipil çipil yeşil gözlerini kısarak tıpkı bir piskopos gibi kasılarak uzattığı tombul elini çocukları sırayı bozmadan gelir öperlerdi. O iş de bittikten sonra

Yemelyan Konstantinoviç karısını yanağından öper, ç'leri s gibi çıkararak sorardı:

"Poliska, sayı hazırladın mı?"

"Evet, Yemelyan Konstantinoviç."

"Şöyle koyu bir say ver bakayım bana."

Ortaklığın iş defterlerini o tutardı. Kalın harflerle yazılı "Alacak" ve "Borç" başlıklı sayfaları gösterişli, kuyruklu evrak kâtibi yazısıyla baştan aşağı doldurmuştu. "Borsa Haberleri"ni okur, hiç gerekmediği halde burundan sıkmalı altın çerçeveli gözlük takardı. Adamlarına çok terbiyeli davranırdı.

"İvan Petrovis, müşteriye Toris basması gösterin, lütfen."

Karısı ona Yemelyan Konstantinoviç, çocukları Beybaba, adamları Tsatsa derdi.

Köyün iki papazı, Vissaryon ve Panktrati'nin Sergey Platonoviç'le araları ne zamandır açıktı. Bunlar kendi aralarında da geçinemezlerdi. Panktrati hizipçinin, entrikacının tekiydi. Durup dururken milleti ayartır, birbirine katardı. Doğuştan iyi huylu, firengiden hımhım, dul Vessaryon, Ukraynalı bir kâhya kadınla yaşıyordu. İnsan içine çıkmazdı pek. Sonsuz gururundan, entrikacı kişiliğinden ötürü Panktrati'yi hiç mi hiç sevmezdi.

Öğretmen Balanda'dan gayrı hepsinin kendi evi vardı. Mokof'un tahta kaplamalı, maviye boyalı evi köyün alanına bakıyordu. Dükkân, camlı kapısı ve rengi kaçmış tabelasıyla karşıda, alanın tam ortasındaydı. Dükkâna bitişik alçak damlı, uzun bir ambar ve kiler vardı. Ondan kırk metre kadar ilerde kilisenin kırmızı tuğladan bahçe duvarıyla soğan kılıklı yeşil, kubbesi yükselirdi. Okul, kilisenin öte yanına düşüyordu. Duvarları beyaz badanalı, sert yüzlü. Papaz Panktrati ile papaz Vissaryon'un gösterişli evleri de o yandaydı. Biri açık mavi boyalı, önü mavi çitli. Öbürü oymalı parmaklıkları, geniş tahta boşuyla, ötekine benzemesin diye, kahverengi. Köşede Atyopin'in acayip, dar, iki katlı evinden sonra postane, Kazakların saz ya da teneke damlı kulübeleri geliyordu. En sonda, tepesinde paslı yelhorozlarıyla değirmenin yuvarlak damı görünürdü.

Köyde oturanlar sürgülü, kilitli pancurların ardında, dünyadan kopuk yaşıyorlardı. Ne köyün dışı, ne köyün içi umurları. Akşam oldu mu her bir aile, eğer komşulara gidilmeyecekse, sürgüsünü sürer, köpeğini avluya salardı. Sessizliği tek bozan, gece bekçisinin çıngırağı olurdu.

II

Ağustos sonlarında bir gün Mitka Korşunof ırmağın kıyısında Yelizavetta Mokof'la karşılaştı. Daha yeni karşı kıyıdan gelmişti. Kayığını iskeleye bağlarken şen boyalı hafif bir teknenin akıntıyla kayıp gittiğini gördü. Boyarişkin kürek çekiyordu. Çıplak başı terden parıl parıldı, alnında damarlar kabarmıştı.

Mitka teknenin içinde oturan Yelizavetta'yı önce tanımadı. Hasır şapkası kızın yüzüne mavi gölgeler salmıştı. Güneş yanığı elleriyle, göğsünün üstünde bir demet sarı nilüfer tutuyordu.

Mitka'yı görünce azarlar gibi seslendi:

"Korşunof! Atlattın sen beni!"

"Atlattım mı?"

"Hatırlamıyor musun? Hani balık tutmaya gidecektik seninle?"

Boyarişkin kürekleri bırakıp belini doğrulttu. Teknenin burnu çakılları kazıyarak kıyıya sürtündü.

"Hatırlıyor musun?" Liza kıyıya atlarken gülüyordu.

"Vaktim olmadı. İşim başımdan aşkın," dedi Mitka, özür dilercesine. Soluğunu tutarak, yanına gelen kıza baktı.

"Ama yeter artık, Yelizavetta!" diye Boyarişkin araya girdi. "Benden bu kadar. Bıktım bu lanet suda kürek çekmekten, hep ellerim kabardı. Kara daha iyi!"

Boyarişkin kocaman çıplak ayağını çakılların üstüne bastı, buruş buruş öğrenci kasketinin tepesiyle alnının terini sildi. Liza ona karşılık vermeden Mitka'ya doğru yürüdü. Genç kızın uzattığı eli acemice sıktı Mitka.

"E, ne zaman çıkıyoruz balığa?" diye Liza başını arkaya atıp gözlerini kısarak sordu.

“İstersen yarın gideriz. Harman bitti, şimdi vaktim var.”

“Yine atlatmıyorsun ya beni?”

“Hayır. Niye atlatayım?”

“Erken mi gelirsin?”

“Gün ağarırken.”

“Bekleyeceğim, bak.”

“Gelirim. Mutlaka gelirim.”

“Hangi pencereyi tıkırdatacağını unutmadın, değil mi?”

“Bulurum, merak etme.”

“Galiba yakında burdan gidiyorum. Gitmeden bir balığa çıkmak isterim.”

Mitka sustu. Kayığının paslı zincir anahtarını parmaklarının arasında çeviriyor, kızın dudaklarına bakmaktan kendini alamıyordu.

“Ee?” diye sordu Boyarişkin, elinde tuttuğu bir midye kabuğunun renklerine bakıp. “Tamam mı, gidiyor muyuz?”

“Bir dakika.”

Bir an sustu Liza. Sonra kendi kendine gülümseyerek sordu:

“Sizin ailede geçende düğün oldu, değil mi?”

“Evet. Kızkardeşimin düğünü vardı.”

“Kiminle evlendi?” Sorusuna cevap beklemeden gülümsedi yine, öyle esrarengiz, kaçamak. “Muhakkak gel, e mi?” Bir kere daha, Mokof’un sayvanında olduğu gibi, kızın gülüşü ısırgan otu gibi dağladı Mitka’yı.

Kızın tekneye gidişini seyretti. Liza hâlâ elinde anahtarla oynayıp duran Mitka’ya bakarak başıyla hoşça kal derken Boyarişkin tekneyi acemice itti kıyıdan, küreklere asıldı.

Tekne iyice uzaklaşmıştı. Boyarişkin’in, “Kim bu delikanlı?” diye sorduğunu işitti Mitka.

“Tanıdığım biri.”

“Sevgilin filan değil ya?”

Iskarmozların gıcırtısından Liza'nın cevabını işitemedi Mitka. Boyarişkin'in önce küreklerin üstüne eğildiğini, sonra gülerek başını arkaya attığını gördü. Kızın yüzünü göremiyordu. Şapkasından sarkan mor kordelanın ucu esintide hafif hafif sallanıyor, çıplak omuzuna sürtünüyordu. Mitka'nın gözleri dumanlandı.

Mitka pek balığa çıkmazdı. O akşam üstü hazırlanırken duyduğu heyecan gibisini hiç duymamıştı. Bir parça kuru tezeği ufalayıp bostanda ateş yaktı, darı pişirdi. Sonra oltalarını, iğnelerini hazır etti.

Mikey karşısına dikilmiş, onu seyrediyordu. "Beni de götürsene, Mitri!" diye yalvardı. "Yalnız başına üstesinden gelemezsin."

"Gelirim, sen merak etme."

Mikey içini çekti. "Ne zamandır seninle balık tutmadık. Şöyle on kiloluk bir sazan oltanın ucunda, hiç de fena olmazdı!"

Mitka gözlerini kısmış, kapta tüten buhara bakıyordu. İşi bitince ön odaya gitti. Büyükbaba Grişaka bakır çerçeveli yuvarlak gözlüklerini takmış, pencerenin kenarında İncil okuyordu.

"Dede!" dedi Mitka, kapıya sırtını yaslayıp.

İhtiyar, gözlüklerinin üstünden torununa baktı.

"Ha?"

"İlk horoz öter ötmez beni uyandır."

"Nereye öyle sabahın köründe?"

"Balığa."

İhtiyara balık dedin mi akan sular dururdu ama Mitka'nın tasarılarına karşı koyar gibi yaptı ilkin.

"Baban yarın kendir dövülecek dedi. Aylaklığın sırası mı?"

Mitka yerinden kımıldadı. Başka hava çaldı.

"Peki öyleyse. Sana bir ziyafet çekerim demiştim. Madem kendir işi var, gitmem ben de..."

"Dur, dur! Gitme, dur!" İhtiyar telaşlandı. Gözlüklerini çıkardı. "Babanla konuşurum, gidersin. Balık yeriz, fena mı? Yarın çarşamba, kaldırırım seni, tamam, hadi. Ne öyle sırıtıyorsun, eşek sıpası?"

Gece yarısı olunca ihtiyar Grişaka, bir eliyle keten pantolonunun belinden tutmuş, öbür elinde sopası, el yordamıyla merdivenleri indi; titrek, beyaz bir gölge gibi avluyu geçip ambara yöneldi. İçeri girdi. Mitka bir kilimin üstünde uyuyordu. Grişaka sopasıyla dürtükledi oğlanı. Ambarın içi yeni harmanlanmış tahılla fare pisliği kokuyordu. Bir de, içinde oturulmayan yerlerin bayat, örümcek ağımsı havasından bir koku.

Mitka uyanmadı. İhtiyar önce hafifçe dürttü.

"Mitka! Mitka! Hey, Mitka!" diye fısıldadı.

Mitka içini çekerek bacaklarını karnına topladı. Grişaka işi azıttı, sopayı oğlanın karnına daldırıverdi. Mitka birden derin bir soluk alıp uyandı. Sopanın ucundan kavradı.

"Amma da uyuyorsun be!" dedi ihtiyar.

Mitka, "Sus sus, büyükbaba, patırtı etme!" diye uykulu uykulu fısıldadı ve hemen pabuçlarını aramaya koyuldu.

Köy meydanına vardığında horozlar ikinci kez ötüyordu. Papaz Vissaryon'un evinin önünden geçerken kümeste bir horoz kanatlarını çırpıp çatlak sesiyle yaman bir ötüş öttü. Tavuklar telaş içinde gıdakladılar.

Bekçinin biri burnunu gocuğunun ılık yakasına gömmüş, dükkânın basamaklarında uyuyordu.

Mitka, Mokof'un çitine varınca balık takımlarını bir kenara bıraktı, köpekleri uyandırmamak için ayaklarının ucuna basarak merdiven başına ulaştı. Buz gibi soğuk demir kilidi denedi önce. Kapı sımsıkı kapalıydı. Sayvanın parmaklıklarını aşıp kanatlı pencereye çıktı. Pencere yarı açık duruyordu. Karanlık odadan burnuna ılık, tatlı, uyuyan genç kız kokusuyla, yabansıladığı başka kokular çalındı.

"Yelizavetta Sergeyevna!"

Birden çok bağırmış olmaktan korktu. Bekledi. Çıt yoktu. Ya yanlış pencereye gelmişse? Mokof uyuyorsa orada? "Hapı yuttuğum gündür. Tüfekle gelir üzerime!"

“Yelizavetta Sergeyevna! Balık tutmaya geliyor musun?”

Yanlış pencereye gelmişse hali dumandı.

“Kalkıyor musun?” diye sordu, sinirlenerek. Başını pencereden içeri soktu.

“Kim o?” diye telaşlı, kısık bir ses duyuldu.

“Benim, ben! Korşunof. Balığa geliyor musun?”

“Ha! Bir dakika.”

İçeride biri kımıldadı. Kızın ılık, uykulu sesi sanki nane kokuyordu. Mitka odada beyaz bir şeyin hışıltılar çıkararak dolaştığını gördü. “Buracıkta onunla yatıp uyumak varken, git şimdi balık tut, üşü!..” diye düşündü. Yatak odasının kokusunu içine çekti.

Az sonra pencerede Liza’nın gülümseyen yüzü belirdi. Başında beyaz eşarp vardı.

“Buradan çıkacağım, elini uzatsana!”

Mitka kıza yardım etti. Onun elini kendi elinde sıkarken, yakından, taa gözlerinin içine baktı Liza.

“Çabucak hazır olmadım mı? Ne dersin?”

“Acele etme. Daha vakit var.”

Don’a giden yamacı indiler. Liza pembecik eliyle şişkin göz kapaklarını ovuşturdu. “Öyle tatlı uyuyordum ki!.. Daha da uyurdum. Pek erken çıktık yola.”

“Yok, hayır. Tam zamanında çıktık.”

Köyün alanından Don’a giden ilk sokağa sapıp kıyıya doğru yürüdüler. Gece ırmak kabarmıştı. Akşamdan kıyıda, kuruda bırakılan kayık şimdi suda sallanıyordu.

Liza içini çekti. Kayıkla arasındaki uzaklığı gözüyle ölçüp, “Pabuçlarımı çıkarmadan olmayacak,” dedi.

“Ben taşıyayım seni,” dedi Mitka.

“Yok, yok, pabuçlarımı çıkarayım daha iyi.”

“Ben seni taşırsam daha iyi olur.”

"Yok, hayır," dedi Liza, çekingen bir sesle.

Mitka aldırmadı, sol koluyla dizlerinin üstünden kavrayıp tüy gibi havaya kaldırdı kızı, suya yürüdü. Kız çaresiz kalınca Mitka'nın sert boynuna kollarını doladı, cilveli cilveli güldü.

Köylü kadınların çamaşır yıkamak için kullandıkları bir taşa takılıp tökezlenmeseydi Mitka, orda kazara kısa bir öpüşme olmayacaktı. Liza hafif bir çığlık attı. Yanağını Mitka'nın çatlak dudaklarına bastırdı. Mitka kayıktan iki adım beride durdu. Su çizmelerine çarpıp akıyor, ayaklarını üşütüyordu.

İpi çözdü, kayığı kıyıdan itti. İçine atladı. Ayakta kürek çekmeye başladı. Kayığın ardında sular şırıl şırıl ağlaşıyordu sanki. Kayık akıntıya usulca göğüs verdi, karşı kıyıya yöneldi. Dibinde yatan olta kamışları, hoplayıp takırdıyordu.

Liza, "Nereye götürüyorsun beni?" diye Mitka'ya bakıp sordu.

"Karşı kıyıya."

Kayığın omurgası ırmağın kumluk yatağına sürtündü. Mitka orda, hiç sormadan, kızı kucakladığı gibi ötede çalılara götürdü. Delikanlının yüzünü ısırdı, tırmık attı, bir iki kere de kısık kısık haykırdı Liza ama, boşuna. Gücünün kesildiğini anlayınca hırsından, hiç gözyaşı dökmeden ağlamaya başladı.

Sabah saat dokuz sularıydı, döndüler. Göğü kızıllı, sarılı bir pus sarmıştı. Rüzgâr ırmağın yüzünde dalgaları köpürtüyor, kayık dalgaların üzerinde ine çıka giderken Yelizavetta'nın soluk yüzüne çarpan buz gibi soğuk serpintili damlacıklar kirpiklerine, saçının tellerine takılıp kalıyordu. Yelizavetta bezgindi. Bomboş bakan gözlerini yummuş, kayığın içine düşen bir çiçeği elinde çevirip duruyordu. Mitka ona bakmadan kürek çekmeye devam etti. Ayağının dibinde ağızları buruk, patlak gözlü iki balık yatıyordu: Küçük bir sazanla bir tatlı su levreği. Mitka'nın yüzünde suçluluk, haz ve tasa karışımı bir ifade vardı.

"Seni Semyonof'un iskelesine çıkarırım, daha yakın gelir," dedi, kayığı akıntıya sokarken.

"Pekâlâ," diye mırıldandı Liza.

Issız kıyı boyunca toza batmış söğütlük çitler sıcak rüzgârın altında bitkindi. Havada bir yanık çalı kokusu vardı. Ayçiçeklerinin ağır, olgun, serçe yeniği tablalarından yere şişkin tohumlar saçılmıştı. Çayır yeni boy veren taze ottan tüm zümrüt yeşiliydi. Uzakta taylar koşuşuyor, kızgın güney rüzgârı boyunlarına takılı çıngırakların şen çıngırtısını getiriyordu bu yana.

Liza kayıktan çıkarken Mitka balıklardan birini ona uzattı.

"Al, bu senin payın," dedi.

Kız telaşla kirpiklerini kaldırdı, Mitka'nın yüzüne baktı. Balığı da aldı.

"Peki. Ben gidiyorum," dedi.

Solungaçlarından dal geçirilmiş balığı elinde tutarak zavallı bir yüzle döndü. Kendine güveni, neşesi, ne varsa çalılığın orda kalmıştı.

"Liza!"

Genç kız şaşkınlığını, öfkesini belli ederek döndü baktı.

"Gelsene bir dakika!"

Liza yaklaştı. Mitka sıkılıyordu, kızgındı da o yüzden. "Dikkatsizlik ettik biraz. Entarinin arkası..." dedi, "leke olmuş. Büyük değil ama o kadar..."

Liza'nın yüzü, boynu kızardı, sımsıcak oldu. Kısa bir sessizlik. Sonra Mitka akıl verdi:

"Arka yoldan gitsen daha iyi edersin."

"Ne de olsa meydandan geçeceğim. Siyah etekliğimi giyecektim bugün, keşke giyseydim!" diye üzüntüyle, apansız bir nefretle konuştu Liza.

"Bir yaprak sürteyim mi azıcık yeşillensin?" dedi Mitka. Liza'nın gözlerinin yaşlarla dolduğunu görünce şaşırdı.

Hafifçecik batı melteminin fısıltısı gibi haber köyü boydan boya dolaştı. "Mitka Koşunof, Sergey Platonoviç'in kızıyla bütün gece birlikteymiş." Sığırlarını sabahın köründe köyün sürüsüne katmaya götüren, kuyu başlarının dar gölgesinde tozlara bula-

narak, kovalarından sular damlayarak bekleşen, ya da ırmağın kıyısında yassı taşlar üstünde çamaşır döven kadınlar aralarında hep bu haberi konuştu:

"Kızın anası yok, öldü, biliyorsun."

"Babası hep çalışır. Üvey anasının da umurunda değil."

"Bekçi gece yarısı, bir adamı arka pencerenin camına vururken görmüş. Hırsız sanmış önce. Kimdir diye koşmuş bakmış ki, Mitka!"

"Zamane kızları! Boyunlarına kadar günahtalar, n'olacak!"

"Mitka benim Nikita'ya kızı alacağını söylemiş."

"Dur bakalım daha, bacak kadar çocuk o!"

"Zorlamış kızı diyorlar."

"Hadi canım, inanma!"

Dedikodu yolları, sokakları dolaşıyor, tıpkı temiz bir kapının zifte bulanması gibi, genç kızın adını kirletiyordu.

Sonunda söylenti kulağına gelince Mokof başına damdan kiremit düşmüş gibi oldu. Tam iki gün ne dükkâna uğradı, ne değirmene baktı. Alt katta oturan hizmetkârları da sadece yemekte gördüler onu.

Üçüncü günü baklakırı aygırını arabaya koşturdu, nahiye merkezine gitti. Yolda karşılaştığı Kazaklara burnu havada, hiç de dostça olmayan selamlar verdi. Ardından kıpırdak iki yağız atın çektiği pırıl pırıl bir başka araba geliyordu. Yol boyunca, arabacı Yemelyan kırlaşmaya yüz tutmuş sakalından hiç ayırmadığı piposunu tüttürdü, mavi ipekten dizginlerle oynadı durdu. Atlar hoplaya zıplaya, gösterişle, yoldan aşağı koşturdular. Yelizavetta dizlerinin üstünde küçük bir çanta, sapsarı bir yüzle arabacının arkasında oturmuş, kederli kederli gülümsüyordu. Kapıdan geçerken Vladimir'le üvey anasına eldivenini salladı.

Tam o sırada Pantaleymon Prokofiyeviç dükkândan çıkıyordu. Durdu, Mokof'un adamlarından Nikita'ya sordu:

"Beyin kızı nereye gidiyor ki?"

Öteki dayanamadı, yalan söyledi. "Moskova'ya okumaya," dedi.

Ertesi gün yer alan bir olay, ırmak boyunda, kuyu başlarında, sığırlar çayıra çıkarken, uzun uzun söz konusu edildi. Hava kararmadan önce, köyün sürüsü otlaktan yeni dönmüştü, Mitka, Sergey Platonoviç'i görmeye gitti. Kimseyle karşılaşmasın diye akşamı beklemişti. Mokof'a dost ziyaretine değil, kızı Liza'yı istemeye gidiyordu çünkü.

Topu topu dört kere görmüştü kızı. Son karşılaşmalarında aralarında şöyle bir konuşma geçti:

"Liza, bana varır mısın?"

"Saçmalama!"

"Sana bakarım, severim seni. Evde çalışan adamlarımız var bizim. Sen pencerede otur, kitabını oku. Bir işe el sürme, ha?"

"Bırak aptallığı şimdi!"

Mitka gücendi, üstelemedi. O akşam eve erken gitti. Ertesi sabah babasının şaşkın yüzüne bakıp niyetini açıkladı:

"Baba, düğün hazırlığımı yap benim."

"Haydi ordan, salak!"

"Sahiden baba. Şaka etmiyorum."

"Acelen var, öyle mi? Kime yakalandın? Kaçık Marfa olmasın?"

"Görücüleri Sergey Platonoviç'e gönder!"

Miron Gregoriyeviç koşum takımlarını onarıyordu. Elindeki araçları dikkatle bir yana koydu, katıla katıla gülmeye başladı.

"Keyfin yerinde bugün bakıyorum?" dedi.

Mitka diretince babası köpürdü.

"Budalaya bak! Sergey Platonoviç'in sermayesi yüz bin rubleyi aşkın. Tüccar adam. Sen nesin? Çek arabanı, haydi! Yoksa kayışı yersin bak!"

"Bizim de on iki çift öküzümüz, bunca toprağımız yok mu? Kaldı ki o köylü. Biz Kazağız."

"Hadi, hadi. Çek arabanı!" dedi Miron, kısa kesti.

Mitka'nın halinden anlayan bir kişi çıktı: Büyükbabası. Oğluna gidip laf anlatmaya çalıştı ihtiyar.

"Miron!" dedi. "Niye razı gelmiyorsun? Madem oğlan aklına koymuş..."

"Baba, çocukluk etme şimdi. Vallahi! Mitka enayinin biri ama, sen..."

"Kes sesini!" Grişaka sopasını yere vurdu. "Onlardan bizim ne farkımız var? Bir Kazağın oğlu tutmuş ondan kız istemiş. Öpsün de başına koysun! Herkes bilir bizi bu yörede. Irgat değiliz ya biz! Toprağımız var. Miron, git iste kızı. Ne çekiniyorsun? Değirmeni de çeyiz versin de."

Miron homurdana homurdana avluya çıktı. Mitka baktı olmayacak, kararını verdi. Akşama kadar bekleyecek, Mokof'a kendisi gidecekti. Babasının inadı tutmasın, Nuh der peygamber demezdi. Üstelemeye değmezdi artık.

Mokof'un sokak kapısına kadar ıslık çalarak yürüdü. Orda birden bir ürkeklik geldi üzerine. Bir an duraladı, sonra avluyu geçti, yan kapıya yürüdü. Basamaklarda, kolalı önlüğü çıtır çıtır öten hizmetçi kıza sordu:

"Bey evde mi?"

"Çay içiyor, bekle."

Mitka oturdu bekledi. Bir sigara yaktı. Sonunu yere atıp üstüne bastı. O sırada yeleğinden ekmek kırıntılarını silkeleye silkeleye Mokof dışarı çıktı. Mitka'yı görür görmez kaşları çatıldı. Yine de, "Gel bakalım içeri," dedi.

Mitka, Mokof'un sepserin özel odasına girdi. İçerisi kitap ve tütün kokuyordu. Mitka oraya kadar gelmişti ya, yolda biriktire biriktire topladığı cesareti eşikten öteye varmamış gibiydi. Tüccar masaya gitti, orada topuklarının üstünde geri döndü. "Evet?" Elleri arkasındaydı. Parmaklarıyla masanın üstünü tırmalıyordu.

"Size soracaktım..." Mitka, Mokof'un soğuk çamur gibi bakan gözlerinde boğulayazdı. Ürperdi. "Liza'yı bana verir misiniz diyecektim." Ne yapacağını bilememe, öfke, korku, hepsi bir olmuş, yüzünde kurak mevsimde çiy tanesi gibi incecik terler belirmişti.

Mokof'un sol kaşı yerinden oynadı, üst dudağı geri çekildi, diş etleri göründü. Boynunu yükseltip bütün vücuduyla ileri uzandı.

"Ne? Neee? Vay namussuz, vay! Defol! Kulağından tuttuğum gibi atamana götürürüm seni! Orospu çocuğu seni!"

Mokof öyle haykırınca Mitka'nın cesareti geri geldi. Sergey Platonoviç'in yüzüne kan hücum etmiş, yanakları akça mavi bir renk almıştı. Onu seyrediyordu Mitka şimdi.

"Size hakaret etmek için gelmedim. Bir kusur işledim, örteyim dedim. Hepsi bu!"

Mokof kan çanağına dönmüş gözlerini belerterek dökme demirden ağır bir kül tablasını kaptığı gibi Mitka'nın ayağına savurdu. Tabla yerden sekti, delikanlının sol dizine çarptı. Mitka acıya aldırmadı, kapıyı açtı, kızgınlıktan ve acıdan dudakları gerilmişti, bağırmaya başladı:

"Pekâlâ Sergey Platonoviç, pekâlâ! Madem öyle diyorsun, öyle olsun. Benim maksadım... Kim alır senin kızını artık? Ayıbını örteyim dedimdi, ama madem öyle... Otur da şimdi koca bekle kızına sen!"

Mokof elinde buruşturduğu mendilini dudaklarına bastırarak Mitka'nın peşinden koştu, sokak kapısında yolunu kesti. Mitka avluya daldı. Orada duran arabacı Yemelyan'a Mokof göz ucuyla bir işaret çaktı. Aynı anda, Mitka avlu kapısının kalın mandalını kaldırmaya savaşırken, ambarın köşesinden fırlayan dört köpek tertemiz süprülmüş avluyu geçip üzerine saldırdılar.

1910 yılında Sergey Platonoviç Nizni Novgorod'taki panayırdan eve iki köpek yavrusu getirmişti. Kıvırcık kara tüyleri, koskocaman ağızları vardı. Bir yıl içinde nerdeyse yıllık buzağı kadar oldular. Önceleri yoldan geçen kadınların eteklerini parçalıyorlardı, sonra sonra kadınları yere yıkıp butlarını ısırmasını öğrendiler. Günün birinde Panktrati'nin bir buzağısıyla Atyopin'in iki domuzunu parçaladılar da Sergey Platonoviç zincire vurulmalarını buyurdu. Yalnız geceleri, bir de her ilk baharda bir defa -çiftleşsinler diye- çözülüyorlardı.

Mitka başını çevirmeye bile vakit bulamadan en önde koşan köpek omuzuna sıçrayıp dişlerini ceketine geçirdi. öbürleri de yetişip üstünü başını paralamaya başladılar. Mitka köpeklerle boğuşurken bir yandan da yere yuvarlanmamaya bakıyordu. O arada Yemelyan'ın piposundan kıvılcımlar saça saça mutfağa girip gözden kaybolduğunu gördü. Kapının ardından çarptığını işitti.

Sergey Platonoviç merdivenin orda sırtını bir oluğa dayamış, kıllı beyaz yumruklarını sıkmıştı. Mitka yalpalayarak kapıyı açtı, kan içinde kalan bacaklarına yapışmış, sıcak sıcak soluyan şamatacı köpekleri peşinden sürükledi. Birini boynundan tuttuğu gibi boğdu, diğerlerini yoldan geçen Kazaklar tekme yumruk bin güçlükle kaçırdılar.

III

Melekoflar, Natalya'nın çiftlikte bayağı işe yaradığını gördüler. Babası zengindi, toprağında ırgat çalıştırırdı ama, çocuklarına çalışmayı öğretmişti. Natalya çalışkanlığıyla kısa zamanda kaynanasıyla kaynatasının gözüne girdi. İlyinişna, pek göstermezdi ama üstüne başına pek düşkün ilk gelini Darya'yı sevmiyordu. Natalya'ya ilk günden kanı kaynadı.

"Uyu, uyu çocuğum," derdi, iyilikle, mutfakta şişko bacakları üstünde dönüp durarak, "ne diye böyle erken erken kalkarsın? Sen yat uyu, biz işimizi sensiz de görürüz."

Gün doğmadan mutfak işine yardım etmek için ayaklanan Natalya yeniden yatağına dönerdi.

Ev işlerinde dediği dedik Pantaleymon bile, "Dinle," diyordu karısına, "Natalya'yı uyandırma. Zaten çalışıyor kız. Bugün Grişa'yla çift sürmeye gidecek. Sen Darya'yı ayaklandır hele. Tembel, kötü huylunun biri o. Ağzı burnu boyalı, kaşı rastıklı, kaltak!"

"Bırak, hiç olmazsa ilk yıl biraz rahat etsin!" İlyinişna içini çeker, ağır işlere koşmakla geçen ömrünü düşünürdü.

Gregor evliliğe alışmaya başlamıştı. Ne ki, aradan üç dört hafta ya geçti ya geçmedi, korkuyla, hem de kahırla, bir şeyin

farkına vardı: Aksinya'yı aklından söküp atamıyordu. Yüreğinde diken gibi bir şey kalmıştı, acısı çabuk geçeceğe benzemiyordu. Evlenmenin heyecanı içinde önemsemeyip boş verdiği o eski duygunun kökü meğerse derinmiş! Unuturum demişti, unutturmuyordu işte kendini! Yara kanıyor, kanıyordu. Daha düğünden önce Piyotra harman yerinde sormuştu ona:

"Grişa, Aksinya n'olacak?"

"Ne demek, Aksinya n'olacak?"

"Yazık değil mi kıza, öyle fırlatıp atıverdin?"

"Bir başkası alır!" diye gülmüştü Gregor.

"Neyse, sen bilirsin!" demişti Piyotra, bıyığının ucunu çiğneyerek. "Evlendiğine pişman olma da sonra!"

"Sevgi bu, küllenir. Kan da soğur!" diyerek Gregor işi şakaya vurmuştu.

Kazın ayağı öyle çıkmadı. Gençliğinin, özleminin hırsıyla yana yana karısını okşar severken, ondan gördüğü karşılık yalnız soğukluk, yalnız utangaç bir söz dinleyişti. Natalya, anasının miskin, sakin kanına çekmiş, tenin hazlarından uzak duruyordu. Gregor Aksinya'nın o sıcacık ihtirasını hatırladıkça içi kabara kabara, "Natalya, baban seni buzdan mı kesti, ne bu soğukluk?" diyordu karısına.

Aksinya'yla karşılaştıkları zaman Aksinya'nın gözleri donuklaşır, gülümserdi. Gözleri çay yatağında balçık gibi.

"Merhaba, Grişa! Hayat nasıl genç karınla?"

"Yaşıyoruz," der, kısa keserdi Gregor. Genç kadının okşayıcı bakışlarından kaçmaya bakardı.

Stepan karısıyla kavgasını unutmuş gibiydi. Meyhaneye daha az gidiyordu şimdi. Bir gün, döğende, "Aksinya be," dedi, "bir türkü çağırsak mı seninle?" Kavgalarından bu yana ilkti bu.

Harmanlanmış bir yığın tozlu buğdaya sırt verip oturdular. Stepan bir asker türküsü tutturdu. Aksinya da derinden, gür sesiyle ona katıldı. Güzel söylüyorlardı. Evliliklerinin ilk yılların-

daki gibi. O zamanlar da, tepelerinde akşamın kızıl kuşağı, köye dönerlerken yolda sarsılıp duran arabada yükün üstüne kurulurdu Stepan, başlardı bir eski türküye. O ıssız, viran bozkır yolu gibi acıklı, öyle sonu gelmez bir türkü... Aksinya başını kocasının göğsüne dayar, sesine ses katardı. Atlar çatırdayan arabayı çeker, eğri sopa bir aşağı bir yukarı sallanırdı. Köyün kocamışları türküye uzaktan kulak kabartırlardı.

"Stepan'ın karısının sesi güzel, valla!"

"Ya... İyi söylüyorlar!"

"Çan sesi gibi, Stepan'ın sesi, berrak."

Kocamışlar kulübelerinin çevresindeki toprak tümseklerde oturup batan günün ardından göğü saran mor ışıltıları seyrederken, yolun üzerinden birbirlerine seslenirlerdi:

"Savaş türküsü bu söylediği."

"Gürcistan'da söylerdik biz bunu, dostum."

"Bizim rahmetli Kıryuşka da çok severdi ya bu türküyü!"

Astakofların türkü çığırmalarını Gregor da işitti. Harman savuruyordu o da (döğen yerleri bitişikti). Aksinya'nın yeniden eski güvenini bulmuş ve mutlu olduğunu gördü. Hiç değilse ona öyle göründü.

Stepan, Melekoflarla selamı sabahı kesmişti. Geniş omuzlarını savura savura çalışırken arada bir Aksinya'ya laf atıyor, o da ona gülümseyerek, kara gözleri parıldayarak karşılık veriyordu. Yeşil etekliği kıpır kıpır kabarıp uçuştukça garip bir güç Gregor'un boynuna bastırıp başını hep Stepan'ın avlusundan yana çeviriyordu. Avluda Pantaleymon'la desteleri yayan üzgün ve kıskanç Natalya'nın bu bakışlardan hiçbirini kaçırmadığını Gregor görmedi. Atları süren Piyotra'nın kendisini gözetleyip bıyık altından güldüğünü de görmedi. Ağır, taş merdaneler altında ezilen toprağın kulaklarında uğuldayan boğuk iniltisi aklına bölük pörçük, belirsiz düşünceler getirdi. Kavramaya çalıştı onları, beceremedi.

Yakında, uzakta harman yerlerinden duyulan hep döven

sesiydi: Sürücülerin haykırışları, kamçıların şaklayışı, çarkların takırtısı. Hasadın bereketiyle semiren köy, yola uzanmış benekli yılan gibi Don'un yamacına yayılmış, Eylül sıcağında keyfediyordu. Avlularda, çatıların altında herkes apayrı, başkalarından kopuk, cıvıl cıvıl tatlı-acı bir hayat sürüyordu. İhtiyar Grişaka üşütmüş, diş ağrıları tutmuştu. Mokof, utancının yükü altında ezik, gözleri yaşlı, köşesinde dişlerini gıcırdatıyor, sakalını sıvazlıyordu. Stepan, Gregor'a duyduğu nefreti yüreğinde besliyor, gece üstüne çektiği yamalı battaniyeyi uykusunda çelikten parmaklarıyla buruşturuyordu. Natalya durup durup ambara koşuyor, tezek yığınının üstüne yıkılıp bacaklarını karnına topluyor, orada tostoparlak, vücudunu sarsan hıçkırıklarla, yitirdiği mutluluğa ağlıyordu. Yıllık panayırda koskoca bir buzağıyı içkiye çeviren Hristonya vicdan azabı içinde kıvranıyordu. Gregor, doymak bilmeyen özlemi, yenilenen acısıyla boyuna iç çekiyordu. Aksinya kocasını okşarken hiç dinmeyen nefretini göz yaşlarıyla boğup örtüyordu. Davit değirmendeki işinden atılmıştı. Geceleri Valet'le kazan odasında otururlardı. İçinde şimşekler çakan öfkeli gözlerle konuşurdu Valet:

"Yakında anaları ağlayacak, bak gör! Bir 1905 daha olsun da bak, o zaman hesaplaşacağız. Hesaplaşacağız ki hem nasıl!" İşten yarık yarık olmuş parmağını havada sallar, omuzunu oynatıp sırtından kayan ceketini düzeltirdi.

Nice gündüzler, geceler geldi geçti köyün üzerinden, nice haftalar birbirini izledi. Sürüngen aylar geldi gitti. Rüzgâr uğuldadı, kötü havalardan haber getirdi. Don Irmağı güzün yeşilsi mavi saydam renklerine sarınmış, cam gibi öyle, hiçbir şeyi umursamadan, denize doğru aktı durdu.

IV

Ekim sonuna doğru bir pazar günü Fiyodot Bodovskof bir iş için nahiye merkezine gitti. Yanına sepet içinde dört çift besili ördek almıştı. Pazarda ördekleri sattı, karısına biraz çiçekli basma

satın aldı. Köye dönmek üzereyken, oralardan olmadığı belli bir yabancı yanaştı yanına.

"Merhaba," dedi, güneş yanığı elini siyah şapkasının kenarına değdirip.

"Merhaba?" dedi Fiyodot. Kalmuk gözlerini kıstı.

"Neredensin sen?"

"Bir köyden."

"Hangi köyden ki?"

"Tatarsk'tan."

Yabancı, göğüs cebinden bir gümüş sigara tabakası çıkardı. Fiyodat'a bir sigara sundu. "Büyük mü köyünüz sizin?"

"Sağ ol. Demin içtim... Bizim köy mü? Oldukça büyüktür. Üç yüz hane var."

"Köyde kilise var mı?"

"Var tabii."

"Demirciniz?"

"O da var."

"Değirmeninizde demirci atelyesi var mı, peki?"

Fiyodot adamın siyah şapkasına, ak tenli geniş yüzündeki derin çizgilere, kara sakalına şüpheyle baktı. Atın gemine dizginleri iliştirdi.

"Neden soruyorsun ki?"

"Sizin köyde oturmaya geliyorum da... Nahiye atamanını gördüm şimdi... Sen boş mu dönüyorsun?"

"Evet."

"Beni de götürsen? Karım var yanımda, bir iki de kutu."

"Götüreyim, peki."

Yol parasında uyuştular, Fiyodot arabayı fırıncı kadın Froska'nın oraya sürdü, orada yabancı indi. Cılız, sarışın bir kadının arabaya binmesine yardım ettikten sonra kutuları arabanın

arkasına koydular, yola çıktılar. Fiyodot dilini şaklatıyor, örgülü dizginleri atın sırtına çarpıp duruyor, küt kafasını sağa sola oynatıyordu. Meraktan ölecekti. Yolcular arkada hiç konuşmadan, uslu uslu oturuyorlardı. Fiyodot önce bir sigara istedi, sonra sordu:

"Nerden geliyorsunuz siz?"

"Rostof'dan."

"Onlardan mısınız?"

"Efendim?"

"Orada mı doğdunuz dedim."

"Ha, evet."

Fiyodot yağız yüzünü buruşturup ilerde küme küme görünen bozkır çimine baktı. Yol bir tepeye tırmanmaya başlayınca keskin Kalmuk gözlerini kıstı, tepenin tam üstünde, sırtta, birkaç toykuşunun iki yana oynayan başlarını gördü. Kahverengi çalılar arasında, yolun yarım kilometre kadar uzağındaydılar.

"Yazık, tüfeğim yok, vururdum birkaç tane. Orda dolaşıp duruyorlar..." diye içini çekerek baş parmağıyla uzağı gösterdi.

"Ben bir şey görmüyorum," dedi yabancı, miyop gözlerini kırpıştırarak.

Fiyodot bir derenin içine inip kaybolan kuşları gözüyle izledikten sonra yolcularını daha iyi incelemek için azıcık yan döndü. Adam orta boylu, zayıftı. Birbirine yakın gözlerinde sinsi parıltılar vardı. Konuşurken sık sık gülümsüyordu. Fiyodot örgü şala bürünmüş uyuklayan kadının yüzünü göremedi.

"Neden bizim köye yerleşiyorsunuz?"

"Ben tamirciyim. Köyde bir dükkân açarım dedim. Elimden marangozluk da gelir."

Fiyodot inanmayan gözlerle adamın iri ellerine baktı. Onun bakışını yakalayan yabancı hemen ekledi:

"Singer dikiş makineleri temsilcisiyim aynı zamanda."

"Adın ne?" diye sordu Fiyodot.

"Stokman."

"Rus değilsin yani?"

"Rus'um, tabii. Ama büyükbabam Litvanya'da doğmuş."

Çok geçmeden Fiyodot, Ossip Davidoviç Stokman'ın önce bir fabrikada, sonra Kuban'da bir yerde, daha sonra da Güneydoğu Demiryollarının cer atelyelerinde çalıştığını öğrenmişti. Onunla da yetinmedi, hayatı hakkında epey konuşturdu yabancıyı. Az sonra sohbet tavsadı. Fiyodot terleyen atına yol kenarında bir kaynaktan su içirdi, sonra da yol yorgunluğu, arabanın sarsıntısı derken, uyuklamaya başladı. Köye varmaya daha beş verst yol vardı. Dizginleri arabaya iliştirip bacaklarını sallandırdı, rahatça uzandı. Uyumaya fırsat bulamadı ama.

"Hayat nasıl sizin orada?" diye sordu Stokman. Oturduğu yerde arabayla birlikte sarsılıp duruyordu o da.

"Fena değil. Aç kalmayız."

"Kazaklar hep memnunlar ya hayatlarından?"

"Kimi memnun, kimi değil. Herkesi memnun edemezsin bu dünyada."

"Doğru, doğru," diye beriki bu görüşe katıldı. Sorgu devam etti.

"Demek, oldukça iyi yaşıyorsunuz?"

"Fena değil."

"Her yıl askeri eğitim. Dert olmalı, ha?"

"Askeri eğitim mi? Alışığız ona. Ordudayken rahatsın. Kekâ!"

"Peki, techizatı üstlenmek siz Kazaklara zor gelmiyor mu?"

"Hem de nasıl! Eşşoğlular!" Fiyodot birden heyecanlandı. Göz ucuyla kadına bir baktı. Kadın gözlerini kaçırdı. "Başımızdakilerde iş yok ki!.. Hizmete giderken öküzlerimi sattım bir at aldım, herifler geri çevirdiler."

"Geri mi çevirdiler?" Stokman yalandan şaşmış gibi sordu.

"Oracıkta geri çevirdiler. Bacaklarında işi yokmuş! O kadar

laf anlatmaya çalıştım. 'Bacakları,' dedim, 'damızlık aygır gibi. Benim atın yürümesi böyle, n'apalım!' dedim. Ama nerde, hiç dinlemediler. İnsanı canından bezdirmekte birebirler."

Sohbet canlandı. Az sonra Fiyodot arabadan atlayıp köy hayatından serbestçe söz etmeye başladı. Otlakları haksız paylaştırdı diye atamana lanetler savurdu. Bir ara askerdeyken alayı Lehistan'da konaklamış, oradaki durumu övdü. Stokman gözlerini kısarak, arabanın yanı sıra koşturan Fiyodot'a bakıyor, halkalarla süslü kemik bir ağızlığa takılı sigarasını tüttürüyordu. Sık sık da gülümsüyordu. Dik, beyaz alnındaki kırışık, gizli düşüncelerle içerden itiliyormuş gibi, arada bir hafifçe oynuyordu.

Akşam olurken köye vardılar. Stokman Fiyodot'un sözünü dinledi, gitti dul Lukiyeşka'dan iki oda kiraladı.

Kapılarının önünden geçerken Fiyodot'un komşuları sordu ona:

"Kimdi o yanında getirdiğin?"

"Satıcının biri."

"Ne biçim atıcı?"

"Aptallar, siz de! Satıcı dedim. Makine satıyor. Güzellere parasız, ama senin gibilerden mangırı peşin alıyor, Marya teyze."

"Sen kendine bak, şeytanın dölü! O senin Kalmuk burnunu gören beygir olsa ürker..."

"Kalmuklarla Tatarlar bozkırda en birinci gelir, bu konuda şaka istemem!" dedi Fiyodot.

Stokman, çenesi düşük şaşkaloz Lukiyeşka'nın yanına yerleşti. Daha bir gece geçmemişti, köyün kadınlarının dili çalışmaya başladı:

"Duydun mu, komşu?"

"N'olmuş?"

"Fiyodot, hani şu Kalmuk, bir yabancı getirmiş köye!"

"Sahi mi?"

“Meryem Anamızın başı için! Şapkası var. Adı Stopol mu, Stokal mı ne...”

“Polis olmasın?”

“Yok, vergi memuruymuş.”

“Hadi canım, hepsi yalan! Bizim Peder Panktrati’nin oğlu gibi muhasebeciymiş.”

“Paşka, hadi benim güvercinim, bir koşu git de şu Lukiyeşka’ya, kimmiş bu gelen bir soruver bakalım!”

“Koş çocuğum, hadi koş!”

Ertesi gün Stokman köy atamanını görmeye gitti.

Üç yılın atamanı Fiyodor Manitskof yeni gelenin pasaportunu aldı, evirdi çevirdi, kâtibine uzattı. Kâtip de aynısını yaptı. Sonra birbirlerine baktılar. Bir zamanlar başçavuşluk etmiş olan ataman elinin bir işaretiyle buyurdu:

“Kalabilirsin.”

Stokman eğilip selam vererek odadan çıktı. Tam bir hafta deliğinden başını çıkarmayan köstebek gibi Lukiyeşka’nın kulübesinden dışarı adımını atmadı. Oradan sabah akşam keser sesi geliyordu: Stokman bahçedeki yıkık dökük yazlık mutfağı atelyeye çeviriyordu. Zamanla kadınlar da ilgilenmez oldu onunla. Sadece çocuklar, kocaman meraklı gözlerle bütün gün çitin üstünden bakıp seyre dalıyorlardı yabancıyı.

V

Şefaat yortusuna üç gün kala Gregorla karısı bozkırda çift sürmeye çıktılar. Pantaleymon iyi değildi. Avluda durup onları uğurlarken bastonuna dayanmış, acıdan hırıltılı hırıltılı soluyordu.

“Kızıl kayranın ordaki otlağın arkasında iki tarla var ya, işte onları süreceksiniz.”

“Olur. Ya söğütlü yamacın berisindeki tarla n’olacak?” dedi Gregor, kısık bir sesle, fısıldar gibi. Balıkta üşütmüş, boynuna bez sarmıştı.

"Orası yortudan sonra da sürülse olur. Şimdi yapılacak çok iş var. Açgözlülük etme. Kızıl kayranın orası altmış dönüm tutar neredeyse."

"Piyotra bize yardıma gelmeyecek mi?"

"Darya'yla değirmene gidiyor o. Buğdayı bugün öğütmek gerek, sonra çok kalabalık oluyor."

Natalya'nın cebine taze çörekler tıkıştıran İlyinişna, "Dunyaşka'yı da alsanıza yanınıza, öküzleri sürer," diye fısıldadı ona.

"Biz ikimiz yaparız."

"Peki sen nasıl istersen canım. Haydi Tanrı'ya emanet olun!"

O sırada Dunya yığınla ıslak çamaşırı yüklenmiş, iki büklüm, Don'a durulamaya iniyordu. Yanlarından geçerken Natalya'ya seslendi.

"Natalya, kızıl kayranın orda kıyamet gibi kuzu kulağı var. Kökle getir bana azıcık."

"Bas şuradan, haydi! Bırak gevezeliği!" diye Pantaleymon Prokofiyeviç bastonunu sallayarak bağırdı.

Üç çift öküz, baş aşağı devrik duran pulluğu avludan çekti çıkardı. Kuraktan kaskatı kesilmiş toprakta derin çizikler kaldı. Gregor boynuna sarılı bezi ikide bir düzelterek, öksüre öksüre yolun kenarından gidiyordu. Natalya yanı sıra yürüyor, yiyecek torbası sırtında sallanıyordu.

Bozkırı saydam bir sessizlik sarmıştı. Tepenin öte yanında, otlağın gerisinde toprak pulluklarla sürülüyor, sürücüler sürekli ıslık öttürüyorlardı. Bu yanda, şose boyunca sadece akça mavi kısacık pelinotu, yol kenarında biten yonca, yukarda cam gibi, çın çın, gökyüzü... Havada bürümcekler uçuşuyordu.

Piyotra'yla Darya ötekileri yolcu ettikten sonra değirmene gitmeye hazırlandılar. Piyotra ambarda buğdayı kalburdan geçirdi, Darya çuvallara doldurup arabaya taşıdı. Pantaleymon kayışları özenle ayarlayarak atları koştu.

"Daha çok sürecek mi?"

"Geliyoruz!" diye ambardan bağırdı Piyotra. Değirmene vardıklarında avluda arabadan geçilmiyordu. Kantarların çevresini bir sürü adam sarmıştı. Piyotra dizginleri Darya'ya fırlatıp arabadan atladı.

"Benim sıram ne zaman?" diye sordu kantarcı Valet'e.

"Daha var, bekleyeceksin.

"Şimdi sıra kimde?"

"Otuz sekizincinin sırası."

Piyotra çuvallarını almaya arabaya döndü. Tam o sırada arkadan birinin küfrettiğini duydu. Kısık, aksi bir ses haykırıyordu: "Yat yatağında uyu, keyfin olana kadar, sonra gel burda sıranı bekleme!.. Çekil şurdan haydi, Hokol* sen de! Gösteririm yoksa sana gününü!"

Piyotra, At Nalı Yakop'u sesinden tanıdı. Durdu, bir daha kulak verdi. Tartı odasında haykırışlar artıyordu. Derken bir şamar sesi duyuldu. Yaşlıca, sakallı bir Ukraynalı, kasketi içeri göçmüş, ayakları birbirine dolana dolana kapıdan fırladı.

"N'oluyor, yahu?" diye bağırdı, yanağını tutup.

"Boynunu kırarım ulan senin!"

"Yahu, dursana biraz..."

"Nikifor, yardıma koş!"

Osuruğu cinli, iri kıyım bir topçu eriydi At Nalı Yakop, lâkabını bir at çiftesinin yanağında bıraktığı izden almıştı. Kollarını sıvayarak tartı odasından koşarak çıktı. Pembe gömlekli, sırık gibi bir Ukraynalı arkasından geldi, sert bir yumruk indirdi sırtına. Yakop yuvarlanmadı.

"Kardeşler! Kazakları dövüyorlar!" diye haykırdı.

Ne kadar Kazak, ne kadar Ukraynalı varsa değirmende, dört bir yandan fırlayıp araba dolu avluya üşüştüler. Değirmen kapısının yanı başında yaman bir dövüştür başladı. Birbirine giren gövdelerin ağırlığı altında kapı birden açılıverdi. Piyotra bir homurtu

* Ukraynalılar için kullanılan aşağılayıcı bir terim.

salıp çuvalını yere bıraktı, hafif adımlarla dövüşenlere doğru koştu. Arabanın içinde ayakta duran Darya, Piyotra'nın önündekileri iki yana iteleyerek kalabalığın ortasına girdiğini, sonra değirmenin duvarına kadar sürüklendiğini, orada yere savrulup ayaklar altında kaldığını gördü, çığlığı bastı.

Mitka Korşunof elinde bir demir çubukla makine odasından çıkıp koşarak köşeyi döndü. Yakop'a arkadan saldıran Ukraynalı, gömleğinin yırtık pembe yeni, kırılmış kuş kanadı gibi ardında çırpınarak dövüşenlerin arasından fırladı çıktı. İki büklüm, elleri yeri süpüre süpüre, bir koşu en yakındaki arabaya gitti, arabanın okunu sanki bir kibrit çöpüymüş gibi kapıverdi. Avluda kısık, boğuk haykırışlar. Bir çatırdı. Yumruklar. İniltiler. Ardı arkası kesilmeyen bir şamata. Derken üç kardeş, Şamiller, evlerinden sökün ettiler. Kolsuz Aleksey kapıda yere bırakılmış dizginlere takılıp düştü, ama düşmesiyle kalkması bir oldu. Gömleğinin boş yenini göğsüne tıkıştırarak arabaların okları üstünden hoplaya sıçraya koştu. Kardeşi Martin beyaz yün çorabından çıkan paçasını geri sokmak için eğildiği sırada değirmende gürültü arttı. Rüzgârda savrulan örümcek ağı gibi uzun bir çığlık değirmen damının üstüne yükseldi. Martin hemen doğruldu, kardeşlerinin ardından seğirtti.

Darya olup biteni soluğu ağzında, ellerini burarak, arabadan seyrediyordu. Çevresinde kadınlar cıyak cıyak ağlaşıyor, kulaklarını diken atlar huysuzlanıyor, öküzler böğürerek arabalara abanıyorlardı. Sergey Mokof, beti benzi atmış, dudaklarını çiğneyerek göbeğini yeleğinin altında yumurta gibi hoplata hoplata koşarak yanından geçti. Pembe gömleği yırtılan Ukraynalı arabanın okunu bir savuruşta Mitka'yı yere serdi, sonra kolsuz Aleksey'in demir yumruğu altında kendi dümdüz oldu. O sırada Mitka Korşunof dizleri üstünde doğrulup da elindeki demir çubukla Mokof'un ayaklarını yerden kesince Darya buna hiç şaşmadı. Mokof, kolları havada, tıpkı bir yengeç gibi sürünerek dosdoğru tartı sundurmasına, kalabalığın ayakları altına daldı. Darya sinirinden gülüyordu. Gülmekten kaşlarının rastığı çatladı. Ama bir

ara gözü Piyotra'ya takılınca gülmesi yarıda kaldı. Piyotra oradan oraya savrulup haykıran kalabalıktan kendini nasılsa kurtarmış, iki yana yalpa vura vura gitmiş bir arabanın altına serilmişti. Kan tükürüyordu. Darya bir çığlık koparıp ona koştu. O sırada köyden eli sopalı Kazaklar çıkageldiler. Birinin elinde bir manivela kolu vardı. Dövüşün sonu sahiden kötüye varacak gibiydi. Bu kere öyle meyhane kavgalarına, Büyük Perhiz'de köylerarası yumruk dövüşlerine filan benzemiyordu. Başı yarılmış bir Ukraynalı genç, tartı sundurmasının kapısında kanlar içinde uzanmış kalmış, kana bulanmış saçları iplik iplik yüzüne düşmüştü. Bu güzel hayatı ardında koyup gideceğe benzerdi.

Koyun sürüsü gibi bir araya toplaşan Ukraynalılar yavaş yavaş yük indirme sundurmasına doğru sürülüyorlardı. Kavga kötü bir sona varabilecekken Ukraynalılardan birinin aklına parlak bir fikir geldi. Bir koşu sundurmaya daldı, alev alev yanan bir dalı ocaktan kaptığı gibi öğütülmüş darı depolanan ambara koştu. Beş yüzü aşkın un dolu çuval vardı ambarda. Adamın omuzu üstünden beyaz tül gibi duman süzülüyor, dört bir yana solgun kıvılcımlar saçılıyordu.

Ukraynalı çatır çatır yanan dalı sundurmanın saz damına doğru uzatıp haykırdı:

"Ateşe veririm, bakın!"

Kazaklar oldukları yerde duraksayıp kala kaldılar. Doğudan kuru, hırçın bir rüzgâr esiyor, dumanı ambarın damından Ukraynalılara doğru üfürüyordu. Kupkuru sazlardan örülme dama bir kıvılcım değsin, tamam, baştan aşağı yanar kül olurdu köy.

Kazaklardan boğuk bir mırıltı yükseldi. Bir kısmı değirmene doğru çekilmeye başladı. Yanan dalı başının üstünde sallayıp ateş parçacıkları yağdıran Ukraynalı haykırıyordu:

"Yakarım! İnan olsun yakarım! Herkes avludan dışarı!"

Kavgayı çıkaran At Nalı Yakop çarşamba pazarına dönmüş, mosmor suratıyla herkesten önce tüydü. Öbür Kazaklar da arkasından koşuşup çıktılar. Ukraynalılar çuvallarını çarçabuk araba-

lara yüklediler, atları koştular, arabalarının içinde ayakta durup bastılar kamçıyı hayvanlara. Meşin dizginlerin uçlarını başlarının üstünde döndüre döndüre avludan, köyden çıkıp uzaklaştılar.

Kolsuz Aleksey avlunun tam ortasında durmuş, gömleğinin içi boş, ucu düğümlü yeni tımtıkız karnına çarpa çarpa, yüzünü gözünü oynatıyordu.

"Haydi atlara, Kazaklar!"

"Komayalım gitsinler!"

"Yetişiriz, haydi!"

Mitka Korşunof, bitkindi, canına okunmuştu ama, hemen davrandı. Değirmenin önünde toplanan öbür Kazaklar da yeniden kımıldandılar. Tam o sırada siyah şapkalı, kimsenin tanımadığı biri makine dairesinden çıkıp hızla üzerlerine geldi, bıçak ucu gibi keskin gözlerle kalabalığı süzüp elini havaya kaldırdı.

"Durun!"

"Sen kimsin?" diye sordu Yakop, kaşlarını çatarak.

"Nerden çıktın?" dedi bir başkası.

"Vurun herife!"

"Durun, köylüler!"

"Kime köylü diyorsun sen ulan, köpek?"

"Mujiğe bak! Göster şuna gününü, Yakop!"

"Pis balkabağı!"

"Doğru, indir kepenklerini aşağıya!"

Adam saygıyla, ama korkmadan gülümsüyordu. Şapkasını çıkardı, gösterişsiz, içten bir hareketle alnını sildi. Gülümsemesiyle sonunda yatıştırdı hepsini.

Tartı sundurmasının kapısına bulaşan kanları şapkasıyla göstererek, "Ne var, ne oldu!" diye sordu.

"Hokolları tepeliyorduk," dedi Aleksey, sükûnetle, yüzü gözü seğirerek.

"Ne oldu ki?"

"Sıralarını beklemek istemediler," diye açıkladı Yakop. Bir adım öne çıkıp kanayan burnunu koluna sildi.

"Derslerini aldılar!"

"Yazık, peşlerinden gitmedik... Bozkırda yakacak ne var ki?"

"Korkuttular canım bizi. İmkânı yok cesaret edemezdi."

"Aklı başından gitmişti be! Yakacaktı samanlığı, hem öyle bi yakacaktı ki!.."

Afonka Ozerof sırıttı. "Bu Hokollar kafası bozuk bir gürûhtur," dedi.

Adam şapkasını Ozerof'tan yana salladı. "Peki, sen nesin?"

Ozerof, seyrek dişlerinin arasından tükürdü. Tükürüğünün havada uçuşunu seyrederken ayaklarını horgörüyle, sertçe iki yana açtı.

"Kazağım ben. Ya sen?.. Çingene filan mısın yoksa?"

"Sen de, ben de Rus değil miyiz?"

"Yalan söylüyorsun," dedi Afonka, kesinkes.

"Kazaklar Ruslardan gelmedir. Biliyor musun sen onu?"

"Sen benim dediğime bak, Kazaklar Kazak oğlu Kazaktır, işte o kadar!"

"Bundan çok zaman önce," diye adam açıkladı. "Bazı köleler toprak sahiplerinden kaçıp Don'un kıyılarına yerleştiler. Sonradan Kazak dendi onlara."

Aleksey, öfkesini tutarak, "Haydi işine, aslanım!" dedi. Kocaman yumruğunu sıkmış, gözleri kırpış kırpış olmuştu.

"Domuza bak! Bizi de mujik yapıp çıktı. Kim bu be?"

"Şaşı Lukiyeşka'nın evinde kalıyor, yeni geldi," diye açıkladı bir başkası.

Ama Ukraynalıların peşine düşmek için de artık çok geçti. Kazaklar kavgayı aralarında heyecanla tartışarak dağıldılar.

O akşam, köyün sekiz verst kadar dışında, bozkırda, Gregor sert tüylü kalın gocuğuna sarınırken huysuzdu. Natalya'ya, "Neden

bilmem, öyle bir yabancısın sen," dedi. "Bak şu ay var ya, tıpkı onun gibisin, ne ısıtıyorsun, ne üşütüyorsun insanı. Sevmiyorum seni Nataşka, kızma bana. Demek istemezdim ama, öyle işte. Böyle gitmez bu. Üzülüyorum senin için. Son günler daha bi yakınlaşır gibi olduyduk ama benim yüreğim kupkuru işte, n'apayım! Bomboş. Bu akşam bu bozkır gibi bomboş."

Natalya yıldızlara karışan uzak otlaklara, başının üstünde yüzen hayalet kılıklı karanlık bulutlara baktı ve sessiz kaldı. Yukarılarda bir yerde, karanlığın maviye çalar boşluğunda, göçe kalkmakta gecikmiş turnalar küçücük gümüşten ziller gibi çınlayan ötüşleriyle birbirlerine sesleniyorlardı.

Kuruyup solmuş çayır kederli, ölümcül bir koku saçıyordu. İlerde bir tümseğin üstünde bir çiftçinin kamp ateşi şavkıyordu.

Gregor gün doğmadan az önce uyandı. Gocuğunun üstü yarım karış karla kaplıydı. Taze karın eldeğmemiş ışıltılı mavi örtüsü altında bozkır göze görünmüyordu. Yattığı yerin hemen yanında, ilk karda yolunu şaşırmış bir tavşanın belirgin ayak izleri vardı.

VI

Ne zamandır, Kazağın biri Milerovo yolunda atını sürüp de Hokollarla karşılaşmaya görsün –Ukraynalıların köyleri aşağı Yablonovski'de başlar, Milerovo'ya kadar yetmiş beş verst kadar uzanır– yolu onlara bırakmak zorundaydı. Yoksa hâli dumandı. O yüzden Kazaklar nahiye merkezine birkaçı bir arada gitmeyi âdet edinmişlerdi. O zaman bozkırda Ukraynalılarla karşılaşmaktan çekinmezler, üstelik bir güzel sövüşürlerdi de.

"Hey, Hokol! Yol ver, domuzun oğlu! Hem Kazak toprağında otursun, hem bizi yoldan geçirmezsin!"

Ukraynalılara gelince, onlar da ellerindeki tahılı Don'un üzerinde Paramonif'teki merkez zahire ambarına götürmek zorundaydılar ve halleri hiç de daha iyi değildi. Hokol mu geçen, haydi bir kavga, hiç yoktan. Kazaklar kavga çıkarmasın, olmaz.

Yüzyıllar önce işini bilir bir el, Kazak topraklarına ayrılık

tohumları saçmış, zamanla bereketini almıştı. Toprak, Kazak'la Ukrayna ve Rusya'dan yeni gelenler arasında çıkan kavgalarda akan kanla sulanıyordu.

Değirmen savaşından iki hafta sonra, nahiyeden köye bir polis memuruyla müfettiş geldi. İlkin Stokman'ı sorguya çektiler. Soylu bir Kazak ailesinden gelen genç müfettiş evrak çantasını karıştırarak Stokman'a sordu.

"Buraya gelmeden önce nerede oturuyordun?"

"Rostof'da."

"1907'de niçin içeri girmiştin?"

Stokman'ın bakışları adamın evrak çantasından saçının eğri, kepeklenmiş ayrık çizgisine kaydı.

"Karışıklık çıkarmaktan."

"Hımmm... O zaman nerde çalışıyordun?"

"Demiryolu cer atölyesinde."

"Ne iş yapardın?"

"Tamirci ustasıydım."

"Yahudi değilsin, değil mi? Ya da dönme filan?"

"Hayır. Bana kalırsa..."

"Senin ne düşündüğünü sormadım. Sürgüne gittin mi hiç?"

"Evet."

Müfettiş başını kaldırıp temiz tıraşlı, sivilceli dudaklarını çiğnedi. "Bu bölgeden çekip gidersen iyi olur senin için," dedi. "Sen gitmezsen ben seni göndermesini bilirim," diye de ekledi sonra.

"Niçin, müfettiş bey?"

Genç adam bir başka soruyla karşıladı Stokman'ın sorusunu.

"Değirmende kavga çıktığı gün Kazaklara ne dedin sen?"

"Valla..."

"Tamam, haydi. Gidebilirsin..."

Stokman, Mokof'un evinin sayvanına çıktı (ne zaman köye gel-

seler, resmiler, Mokof'un evinde karargâh kurarlardı) dönüp göz ucuyla çift kanatlı, boyalı kapıya baktı, omuzlarını silkti.

VII

Kış ağırdan ağırdan geldi. Şefaat yortusundan sonra birkaç gün içinde karlar eridi, sürüler yeniden otlağa çıkarıldı. Bir hafta durmadan, Güneyden rüzgâr esti, ılındırdı toprağı. Bozkır yeşilin son bir güdük pırıltısıyla şenlendi. Ilık havalar Aya Mihail yortusuna kadar sürdü. Derken don geri geldi, bol kar yağdı. Irmağın kıyısındaki bostanlarda, kar savruntusu çitlerin tepesine varmıştı, çitten çite tavşan ayaklarından izler kaldı. Sokaklar ıssızdı.

Köyün üzerine yanık tezek dumanı çökmüştü. Yol kenarına dökülen küllerin üzerinde ekin kargaları dolaşıyordu. Kaygan kızak izleri, mavimsi, solgun bir kuşak gibi köyün içinden geçip uzuyordu.

Yakacak odunun pay edilmesi ve kesimi için köylü arasında bir toplantı yapılacaktı. Toplantı saatine daha çok vardı. Kazaklar üzerlerinde gocukları, kaputlarıyla köy odasının merdiveni başında toplandılar, az sonra da soğuktan içeri sığındılar. Ağarmış sakallarıyla ihtiyar heyeti masanın arkasında, atamanla kâtibin yanında yerini almıştı. Renk renk sakallı daha gençten Kazaklar, ya da hepten sakalsızlar, üçü beşi bir arada durup yakalarının sıcağı içinden alçak sesle konuşuyorlardı. Kâtip ince bir el yazısıyla sayfalar dolusu bir şeyler yazıyor, ataman omuzunun üstünden onu seybediyordu. Soğuk odayı çekingen bir mırıltı doldurmuştu.

"Bu yılın samanı da..."

"Ya! Çayırın otu iyi ama bozkırınki hep yonca."

"Eskiden İsadoğdu yortusuna kadar otlatırdın hayvanını."

"Kalmuklara yarardı o."

Derin bir öksürük.

"Atamanın ensesi kurt ensesine döndü. Şişkoluktan kafasını oynatamıyor."

"Domuz gibi tıkınıyor, besliyor kendini namussuz!"

"Ne o, dede, kışı mı ürküteceksin, bu ne kürk böyle?"

"Bu sıra çingeneler başlar artık paltolarını satmaya."

"Geceyi bozkırda geçiren çingene oğlanın başına geleni duydunuz mu? Bir balık ağından başka üstüne örtecek şeyi yokmuş. Soğuk bağırsaklarına işlemeye başlayınca uyanmış, parmağını ağın deliğinden çıkarmış, anasına demiş ki, 'Amanıiın, buz gibi dışarısı!' demiş. 'Ben de bu soğuk nerden geliyor dediydim.' "

"Tanrı dondan korusun şimdi bizi!"

"Öküzleri nallamak gerek, başka türlü olmayacak,"

"Geçende Şeytan Deresi'nin söğütlerini kestim. Ama ne odun!"

"Zakar, önünü ilikle, bir yerin donarsa karışmam sonra... Valla karı atar seni evden!"

"Bana bak, Avdeyiç, köyün boğalarından birine sen mi bakıyorsun şimdi?"

"Ben vazgeçtim, Paraşka kadın bakacak. 'Dul karının biriyim, hiç olmazsa yalnız kalmam,' dedi. 'İyi, iyi,' dedim ben de, 'belkim aileye birini daha katar'..."

"Ha! Ha! Ha!"

"Evet, ağalar, n'oluyor şimdi bu odun kesme işi? Susun artık!"

" 'Ya, evet,' dedim, 'sayınız artarsa vaftiz babası isterseniz...' "

"Daha yavaş! N'oluyor yahu?"

Toplantı başladı. Ataman, asasının üstünde elini gezdire gezdire ad okudu. Küçük parmağıyla sakalına takılı buz parçacıklarını koparıyordu bir yandan da. Odanın gerisinde kapı arada bir açılıp kapanıyor, ağızlarından burunlarından buhar çıkan adamlar içeri girip sıkışıyorlardı.

"Perşembe günü de odun kesilir miymiş!" diye İvan Tomilin başını bir yana eğip morarmış kulaklarını oğuşturarak atamana karşı çıktı. Mavi topçu kasketi vardı başında.

"Niçin kesilmezmiş?"

“Kulaklarını koparacaksın, topçuuu!” diye seslendi birisi.

“Öküz kulağı takarız yerine!”

“Perşembeye köyün yarısı çayırdan ot çekmeye gidecek. Bu da iş mi yani?..”

“Sen de pazar günü git.”

“Ağalar!”

“Yine ne var?”

“Allah topçunun işini rastgetirsin!”

“Hu! Hu! Hu!”

“Ho! Ho! Ho! Hooo!”

“Haaaaayt!” diye biri bir nara attı.

İhtiyar Matvey Kaşulin ayakları sallanan masaya abanarak dişbudaktan yontulma sopasını Tomilin’e uzattı, çatlak sesiyle, kızgın, haykırdı:

“Ot bekleyebilir! Hep birden karar verilecek burda, sen hep herkese karşı çıkıyorsun! Salağın birisin sen oğlum, işte o kadar!”

“Seninki de ne kafa, ha...” diye kolsuz Aleksey yaralı yanağı seğirerek söze karıştı. Altı yıldır ihtiyar Kaşulin’le aralarında toprak kavgası vardı, ilkbahar geldi mi, Aleksey hiç kaçırmaz, ihtiyara bir güzel sopa çekerdi. Tarla da ne? Bi tükrük atımı toprak parçası!

“Sus lan, muşmula suratlı!”

“İyi ki uzağımdasın. Burnunu dağıtmadığıma şükret şimdi!”

“Haydi ordan, tek kollu suratsız!”

“Susun bakalım! Yeter atıştığınız!..”

“Defolun dışarı, orada tepişin istediğiniz kadar!”

“Bırak, Aleksey. İhtiyarın öfkeden saçları diken diken oldu, baksana. Papağı oynuyor kafasında.”

“Edeplerini takınmazlarsa doğru kodese, haydi!”

Ataman yumruğunu masaya indirdi.

“Bekçiyi çağırıyorum,” dedi, “susmazsanız!” Ortalık yatışınca ekledi: “Odun kesimi perşembe günü, gün doğarken başlayacak!”

"Siz ne dersiniz, ihtiyarlar?"

"İyidir inşallah!"

"Tanrı kısmet ederse."

"Bugünlerde yaşlıların sözünü dinleyen mi kaldı ki?"

"Merak etme, dinleyecekler, dinleyecekler! Dilediklerini gibi davranacaklarını sanıyorlarsa yanılıyorlar. Benim Aleksandır'a payını verdiğimde tuttu kavga çıkardı, üstüme saldırdı, saldırdı yaaa! Ben de haddini bildirdim ama. 'Şimdi hemen atamana gidip söyliycem,' dedim, 'bir güzel falakaya yatırsınlar da seni, gör!' dedim. Hemen sakinledi..."

"Bir şey daha var, ağalar. Nahiyeden emir geldi," diye ataman boynunu kıvırarak sesini yükseltti. Üniformasının sert yakası çenesini acıtıyordu. "Önümüzdeki cumartesi gençler nahiye atamanının odasında yemin edecekler. Öğleden sonra orda olmaları gerekiyor."

Pantaleymon kapıya en yakın pencerenin yanında ayakta duruyordu. Topal ayağını leylek gibi yukarı çekmişti. Yanı başında, pencerenin eşiğinde oturan Miron Gregoriyeviç gözlerini kısmış, kızıl sakalına gülümsüyordu. Kısa, renksiz kirpiklerinin üstünde tüy tüy kırağı vardı. Kocaman kahverengi çilleri soğuktan kül rengi olmuştu. Geride toplanan genç Kazaklar aralarında bakışıp göz kırpıyor, gülüşüyorlardı. Tam ortalarında Avdeyiç Senilin... Mavi tepeli Hassa Alayı kasketi, pürüzsüz dazlak kafasında arkaya kaykılmış, hep gencecik yüzü kış elması gibi yine öyle kıpkırmızı.

Askerliğini Ataman Hassa Alayında yapan Avdeyiç'in köyde lâkabı "Palavra Avdeyiç"ti. Ataman Alayına köyden ilk yazılanlardandı. Öteden beri biraz kafadan kontaktı ama, askerde daha da bir tuhaf olmuştu. Döndüğünün ertesi günü, sarayda gördüğü hizmetlere, Petersburg'ta başından geçen olağanüstü olaylara dair akıl almaz hikâyeler anlatmaya başladı. Onu hayretler içinde dinleyenler önce her dediğine inandılar, ağızları bir karış açık kaldı. Ama daha sonra, Avdeyiç'in köyün yetiştirdiği en büyük yalancı olduğu ortaya çıkınca herkes yüzüne gülmeye başladı. Avdeyiç

yılmadı, yüzü kızarmadan atmaya devam etti (belki kızarıyordu ama, yanakları her zaman kıpkırmızı olduğundan, belli olmuyordu). Yaşlandıkça, yalanı çıkarılmasın, kızar, küplere binerdi, yumruklaşmaya kadar götürürdü işi. Ama dinleyenler güler de ses çıkarmazlarsa yalanın boyutları giderek azardı.

İyi rençberdi, becerikli, çalışkan Kazaktı. Her şeyi iyice düşünür taşınır, öyle işe koyulurdu. Kurnazdı da. Yalnız askerlikten söz açmasın, o zaman herkes el çırpar, gülmekten katılırdı.

Şimdi yine odanın ortasında durmuş, topukları üstünde yaylanarak, çevresini alan Kazaklara davudî sesiyle laf anlatıyordu.

"Askerliğe gelince, şimdiki Kazaklar nerde, eskiler nerde! Hepsi bücür, işe yaramaz şeyler. Karşısında hapşırsan yere yıkılır herif, öyle. Ama..." dudak bükerek gülümsedi, "bir keresinde bir Kazak iskeletleri gördüm ben! Aah, ah! Nerde o Kazaklar şimdi?"

"Avdeyiç, nerden kazdın çıkardın o kemikleri?" diye sordu tüysüz Anikuşka. Yanında oturana bir dirsek vurdu.

Pantaleymon burnunu büzüp küpesini çekiştirerek, "Ulan Avdeyiç," dedi, "şurda mübarek güne kaç gün kaldı, yine mi tıraşlayacaksın bizi?" Avdeyiç'in bu yüksekten atmalarından oldum olası hazzetmezdi.

"Yalan söylemek benim tabiatıma uymaz, aslanım," dedi Avdeyiç, gülmekten sıtma nöbeti tutmuş gibi sarsılan Anikuşka'ya hayretle baktı. "Kaynıma kulübe yapıyorduk, orda gördüm. Temeli kazarken bir mezar çıktı karşımıza. Vaktiyle buralarda kilisenin yanında bir mezarlık varmış demek."

"E peki, kemikler?" diye Pantaleymon sordu, sabırsızlanarak. Kalkıp gitmeye davrandı.

"Kollar, na bu kadardı..." Tırmık gibi uzun kollarını iki yana açtı Avdeyiç. "Başı da böyle karavana gibi. Yalansa n'olayım!"

Miron pencereden kalktı. "En iyisi," dedi, "sen delikanlılara Petersburg'ta yakaladığın o haydutu anlat."

Avdeyiç, birden alçakgönüllü, "Canım, o bir şey değildi aslında," dedi.

"Anlat, anlat da dinleyelim, Avdeyiç!"

"Peki öyleyse, bakın nasıl oldu," dedi Avdeyiç. Öksürdü, boğazını temizledi. Pantalonunun cebinden tütün torbasını çıkardı, torbadan düşen bakır mangırları tekrar torbaya atıp avucuna bir tutam tütün döktü, parıldayan memnun gözlerle çevresine bir bakındı. "Haydutun biri kodesten kaçmıştı. Her yeri aradılar, buldular mı sanki? Bulamadılar! Herkesi bir telaş aldı ki, sormayın!

"Neyse, bir gece, nöbetçi subayı beni çağırdı. 'İmparatorluk sarayına gideceksin,' dedi. 'İmparator Hazretleri seni görmek istiyor!' Gittim ben de. Hazıroldayım. Çar omuzumu sıvazladı, 'Dinle, İvan Avdeyiç,' dedi, 'ülkemin en yaman haydutu hapisten kaçtı. Git, ara bul onu. Ne yap yap, bul. Eğer bulamazsan, bir daha gözüme görünme!' 'Başüstüne, Çar Hazretleri!' dedim. Yaa, işte böyle, çocuklar! Aldık mı başımıza belayı?.. Neyse, Çarın ahırlarından en iyi üç atı aldım, yola koyuldum."

Avdeyiç piposunu yaktı, kendisini dinleyen azıcık öne eğik başlara bir bir bakıp iyice keyiflenerek yüzünü örten kalın tütün dumanı ardından gürlemeyi sürdürdü.

"Gece demedim, gündüz demedim sürdüm atları. Üçüncü gün Moskova yakınlarında yetiştim hayduta. Arabaya aldığım gibi hapisane kaçkınını doğru Petersburg'a getirdim. Oraya vardığımda gece yarısıydı. Üstüm başım hep çamur. Doğru Çarın huzuruna çıktım. Bütün o kontlar, prensler filan yolumu kesmeye kalktılar ya boşuna. Evet... Kapıya vurdum. 'Girebilir miyim içeri, Çar Hazretleri?' 'Kim o?' 'Benim,' dedim, 'ben, İvan Avdeyiç Senilin.' Odada bir gürültü işittim. Sonra Çar Hazretleri haykırdı: 'Marya Fiyodorovna! Marya Fiyodorovna! Kalk, kalk, semaveri koy. İvan Avdeyiç geldi!' "

Gerisinde duran Kazaklardan bir kahkaha tufanı yükseldi. Kâtip köylülerden birinin kaybolan hayvanı hakkında ilanı okuyordu, cümlenin ortasında durdu. Ataman boynunu kaz gibi uzatıp kahkahadan kırılan kalabalığa baktı, kaşlarını çattı.

Avdeyiç somurttu. Kararsız bakışlarla önündeki yüzleri kolaçan etti.

“Durun, durun hele.”

“Ha! ha! ha!”

“Hay Allah! Öldürür bu herif adamı be!”

“ ‘Semaveri koy, haydi! Avdeyiç geldi!’ Ha! ha! ha!”

Toplantı dağılmaya başladı. Merdivenin buz tutmuş tahta basamaklarında gıcırtının ardı kesilmiyordu. Dışarıda, basıla basıla sıkışmış karın üstünde, Stepan Astakof’la yel değirmeninin sahibi uzun boylu, uzun baldırlı bir Kazak ısınmak için güreşe tutuşmuşlardı.

“Fırlat şu allahsızı tepesi üstü!” Çevrelerinde halka olan Kazaklar bağrıştılar: “Göster şuna, Stepan!”

“Ordan tutmasana, kancık herif!” diye ihtiyar Kaşulin serçeler gibi hoplaya zıplaya ortada dolanıyordu. Heyecanından, morarmış burnunun ucunda ipildeyen koskocaman çiy damlasının farkında bile değildi.

VIII

Pantaleymon toplantıdan eve gelince doğru karısıyla kaldıkları odaya gitti. Kaç gündür iyi değildi İlyinişna. Duyduğu acı, bezginliği, şişkin yüzünden okunuyordu. Kuştüyü yatağında yastıklara dayanıp uzanmıştı. Pantaleymon’un ayak sesini işitince başını çevirdi, her zamanki alışkanlığıyla kocasının nefesten ıslanmış sakalına, bıyıklarına dik dik baktı, burun delikleri oynayıverdi. Ama ihtiyar, ayaz ve ekşi koyun postu kokuyordu sadece. “İyi, bugün içmemiş,” diye düşündü İlyinişna, memnun. Örgü şişlerini karnının üstüne indirdi.

“N’oldu odun kesme işi?” diye sordu.

Pantaleymon bıyığını okşadı. “Perşembeye başlamaya karar verdiler.” Yatağın yanındaki sandığa oturup ekledi sonra: “Perşembe sabahı... Ee, daha iyi misin şimdi?”

“Hiç iyi değilim. Bütün mafsallarım sancıyor.”

“Söyledim sana o kadar, kaz karı, güzün suya girme dedim!

N'olacağını biliyordun!" Pantaleymon sopasıyla yere büyük büyük çemberler çizerek birden parladı. "Yetmiyor mu evdeki kadınlar? Şeytan alsın şu senin kendirini... Allah kahretsin!"

"Kendiri ziyan edemezdim ya! Kadınlar yoktu evde. Natalya Grişa'yla tarla sürüyordu. Darya da Piyotra'yla bir yerlere gitmişti."

"Natalya ne alemde?" diye sordu Pantaleymon. Avuçlarına hohlayıp yatağın üstüne eğildi.

İlyinişna'nın sesi biraz endişeliydi.

"N'apıcam, bilemiyorum. Geçende yine ağlıyordu. Avluya çıktıydım. Baktım, ambarın kapısı ardına kadar açık. Kapatmaya gittim, orda değil mi? Darı yalağının orda dikilmiş duruyor. 'Neyin var, kız?' dedim. 'Başım ağrıyor, yok bir şeyim,' dedi. Nedir derdi, bilemiyorum."

"Hasta olmasın?"

"Sanmam. Ya nazar değdi kızcağıza, ya da bizim Grişa'yla başı dertte."

"Yine öbür karıya mı gidiyor o yoksa?"

İlyinişna korkuyla haykırdı: "Yok, yok, Tanrı korusun! O nasıl söz öyle? Stepan... enayi mi? Hayır, ben bir şey duymadım."

Pantaleymon az daha oturdu karısıyla, sonra çıktı. Gregor odasındaydı. Eğeyle balık iğnelerini sivriltiyor, Natalya da iğnelere domuz yağı bulayıp her birini ayrı ayrı paçavralara sarıyordu. Pantaleymon topallaya topallaya yanlarından geçerken merakla genç kadının yüzüne baktı. Solgun benizli yanakları güz yaprağı gibi kızarmıştı. Son bir ay içinde hayli zayıflamış, gözlerine yepyeni mutsuz bir ifade gelmişti. İhtiyar kapıda durdu. Peykede oturan Natalya'nın öne eğik, derli toplu başına tekrar bir göz attı. "Öldürecek kızı, ne hallere kodu!" diye düşündü. Gregor pencerenin yanında oturmuştu. Hareket ettikçe, dağınık kara kâkülü sallanıyordu.

İhtiyar, "Bırak onu, şeytan alsın canını!" diye ansızın, kudurmuşçasına haykırdı. Gregor babasına baka kaldı.

"İki tane kaldı, onları da sivrilteyim dedim, baba."

"Bırak dedim! Odun kesmeye hazırlan. Hemen! Kızaklar daha hazır değil, sen oturmuş iğne sivriltiyorsun!" diye daha sakin ekledi. Kapıda duraklar gibi oldu. Bir şey daha söyleyecekti, söylemeden çıktı. Gregor, geri kalan hıncını Piyotra'dan aldığını duydu.

Gocuğunu giyerken, babası avluda bağırıyordu: "Hayvanlara hâlâ su verilmemiş, senin umurunda değil, haylaz herif! Hem çitin yanındaki tınaza kim dokundu yine? Size kaç kere söyledim ona dokunmayacaksınız diye! Şimdiden otun en iyisini verip bitiriyorsunuz, baharda ne koyacaksınız öküzlerin önüne? Ha?"

Perşembe sabahı gün doğmadan iki saat önce İlyinişna Darya'yı uyandırdı. "Haydi kalk! Ocağı yak. Vakittir."

Darya, iç gömleğiyle ocağa koştu, birkaç kibrit bulup ateşi yaktı. Piyotra sigarasını yakarken öksürdü, "Hadisene, çabuk ol," diye üsteledi karısına.

"Gidip o Nataşka'yı uyandırmazlar! İkiye mi bölüneyim yani?" Darya hâlâ uykulu, hırçın hırçın söylendi.

"Git sen kaldır onu," dedi Piyotra. Demese de olurdu. Natalya çoktan kalkmıştı. Hırkasını sırtına geçirip yakacak getirmeye çıktı.

"Çıra getir biraz!" diye buyurdu büyük gelin.

"Dunyaşka'yı suya yolla! Duyuyor musun, Darya?" diye İlyinişna boğuk boğuk seslendi. Zar zor mutfağa kadar gelebilmişti.

Mutfak taze kvas, koşum takımı, ıpılık insan bedeni kokuyordu. Darya keçe çizmeleriyle elinde tıngırtılı tencereler, ayaklarını sürüyerek telaşla ordan oraya koştururken, pembe gömleğinin altında ufak memeleri titriyordu. Evlilik hayatı ne yıpratmış, ne de canından bezdirmişti Darya'yı. İnce uzun boyu, taze söğüt dalını andırır endamıyla genç kızdan farksızdı. Omuzlarını işveyle oynatarak yürüyüp giderken ince, biraz aksi dudaklarının arasında küçük, sık dişleri pırıl pırıl, kocasının küfürlerine güldü geçti.

"Geceden içeri alacaktınız tezeği ki, ocakta kurusun," diye ihtiyar kadın homurdandı.

"Unuttum, ana, n'apalım!" dedi Darya.

Yemek hazır olmadan şafak söktü. Pantaleymon yulaf lapasını üfleye üfleye yuttu. Gregor yavaş yiyordu. Yüzü asıktı. Lokmasını çiğnerken çene kasları durmadan inip kalkıyordu. Piyotra babasına çaktırmadan Dunya'yı kızdırıp eğleniyordu. Kızcağızın diş ağrısı tutmuş, yüzünü sarmışlardı.

Sokaktan Kazak sesleri duyuldu. Sabah karanlığında öküzler kızakları Don'a çekiyordu. Gregor'la Piyotra kızaklarını hazır etmek için dışarı çıktılar. Karısının armağanı yumuşak yünden atkısını boynuna sardı Gregor, çıkarken. Dışarıda kuru, ayaz havayı kesik kesik soludu. Bakarken, başının üstünden olanca sesiyle bağırarak bir karga uçtu. Buz tutmuş sessizlikte, ağır ağır çırptığı kanatlarının sesi açık seçik duyuluyordu. Piyotra kargayı gözledi.

"Güneye, sıcağa uçuyor," dedi.

Pembemsi, ufak, genç kız gülüşü gibi şen bir bulutun ardında belli belirsiz bir ay parçası parıldıyordu. Bacaların dumanı dikine yükselerek taa uzakta altın sarısı ay parçasına uzanıyordu.

Melekofların kulübesinin karşısında ırmak daha tam donmamıştı. Akıntının yanlarında buzlar sağlamdı, üst üste biriken kar savruntularından yeşillenmişti. Ama daha ileride Kara Yardan dökülen suyun kaynadığı yerde kopkoyu ürkünç bir delik görünüyordu. Kışlamaya gelen yaban ördekleri suyun üstünde kara benekler gibiydi.

Pantaleymon yaşlı öküzlerle önden gitti. Oğulları arkadan yürüdüler. Geçitin oraya inen yamaçta Anikuşka'ya yetiştiler. Kızağından yepyeni bir balta sapının ucu çıkmıştı. Belinde geniş, yeşil kuşağıyla, öküzlerinin yanı sıra yürüyordu. Hastalıklı bodur karısı dizginlerden tutmuştu.

"Merhaba, komşum! Karını da mı aldın yanına?" diye seslendi ona Piyotra.

Anikuşka ısınmak için hoplaya zıplaya, sırıtarak, iki kardeşin yanına geldi.

"Evet," dedi, "götürüyorum onu da. Üşümeyeyim diye."

"O ısıtır mı adamı yahu? Baksana sıskalığına şunun!"

"Doğru valla! Yulaf yedirip beslerim, yine de etlenmez, mübarek!"

Gregor,"Aynı bölümde mi odun keseceğiz seninle?" diye sorarak kızaktan atladı.

"Evet, aynı. Eğer bana bir sigara verirsen."

"Te şu kadardan beri başkasından otlanmaya bayılırsın be Anikuşka!"

"Bedava sirke baldan tatlıdır!" Anikuşka kadına benzeyen köse suratını buruşturarak kikirdedi.

Üçü bir arada ilerlediler. Ormanı baştan aşağı kırağı kaplamış, bembeyaz etmişti. Anikuşka önden gidiyor, başının üstünden geçen dallara değneğini vurdukça iğne iğne gevrek kar, dallardan boşanıp karısının üstüne serpiliyordu.

"Oynama be, kaçık, sen de!" diye bağırdı kadın, karları silkeleyerek.

"Batır şu karıyı kara!" diye Piyotra öğüt verdi. Hızını arttırmak için kamçısını öküzün karnına sokuşturmaya çalıştı.

Bir dönemeçte Stepan Astakof'a rastgeldiler. Boyunduruklu iki öküzünü önüne katmış, gerisin geri köye götürüyordu. Keçe çizmelerinin kösele tabanları kara bastıkça gıcırdıyordu. Kıvırcık kâkülü papağının altında bembeyaz üzüm salkımına dönmüştü.

Anikuşka geçerken Stepan'a seslendi: "Hey, Stepan! Yolunu mu kaybettin, n'oldu?"

"Ne yol kaybetmesi? Allah kahretsin! Giderken devrildik, kızak bir kütüğe çarptı. Ayaklardan biri kırıldı. Dönüyorum, çaresiz." Stepan yakası açılmadık bir küfür salladı. Piyotra'nın yanından geçerken hain hain bakan gök gözlerini kısıverdi.

"Kızağını geride mi bıraktın?" diye Anikuşka dönüp sordu ona.

Stepan soruyu duymazlıktan geldi. Kamçısını şaklatıp yoldan çıkmaya davranan öküzleri yola getirdi. Kızağın arkasından yürü-

yen Gregor'u sertçe süzdü, uzun bir süre. İlerde, yolun ortasında bir kızakla karşılaştılar. Aksinya kızağın yanındaydı. Sol eliyle gocuğunun kenarını tutmuş, onlardan yana yola bakıyordu.

"Kaç yoldan, yoksa ezerim! Ah, benim karım olacaktın ya sen!" diye kükredi Anikuşka. Aksinya gülümseyerek kenara çekildi, devrik kızağın üstüne oturdu.

"Yanında ya seninki," dedi.

"Domuz kuyruğuna yapışık kozak gibidir o, hiç bırakmaz peşimi. Yoksa alıverirdim seni kızağa."

"Sağ ol, eksik olma."

Piyotra genç kadının yanına gelince geriye, Gregor'a bir göz attı. Gregor kararsız kararsız gülümsüyordu. Olanca kaygısı, özlemi hareketlerinden belliydi.

"İyi günler, komşum," diye Piyotra, Aksinya'ya selam verdi. Eldivenli elini kasketine götürdü.

"Çok şükür."

"N'oldu, kırıldı mı kızak?" dedi Piyotra.

"Evet, kırıldı," dedi Aksinya, ağır ağır, Piyotra'ya hiç bakmadan. Ayağa kalkıp Gregor'a döndü. "Gregor Pantaleyeviç, seninle konuşacak bir çift sözüm var," dedi, Gregor yanlarına gelince.

Gregor Piyotra'ya bir dakika öküzlerine bakmasını söyleyip Aksinya'ya döndü. Piyotra manalı manalı gülüp yürüdü.

Berikiler ses çıkarmadan birbirlerini süzdüler. Aksinya kuşkulu bakışlarla çevresini kolaçan etti önce, sonra gözlerini Gregor'a çevirdi. Işıl ışıldı kara gözleri. Utançtan ve sevinçten yanakları ala kesmişti, dudakları kupkuru kesilmişti. Soluğu kesik kesik çıkıyordu, heyecanlı.

Yolun bir dönemecinde Piyotra'yla Anikuşka'nın kızakları kahverengi meşelerin ardında görünmez oldu.

Gregor, Aksinya'nın gözlerinin taa içine baktı, her şeye hazır, inatçı bir parıltı gördü orda.

"Evet, Grişa, sen nasıl istersen öyle olsun. Ama ben sensiz yaşa-

yamıyorum," dedi Aksinya. Dudaklarını kısıp Gregor'un cevabını bekledi.

Gregor suskundu. Sessizlik, ormanı kıskıvrak kavramıştı. Cam gibi boşluk kulaklarında çınlıyordu. Kızaklar altında ezilen yolun pürüzsüz yüzeyi, gökyüzünün kül rengi örtüsü, dilsiz, ölümüne uyuşuk orman... Yakında bir karganın birden attığı çığlık Gregor'u bir anlık uyuşukluğundan koparır gibi oldu. Başını kaldırdı. Mora çalar kapkara kanatlarıyla kuşun sessiz uçuşunu seyretti. Kendi de beklemezken konuştu birden.

"Ilınmaya gidiyor. Sıcağa uçuyor, bak." Birden kendine geldi. Güldü, sesi kısık... "Evet..." Esrik gözlerini, bir kaçamak, Aksinya'ya çevirdi. Ansızın kaptı onu, kendine çekti.

IX

Kış akşamları köyden birkaç kişi Lukiyeşka'nın kulübesinde, Stokman'ın odasında toplanırlardı. Hristonya, değirmenden Valet, güleç yüzlü Davit –üç aydır işsiz güçsüz, aylak–, ustabaşı İvan Aleksiyeviç Kotliyarof, arada bir kunduracı Filka, bir de Mişa Koşevoy. Mişa daha askere gitmemiş bir Kazak delikanlısıydı. Hiçbir toplantıyı kaçırmazdı.

İlkin iskambil oynayarak başladılar. Günün birinde Stokman, ortaya Nekrasof'un bir şiir kitabını çıkardı. Yüksek sesle okudular, hoşlarına gitti. Sonra Nikitin'e el attılar. Noel yortusuna doğru bir gün Stokman kenarları yenik, ciltsiz, çok elden geçtiği belli bir risaleyi okumalarını önerdi. Kilise okulundan çıkma Koşeyov yüksek sesle okumaya başladı. Yağdan sararmış sayfalara pis pis bakıyordu bir yandan da.

"Yağa bak," dedi, burnunu buruşturup, "şehriye pişirir insan bununla be!"

Hristonya gülmekten katıldı. Davit beyaz dişlerini göstererek gülümsedi. Stokman eğlencenin sonunu bekledi:

"Mişa, oku bakalım. Dinlemeye değer doğrusu. Kazakları anlatıyor."

Başını masaya eğip zorlukla heceledi Mişa:

"Don Kazaklarının Kısa Tarihi." Sonra, şimdi n'olacak der gibi çevresindekilerin yüzlerine baktı.

"Okusana," dedi Kotliyarof.

Üç akşamlarını aldı kitap. Geçmişteki güzel, serbest hayatı, Pugaçof'u, Stenka Razin ve Kondrati Bulavin'i okudular. Sonra daha yakın çağlara geldiler. Risaleyi kim yazdıysa, Kazakların sürdüğü sefil hayatı yerin dibine batırıyor, iş başındaki adamlarla, düzenle, Çar Hükümetiyle, hükümetin çoban köpekliğini üstlenen Kazaklarla kurnazca, hem de yaman alay ediyordu. Dinleyenler heyecanlandılar. Aralarında kavga çıktı. Hristonya –başı tavan kirişine değiyordu ayağa kalktığında–, gümbür gümbür sesiyle fikrini açıkladı. Stokman kapının yanında oturmuş, sigarasını tüttürüyor, gözlerinin içi gülüyordu.

Hristonya, "Doğru söylüyor, valla! Çok doğru!" diye haykırdı.

"Bizim suçumuz değil ki bu! Biz Kazakları bu pis işe zorlamışlar." Koşevoy omuzlarını silkerek güzel yüzünü buruşturdu.

Ensesinden kıçına aynı ende tıknaz yapılı bir oğlandı. Karşıdan baktın mı dört köşe sanırdın. Dövme demirden yapılmışa benzeyen gövdesinin üstünde, kiremit kırmızısı geniş boynu yükselirdi. Kadın yanağı gibi güzel yanakları, ufacık inatçı ağzı, altın rengi kıvırcık saçlarının altında koyu koyu gözleriyle küçük, narin başını o boynun üstünde yadırgardı insan.

Uzun boylu, zayıf bir Kazak olan ustabaşı İvan Aleksiyeviç eski Kazak geleneklerine batmış çıkmış biriydi. İri patlak gözleri parıldaya parıldaya Kazakları savundu o.

"Köylünün birisin sen be, Hristo! Sendeki Kazak kanı kovada damla. Anan seni Voronezli bir mujikten mi peydahladı, n'aptı?"

"Aptala bak!" diye gürledi Hristonya. "Ben gerçeği olduğu gibi söylerim, oğlum!"

"Ama ben Ataman Alayında hizmet görmedim. Oraya yalnız aptalları alıyorlar."

"Öteki alaylarda da vardır onlardan, merak etme!"

"Sus, haydi! Mujik, sen de!"

"N'apalım, mujikler de senin gibi insan değil mi yani?"

"Köylü onlar, köylü! İçi doldurulmuş bostan korkuluğu her biri."

"Kardeş, ben Petersburg'ta askerken çok şey gördüm," dedi Hristonya, dikkati çeken Güneyli ağzıyla. "Bir keresinde Çar'ın sarayında, hem içerde, hem duvarlarının dışında nöbet tutuyorduk. Dolanıp duruyorduk. İkimiz o yandan, ikimiz bu yandan. Karşılaştık mı, birbirimize sorardık: 'Tamam mı? Bir yerde ayaklanma yok ya?' Sonra dön babam dön, yine. Giderken durup birisiyle konuşmak yasaktı. Kaşına gözüne bakar da seçerlerdi adamı. Kapılarda nöbete sıra geldi mi, birbirine tıpatıp benzer iki kişi bulacaklar illa. Ne budalalık ama! O yüzden bir keresinde berber benim sakalı boyadıydı. Nikifor Mesçeryakof'la birlikte nöbete çıkacaktık. Bizim bölüktendi o da. Bir sakal vardı herifte, doruydu rengi, düpedüz doru. Allah bilir nasıl oldu öyle. Bir yerde yaktı filan herhalde. Neyse, bütün alayı aradılar, benzerini bulamadılar. Takım kumandanı bana, 'Git berbere, sakalını boyat!' demez mi? Sonradan aynaya bakınca az kalsın yüreğime iniyordu. Tutuşmuş gibiydim. Elim sakalıma değmeye görsün, parmaklarım yanıyordu!"

"Yine ne saçmalıyorsun be? Ne konuşuyorduk biz?" diye İvan Aleksiyeviç araya girdi.

"Halkı konuşuyorduk."

"Anlat öyleyse, onu anlat. Sakalından bize ne?"

"Ne diyordum? Ha! Günlerden bir gün nöbetteydik yine; dışarda. Yanımda arkadaşımla atları sürüyorduk. Köşeden koşa koşa bir alay öğrenci çıktı. Bizi görür görmez haykırdılar. 'Hah!' Sonra yine, 'Hah!' Biz n'oluyoruz demeye kalmadan çevremizi sarıverdiler. 'Kazaklar, ne dönüp dolanıyorsunuz böyle?' dediler. Ben dedim ki: 'Nöbet tutuyoruz, çek elini dizginlerden!' dedim. Elimi kılıcıma attım hemen. 'Çekinme benden be Kazak,' dedi içlerinden biri.

"Ben de,' dedi, 'Kazağım, Kamenskaya nahiyesinden. Ünivres... ver... versitede okuyorum,' dedi, ya da onun gibi bir şey dedi işte! Atları sürüp geçmeye davrandık. O sırada koca burun bir delikanlı cebinden onluk bir banknot çıkardı. 'Rahmetli babama içersin,' dedi. Cebinden bir resim çıkardı sonra, 'Bak işte, babam,' dedi, 'Al, sende yadigâr kalsın,' dedi. Aldık resmi. Nasıl almayalım? Çektiler gittiler. Tam o sırada bizim teğmen takmış peşine askerleri, sarayın arka kapısından çıkıp gelmez mi? 'Neydi o?' diye bağırdı. 'Öğrenciler geldiler, bizimle konuşmaya başladılar, emir üzerine kılıçlar üzerlerine yürüyecektik ama çektiler gittiler, biz de atları sürdük,' dedim. Sonradan rahata çıkınca onbaşıya gittik, on ruble kazandığımızı söyledik. 'Bu amca için kafayı çekeceğiz,' dedik. Resmi de gösterdik. O akşam onbaşı votka getirdi bize. İki gün işimiz iş. Sonradan ne çıksın? Meğersem o koca burun piç kurusu babasının resmi yerine Alamanya'nın bozguncu başısının resmini vermemiş mi bize? Resmi de yatağın baş ucuna astıydım. Kırçıl sakallı, eli yüzü düzgün biriydi. Takım kumandanı resmi gördü. 'Nerden buldun sen bu resmi?' diye sordu. Söyledim. Herif kükredi. Sille tokat çullandı üzerime, 'Biliyor musun kim bu? Bu onların Karıl...' Hay Allah, unuttum, neydi herifin adı? Neydi, dur bakayım?.."

"Karl Marx," dedi Stokman, gülümseyerek.

"Tamam, tamam! Karıl Markıs!" diye Hristonya sevinçle bağırdı. "Herifin yüzünden başım belaya girdi, yahu! Bazen Prens Aleksey de mürebbiyeleriyle bizim nöbet kulübesine gelirdi. Ya resmi görselerdi orda? N'olurdu?"

"Gördün mü bak, bir de hep mujikleri övüp duruyorsun. İyi oyun oynamışlar sana," diye güldü İvan Aleksiyeviç.

"İyi ama biz de o sayede on rubleye kafayı bulduk ya, sen ona bak. Sakallı Karıl için de olsa, içtik ya!"

"Şerefine içilmeye değer, o adam," dedi Stokman, yine gülümseyerek. Sigarasının ağızlığıyla oynuyordu bir yandan da.

"Niye? Kime ne iyiliği dokunmuş ki?" diye Koşeyov sordu.

"Bir başka gün söylerim, geç oldu şimdi," dedi Stokman.

Ağızlığı parmaklarının arasında tuttu, öbür eliyle dibine vurup izmariti fırlattı.

Uzun boylu gelmeler gitmeler ve denemeler sonunda on kişilik bir küçük Kazak grubu, Stokman'ın atölyesinde belli aralıklarla toplanmaya başladı. Stokman grubun başıydı. Yalnız kendi bildiği bir hedefe doğru dümdüz gidiyordu. Tahtanın içini kemiren kurt gibi, karşısına çıkan basit görüşlerin, kavramların altından girip üstünden çıkıyor, kurulu düzene karşı çevresinde hoşnutsuzluk ve nefret tohumları saçıyordu. Önceleri soğuk çelik gibi bir güvensizlikle karşılaştı, yılmadı. Onun da üstesinden gelinebilirdi.

X

Nahiye merkezi Viyeşenska, Don Irmağının sol yakasındaki kumluk yamaca yayılmıştır. Yukarı Don'un nahiye merkezleri içinde en eskisidir. Asıl adı Çigonak'tı. Deli Petro zamanında yerle bir edildikten sonra Viyeşenska adıyla yeniden kuruldu. Eskiden Voronej'le Azak arasındaki büyük su yolunda önemli bir kavşaktı.

Viyeşenska'nın tam karşısında Don Irmağı tıpkı bir Tatar yayı gibi bükülür. Sağa keskin bir dönüş yapar, küçük Bazki köyünün orada şöyle bir doğruluverir, yeşilsi mavi sularını Batı yakasındaki tepelerin eteklerinden aşırır, sağda üst üste binmiş köyleri, solda birkaç nahiyeyi geçer, Azak denizinin maviliğine yönelir.

Ust-Koperskaya'nın karşısında Koper, Ust-Medveditskaya'nın karşısında Medveditsa'yla birleşir, sonra daha aşağılara doğru köylerin, nahiyelerin arasından kabara köpüre akar gider.

Sarı kum tepecikleri arasına sıkışmış, çıplak, mutsuz, bir yerdir Viyeşenska. Bahçesiz, ağaçsız. Rengi soluk eski kilisenin durduğu alandan altı sokak çıkar, ırmağa paralel uzanır. Don'un Bazki'ye yöneldiği yerde, ucu bir kavak korusuna çıkan bir göl vardır. Yağışsız mevsimde Don'un genişliği kadardır çapı, Viyeşenska'nın sonu bu göle kadar varır. Orda sapsarı deve dikenleriyle kaplı daha ufak bir alanda, söğütlerin yeşili altında, kubbesi yeşil, damı yeşil bir ikinci kilise görürsünüz.

Köyün ötesinde, kuzeyde, safran sarısı kumluklar, harabe bir çam fidanlığı, suları kızıl topraktan pembeye dönmüş dere yatakları uzanır. Ipıssız, çıplak kumlu topraklarda seyrek köyler, otlaklar, bir de bodur söğütlükler göze çarpar.

Aralık ayında bir pazar günü, bütün o yöre köylerinden bin beş yüz genç Kazak, eski kilisenin önündeki alanda toplanmıştı. Ayin sona erdi. Yaşı ilerlemiş, sırmalı göğsü madalyalı heybetli bir başçavuş emir verdi, delikanlılar iki uzun, düzensiz sırada yan yana dizildiler. Gedikliler sıraları düzene sokmak için koşuşup duruyorlardı.

"Sıralar!.." diye kükredi başçavuş. Eliyle ne idüğü belirsiz bir işaret yaptı. "Dörder sıra olun!"

Ataman sırtında üniforması ve yepyeni subay kaputuyla mahmuzlarını şıkırdata şıkırdata parmaklığın kapısından geçip kilise avlusuna girdi. Arkasından inzibat subayı yürüyordu.

Gregor Melekof, Mitka Korşunof'un yanına düşmüştü.

"Çizme çok fena ayağımı sıkıyor," diye fısıldadı Mitka. "Canıma tak dedi."

"Ataman bile ataman olana kadar sabretmiş. Göreyim seni!"

"Tamam, birazdan giriyoruz."

Başçavuş bunu doğrularcasına bir iki adım geri düştü, topukları üstünde çark edip haykırdı:

"Sağa dön! İleri, marş!"

Kazaklar açık kapıdan geçmeye başladılar. Temelinden kubbesine kadar, yere basan adımların sesiyle yankılandı kilise.

Papazın okuduğu bağlılık andının sözlerini Gregor dinlemedi bile. Yanında duran Mitka Korşunof'un yüzü acıdan altüst olmuştu. Gregor'un kolu havada uyuştu. Aklından can sıkıcı, karmakarışık bir sürü şey geçiyordu. Çarmıhın altında yürüyüp onca ağızın ıslattığı gümüşü öperken, aklı Aksinya'daydı. Bir ara da karısını düşündü. Orman, ak kırağı çalmış kahverengi kütükler, dallar, başörtüsünün altında Aksinya'nın gözlerindeki nemli

parıltı... Hepsi, ansızın çakan bir çatal şimşek gibi, o hızla gözünün önünden geçti.

Tören bittikten sonra uygun adım çıktılar, yine sıraya dizildiler. Başçavuş sümkürdü, parmaklarını kimseye çaktırmadan kaputunun astarına sildikten sonra konuşmaya başladı:

"Artık çocuk değil, genç Kazaklarsınız. And içtiniz. Bunun ne demek olduğunu, neye yemin ettiğinizi bilmeniz gerek. Artık büyüdünüz, Kazak oldunuz. Şerefinizi koruyacaksınız, ananızın babanızın sözünden çıkmayacaksınız. Çocuktunuz şimdiye kadar. Oyun oynardınız, çelik çomak filan. Ama şimdi, yakında yapacağınız askerlik hizmetini düşünmenin sırası geldi. Bir yıla kalmadan askere çağıracaklar sizi..." Burada başçavuş yine sümkürdü, elini yere silkti. Kürklü eldivenlerini giyerken sözünün sonunu getirdi: "Ananız babanız teçhizatınızı hazır edecek. Asker atını da onlar sağlayacak, sonra... genel olarak... Evet, haydi bakalım, doğru evlerinize! Tanrı yardımcınız olsun, çocuklar!"

Gregor'la Mitka kendi köylerinden gelen diğer delikanlılarla buluştular, hep birlikte yola koyuldular.

Don boyunca yürüdüler. Bazki köyünün üstünü hare hare ocak dumanı sarmıştı, belli belirsiz kilise çanları duyuluyordu. Mitka bir çitten kopardığı budaklı sopaya dayanarak en arkadan geliyordu. Topallıyordu.

"Çıkarsana şu çizmelerini ayağından," diye delikanlılardan biri akıl verdi ona.

"Parmaklarım donar sonra," dedi Mitka, çekingen.

"Çorap var ya ayağında."

Mitka kara oturdu, çizmelerini çıkardı. Sonra topallaya topallaya yürüdü yine. Taze karın üstünde kaba örgülü çoraplarının izi kaldı.

"Hangi yoldan gidiyoruz?" diye fırça saçlı bodur Aleksey Beşniyak sordu.

Gregor herkes adına cevap verdi:

"Don'un kıyısından."

Yürüyorlar, konuşuyorlar, birbirlerini itip yoldan çıkarıyorlar, aralarında anlaşıp herkesi sırayla karlara yuvarlıyorlardı. Bazki'yle Gromkovski arasında, herkesten önce Mitka, Don'un üstünde koşan bir kurt gördü.

"Çocuklar kurt var şurada!"

Genç Kazaklar bağırmaya, gürültü etmeye başladılar. Kurt sıçrayıp az daha koştu, karşı kıyıya yakın bir yerde Kazaklara yan dönüp durdu.

"Yakalayın!"

"Hey!.."

"Mitri, bak sana bakıyor. Çorapla yürüdüğüne şaşmış da kalmış!"

"Amma da kalın ensesi var!"

"Bakın, işte şimdi koşmaya başladı!"

Boz rengiyle taştan oyulmuş gibi bir süre durdu hayvan orada. Sonra yana sıçradı, kıyıyı kapatan söğütlerin arasında gözden kayboldu.

Köye vardıklarında gün batmıştı. Gregor buzların üstünde yürüyerek evin yolunu tuttu. Avluda bir kızak duruyor, çitin yanındaki çalılarda serçeler cıvıldıyordu. Havada ev, is, sıcak ahır kokusu vardı.

Basamakları çıkarken pencereye bir göz attı. Tavanda asılı lamba, mutfağın içine donuk sarı bir ışık saçıyordu. Piyotra, sırtı pencereye dönük, ışığın ortasında ayakta durmuştu. Gregor kapıda duran çalı süpürgesiyle çizmelerinin karını temizledi, mutfağa girdi. Bir buhar bulutu karşıladı onu.

"Geldim, işte!"

"Çabuk geldin. Üşümüş donmuşsundur." Piyotra, kaygıyla alelacele cevap verdi.

Pantaleymon dirseklerini dizlerine dayamış, başı ellerinin arasında oturuyordu. Darya köşede yün eğiriyordu. Natalya masanın başında, sırtı Gregor'a dönük, ayakta duruyordu. O içeri

girince dönüp bakmadı. Gregor çabucak sağa sola bakındı, gözleri Piyotra'nın yüzüne takıldı. Kardeşinin yüzünden belli ki bir şeyler olmuştu.

"And içtin mi?" diye sordu Piyotra.

"He ya."

Gregor kışlıklarını çıkarırken ağırdan aldı. Zaman kazanmak istiyor, bu soğuk, sessiz karşılamaya yol açan sebeplerin neler olabileceğini bir bir aklından geçiriyordu. O sırada İlyinişna konuk odasından çıktı geldi. Sıkıntılı bir hali vardı.

Gregor peykenin üstüne, babasının yanına otururken, "Natalya yüzünden olacak," diye düşündü.

Anası göz ucuyla Gregor'u işaret edip, Darya'ya, "Yemek çıkar, yesin biraz," dedi. Darya ağzında mırıldandığı türküyü yarıda kesip çıkrığın başından kalktı, kalçalarını kıvıra kıvıra ocağa gitti. Mutfak tam bir sessizliğe gömülmüştü. Keçilerden biriyle yeni doğmuş oğlağın soluk alışları duyuluyordu yalnız.

Gregor çorbasını yudumlarken Natalya'ya baktı. Yüzünü göremiyordu. Oturduğu yerde ona yan dönmüş, başını örgüsüne eğmişti. Herkes susunca, ilk konuşan Pantaleymon oldu. Yalandan bir öksürdü önce.

"Natalya babasının evine dönmekten söz ediyor," dedi.

Gregor tabağını bir güzel sıyırdı, ses çıkarmadı.

"Sebebi ne bunun?" diye sordu babası alt dudağı titreyerek. Belli ki, birazdan yağıp gürleyecekti.

Gregor masadan kalktı, haç çıkardı.

"Bilmem," dedi.

"Ben biliyorum ama!" Babası sesini yükseltti.

"Bağırma, n'olur!" diye İlyinişna araya girdi.

"Evet, bağırmak için bir neden yok", diyen Piyotra pencerenin önünden odanın ortasına ilerledi. "Her şey sevgiye bağlı. İstiyorsan beraber yaşar gidersin. İstemiyor musun, eh n'apalım... Allah selamet versin!"

“Benim kıza bir şey dediğim yok. Bir kadının kocasını bırakıp gitmesi olacak şey mi? Tabii değil. Günah. Ama kızı suçlamıyorum. Benim asıl şu domuza diyeceğim var!” Pantaleymon ocağın başında ısınan Gregor’u gösterdi.

“Kime zararım dokundu benim?” dedi Gregor.

“Bilmiyor musun? Demek bilmiyorsun, ha? Yezit!”

“Hayır, bilmiyorum!”

Pantaleymon yerinden fırlayınca ardından peyke yere devrildi. Doğru Gregor’un yanına gitti. Natalya ördüğü çorabı yere fırlatıverdi, şişler dört bir yana saçıldı. Bir kedi yavrusu gürültüden ocağın yanından sıçradı, gitti yumağa bir pençe attı, sandığa doğru yuvarladı.

“Sana dediğim şu,” diye ihtiyar yavaş yavaş, kelimeleri seçe seçe konuşmaya başladı: “Natalya ile yaşamayacaksan evden defolur gidersin. Nereye gidersen git! Sana diyeceğim bu benim. Nereye gidersen git!” diye sakin bir sesle tekrarladı, sonra dönüp, peykeyi yerden kaldırdı.

Dunya yatağa oturmuş, kocaman kocaman açılmış korkulu gözlerle onları seyrediyordu.

“Bak, baba, kızma ama,” Gregor’un sesi kısık, çatlak çıkıyordu, “ben kendim isteyip evlenmedim. Sen evlendirdin beni. Ben tutmuyorum Natalya’yı. Madem gitmek istiyormuş babasının evine gitsin!”

“O gitmez, sen gidersin!”

“Giderim öyleyse!”

“Cehenneme kadar yolun var!”

“Gidiyorum, gidiyorum, acele etme!” Gregor yatağın üstündeki kısa kürk paltosuna uzandı. Burun delikleri açılıp kapanıyor, babası gibi öfkeden cin ifrit olmuş titriyordu o da. Damarlarındaki kan aynı Türk-Kazak kanı karışımı. İki insan birbirine bu kadar benzeyebilirdi.

İlyinişna, Gregor’un kolundan tuttu. “Nereye gidiyorsun?” diye inledi. Gregor anasını silkeleyip yataktan düşen papağını kaptı.

"Gitsin, günahkâr domuz! Gitsin bırak! Lanet olsun! Haydi, defol!" diye ihtiyar kükredi. Kapıyı ardına kadar açtı.

Gregor merdivenlere doğru koştu. Son duyduğu, Natalya'nın hıçkırıklarıydı.

Ayaz gece köyü kıskıvrak kavramıştı. Kapkaranlık gökyüzünden iğne iğne, tozsu kar dökülüyor, ırmağın yüzünde buzlar çatırdadıkça top patlar gibi sesler çıkıyordu. Gregor soluk soluğa koştu, avlu kapısını geçti. Köyün öte ucunda köpekler bir havlamadır tutturmuştu. Soğuk sisin içinden sarı ışıklar görünüyordu.

Ne yapacağını bilmeden yürüdü. Karanlıkta Astakof'un pencereleri elmas gibi parlıyordu.

"Grişa!" Natalya kapıdan bağırdı, özlemli özlemli.

"Canın cehenneme!" diye Gregor dişlerini gıcırdattı. Adımlarını sıklaştırdı.

"Grişa! Dön geri!.."

Önüne çıkan ilk yola saparken sarhoş gibiydi. Karısının uzak, üzüntülü sesini son kez işitti:

"Grişenka, canım!.."

Çabucak alanı geçti. Önüne çıkan kavşakta durdu. Geceyi nerde geçirsin, onu düşünüyordu. Mişa Koşevoy'a gitmeye karar verdi. Mişa tepenin hemen yanı başında, saz damlı bir kulübede anası, kız kardeşi ve iki küçük erkek kardeşiyle otururdu. Gregor avluya girdi, gitti kerpiç kulübenin küçük penceresini tıkırdattı.

"Kim o?"

"Mişa evde mi?"

"Evde. Kim istiyor?"

"Benim. Gregor Melekof!"

Az sonra Mişa uykulu gözlerle kapıyı açtı.

"Grişa, sen misin?"

"Benim."

"Ne istiyorsun gecenin bu saatinde?"

"Hele içeri gireyim, söylerim."

Merdiven başında Gregor, Mişa'nın kolundan tuttu. Kelimeleri güç bulduğu için kendi kendine lanet okuyarak, "Geceyi burda geçirmek istiyorum," diye fısıldadı. "Benimkilerle kavga ettim. Yerin var mı, kalabilir miyim? Nerde olsa kalırım."

"Bir şey yaparız. Neden çıktı kavga?"

"Sonra söylerim. Kapı nerde? Göremiyorum."

Kerevetin üstünde Gregor'a yatak hazırladılar. Uzandığı yerde, kızıyla koyun koyuna yatan Mişa'nın anasının fısıltılarını duymamak için gocuğunu başına sarmış düşünüyordu. Evde neler oluyordu acaba şimdi? Natalya babasına gider mi gitmez mi? Evet, hayatında, işte bir dönemeç daha. Nereye gidecekti? Birden hatırladı. Yarından tezi yok, Aksinya'ya haber salar, onu da alır Kuban'a giderdi, köyden uzağa... uzakta, uzak bir yere...

Hiç görmediği, bir yakınlık da duymadığı bozkır, köyler, nahiye merkezleri akıp geçiyordu gözlerinin önünden. Sıra sıra tepelerin ardında upuzun akça yolun ardında, masmavi göğüyle parıldayan bir masal ülkesi uzanıyordu. Aksinya'nın isyankâr, gecikmiş sevgisiyle daha da cana yakın, büyülü bir ülke...

Uykuya dalmadan önce, içine dolan sıkıntının nereden geldiğini bulup çıkarmaya çalıştı. O uyuşuk halinde düşünceleri kolayca, pürüzsüz, akıntıya kapılmış giden bir kayık gibi akı akıveriyor, sonra birden, kayık karaya oturmuş gibi, bir yere çarpıp duruyordu. Engeli nasıl aşacağını bilemiyordu. Uğraşıyor, uğraşıyordu. Neydi, yolunu kesen?

Sabah uyanır uyanmaz askerliği geldi aklına. Tamam, işte! Aksinya'yı alıp nasıl gitsin? İlkbahara eğitim kampına gidecek, güzün de kurası gelecekti.

Biraz bir şeyler yedi, Mişa'yı koridora çağırdı.

"Mişa, benim için Astakoflara kadar gider misin?" dedi. "Aksinya'ya şöyle, bu akşam, karanlık bastıktan sonra yel değirmeninin orada olsun."

“İyi ama, ya Stepan?” diye kekeledi Mişa.

“Bir iş için geldim de, bir şeyler de işte.”

“Peki, olur.”

“Söyle ama, muhakkak gelsin.”

“Peki, peki.”

Akşam vakti yel değirmenine gitti, oturdu. Bir sigara yaktı, avucunun içinde sakladı. Değirmenin ötesinde rüzgâr pörsümüş mısır saplarını kımıldatıyordu. Hareketsiz kanatların üstünde çırpınan yırtık çadırbezi Gregor’a değirmenin çevresinde dolanıp, bir türlü uçup gidemeyen bir büyük kuş gibi göründü. Aksinya gelmiyordu bir türlü. Batıda güneş batmış, göğü solgun, yaldızsı leylak rengine bulamıştı. Doğudan serin bir rüzgâr esmeye başladı. Karanlık, söğütlerin orada takılıp kalan aya yetişti. Yel değirmeninin yukarısında gökyüzü ölüm gibi kopkoyuydu. Orada burada mavi çizgiler... Köyden, ölen günün sesleri, gürültüleri geliyordu.

Üst üste üç sigara içti. Sonuncu izmariti ayak altında ezilmiş kara sokuşturup endişeli, asabi gözlerle çevresine bakındı. Değirmenden köye giden yolda yarı erimiş araba izleri karda koyu koyu parlıyordu. Görünürde kimseler yoktu. Ayağa kalktı. Eklemleri çatırdayana dek gerindi. Mişa’nın penceresinden açılan ışığa doğru yürüdü. Avluya yaklaşmışken birden Aksinya’yla çarpıştı. Koşmuştu, belli, Aksinya, soluk soluğa kalmıştı. Serin ağzından kış rüzgârının ya da taze bozkır samanının kokusu vuruyordu.

“Bekledim, bekledim, gelmeyeceksin sandım,” dedi Gregor.

“Stepan’ı başımdan atamadım bir türlü!”

“Senin yüzünden buz kestim burda, lanet karı!”

“Ben yanıyorum, seni ısıtırım!” Aksinya yün astarlı gocuğunu açtı, genç meşe fidanına şerbetçi otu sarar gibi kendini Gregor’un bedenine sarıverdi.

“Niçin haber saldın?”

"Dur hele. Bir gören eden olur buralarda."

"Seninkilerle kavga mı ettin yoksa?"

"Bıraktım onları. Gece Mişalardaydım. Evsiz barksız köpeğe döndüm."

"Ya şimdi ne yapacaksın?" Gregor'a doladığı kollarını çözdü Aksinya. Üşüyordu. Paltosuna daha sıkı sarındı. "Gel Grişa, çitin oraya gidelim. Burda yolun ortasında durmayalım," dedi.

Yoldan çıktılar. Gregor kar savruntularını silkeleyip, buz tutmuş çatırdayan bir çite yaslandı.

"Natalya evine gitti mi gitmedi mi, biliyor musun?" diye sordu.

"Bilmem... Gider herhalde. Nasıl kalsın ki?"

Gregor, Aksinya'nın donmuş elini gocuğunun yeninden içeri soktu. İnce bileğini sıktı.

"Biz n'olacaz şimdi?"

"Bilemem ki, canım. Sen ne dersen o olur."

"Stepan'ı bırakacak mısın?"

"Soruyor musun? İstersen bu akşam, şimdi!"

"Bir yerde bir iş buluruz, geçinir gideriz, ha?"

"Senin yanında olayım, ağılda olsa kalırım, Grişa. Seninle olayım, her şeye razıyım."

Birbirlerine sokularak ısındılar. Gregor hiç yerinden kımıldamak istemiyordu. Başı rüzgâra karşı, burun kanatları oynak, göz kapakları kapalıydı. Aksinya yüzünü delikanlının koltuk altına gömdü, o tanıdık, başdöndürücü ter kokusunu içine çekti. Gregor'un görmediği utanmasız, işveli dudaklarında sevinçli, mutlu bir gülümseme titriyordu.

"Yarın gider Mokof'u görürüm. Belki o bir iş verir bana," dedi Gregor. Aksinya'nın terleyen bileği üstünde parmaklarını kımıldattı. Genç kadın konuşmadı. Başını da kaldırmadı. Yüzündeki gülümseme, gelip geçici bir esintiydi sanki, uzaklaştı. Bebekleri açılmış gözlerine bir endişe, bir ürküntü doldu, köşeye sıkıştırılmış bir hayvan gibi. "Söyleyeyim mi ona, söylemeyeyim mi?" diye düşün-

dü bir ara, gebe olduğunu hatırlayınca. "Söylemem gerek!" Karar verdi. Sonra birden ürperdi. Korkunç düşünceyi kovdu kafasından. Kadın içgüdüsüyle, daha sırası olmadığını sezmişti. Söylerse belki Gregor'u bütün bütün yitirirdi. Yüreğinin dibinde oynayan çocuk Gregor'un mu, Stepan'ın mı? İşi oluruna bıraktı, sustu.

"Niye titredin öyle? Üşüyor musun?" Gregor genç kadını gocuğunun içine alıp sordu.

"Biraz. Gitmeliyim, Grişa. Stepan gelir de beni orda bulamazsa sonra..."

"Nereye gitti ki?"

"Anikey'e. İskambil oynamaya."

Ayrıldılar. Aksinya'nın dudaklarının hırslandırıcı kokusu Gregor'un dudaklarında kaldı. Kış rüzgârının kokusu, belki. Belki de bahar yağmuru yemiş bozkır samanının kaçamak kokusu...

Aksinya koştu gitti. Sığırların güz çamurunu azdırdığı bir kuyunun yanından geçerken tökezlendi, donmuş çamurda ayağı kaydı. İçini parçalayan bir acı duydu karnında. Çite tutunuverdi. Acı yavaş yavaş dindi. Ama bir şey vardı, yaşayan, dönüp duran bir şey vardı böğründe, zaman zaman öfkeyle, güm güm vuruyordu.

XI

Gregor ertesi sabah Mokof'u görmeye gitti. Sergey Platonoviç dükkândan döneli çok olmamıştı. Duvarları koyu meşe taklidi duvar kağıdı kaplı yemek odasında Atyopin'le oturmuş, tavşan kanı çayını içiyordu. Düşünceliydi. Gregor kasketini aralıkta bırakıp içeri girdi.

"Sergey Platonoviç, sizinle bir şey konuşmak istiyorum," dedi.

"Pantaleymon Melekof'un oğlu değil misin sen? Ne istiyorsun?"

"Yanınızda bana iş verir misiniz diye sormaya geldim."

Gregor bunları söylerken kapı gıcırdadı. Yeşil asker ceketi, teğmen apoletleriyle genç bir subay göründü. Elinde katlanmış bir

gazete tutuyordu. Önceki yaz Mitka Korşunof'un yarışta geçtiği genç Listnitski'yi hemen tanıdı Gregor. Sergey Platonoviç subaya bir iskemle uzattıktan sonra Gregor'a döndü.

"Baban yoksul mu düştü? Nerden gerekti oğlunu işe koymak?"

"Babamla oturmuyorum artık."

"Ayrıldın mı ondan."

"Ayrıldım."

"Valla alırdım seni işe. Siz çalışkan ailesiniz, bilirim. Ama sana göre işim yok, olsa..."

Listnitski iskemlesini masaya çekerek sordu:

"Ne var, ne olmuş?"

"Delikanlı kendine iş arıyor."

"Ata bakmasını bilir misin? Takım sürebilir misin?" Subay sordu. Bir yandan çayını karıştırıyordu.

"Bilirim. Bizim altı atımız var. Ben bakarım hepsine."

"Sürücü arıyordum ben de. Ne kadar istersin?"

"Çok değil. N'olursa."

"O halde yarın gel çiftliğe, babamı gör. Evi biliyor musun? Yagodne'de. On iki verst kadar yol buradan."

"Biliyorum."

"Yarın sabah gelirsin o halde, konuşur anlaşırız."

Gregor kapıya gitti. Tokmağı çevirirken bir duraladı, "Sizinle özel bir şey konuşabilir miyim, beyim?" dedi.

Listnitski, Gregor'un peşinden alacakaranlığın koyulttuğu koridora çıktı. Tahtaboşa açılan kapının penceresinden donuk pembe bir ışık sızıyordu.

"Evet, ne var?" diye sordu subay.

"Yalnız değilim de..." Gregor kızardı. "Bir kadın var yanımda... Belki ona da bir iş bulurdunuz..."

"Karın mı?" Listnitski gülümsedi, kaşlarını kaldırdı.

"Başkasının karısı."

"Ya! Demek öyle? Pekâlâ. Hizmetkârların aşçısı yaparız onu da. İyi ama kadının kocası nerde?"

"Burada, köyde."

"Demek başkasının karısını kaçırdın, öyle mi?"

"Kendi istedi de geldi."

"Sevda işi! Yarın gelmemezlik etme sakın. Haydi, gidebilirsin."

Gregor ertesi sabah saat sekiz sularında Yagodne'ye vardı. Kocaman ev geniş bir vadinin ortasındaydı. Sıvaları dökülen bir tuğla duvarla çevrili avlunun dört yanında dış yapılar yer almıştı: Kiremit damlı, uzunca alçak bir yapı (üzerinde ayrı renkte kiremitlerle 1910 yazılıydı), hizmetkârlar bölümü, çamaşırlık, ahır, kümes, ağıl, uzun bir ambar, arabalık.

Meyve ağaçlarının ortasındaki ev geniş ve eskiydi. Arkasında çıplak gövdeleriyle kavaklar, çayır söğütleri yükseliyordu. Söğütlerin kahverengi tepelerinde boş karga yuvaları sallanıyordu.

Avludan içeri giren Gregor'u bir sürü Kırım köpeği karşıladı. Önce gözleri çapaklı, topal bir dişi köpek geldi, bacaklarını kokladı, başını öne eğip arkasından yürüdü. Hizmetkârların orda bir aşçı, yüzü çilli genç bir hizmetçiyle dalaşıyordu. Kalın dudaklı yaşlı bir adam eşikte oturmuş tütün içiyordu. Hizmetçi kız Gregor'un önüne düştü, eve götürdü onu. Sofada köpek kokularıyla işlenmemiş hayvan postu kokusu birbirine karışmıştı. Masanın üstünde bir çifte kını, yeşil ipek kenarları yıpranmış bir av çantası duruyordu.

"Küçük bey sizi görecek," dedi hizmetçi kız, yan kapılardan birini açarak.

Gregor, çekine çekine önce çamurlu çizmelerine baktı, sonra içeri girdi. Listnitski pencerenin altında yatağa uzanmıştı. Yorganın üstünde içi tütün ve sigara araçlarıyla dolu bir kutu duruyordu. Subay kendine bir sigara sardı, beyaz gömleğinin yakasını iliklerken, "Tam vaktinde geldin," dedi. "Bekle, şimdi gelir babam."

Gregor kapının yanında durup bekledi. Bir iki dakika geçmiş ya da geçmemişti, sofada ayak sesleri işitildi. Derin, kalın bir ses sordu:

"Uyuyor musun, Yevgeni?"

"Girin!"

Siyah keçeden Kafkas çizmeleri giymiş bir ihtiyar girdi içeri. Gregor pek çaktırmadan baktı. İnce kıvrık burun, tütünden sararmış ak bıyıklar hemen dikkatini çekti. İhtiyar Listnitski uzun boylu, geniş omuzlu, ama zayıf yapılı bir adamdı. Sırtında deve tüyünden, uzun bir ceket vardı. Kırışık, esmer boynunda yakası darağacı ilmeği gibi duruyordu. Feri kaçmış gözleri burnuna yakın yakındı.

"Baba, size sözünü ettiğim sürücü bu işte," dedi genç subay. "İyi bir aileden."

"Kimin oğlu bu?" diye sordu ihtiyar, heybetli sesiyle.

"Melekof'un."

"Hangi Melekof'un?"

"Pantaleymon Melekof'un."

"Prokoffey'i tanırım. Pantaleymon'u da hatırlıyorum. Topaldı, değil mi?"

"Öyledir, kumandan hazretleri!" dedi Gregor, esas vaziyetine geçerek. Türk-Rus Savaşı kahramanlarından emekli General Listnitski'ye dair babasının anlattığı hikâyeleri hatırlamıştı o da.

"Niçin iş arıyorsun kendine?" diye sordu ihtiyar.

"Babamla oturmuyorum artık, kumandan hazretleri."

"El kapısında çalışandan Kazak mı olurmuş? Baban payını vermedi mi yoksa sana?"

"Hayır, efendim."

"Hımm!.. O başka öyleyse. Karın için de mi bir iş istiyorsun?"

Genç Listnitski'nin yatağı birden gıcırdadı. Gregor başını o yana çevirince subayın kendisine göz kırpıp başını salladığını gördü.

"Evet, kumandan hazretleri," dedi.

"Kumandan hazretlerini filan bırak şimdi. Hoşlanmam ben öyle şeylerden. Ayda sekiz ruble alacaksın. İkinize. Karın avluya, ırgatlara yemek pişirecek. Tamam mı?"

"Tamam."

"Yarın sabah gelin. Senden önceki arabacının odasında kalacaksınız."

"Nasıldı dünkü av?" diye Yevgeni taraksız ayaklarını halıya sarkıtarak ihtiyara sordu.

"Gremyaci deresinde bir tilkinin izine rastladık, ormana kadar kovaladık. Ama kocamış tilkiydi, köpeklere oyun oynadı."

"Kazbek hâlâ ayağını sürüyor mu?"

"Görünüşe göre burkmuş ayağını. Acele et, Yevgeni, kahvaltı soğuyor."

İhtiyar, Gregor'a döndü, kemikli parmaklarını şaklattı.

"Haydi bakalım, hızlı adım, marş! Sabah sekizde burada olmaya bak."

Gregor çıktı. Ambarın öte ucunda köpekler yere serilmiş, güneşleniyorlardı. Gözleri çapaklı yaşlı kancık, başı öne sarka sarka geldi, birkaç adım izledi Gregor'u, sonra yerine döndü.

XII

O sabah Aksinya çabucak yemeği pişirdi, ocağın külünü deşti, bulaşıkları yıkadı. Avluya bakan pencereden dışarı bir göz attı. Stepan, ağzında yarısına kadar yanmış bir sigara, Melekofların avlusuna bitişik çitin ordaki odun yığınının yanındaydı. Sundurmanın sol köşesi çökmüştü, onu onarmak için kütük seçiyordu.

Her bir yanağında bir gül, gözlerinde gencecik ışıltılarla uyanmıştı Aksinya o sabah. Stepan karısındaki değişikliği gördü, kahvaltıda sormadan edemedi:

“N’oldu sana böyle?”

“N’olmuş ki?” diye sordu Aksinya, kızararak.

“Suratına tereyağı mı buladın ne, pek ipil ipilsin?”

“Ocağın ateşinden olacak.”

Başını çevirdi. Mişa Koşevoy’un kızkardeşi geliyor mu diye gizlice baktı pencereden

Kız öğleden sonra anca göründü. Beklemekten canına tak eden Aksinya onu görür görmez seslendi:

“Maşutka, beni mi görmek istedin?”

“Azıcık gelir misin dışarı?” dedi kız.

Stepan beyaz badanalı ocağın üstünde duran kırık ayna parçasına bakıp, öküz boynuzundan yapılma kırık bir tarakla kâkülünü, kumral bıyıklarını tarıyordu. Aksinya onu telaşla süzdü.

“Çıkmıyorsun bir yere, değil mi?” diye sordu.

Stepan önce cevap vermedi. Tarağı cebine koydu, ocağın yanında duran bir deste iskambil kâğıdıyla tütün kesesini aldı, “Anikuşkalara kadar gideceğim,” dedi.

“Hiç evde oturmazsın zaten. Her Allah’ın gecesi iskambil! Valla bıktım artık!”

“Tamam, uzatma.”

“Yirmibir mi oynayacaksın yine?”

“Rahat bırak beni, haydi! Bekleyenin var, bak!”

Aksinya aralığa çıktı. Kırmızı yanaklı, çilli Maşutka gülümseyerek karşıladı onu.

“Grişa döndü.”

“Peki.”

“Hava kararır kararmaz bizim eve geleceksin, öyle dedi.”

Aksinya kızı elinden tutup dış kapıya doğru sürükledi.

“Ağır ol, canım, yavaş konuş. Başka bir şey demedi mi? Ne dedi?”

“Eşyalarını toplasın, getirsin gelirken dedi.”

Aksinya baştan aşağı yanıyor, tir tir titriyordu. Huysuz kısraklar gibi, bir o ayağına, bir bu ayağına basıyordu. Döndü, mutfak kapısına baktı.

“Hay Allah! Nasıl yaparım? Böyle de çabuk. Eh... bekle. Söyle ona, elinden geldiği kadar çabuk gelecekmiş de... Nerde bulacakmış beni?”

“Bizim evde.”

“Aha! Olmaz öyle şey!”

“Söylerim ona, çıksın beklesin seni öyleyse.”

Aksinya içeri girdiğinde Stepan gocuğunu giyiyordu. “Ne istiyor karı?” diye sigarasından çektiği iki nefes arasında sordu.

“Kim?”

“Koşevoyların kızı.”

“Ha, şey istiyormuş... Etek biçtirecekmiş de.”

Stepan sigarasının külünü üfürerek kapıya gitti.

“Yat sen, beni bekleme,” dedi, çıkarken.

Aksinya buz tutmuş pencereye koşup peykenin önünde diz çöktü. Bahçe kapısına giden karlı yoldan Stepan’ın ayak sesleri işitiliyordu. Rüzgâr sigarasından kopardığı bir kıvılcımı pencereye kadar uçurdu. Buzda eriyen çemberin içinde Aksinya kocasının papağını, sonra da, yandan, esmer yüzünü gördü.

Cepkenlerini, eteklerini, başörtülerini, çeyizini sandıktan çıkarıp büyük bir şalın içine attı, deliler gibi. Soluk soluğa, çevresine bakına bakına son bir kez mutfaktan geçti, ışığı söndürdü, merdivene koştu. O sırada Melekofların kulübesinden biri çıktı. Ayak sesleri dinene kadar bekledi Aksinya. Sonra mutfak kapısının zincirini iliştirdi. Don yönünde bayır aşağı koştu. Başörtüsünden taşan saçları tutam tutam sarkmış, yüzünü gıdıklıyordu. Bohçasını koltuğunun altına sıkıştırarak ara yollardan Koşevoyların kulübesine yöneldi. Gitgide güçten kesiliyor, ayakları ağırlaşıyordu. Gregor’u kapıda bekler buldu. Delikanlı bohçayı elinden aldı, hiç ses etmeden bozkıra çıkardı onu.

Harman yerinin ötesinde Aksinya yavaşladı. Gregor'un kolundan tuttu, "Dur bir dakika," dedi.

"Niçin duracakmışız? Ay uzun sürecek bu gece. Acele etmeliyiz."

"Bekle, Grişa!" Aksinya durdu. Acıdan iki büklümdü.

"Ne var?" Gregor döndü.

"Bir ağrı... karnımda. Ağır yük mü kaldırdım ne..." Aksinya kurumuş dudaklarını yalayıp, acıdan gözlerini sımsıkı yumdu, elleriyle karnını kavradı. Başı eğik, küskün, bir an durdu. Saçını başörtüsünün altına sokuşturarak yeniden yola koyuldu. "İyiyim şimdi. Gel gidelim."

"Nereye götürüyorum seni, hiç sormadın. Şurda uçuruma götürüp itiversem, ha?" Gregor karanlıkta gülümsüyordu.

"Artık hepsi bir benim için. Dönüşü yok," dedi Aksinya, titrek bir sesle ve dudaklarında mutsuz bir gülümsemeyle.

O gece Stepan yine gece yarısı döndü eve. Önce ahıra gitti, yere saçılan samanları yemliğe attı, atın yularını çıkardı, sonra kulübeye doğru yürüdü. "Aksinya komşulara gitmiş olacak," diye düşündü, kapının zincirini çözerken. Mutfağa girdi, kapıyı iyice kapadı. Bir kibrit çaktı. O akşam şansı iyi gitmişti, uysaldı, uykusu vardı. Lambayı yaktı. İçerinin dağınıklığına hayret etti ama neydi sebebi, daha bilmiyordu. Biraz şaşkın, yatak odasına girdi. Kapağı açık sandık adama kara kara bakıyordu. Yerde Aksinya'nın aceleden alıp götüremediği bir cepken... Stepan gocuğunu yırtar gibi üzerinden çıkardı, ışığı almaya mutfağa koştu. Odaya baktı, baktı... Anladı sonunda. Lambayı yere bıraktı, duvarda asılı duran palayı kaptı. Palanın kabzasını öyle sıkıyordu, parmaklarında damarlar kabardı hep. Aksinya'nın mavili, sarılı cepkenini kaldırdı havaya fırlattı palanın ucuyla. Palanın kısa bir hareketi, cepken düşerken ikiye biçildi.

Stepan'ın yüzü solmuş, altüst olmuştu. İçinde vahşi kurt gibi kabaran hınçla cepkenin parçalarını kaldırıp kaldırıp havaya fırlatıyor, bezleri ikiye biçen keskin çelik her savruluşunda vın vın ötüyordu.

Sonra püskülünü kopartıp köşeye fırlattı palasını. Mutfağa girdi, masaya oturdu. Başı önüne düştü. Tir tir titreyen parmakları masanın kirli yüzünü uzun bir zaman okşadı durdu.

XIII

İnsanın başına bir felaket gelmeye görsün, daha nicesi ardından sökün eder. Gregor'un evden çıkıp gittiği günün ertesi sabahı, Het Baba'nın dikkatsizliği sonucu, Miron Korşunof'un cins boğası en iyi kısrağını boynundan boynuzladı. Het Baba, yüzü bembeyaz, şaşkın, titreye titreye koştu mutfağa geldi.

"Bey, felaket!" dedi. "Allah kahretsin, boğa... lanet!.."

"Ee, n'oldu boğaya?" diye Miron telaşlanıp sordu.

"Kısrağı hakladı. Boynuzladı hayvanı..."

Miron yarı çıplak, avluya koştu. Kuyunun yanında Mitka beş yaşındaki kızıl boğayı tartaklıyordu. Başını öne eğmiş, gerdanı yere sürtünen boğa çifte attıkça dört bir yana kar savruluyordu. Kuyruğunun üstünde incecik, gümüşten bir toz havalanmıştı. Hiç de yılgın görünmüyordu boğa. Direniyor, sopaya boyun eğmiyordu. Mitka hayvanın burnuna burnuna, böğrüne vuruyor, boyuna sövüyordu. Arkadan kemerine asılmış, onu geri çekmeye uğraşan Mikey'i iplediği yoktu. "Bırak, Mitri!.. İsa hakkı için bırak! Boynuzu yiyeceksin. Bey, bir şey söyle şuna!.."

Miron Gregoriyeviç kuyuya koştu. Kısrak, mahzun başı önüne düşmüş, çitin yanında duruyordu. Böğürleri terden sırılsıklam olmuştu, körük gibi inip kalkan göğsünden kan akıyordu. Açık doru sırtı, daha koyuca yanları ürperiyor, kasıkları atıyordu.

Miron telaşla gitti, önden baktı hayvana. Boynunda açılan el derinliğinde gülrengi yaradan soluk borusu görünüyordu. Hayvanın kâkülünden kavradı, başını kaldırdı. Kısrak ışıl ışıl menekşe gözlerini, "Bitmedi mi daha çektiklerim," dercesine sahibine dikti. Miron hemen haykırdı:

"Koş, söyle birine, biraz meşe kabuğu kaynatsınlar! Haydi çabuk!"

Het Baba kirli boynunda adem elması aşağı yukarı oynayarak bir ağaçtan kabuk soymaya koştu. Mitka avluyu geçip babasının yanına geldi. Bir gözü avluda dolanıp duran boğadaydı.

"Tut kâkülünden!" diye buyurdu babası. "Birisi hemen sicim getirsin. Çabuk! Şimdi çekerim kulaklarınızı bak!"

Hayvan acıyı duymasın diye kadife gibi yumuşak, seyrek tüylü üst dudağını sicimle bağladılar. Grişaka dede de çıktı geldi. Alaca bir kapta fokur fokur kaynayan bir sıvı getirdiler.

"Soğutun bunu önce, çok sıcak. Öyle değil mi, Miron?"

"Sen gir içeri, baba, üşüteceksin sonra."

"Soğutun şunu diyorum size! Kısrağı öldürmek mi niyetiniz?"

Yarayı yıkadılar. Miron soğuktan donan parmaklarıyla çuvaldıza ham iplik geçirdi, yaranın kenarlarını güzelce dikti. Tam dönüp eve gidecekti, karısı koşarak mutfaktan çıktı. Solgun, sarkık yanakları telaştan ürpere ürpere kocasını bir kenara çekti.

"Grigoriç, Natalya burada... Hey ulu Tanrım!"

"N'oldu, ne var yine?" diye sordu Miron. Çilli yüzü bembeyaz oldu.

"Gregor... Evi bırakıp gitmiş!" Lukiniçna uçuşa hazırlanan bir karga gibi kollarını iki yana açtı, avuçlarını etekliğine çarpa çarpa sızlanmaya başladı:

"Köylünün gözü önünde başımıza gelene bak şimdi! Tanrım, ne bu? Ah!"

Natalya, başında örtüsü, kısa gocuğuyla mutfağın ortasında duruyordu. Ağlamaklıydı kızcağız. Yanakları al al.

"Ne arıyorsun sen burda?" diye odaya girerken bağırarak sordu babası. "Dövdü mü yoksa seni kocan? Geçinemiyor musunuz?"

"Gitti!" diye inledi Natalya. Olduğu yerde sallandı, babasının ayakları dibine çöktü. "Baba, hayatım mahvoldu. Alın beni ordan... Gregor gitti o kadınla... Bıraktı beni. Baba, yandım, yerin dibine geçtim, baba!" Cümlelerinin sonunu getiremeden, hıçkıra hıçkıra konuşuyor, yalvaran gözlerle babasının kızıl sakalına bakıyordu.

"Dur bakalım, hele dur..."

"Orda yaşamam ben artık. Geri alın beni!" Dizleri üstünde emekleye emekleye sandığa gitti, başını kollarına dayadı, ağlamaya başladı. Başörtüsü sırtına kaymış, düz siyah saçları solgun kulaklarının üstüne düşmüştü. Anası kızının başını kendi çökük karnına bastırdı, kulağına anaca saçma sapan avutucu sözler fısıldadı. Ama Miron'un tepesi atmıştı. Fırladı merdiven başına çıktı.

"İki kızak koşun!" diye haykırdı.

Horozun biri basamaklarda bir tavuğu beceriyordu. Birden neye uğradığını şaşırarak, kızgın naralar ata ata ambara doğru koştu.

"İki kızak koşun!" Merdivenin parmaklığını paramparça olana kadar tekmeledi Miron. Het Baba iki beygirle ahırdan çıkıp hayvanları bir acele koşmaya koyulmadan mutfağa dönmedi.

Mitka'yla Het Baba Natalya'nın eşyalarını almak için Melekofların kulübesine gittiler. Het Baba dalgınlığından yolda bir domuz yavrusu ezdi. "Belki bey şimdi kısrağın başına geleni unutur," diye aklından geçirdi ve sevinçle koyverdi dizginleri. "Ama ne haindir o, ne hain! Unutmaz!" Kamçıyı beygirin karnındaki en kuytu noktaya dokundurmaya çalıştı.

XIV

Yevgeni Listnitski, Ataman Hassa Alayında teğmendi. Subaylar arası at yarışlarında kaza geçirmiş, sol kolunu kırmıştı. Hastaneden çıktıktan sonra altı hafta istirahat alarak babasının yanına gelmişti.

Yaşlı general Yagodne'de yalnız yaşıyordu. 1880 yıllarında, Varşova varoşlarında arabayla giderken karısını kaybetmişti. İhtilalcilerin niyeti asıl onu öldürmekti ama, kurşunlar ıska geçti, onun yerine karısıyla arabacı öldüler. Bu olaydan kısa bir süre sonra Listnitski emekliye ayrıldı, iki yaşındaki oğlu Yevgeni'yi yanına alıp Yagodne'ye çekildi. Orada tek başına, hırçın bir hayat sürüyordu. 1812 savaşına katıldığı için dedesine verilen kırk bin dönümlük esas toprağı Saratof bölgesindeydi.

Yaşı gelir gelmez oğlunu subay okuluna gönderdi, kendini bütün bütün çiftlik işlerine verdi. İmparatorluk haralarından satın aldığı soylu aygırları en iyi İngiliz ve ünlü Povalski kısraklarıyla çiftleştirip yeni bir soy yarattı. Büyük at sürüleri vardı. Kendi toprağında ve kirayla tuttuğu topraklarda buğday yetiştiriyordu. Sürüyle ırgat çalışırdı yanında. Sonbaharda ve kışın ava çıkardı. Arada bir salona kapanır, bir hafta durmaksızın içki içerdi. Midesinden rahatsızdı. Hekim katı olan hiçbir şey yutmamasını tembihlemişti. Ne yerse çiğner, suyunu yutar, posasını özel uşağı Venyamin'in tuttuğu gümüş tepsiye tükürürdü.

Venyamin, yarı kaçık, gür siyah saçlı, esmer bir köy delikanlısıydı. Altı yıldır Listnitski'nin yanında çalışıyordu. Generale hizmete başladığında, ilkin, ihtiyarın çiğnenmemiş lokmaları ağzından tükürüşünü görmeye dayanamadı ama sonra alıştı. Birkaç ay sonra, bir gün efendisi hindinin beyaz etini çiğnerken o düşündü: "Yazık şu yemeğe. Ziyan oluyor. O yemiyor, benim karnım zil çalıyor. O işini bitirsin, sıra bende!" Ondan sonra hep öyle yaptı. Gümüş tepsiyi hole çıkarır, efendisinden arta kalan ne varsa mideye indirirdi. Belki de ondan, çok geçmedi şişmanlamaya, bir ikinci çene salmaya başladı.

Çiftliğin öbür sakinleri aşçı Lukerya, kocamış seyis Şaşka ve çoban Tikon'du. Lukerya çopur yüzlü, semeri yerinde bir kadındı. Daha ilk günden Aksinya'yı ocağın yanına yanaştırmadı. "Sen yazın gelen ırgatlara yemek çıkarırsın!" dedi.

Haftada üç gün döşemeleri yıkamak, sayısız kümes hayvanına yem vermek, kümesi temiz tutmaktı Aksinya'nın işi. Herkese, Lukerya'ya bile hoş görünmek için canla başla çalıştı. Gregor vaktinin büyük kısmını ağaç kütüklerinden yapılma geniş ahırda seyis Şaşka'nın yanında geçiriyordu. İhtiyarın saçı sakalı bembeyaz olmuştu ama hâlâ herkes Şaşka diyordu ona. Yirmi seneyi aşkın bir süredir hizmet ettiği general Listnitski, o bile, belki soyadının ne olduğunu unutmuştu. Şaşka gençliğinde araba sürücüsüydü. Yaşlanıp güçten kuvvetten kesilince, gözü de görmez olunca, seyis yaptılar. Kısa boylu, tıknazdı. Yeşile çalar kır saçları

–ellerinin kılları bile kırlaşmıştı– gençliğinde yediği bir sopadan yassılmış bir burnu vardı. Çocuksu çocuksu gülümserdi durmadan, ışıl ışıl, saf gözlerle bakardı dünyaya. Yüzünün herkeste saygı uyandıran, ermişçe ifadesine ters giden tek şey, o basık burnu, bir de yarık alt dudağı.

Askerliğinde bir gün –Şaşka, Boguçarlı bir Rus'tu– sarhoş kafayla votka niyetine kezzap şişesini dikiyor, bir yudum alıyor. Asit alt dudağını yakıyor. Değdiği yerde pembe, parlak bir iz kalıyor.

Votkaya bayılırdı. Kafayı buldu mu, avluda bir dolaşmaya başlardı, gören onu evin efendisi sanırdı. İhtiyar Listnitski'nin yatak odası penceresinin altında durur, tepine tepine haykırırdı, sert, huysuz bir sesle:

"Mikolay Lekseyeviç! Hey, Mikolay Lekseyeviç!"

İhtiyar Listnitski odasındaysa çıkar pencereye, "Sarhoşsun yine ulan, hergele!" diye kükrerdi.

Şaşka pantolonunu çeker, kurnazca göz kırpar, gülümserdi. Kırpışan sol gözünden ağzının sağ köşesindeki pembe yara izine kadar gülüşü kaplardı yüzünü. Çarpık ama, sevimli bir gülüş.

"Mikolay Lekseyeviç, efendi hazretleri, sizi bilirim beeen!" İnce, kirli parmağını sallardı havada, gösteririm sana gibilerden.

Efendisi yatıştırıcı bir bakışla gülümser, tütünden sararmış parmaklarının beşiyle birden sarkık bıyığını burardı.

"Haydi git uyu. Geçer."

"Hayır, Şaşka'yı kandıramazsınız!" Seyis basardı kahkahayı, az daha yanaşırdı parmaklığa. "Mikolay Lekseyeviç, bak sen bana benziyorsun tıpkı. Ben ve sen... Balık suyu nasıl tanırsa biz de öyle tanırız birbirimizi. Biz... biz zenginiz, zengin! Naa böyle!" Kollarını açardı iki yana. Ne kadar zengin, gösterecek. "Bizi herkes tanır. Bütün Don ülkesinde tanırlar bizi. Biz..." Şaşka'nın sesine, birden, perişan, dalkavukça bir ifade bulaşırdı: "Siz ve ben, kumandan hazretleri, bizim her bir şeyimiz iyi de, şu burunlarımızda meymenet yok."

"O da neden?" diye sorardı efendisi. Kahkahadan kırılır, bıyıkları titrerdi.

"Votkadan!" Şaşka haykırırdı. Gözünü kırpar, yarık dudağından çenesine akan salyaları yalardı. "İçki içme, Mikolay Lekseyeviç, içme! Sonra mahvolacağız, sen de, ben de. Varımızı yoğumuzu içkiye yatırıp beş parasız kalacağız."

"Haydi sen git şununla bir şeyler iç bakayım!" Pencereden bir yirmi kapik fırlatırdı ihtiyar Listnitski. Şaşka parayı havada kapar, kasketinin içine saklar, sonra bağırırdı:

"Eh, hadi bana eyvallah, generalim!"

"Atlara su verdin mi sen?" diye efendisi sorardı ona, gülümseyerek. Bilirdi ne olacağını çünkü.

"Vay namussuz kerataa! Domuzun oğluu!" Öfkeden kudururdu Şaşka. "Şaşka unutacak ha atları sulamayı? Ölüm döşeğinde olsam susuz komam ben atlarımı! Bak şu herifin dediğine!"

Haketmediği bu suçlama karşısında kızar, küplere binerdi. Lanetler savura savura sıkar yumruğunu, yürür giderdi.

Ne yapsa bağışlanırdı. İçkisi, efendisiyle öyle içli dışlı oluşu bile. Seyislikte kimse boy ölçüşemezdi onunla. Yaz demez kış demez, ahırda boş bir bölmede uyurdu. Hem seyis, hem baytardı. Baharda hayvanlara şifalı ot toplamaya çıkardı. Bozkırda vadileri dolaşır, kocakarı kökleri bulur yolardı. Ahırın duvarları, boydan boya, kurumuş otlarla kaplıydı: Soluğana karşı civanperçemi, engerek sokmasına karşı yılan gözü, ayaklar için karayaprak. Söğütlerin köklerinde biten küçük beyaz bir çiçek, çürüklere iyi gelirdi. Bunlar gibi daha bir dolu ilaç, melhem vardı.

Şaşka'nın uyuduğu bölme yaz kış örümcek ağı gibi ince, kekremsi bir kokuyla sarılı olurdu. Tahta ranzaya serili sıkıştırılmış ottan şiltenin üstüne bir at çulu, onun da üstüne at teri kokan kaputunu serer uyurdu. Dünyada bütün malı mülkü bu kaput, bir de koyun postu gocuğuydu.

Tikon iri yarı, kalın kafalı bir Kazaktı. Lukerya'yla yaşar, Şaşka'yı gereksiz yere müthiş kıskanırdı. Her ay, bir kere olsun, ihtiyarı yağlı

gömleğinin yakasından kavrayıp evin arkasına çekmese olmaz: "Bana bak, ihtiyar, benim karıya göz koymayasın, ha!"

Şaşka manalı manalı göz kırpardı.

"Valla, hiç belli olmaz..."

"Uzak dur ondan!"

"N'apalım, çiçek bozuğu karılara bayılırım ben. Bir çopur suratlı olsun, yeter. Votka bile istemem ondan sonra. Böyleleri ne kadar çopur olursa biz erkekleri o kadar severler, kaltaklar!"

"Ulan, yaşından utan be! Bi de üstelik atları iyi ediyorsun, bilmediğin sır yok."

"Ben her şeyi iyi ederim," derdi Şaşka, inatçı.

"Uzak dur Lukerya'dan, karışmam! Günahtır."

"Lukerya'yı aldım gitti, dostum. Sen artık helalleş onunla. Aklıma kodum, kaçıracağım. Fıstıklı lokum gibi karı. Yalnız fıstıklarını almışlar işte... Tam bana göre!"

"Yakalamayayım sizi, öldürürüm!" derdi Tikon, içini çekerek. Cebinden birkaç mangır çıkarırdı.

Aylar ayları kovalar dururdu bu minval üzre.

Yagodne'de hayat, küllenmiş ateş misali, uyuşuk, hareketsiz geçiyordu. Çiftlik işlek yollardan uzak bir vadideydi. Güz geldi mi nahiyeyle ve çevredeki tüm köylerle bağlantı kesilirdi. Kışın ormanda inlerinden uğrayan kurt sürüleri çiftliğin yakınına, tepenin ardına kadar gelip ulumalarıyla atları ürkütünce, Tikon efendisinin çiftesini alır çayıra çıkardı. Lukerya fırın kapağı genişliğinde tombul kıçını kalın battaniyesine sarar da yüreği çarpa çarpa beklerdi çiftenin sesini. Küçücük gözleri daha da küçülür, yanaklarının kıvrımlarına karışırdı ve hayalinde Dazlak kafa Tikon, yakışıklı mı yakışıklı, gözünü budaktan esirgemez bir delikanlıya dönüşürdü. Derken hizmetkârlar bölümünün kapısı çarpar, Tikon bir buhar bulutu içinde içeri girerdi. Lukerya yatakta yer açardı ona. Sevgisinden içi içine sığmayarak, mırıl mırıl, buz kesmiş, üşümüş erkeğini ılıcık kollarının arasına alır kucaklardı.

Yazın akşamın geç saatlerine kadar Yagodne'den ırgat sesi eksik olmazdı. Listnitski birkaç çeşit tahıl ekiyordu. Hasat için ırgat tutardı. Arada bir çiftliğe gelen Yevgeni fidanlıkta meyve ağaçlarının arasında, bazen çayırda canı sıkkın dolaşır, ya da bütün sabah gölün kıyısında balık avlardı. Orta boylu, tombul göğüslü bir gençti, Yevgeni. Saçını, Kazak usulü, sağa yatırırdı. Subay gömleği her zaman tıpatıp otururdu üzerine.

Gregor çiftlikte ilk günlerini çok kez küçük beyin yanında geçirdi. Bir gün Venyamin gülümseyerek hizmetkârlar bölümüne geldi. Dolaşık saçlı başını eğip, "Küçük bey seni istiyor," dedi.

Gregor gitti Yevgeni'nin kapısında durdu. Subay ona bir iskemle gösterdi. Gregor ilişti.

"Bizim atları nasıl buluyorsun?" diye sordu Listnitski.

"İyi atlar. Kırat çok iyi."

"İyi talim ettir onu, ama sakın dörtnala kaldırma."

"Şaşka dede söylediydi."

"Peki Dayanıklı'ya ne diyorsun?"

"Doru mu? İyi at o. Yalnız nalı sallanıyor, bir an önce nallanmalı."

Küçük bey keskin kurşuni gözlerini kısıp sordu:

"Mayısta eğitime gideceksin sen, değil mi?"

"Evet."

"Ben atamanla konuşurum, gitmesen de olur."

"Sağ olun, beyim."

Sustular. Yevgeni üniformasının yakasını çözdü, kadın gibi bembeyaz göğsünü kaşıdı.

"Aksinya'nın kocası gelip onu elinden alır diye korkmuyor musun?"

"Boş verdi artık, almaz."

"Nerden biliyorsun?"

"Geçende köye nal çivisi almaya gittiydim. Bir tanıdığa rastgel-

dim. Stepan durmadan içiyormuş. 'İstemiyorum Aksinya'yı artık,' diyormuş. Ondan daha ateşlisini bulacakmış."

"Aksinya güzel kadın, hani!" Listnitski düşünceli düşünceli Gregor'un tepesinden öteye bakıp gülümsedi. Azıcık pisti gülüşü.

"Fena değildir," dedi Gregor, kaşlarını çatarak.

Yevgeni'nin istirahat süresi sona ermek üzereydi. Artık kolunu boynuna bağlamıyor, dilediği gibi de bükebiliyordu.

Son birkaç gün Gregor'un odasından eksik olmadı. Aksinya pis odayı tertemiz badanalamış, pencerelerin pervazlarını sabunlu suyla yıkamış, döşemeyi de tuğla tozuyla bir güzel ovmuştu. Şenlenip yüzü gülen küçücük odaya kadın eli değince bir rahat hava gelmişti. Küçük ocaktan sıcaklık taşıyordu. Subay kısa süvari paltosunu sırtına atar, hizmetçiler bölümüne yollanırdı. Hep de Gregor'un atların başında olduğu zamanı seçerdi. Önce mutfağa giderek bir iki dakika Lukerya'yla şakalaşır, sonra içeri odaya geçerdi. Ocağın yanında tabureye oturur, kamburunu çıkarıp arsız arsız sırıtarak Aksinya'nın yüzüne bakardı. Aksinya sıkılırdı. Elinde şişler titrerdi.

"Evet, Aksinya, nasılsın? Ne var ne yok bakalım?" diye sorardı Yevgeni. Sigarasını üfürürdü, odanın içi masmavi duman olana kadar.

"Çok iyiyim. Sağ olun!" Aksinya gözlerini kaldırırdı. Yevgeni'nin gönlünde yatan isteği apaçık ortaya koyan sessiz bakışı karşısında kulaklarının ucuna kadar kızarırdı. O arsız bakışından hiç de hazzetmiyor, sinirleniyordu. Sorduğu sorulara karmakarışık cevaplar veriyor, gözlerine bakmaktan korkarak odadan kaçmaya fırsat arıyordu.

"Gideyim, ördeklere yem vereyim bari."

"Otur biraz daha. Ördekler beklesin," derdi Yevgeni, gülümseyerek, ve bacak bacak üstüne atardı. Genç kadının geçmişine dair peşpeşe sorular sorarken sesi tıpkı babasınınki gibi gür çıkıyordu. Billûr gibi saydam gözlerinde açık saçık özlemler okunuyordu.

Gregor çıkageldiğinde teğmenin gözlerindeki ateş sönüverir, tutar ona bir sigara uzatırdı. Az sonra da çeker giderdi.

"Ne istiyordu?" Aksinya'nın yüzüne bakmadan sorardı Gregor.

"Ben ne bileyim?" Genç kadın subayın bakışlarını hatırlayıp gülerdi zoraki. "Geldi içeri, böyle oturdu, Grişa." Kamburunu çıkarıp Yevgeni'nin nasıl oturduğunu Gregor'a gösterirdi. "Oturdu da oturdu. Sonunda hafakanlar bastı beni. Nah burama geldi."

"Sen mi çağırdın onu içeri?" Gregor'un gözleri hışımla kısılıverirdi.

"Pek de hevesliydim hani!"

"Dikkat et, bak, günün birinde herifi merdivenden aşağı gönderirim görürsün!"

Aksinya dudaklarında bir gülümsemeyle Gregor'u süzerdi. Şaka mıydı söylediği, değil miydi?

XV

Paskalya perhizinin dördüncü haftasına kalmadan kış çözüldü. Don'un kenarlarında yol yol akıntılar belirdi. Üstten eriyen buz, rengini değiştirdi, sünger gibi şişti kabardı. Bir gece tepelerden bu yana çılgın bir rüzgâr esmeye başladı, hani o ayaza çevirecek dediklerinden. Ama, gerçekte, gelen baharın ta kendisiydi. Ertesi sabah hafif don vardı havada, fakat öğlen olmadan toprak orda burda karını attı, genizlere bir mart kokusu çalındı. Vişne ağaçlarının donmuş kabuklarından, çürüyen samandan saçılan koku...

Miron Gregoriyeviç ağırdan ağıra sürüme hazırlanıyordu. Artık uzamaya başlayan günleri sundurmanın altında tırmıkların ucunu sivriltmekle, araba tekerlerini onarmakla geçiriyordu. Perhizin dördüncü haftası ihtiyar Grişaka hep oruç tutardı. Bir gün kiliseden döndüğünde üşümüş, mosmor olmuştu. Gelinine yakındı:

"Papaz acımdan gebertti beni. İş yok bu herifte, ayini öyle ağırdan alıyordu ki! Sırtında yumurta küfesi taşıyor sanki.

"Orucunu Paskalya'da tutsaydın, daha iyiydi," dedi Lukiniçna. "Havalar da ılınırdı biraz."

"Natalya'ya bir seslen bakayım hele. Bana bir çift kalın çorap daha örsün," diye karşılık verdi ihtiyar.

Natalya, hâlâ, Gregor'un kendisine döneceği umuduyla yaşıyordu. Yüreği onu bekliyor, aklının gerçeğe yakın sesine kulak vermiyordu. Geceleri bezgin bir özlemle yatağında ordan oraya döner durur, haketmediği, beklenmedik utancının ağırlığı altında ezilirdi. Şimdi dertlerine bir yenisi daha eklenmişti. Sonunu korku içinde bekliyor, ormana düşmüş yağmur kuşu gibi çırpınıyordu odasında. Eve döndükten hemen sonra Mitka kız kardeşine bir garip bakmaya başlamıştı. Bir gün de merdiven başında yanına geldi, açıkça sordu.

"Hâlâ özlüyor musun Grişa'yı?"

"Sana ne özlüyor muyum, özlemiyor muyum?"

"Avunmana yardımcı olurdum da."

Natalya kardeşinin gözlerinin içine baktı, orda gördüğünden dehşete düştü. İpil ipil yanıyordu Mitka'nın yeşil, kedi gözleri. Merdiven başının basık ışığında gözbebekleri yağlı yağlı parlıyordu. Natalya kapıyı çarptı, büyükbabasının odasına koştu. Orda durup yüreğinin çarpıntısını dinledi. Ertesi gün Mitka avluda yine yanına geldi. Sığırlara taze otu altüst etmekten geliyordu. Düz saçlarına, papağına yeşil otlar takılmıştı. Natalya domuz yemliğine musallat olan köpekleri kovalıyordu.

"Natalya, boşuna işkence ediyorsun kendine..."

"Şimdi çağırıyorum babamı!" diye haykırdı Natalya, kendini korumak için ellerini kaldırıp.

"Aptallığı bırak."

"Defol git, haydi! Hayvan!.."

"Ne bağırıyorsun be!"

"Çekil git, Mitka! Gider söylerim babama. O ne biçim bakış öyle? Yerin dibine batasıca çocuk, sen de!"

"Yerin dibine batmıyorum işte, görüyorsun!" Mitka yerin dibine batmadığını göstermek için ayaklarını yere vurdu. Az daha sokuldu.

“Dokunma bana Mitri!”

“Dokunmam şimdi ama geceleyin geleceğim! Tanrı hakkı için bak nasıl geliyorum!” dedi Mitka.

Natalya titreye titreye avludan çıktı. O akşam şiltesini sandığın üstüne serdi, kız kardeşini de yanına aldı. Bütün gece yatakta kıvrandı durdu. Tuz çarpılmışcasına yanan gözleri karanlığı delmeye çalışıyordu. Kulakları kirişteydi. ilk kıpırtıda feryadı koparmaya, evi birbirine katmaya hazır. Ama sessizliği tek bozan, yan odada uyuyan Grişaka’nın horultusu, kız kardeşinin arada bir uykusunda çıkardığı iniltiler oldu.

Günlerinin yumağı, bitmez tükenmez bir acı ve keder içinde çözülüp gidiyordu. Yalnız, kadınlar bilir bunun ne olduğunu.

Mitka boşa çıkan evlenme teşebbüsünün acısını daha unutmamıştı. Asık yüzlü, sinirli sinirli dolaşıyordu ortalarda. Her gece dışarı çıkıyor, gün doğmadan döndüğü az oluyordu. Kocası gurbette uçarı kadınlarla ilişki kuruyor, kumar oynamaya Stepan Astakof’un evine gidiyordu. Babası oğlunun halini uzaktan gözlüyor, şimdilik sesini çıkarmıyordu.

Paskalya yortusundan birkaç gün önce, Natalya, Mokof’un dükkânının orda Pantaleymon Prokofiyeviç’le karşılaştı. Pantaleymon kıza seslendi:

“Dursana bir dakika...”

Natalya durdu. Kayınbabasının Gregor’u hatırlatan yüzünü görünce yüreği hop etti.

“Niçin arada bir gelip bizi görmezsin?” diye, biraz çekinerek sordu ihtiyar. Ona karşı kendisi suç işlemiş gibi gözlerini kaçırdı. “Benimki seni bi özledi, bi özledi ki, sorma... Eee, nasılsın, n’apıyorsun bakalım?”

Natalya kendini toparladı, “Sağ olun...” dedi. Bir an süren bir duraklamadan sonra –“Baba” demek geliyordu içinden– ekledi: “Gelecektim Pantaleymon Prokofiyeviç,” dedi, “ama işten başımı alamadım bir türlü.”

"Bizim Grişa, ah!" İhtiyar acı acı başını salladı. "Oyun oynadı bize, namussuz! Ne de iyi anlaştıydık!"

"Eh, n'apalım, baba!" dedi Natalya, cırlak bir sesle. "Kısmet değilmiş demek."

Natalya'nın gözlerinin dolduğunu gören Pantaleymon'un eli ayağına dolandı. Kız dudaklarını büzmüş, gözyaşlarını tutmak için savaşıyordu.

"Tanrıya emanet ol, evladım," dedi Pantaleymon. "Üzme tatlı canını o köpoğlusu için, tırnağın bile olamaz o senin. Belki günün birinde döner gelir. Ben de bi gideyim göreyim diyorum. Göstereceğim ona gününü."

Natalya, başı göğsüne düşmüş, yürüdü gitti. Pantaleymon yerinde sayıyordu, birden koşuya kalkacakmış gibi. Köşeyi dönerken Natalya arkasına baktı, ihtiyarın bastonuna abanarak seke seke alanın öte yanına geçtiğini gördü.

XVI

Bahar yaklaştıkça Stokman'ın atölyesinde toplantılar seyrekleşti. Köylü tarlaya çıkmaya hazırlanıyordu. Stokman'ı görmeye yalnızca ustabaşı İvan Aleksiyeviç'le Valet geliyordu, Davit'i de beraber getiriyorlardı. Büyük Perşembe günü, akşam erkenden, dükkânda toplandılar yine. Stokman kerevete oturmuş, elli kapikten yapılma bir gümüş yüzüğü törpülüyordu. Batan güneşin ışınları pencereden içeri dolmuş, döşemeye pas sarısı, tozlu bir dikdörtgen düşmüştü. Ustabaşı eline aldığı kerpeteni döndürüp duruyordu.

"Geçen gün bir piston için beye gittim," dedi. "Milerova'ya götürmekten başka çare yok. Burda onarılmaz. Nah şu kadar çatlağı var." Küçük parmağında çatlağın boyunu gösterdi.

"Milerova'da fabrika var, değil mi?" diye sordu Stokman. Parayı törpülerken parmaklarının üstüne ince ince gümüş tozu yağdı.

"Çelik dökümhanesi var. Geçen yıl orda birkaç gün çalıştıydım," dedi İvan.

"Çok işçisi var mı bari?"

"Dört yüz kadar."

"Peki, nasıl yaşıyorlar?" Stokman kelimeleri tane tane söyledi.

"Halleri vakitleri yerinde. O senin proleterlerinden değil bunlar, çirkef mi çirkef herifler!"

"O neden öyle, o?" diye Valet sordu. Stokman'ın yanında oturuyordu. Kısacık parmaklarını dizlerinin altında kenetlemişti.

Saçı un tozundan küle dönmüş değirmenci çırağı Davitka atölyenin içinde habire volta atıyor, çizmelerinin altında ezilen talaşlardan çıkan kuru hışırtıya kulak verip gülümsüyordu. Pırıl pırıl güz yapraklarıyla kaplı bir dere yatağında yürürmüş gibiydi. Ayağı yumuşak yapraklara gömülüyordu sanki, daha altta esnek, nemli kesek vardı.

"Durumları çok iyi de ondan. Her birinin kendi evi, karısı var, her bir çeşit rahatı var. Yarısı da yobaz vaftizci. Fabrikanın sahibi kendisi vaizlik ediyor onlara. Araları iyi, senin anlayacağın. Hepsi de öyle kirli ki, tırmıkla kazısan çıkmaz!"

O bilmediği sözü duyunca, "Nasıl insanlar bu vaftizciler, İvan Aleksiyeviç?" diye söze karıştı Davit.

"Vaftizciler mi? Onlar da kendilerince inanıyorlar Tanrı'ya. Bir çeşit mezhep işte. Sofular gibi."

"Her alık kendince kaybeder aklını!" diye Valet taşı gediğine koydu.

"Evet, ne diyordum, Sergey Platoniviç'e gittim," diye İvan Aleksiyeviç anlatmaya devam etti. "Atyopin yanındaydı, dışarda bekle dedi bana. Orada otururken, içerde ne konuştuklarını kapıdan işittim. Mokof yakında Alamanlarla savaş çıkacak diyordu. Kitapta okumuş. Ama Atyopin, Alamanya'yla Rusya arasında savaş olamaz diyordu." İvan, Aleksiyeviç Atyopin'i öyle güzel taklit ediyordu ki, Davit birden neşelendi, gülecek oldu. Valet'in alaylı alaylı kendisine baktığını görünce sustu.

" 'Alamanya'yla Rusya arasında savaş sıkmaz,' diyordu. 'Sünkü,'

diyordu, 'Alamanya,' diyordu, 'bizim buğdayımıza muhtas.' Derken bir üçüncü ses kulağıma çalındı. Sonradan öğrendim, o subay var ya hani, ihtiyar Listnitski'nin oğluymuş. 'Alamanya'yla Fransa arasında savaş çıkacak,' dedi o. 'Üzüm bağları yüzünden. Ama bunun bizimle bir ilgisi yok,' dedi. Sen ne dersin Osip Davidoviç?"

Stokman elindeki yüzüğe bakarak cevap verdi:

"Ben bir kehanette bulunamam."

Valet atıldı: "Onlar savaşa tutuşursa biz de çaresiz karışırız. İstesek de istemesek de kulağımızdan tutup sürüklerler bizi de."

"Bakın çocuklar, dinleyin," dedi Stokman. Kerpeteni ustabaşının elinden usulca aldı. Meseleyi adamakıllı açıklamak istediği belli, ağırbaşlı ağırbaşlı konuşuyordu. Valet kerevete rahatça yerleşti. Davitka dudaklarını büzüp sağlam dişlerini ortaya serdi. Her zamanki gibi kendine güvenle, açık seçik konuşan Stokman kısa, kesin kelimeler ve cümlelerle kapitalist ülkelerin pazarlar ve sömürgeler için nasıl birbirleriyle kapıştıklarını anlattı. O sözünü bitirince İvan Aleksiyeviç kızgın bir sesle sordu:

"İyi ama biz n'oluyoruz? Bize ne?"

Stokman güldü: "Başkaları içip içip sarhoş olacak, senin başın ağrıyacak!"

"Çocuk gibi konuşma," dedi Valet de, zehir gibi bir bakışla. "Ne demişler? Atlar tepişirken arada eşekler ezilir."

İvan Aleksiyeviç kafasının içinden çok derin bir düşünce geçiriyormuş gibi alnını kırıştırdı. "Hım, hımm..."

"Listnitski boyuna Mokoflarda ne arıyor, kuzum? Kızın peşine mi düştü yoksa?" diye Davitka sordu o sırada.

"Korşunof piçi ondan çabuk tuttu elini," dedi Valet, hınzırca.

"İvan Aleksiyeviç, duymadın mı? Ne dolaşıp duruyor o subay orada öyle?" diye Davit sorusunu tekrarladı.

İvan Aleksiyeviç dizinin altına kırbaç yemiş gibi birden toparlandı.

"Ne? Ne diyorsun?"

"Uyuyor musun, dostum? Listnitski'den söz ediyoruz."

"İstasyona gidiyormuş... Ha, bir haberim daha var. Ordan geçiyordum. Kapıda kimi gördüm dersiniz? Grişa Melekof'u. Elinde kamçı, orda duruyordu. 'N'apıyorsun sen burda, Gregor?' diye sordum. 'Teğmen Listnitski'yi Milerovo'ya götürüyorum,' dedi."

"Onlarda arabacılık yapıyor," diye açıkladı Davit.

"Efendilerinin artığını temizliyor!"

"Amma da azgın köpeksin be Valet! Herkese hırlamasan olmaz sanki!"

Bir süre sustular. İvan Aleksiyeviç gitmek için ayağa kalktı.

"Kiliseye gecikmemek için mi bu acele?" diye Valet bir kılçık daha attı.

"Ben her gün giderim kiliseye."

Stokman konuklarını kapıya kadar geçirdikten sonra atölyeyi kapadı, kulübeye girdi.

Paskalya'ya rastlayan pazardan bir gün önce, gece, göğü kara kara, kalın bulutlar kapladı, yağmur bastırdı. Tatarsk köyünü serin bir karanlık sardı. Hava kararırken ırmağın buzları sürekli, uzun bir uğultuyla çatlamaya başladı. Kırılıp parçalanan ağır buz kütlesi altından fırlayan ilk külçe suda göründü, derken dört verst boyunca buzlar birden çözülüp akıntıya kapıldılar. Buz külçeleri birbirlerine sürtünerek kıyıya çarpıyor, bu arada kilisenin çanı halkı duaya çağırıyordu. Don'un sola çark ettiği dönemeçte buzlar üst üste yığıldı. Çarpışan, sürtüşen buz külçelerinden çıkan sürekli uğultu, gıcırtı taa köyden duyuluyordu. Yer yer sulu karın örttüğü kilise alanında o gece bir sürü köy delikanlısı toplanmıştı. Kilisenin açık kapısından ayin mırıltıları duyuluyor, kafesli pencerelerde şenlikli ışıklar parıldıyordu. Dışarda delikanlılar karanlıkta kızları gıdıklayıp kaçamak öpücükler alıyorlar, birbirlerinin kulağına açık saçık hikâyeler anlatıyorlardı.

Kilise bekçisinin kulübesine uzaktan yakından, yöre köylerinden gelmiş Kazaklar dolmuştu. Yorgundu hepsi. Odanın ağır

havasından gevşemiş, sıralara, pencerelerin altında kerevetlere serilmiş uyuyorlardı. Kimi de merdivenin kırık basamaklarına oturmuş sigara içiyor, havadan, kış ürününden söz ediyordu.

"Siz ne zaman çıkacaksınız ki tarlaya?"

"Paskalyadan sonra. İlk haftaya kadar."

"İyi edersiniz. Sizin oraların toprağı kumludur."

"Bir kısmı öyle. Derenin bu yanında toprak hep tuz, batak."

"Şimdi bol su içer toprak."

"Geçen yıl biz sürerken kıkırdak gibiydi, katı. Yapış yapıştı üstelik."

Bekçi kulübesinin önünde ince bir ses, "Dunyaşka, nereye girdin?" diye sordu.

Kilise avlusunun kapısından kalın, kaba bir ses duyuldu: "Ulan öpüşecek başka yer bulamadınız mı? Defolun burdan, haydi, piç kuruları! Şunlara da bak!"

"Senin yavuklun yok mu? Gel öyleyse bizim avludaki kancığı öp!" diye karanlığın içinden genç bir ses karşılık verdi.

"Kancık mı dedin? Şimdi görürsün sen kancığı!"

Vıcık vıcık çamurda koşuşan ayak sesleri, etek hışırtıları.

Damdan düşen damlalardan cam şangırtısını andırır sesler çıkıyordu. O tembel, çamur gibi yapışkan ses yeniden duyuldu: "Geçende Prokor'dan bir pulluk almak istedim. On iki ruble vereyim dedim, razı gelmedi. Ucuza bir şey alınamıyor ki heriften..."

Bir fışırtı, bir hışırtı, bir çatırtıdır geliyordu Don'dan, sanki giyimli kuşamlı, güzelim kavak boylu bir kadın gepgeniş eteklerini sürüyerek geçermiş gibi ordan.

Gece yarısı eyersiz bir atın sırtında Mitka Korşunof yapışkan karanlığı yarıp paldır küldür kiliseye geldi. Dizginleri atın boynuna doladı, böğrüne bir şaplak indirdi. Hayvanın uzaklaşan ayak seslerini dinledi bir süre, kemerini düzeltti, kiliseye girdi. Kapının ağzında takkesini çıkardı, ensesi tertemiz kazılı başını saygıyla öne eğerek kadınları ite kaka mihraba yürüdü. Kazaklar solda

kara bir yığın, sağda kadınlar rengârenk bir kümeydiler. Mitka en ön sırada oturan babasının yanına gitti. O sırada haç çıkarmak için kolunu kaldıran babasının dirseğinden tutup, kıllı kulağına eğildi:

"Baba, bir dakika dışarı gelsene."

Birbirine karışmış yoğun kokular arasından geçerken Mitka'nın burun delikleri açılıp kapanıyordu. Yanan balmumu kokusu, terli kadın bedenlerinin kokusu, yalnız Noel zamanı, bir de Paskalya yortusunda gün yüzü gören sandıklanmış elbiselerin mezarsı kokusu, ıslak kösele, naftalin kokuları, oruçtan aç kalmış karınların yellenme kokusu, hepsi bir olmuş, oğlanı serseme çevirmişti.

Kapıda babasının kulağına eğilip fısıldadı:

"Natalya ölüyor!"

XVII

Yortudan önceki pazar günü Gregor, Yevgeni'yi istasyona bırakıp döndü. Havada beliren ılınma, karları eritmişti. Bir iki gün içinde yer yer yol ortaya çıktı.

İstasyon dönüşü yolun yirmi beş verst kadar beri yanında bir Ukrayna köyü vardı. Gregor orada ırmağı geçerken az daha atları elden gidiyordu. Akşam erkenden vardı köye. Bir gece önce ırmağın buzları kopup gitmiş, sular kabarmış, köpürmüş, çamurlanmıştı. Köyün sokaklarını sel bastı basacak. Hayvanlara yem vermek için durduğu han, köyün dışında, ırmağın karşı yakasındaydı. Gece sular daha da yükselebilirdi. Gregor bir an önce karşıya geçmeye karar verdi.

Bir gün önce istasyona giderken buzların üstünden geçtiği noktaya kadar sürdü kızağı. Baktı, ırmak yatağını aşmış, bir çit parçası, bir de yarım tekerlek suların ortasında sallanıp duruyor. Kıyıda, kardan arınmış kumların üstünde, kızak ayaklarından kalma taze izler görünüyordu. Grego, tere batmış bacaklarından parça parça köpükler akan atları durdurdu, izler az sola dönüyor, sonra suyun içine dalıp gözden kayboluyordu. Bu yakadan öte

yakaya uzaklığı gözleriyle ölçtü: Elli adım ya var ya yoktu. Atların yanına gidip koşumların sağlam olup olmadığına baktı. Tam o sırada en berideki kulübeden yaşlı bir Ukraynalı çıktı, yanına geldi.

"Burası iyi geçit veriyor mu?" diye dizginleri sallayarak selin kaynayan çamurlu sularını göstererek sordu Gregor.

"Bu sabah geçenler oldu."

"Derin mi?"

"Yoo. Su kızağın içine girebilir ama."

Gregor dizginleri kastı. Kamçısını hazır tutup kısa, sert bir buyrukla hayvanları dehledi. Atlar isteksiz isteksiz ilerlediler. Hırsla soluyup suyu kokladılar. Gregor kamçıyı şaklatarak kızağın içinde ayağa kalktı.

Soldaki doru at başını sarsıp birden koşumlara asıldı. Gregor ayaklarının ucundan aşağı baktı: Su kızağın önünü aşmış akıyordu. Atlar önce dizlerine kadar suya girdiler, sonra bir anda akıntı göğüslerine çıktı. Gregor hayvanları geri çevirmeyi denedi ama, boşuna. Yüzmeye başlamışlardı bile. Akıntı kızağın arkasını yan çevirdi, hayvanların başları akıntı yönüne döndü. Sırtlarından dalga dalga sular aşıyor, habire sarsılan kızak, hayvanları beri çekiyordu.

"Hey! Hey! Sağa, sağa!" diye haykırdı kıyıda koşarken papağını sallayan Ukraynalı.

Korkunç bir öfkeye kapılan Gregor bağıra çağıra hayvanları dehlerken, kızağın arkasında sular köpürüp girdaplanıyordu. Kızağın ayakları gece yıkılan köprüden kalma bir kazığa çarptı, kızak devriliverdi. Gregor bir soluk alıp balıklama suya daldı, ama dizginleri elinden bırakmadı. Sularda çalkalanan kızak Gregor'u sürüklüyor, akıntı bacaklarıyla gocuğunun eteklerini çekiştirip duruyordu. Bir ara kızağın ayaklarından birini kavradı, dizginleri bıraktı, elleriyle tutuna tutuna ilerleyip kızağın falakasına ulaşmaya çalıştı. Falakanın demir kaplamalı ucunu tam tutacaktı doru beygir akıntıya karşı çabalarken dizine bir tekme indirdi.

Soluğu boğazında kaldı Gregor'un. Can havliyle ellerini ileri atarak koşumları yakaladı. Akıntı onu sürükledikçe, koşumları tutan parmaklarına iki kat yük biniyordu. Vücuduna soğuktan yakıcı iğneler batıp çıkıyordu. Bir gayret beygirin kafasına ulaştı. Hayvan kan çanağına dönmüş gözlerini çılgınca, ölümüne ürkmüş bir bakışla onun büyüyen gözbebeklerine dikmişti.

Gregor kaygan dizginleri yakalamaya çalışıyor, yakalayamıyordu. Sonunda, ne yaptı etti, kavradı dizginleri. Tam o sırada bacakları yere sürtündü. Kendini suyun kenarına çekti, ileri doğru sendeledi. Hayvanlardan biri göğsüyle geriden üzerine abanınca ayakları yerden kesildi, sığda köpüklü suların içine yuvarlandı.

Beygirler Gregor'un üstünden aşıp geçtiler. Kızak sudan sıyrıldı, birkaç adım ötede durdu. Hayvanların canı çıkmıştı. Tir tir titriyorlar, burunlarından buhar tütüyordu. Gregor bir ağrı, sancı duymadan ayağa fırladı. Soğuk, kızgın hamurun içine düşmüş gibi bütün vücudunu sarmıştı. Atlardan çok o titriyordu, bacaklarında derman kalmamıştı. Yavaş yavaş kendine geldi. Kızağı doğrulttu, atları ısındırmak için dörtnala kaldırdı. Düşman üzerine saldırırcasına sürdü kızağı köyün sokaklarında. Önüne çıkan ilk açık kapıdan hızını kesmeden içeri daldı.

Allah'tan, konuksever bir Ukraynalıya çattı. Adam, oğlunu hayvanlara bakmaya gönderdi, kendisi Gregor'un soyunmasına yardım ederken, karısına ocağı yakmasını buyurdu. Urbaları kuruyana kadar Gregor, ev sahibinin pantolonu ayağında, ocağın yanında uzandı. Sonra bir kâse lahana çorbasını mideye indirdi, uykuya daldı.

Yeniden yola koyulduğunda gün ağarmamıştı. Önünde yüz otuz beş verst yol vardı. Kaybedecek dakikası, hiç yok. Tüm bozkırı yine bahar kargaşası basmıştı. Eriyen karlar bütün dereleri, çayları azgın sele çevirmişti.

Çıplak toprak yol hayvanları yordu bitirdi. Sabah ayazında güzergâhının dört kilometre kadar dışında bir köye vardı. Kavşakta durdu. Hayvanlar kan ter içindeydi. Arkada, yolun

üstünde, kızaktan parıltılı izler kalmıştı. Kızağı bıraktı, hayvanlardan birinin çıplak sırtına atladı, ötekini dizginlerinden tutup yedeğe aldı. Pazar sabahı Yagodne'ye vardı.

İhtiyar Listnitski, Gregor'un yolculuk hikâyesini dikkatle dinledikten sonra atlara bakmaya gitti. Şaşka hayvanları avluda bir aşağı bir yukarı gezdirirken, kızgın gözlerle, böğürlerini inceliyordu.

Bey yaklaştı. "Nasıl hayvanlar? Fazla yorulmamışlar ya?" diye sordu.

"Hayır. Dorunun boynunda bir yara var, hamuttan. Bir şey değil," dedi Şaşka, hayvanları durdurmadan.

"Sen git dinlen biraz" diye Listnitski, Gregor'a işaret etti. Gregor odasına gitti. Ama anca bir gece dinlenebildi. Ertesi sabah, daha yorgunluğunu atamadan, Venyamin geldi kapıya dayandı. Yeni bir atlas gömlek vardı üzerinde. Yine öyle vıcık vıcık gülüyordu.

"Gregor, bey seni istiyor. Hemen gel!"

General, ayağında terlikleri, salonda volta atıyordu. Dalgındı. Gregor iki kere öksürdü. İhtiyar başını kaldırdı.

"Ne istiyorsun?"

"Beni çağırtmışsınız."

"Ha, evet. Git aygırla benim atı eyerle. Lukerya'ya söyle köpekleri beslemesin. Ava gidecekler."

Gregor döndü. Bey ardından bağırınca durdu.

"Duydun mu? Sen de geleceksin."

Aksinya Gregor'un gocuğunun cebine bir çörek koyarken dişlerinin arasından tısladı: "Kimseye rahat yemek yedirmez bu herif! Şeytanın dölü! Bari boynuna bir atkı bağla, Grişa."

Gregor eyerli atları çitin yanına götürdü, bir ıslık çalıp köpekleri yanına çağırdı. O sırada Listnitski evden çıktı. Sırtında meşin kemeri gümüş kakmalı mavi ceket vardı. Belinin arkasında üstü mantar kaplı, nikelajlı matarası sallanıyordu. Kolundan sarkan kırbacı, tıpkı bir yılan gibi, yerde sürünüyordu.

Gregor dizginleri tuttu, yaşlı adam kadidi çıkmış gövdesini kolayca kaldırıp şıppadak eyere oturunca hayretler içinde kaldı. Dizginleri eldivenli ellerinde hızla toplarken, "Ardımdan gel, uzak durma!" diye buyurdu general, kısaca.

Gregor aygırı sürüyordu. Art ayakları nallanmamıştı. Buz kırıklarına bastıkça kayıyor, kıçüstü çöküyordu. İhtiyar az öne eğik, ama sağlam oturuyordu eyerde.

Atlar hızlı yol alıyorlardı. Aygır dizgini zorluyor, kısa boynunu büküyor, yandan yandan sürücüsüne bakıp dizini ısırmaya çalışıyordu. Tepenin üstüne varınca Listnitski atını hızlı tırısa kaldırdı. Av köpekleri Gregor'un peşinden ayrılmadılar. Yaşlı, siyah bir kancık, burnunu aygırın kuyruğuna sokmuş gidiyordu. Aygır, köpeğe bir çifte atmaya kalktı. Kancık yavaşladı, geride kaldı. Gregor'a bir baktı şöyle, yakınırcasına, yaşlı bir kadın gibi.

Olşanski deresine yarım saatte vardılar. Listnitski atını derenin yamacında çalıların arasından sürdü. Gregor ıslak toprakta çukurları kollayarak yarın aşağılarına indi. Arada bir başını kaldırınca dağınık, çıplak bir akçaağaç korusunun çelik mavisi pusu içinden, üzengilere basıp, yarı ayakta duran Listnitski'yi görüyordu. Hafif öne eğik duruyordu ihtiyar. Belini Kazak kemerinin sıktığı mavi ceketi sırtında kat kat olmuştu. Arkasında, yarın üstünde, köpekler küme olmuş koşuyorlardı. Gregor sarp dere yatağını geçerken eyerde kendini arkaya verdi. "Bir sigara tüttürsem hiç fena olmaz," diye düşündü. Eldivenini çıkardı, elini cebine sokup sigara kâğıdı aradı.

"Koş peşinden!" Yarın öte yanından piştov patlar gibi bir ses duyuldu.

Gregor başını kaldırdı, Listnitski'yi, kamçısı havada, atını doludizgin sürerken gördü.

"Kaçırma!"

Derenin sazlık yatağında kirli kahverengi, tüy döken bir kurt, gövdesi yere yapışık gibi, hızla koşuyordu. Bir derenin üstünden sıçradı, durdu, geriye bir göz attı, köpekleri gördü. At nalı şeklinde yayılmışlar, derenin ucundaki koruya dalmasını önlemek için üzerine varıyorlardı.

Kurt hoplaya zıplaya koşarak koruya yöneldi, yaşlı kancık doğruca kurdun üzerine saldırdı. Peşinde bir başka köpek vardı. Sürünün en azgın, en yaman köpeği. Bir an durakladı kurt. Gregor yarı tırmanıp çıktı. Hayvan gözden kaybolmuştu. Sonradan bir tepeden baktığında kurt taa ötede, bozkırda, bir başka dereye doğru koşuyordu. Gregor derenin öte yanında, çalıların altında köpekleri gördü. Az ötede general kırbacının sapıyla atını dürtüklüyordu. Kurt dereye vardığında köpekler ona yetişmişlerdi. İçlerinden biri, Atmacaydı adı, kurdun kasıklarına yapışmış kirli bir paçavraydı sanki.

"Kaçırma!" Rüzgâr Gregor'un kulağına geri üfürdü haykırışı.

Atını dörtnala kaldırdı. Boşuna, ilerde ne olup bittiğini görmeye çalışıyordu. Gözleri sulanmış, kulakları rüzgârın ıslığından bir şey işitmez olmuştu. Ansızın avın heyecanına kapıldı. Atının boynu üzerine eğildi, rüzgâr gibi uçtu. Dereye vardığında görünürde ne kurt vardı, ne köpekler. Bir iki dakika geçti geçmedi, Listnitski yanında belirdi. Dizginleri kasıp bağırdı:

"Ne yana gittiler?"

"Derenin içine galiba."

"Soldan git sen! Haydi, koş!"

İhtiyar, topuklarını atın böğürlerine daldırdı, sağa doğru doludizgin koşturdu. Gregor bir vadiye daldı. Kırbaç, haykırış, atını bir buçuk verst kadar sürdü. Atın ayaklarından sıçrayan yapışkan ıslak çamur yüzüne çarpıyordu. Upuzun dereboyu ilerde sağa kıvrılıyor, sonra üç kola ayrılıyordu. Gregor orta çatalı geçer geçmez, bozkırda kurdu kovalayan koyu köpekler zincirini gördü. Hayvan derenin ortasındaki sık meşe ve akçaağaç kümeleri arasına sokulmamıştı. Ötede kuru çalılar, otlarla kaplı bir kovuğa doğru koşuyordu şimdi.

Gregor üzengilere basıp ayağa kalktı. Rüzgârın çarpıp acıttığı gözlerinin yaşını yenine sildi, baktı. Bir ara gözü sola kaydı. Kendi köyüne pek yakın düşmüşlerdi. Ötede güzün Natalya'yla sürdükleri yamuk tarla. Aygırı mahsus ordan geçirdi. Hayvan

çamur topaklarına çarpıp kaydı, tökezledi. O birkaç dakika içinde Gregor'un kanını kaynatan av tutkusu ansızın söndü. Ter içinde kalan atı adeta sürüyordu şimdi. Bir yandan da Listnitski oralarda mı diye bakınıyordu.

Az ötede boş çardaklar. Daha ötede üç çift öküz bir pulluğu çekiyordu. Toprak taptaze, kadife gibiydi.

"Bizim köyden olacak. Kimin tarlası acaba? Anikuşka mı yoksa?" Pulluğun ardında giden adamı tanımak için gözlerini kıstı.

O sırada pulluğun başından ayrılan iki Kazak, yakındaki dereye koşan kurdun yolunu kestiler. Birinin başında kırmızı şeritli kasket vardı, elinde bir demir çubuk sallıyordu. Kurt birden derin bir karığın içine çömeldi kaldı. En önde koşan köpek geldi üzerinden aştı, ön ayakları gövdesinin altında, yere kapaklandı. Arkasından gelen yaşlı kancık hızını alamadan kıçıyla, art ayaklarıyla sürülü ıslak toprağı çiziktire çiziktire dosdoğru gitti, kurda tosladı. Hayvan can havliyle başını bir salladı, kancığı silkeledi attı. Köpekler hemen üzerine çullandılar. Birkaç metre alt alta üst üste sürüklendiler. Gregor efendisinden yarım dakika önce atından atladı, diz çöküp elini bıçağına attı.

"Tamam! Boğazından!" Elinde demir çubuk taşıyan Kazak, Gregor'un çok iyi tanıdığı bir sesle haykırdı. Sonra derin derin soluyarak koştu geldi, Gregor'un yanında yere çömeldi. Kurdun karnına yapışan bir köpeği çekti aldı, kurdun ön ayaklarını bir elinin içinde kıskıvrak kavradı. Gregor hayvanın yoluk tüyleri altında boynunu yoklayıp gırtlağını aradı. Bıçağını sürdü.

Listnitski eyerden atlarken, "Köpekler, köpekler! Sürün şunları!" diye bağırıyordu.

Gregor köpekleri güç bela kurdun başından uzaklaştırdıktan sonra efendisinin olduğu yere baktı. Birkaç adım ötede Stepan Astakof, yüzü bir tuhaf, demir çubuğu elinde döndürüp duruyordu.

"Nerdensin sen, aslanım?" diye, Stepan'a dönüp sordu. Listnitski "Hangi köydensin?"

"Tatarsk köyünden," diye cevap verdi Stepan, bir anlık bir duraklamadan sonra. Gregor'a doğru bir adım attı.

"Adın ne?" diye sordu Listnitski.

"Astakof."

"Eve ne vakit gideceksin?"

"Bu akşam."

Listnitski ayağıyla kurdu gösterdi. Can çekişen hayvanın çeneleri hafif hafif kımıldıyordu. Art ayağını dizinden kırıp havaya dikmişti. "Kurdun leşini getir bize," dedi Listnitski, "masrafı neyse öderim." Morarmış yüzünün terini boyun atkısına sildi, döndü, matarasına el attı.

Gregor aygırın başına gitti. Tam ayağını üzengiye koyacakken arkasına baktı. Stepan, elinde olmadan tir tir titreyerek, boynu seğirerek ona doğru geliyordu. Koskocaman ağır ellerini göğsünün üstüne bastırmıştı.

XVIII

Paskalyanın cuması köyün kadınları, Korşunofların komşusu Pelageya Maydanikof'un evinde toplandılar. Pelagaya'nın kocası, Gavrila, Lodz'dan haber göndermiş, Paskalya için izin alıp gelmeye çalışıyormuş. Daha Paskalya'dan önceki pazartesi günü gelmeden, Pelageya duvarları badana etmiş, kulübeyi derleyip toplamıştı. Perşembeden itibaren kocasını beklemeye koyuldu. İkide bir bahçe kapısına koşuyor, çitin orda elini gözlerine siper edip yolu gözlüyordu. Saçları düz, yüzü lâgardı. Gebeliğin belirtileri yüzünde okunur olmuştu. Önceki yıl alaydan köye gelirken karısına bir Lehistan basması getirmişti Gavrila. Karısıyla dört gece geçirmiş, beşinci gün kafayı bulup dut gibi sarhoş olmuş, Lehçe ve Almanca küfürler etmiş, gözleri dolu dolu, oturmuş Lehistan üzerine 1831'den kalma bir Kazak türküsü tutturmuştu. Arkadaşları, kardeşleri de yanındaydılar. Yemekten önce türküler söylendi, bol votka içildi.

Duyardık Lehistan'ı, çok zenginmiş, her şeyi bolmuş,
Şimdi biliyoruz ya, orada da yaşamak zormuş.
Lehistan'da bir yerde bir yol meyhanesi,

Bir Lehistan meyhanesi, kral da sahibisi
Üç yiğit girmiş bir gün içeri,
Biri Prusyalı, biri Leh, biri genç Kazak eri.
Prusyalı içmiş votkayı, bakır mangır ödemiş,
Lehistanlı içmiş votkayı, Duka altını vermiş,
Kazaksa çekmiş votkayı, avcunu göstermiş.
Mahmuzlarını şıkırdatmış, bir kahkaha atmış.
Mahmuzları meyhaneci kızın yüreğini hoplatmış.
Gel kızım, gel ardımdan, gel kaçalım seninle,
Bak işte orda durgun Don'un suları,
Bizim ora, Don ülkesi, sanma ki hep böyledir.
Dokumak yok, ekin yok, hayat rahattır orda.
Karnımız tok, sırtımızda şık urba.

Yemekten sonra Gavrila ailesiyle helalleşti, yola düzüldü. Ve o günden sonra Pelageya gözünü etekliğinin ucundan ayırmaz oldu.

Bir gün Natalya Korşunof'a nasıl gebe kaldığını anlattı. "Gavrila gelmeden bir iki gün önceydi, düşümde," dedi, "çayırdan geçiyordum, önümde bizim yaşlı ineği gördüm. Geçen yaz sattıydık. Yürüyüp gidiyordu. Memelerinden süt damlıyordu. 'Hay Allah!' dedim kendi kendime. 'Nasıl oldu da iyi sağmadım ineği öyle?' Ertesi gün kocakarı Drozdika biraz maya almaya geldi. Düşümü anlattım. 'Bir mumdan bir parça kopar, elinde yuvarla top yap, git bir tezeğe göm,' dedi. İyiye yormadı düşümü. Bela varmış başımda. Bir koşu gittim, hiçbir yerde mum bulamadım. Bir tane vardı ya, örümcek tutmak için çocuklar mı almış, hamam böcekleri mi yemiş ne, yok ortada. Derken Gavrila geldi. Onunla beraber de, işte, bela geldi! Öncesi tam üç yıl dert gelmediydi başıma. Bir de şu halime bak şimdi!" Parmaklarını karnına bastırdı.

Pelageya kocasını beklerken huzursuz ve sabırsızdı. Yalnız başına oturmaktan sıkıldığından cuma gecesi komşu kadınları evine çağırdı. Natalya gelirken örgüsünü de getirdi. Çorap örüyordu. Bahar gelince büyükbaba Grişaka kıştan da çok üşürdü. Natalya o gece, bir garip, pek şendi. Öbür kadınların şakalarına gerektiğinden fazla güldü. Kocasına duyduğu özlemi saklamaya

çabalıyordu. Pelageya ocağın yanında kerevete oturmuş, menekşe rengi damarları gözüken çıplak bacaklarını aşağı sarkıtmış, eli maşalı Frosya'yla dalga geçiyordu.

"Kocanı nasıl dövdün o gün, anlatsana Frosya?"

"Bilmiyor musun? Sırtına, kafasına, neresine olursa patlattım yumruğu."

"Onu demedim, canım. Niçin dövdün diyorum?"

"Öyle icap etti," diye Frosya, isteksiz, cevap verdi.

"Sen seninkini bir başka karıyla yakalasan susar oturur musun?" diye uzun boylu, zayıf yüzlü bir kadın, kelimelerin üstüne basa basa sordu.

"Hadi anlat bize, Frosinya!"

"Ne var ki anlatacak?"

"Canım korkma işte, hepimiz dostuz şurda!"

Frosya avucuna bir ayçiçeği kabuğu tükürdü, gülümsedi.

"Valla bir şeyler çevirdiğinin epeydir farkındaydım. Derken bana haber geldi. Haspanın biriyle değirmendeymişler. Don'un öte yanından biri. Gittim, bi de ne göreyim..."

"Natalya, kocandan n'aber?" diye zayıf yüzlü kadın, Frosya'nın sözünü kesip Natalya'ya döndü.

"Yagodne'de." Natalya bir fısıltıyla cevap verdi.

"Onunla yaşayacak mısın, yaşamayacak mısın bundan böyle?"

"O ister belki ama herif niyetsiz," diye ev sahibi söze karıştı. Natalya'nın yüzünü birden ateş bastı. Başını ördüğü çorabın üstüne eğdi, kaşlarının altından kaçamak bakışlarla süzdü kadınları. Yüzünün kızardığını onlardan saklayamayacağını anladı anlamasına ya, yine de, herkesin dikkatini çeken beceriksiz bir hareket yaptı. Mahsustan yün yumağı dizinden iteledi yere düşürdü, sonra eğildi, aramaya koyuldu.

Kadınlardan biri, "Boş ver gitsin herifi," diye akıl verdi, ona acıdığını saklamadan. "Bela kesilecekti başına zaten."

Natalya'nın yapmacık heyecanı rüzgârda kıvılcım gibi çabuk söndü. Kadınlar en son rezaletten açtılar konuyu, şundan bundan söz ettiler, dedikoduya daldılar. Natalya hiç konuşmadı, örgüsünü ördü. Herkes gidene kadar zorladı kendini, kalkmadı. Eve giderken, kafasında beliren bir karara biçim vermeye uğraşıyordu. Ne yapacağını bilememekten duyduğu utanç (Gregor'un onu sahiden bırakıp gittiğine inanamıyordu bir türlü. Onu bağışlamaya, geri almaya her zaman hazırdı) ona bir adım daha attırdı. Gizlice mektup gönderecekti Gregor'a. Bütün bütün mü gitmişti, pişman mıydı yaptığına, öğrenecekti. Eve vardığında Grişaka'yı odasında İncil okurken buldu. Babası mutfakta balık ağlarını onarıyor, bir yandan da son bir cinayete dair Mikey'in anlattıklarını dinliyordu. Anası çocukları yatırmış, ocağın yanında kıvrılmış, kara tabanları kapıya baka baka uyuya kalmıştı. Natalya ceketini çıkardı. Odadan odaya dolaşmaya başladı. Oturma odasının köşesinde duran tohumluk kendir kutusunun üstünde cik cik fareler ötüyordu.

Bir ara büyükbabasının odasında durdu. Dalgın gözlerle ikonların altında yığılı duran dua kitaplarına baktı.

"Dede, kâğıdın var mı?"

"Ne kağıdı?" Grişaka gözlüğünün üstünden bakıp alnını kırıştırdı.

"Bir şey yazacaktım."

İhtiyar, dua kitaplarından birinin sayfalarını karıştırdı, karıştırdı, öd ağacı kokan bumburuşuk bir kâğıt parçası çıkardı.

"Kalem de var mı?"

"Onu da babandan iste. Haydi bakayım şimdi, git de rahat bırak beni."

Natalya babasından kullanıla kullanıla kısacık kalmış bir kurşun kalem aldı, masaya oturdu. Ne zamandır kafasında evirip çevirdiği düşünceyi güç bela dile getirmeye çalışırken, eski bir sızı yeni baştan yüreğini kemirmeye başlıyordu.

Gregor Pantaleyeviç,

Söyle bana, ben nasıl yaşayayım? Hayatım gitti mi elden, gitmedi mi? Evi kodun gittin, bana bir tek söz etmedin. Sana bir kötülüğüm dokunmadı. Bekledim ki bağlarımı çözesin, bütün bütüne gittim diyesin. Gittin, lâkin mezar gibi hiç ses vermiyorsun.

Kızdın da öyle gittin dedim, geri gelirsin diye bekledim. Ama aranıza girmek istemem. İki kişi yıkılacağına bir kişi yıkılsın, daha iyi! Acı da halime bir şeyler yaz. Bileyim ben de ne düşüneceğimi. Bu halimle kaldım ortalarda.

Kızma bana, Grişa, Tanrı aşkına!

Natalya

Ertesi sabah Het Baba'yı votka vaadiyle kandırıp mektubu eline tutuşturdu,Yagodne'ye yolladı.

İçkinin hayaliyle heyecanlı, atlardan birine atladığı gibi Miron Gregoriyeviç'e haber vermeden yola düzüldü Het Baba.

Kazak binicileri arasına düşen yabancılar, atlarının üstünde ister istemez bir acemi dururlar. Het Baba da öyle. Tırıs giderken, sıska dirsekleri bir inip bir kalkıyordu. Sokakta oynayan Kazak piçleri ardından bastılar kalayı:

"Götü boklu Ukraynalı!"

"Dikkat et, düşmeyesin!"

"Çite çıkmış köpeğe benziyor, şuna bak!"

Öğleden sonra döndü. Cebinde mavi bir kesekâğıdı parçası vardı. Natalya'ya göz kırptı. "Yol berbattı," dedi, "çok sarsıldım, bağırsaklarım birbirine geçti."

Natalya mektuba bir göz attı, yüzü bembeyaz kesildi. Kâğıtta yazılı dört kelime yüreğine tırpan gibi saplandı.

Yalnız yaşa. –Gregor Melekof.

Dizlerinin bağı çözülür gibi oldu. Bir acele eve girdi. Doğru

gitti, yatağına uzandı. Anası Paskalya Pazarına ortalık derli toplu olsun, bir de Paskalya çöreği vaktinde pişsin diye ocağı yakıyordu. Bir ara kızına seslendi:

"Natalya, gel biraz yardım et bana."

"Başım ağrıyor, anne. Biraz daha uzanayım."

Anası kapıdan başını uzattı, "Biraz turşu suyu iç, iyi gelir," dedi.

Natalya paslanmış dilini buz gibi dudaklarının üstünde gezdirdi, cevap vermedi.

Akşama kadar yattı. Başını sıcacık bir yün şalla örtmüş, tosto-parlak olmuştu. Gelip geçici ürpertilerle bütün vücudu hafif hafif sarsılıyordu. Kalkıp mutfağa girdi. Miron Gregoriyeviç'le Grişaka kiliseye gitmek üzereydiler. Natalya'nın düz taralı saçları altında şakaklarını boncuk taneleri gibi ter basmıştı. Gözlerine hastalıklı, yağlı bir perde inmiş gibiydi.

Miron Gregoriyeviç pantolonunun sıra düğmelerini iliklerken kızına baktı. "Pek birden hastalandın, kız," dedi. "Haydi gel sen de bizimle, duaya gidelim."

"Siz gidin, ben sonra gelirim," dedi Natalya.

"Ne o, sonuna mı yetişeceksin?"

"Yok, önce üstümü değişeyim, gelirim."

Erkekler çıktı, ana kız mutfakta kaldılar. Natalya sandıkla yatak arasında gidip geliyor, görmeyen gözlerle sandığın içindeki elbise yığınına bakıyordu. Aklında hep aynı acı düşünceler.

Kızının kendi kendine bir şeyler mırıldandığını gören Lukiniçna, ne giysin bilemiyor herhalde diye düşündü. Ana yüreğinin cömertliğiyle, "Benim mavi eteğimi giy, kızım," dedi. "Sana da tam gelir. Gideyim çıkarayım mı?" Genç kızken Natalya, bayramlarda anasının o koyu mavi dar etekliğini giymeye bayılırdı. Bu Paskalya da ona yeni elbise yapılmamıştı.

"Hayır, bunu giyip gideceğim." Sandıktan yeşil etekliğini çıkardı. Birden hatırladı: Gregor daha sözlüsüyken onu ilk ziyarete

geldiğinde üzerindeydi bu eteklik, kaçamak bir öpücük alıp onu utandırdığında. Birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kapağı açık duran sandığın keskin kenarı üstüne göğüslemesine düştü.

"Natalya! N'oldu, ne var?" diye anası ellerini çırptı.

Avazı çıktığı kadar haykırmak geliyordu içinden, tuttu kendini. Kuru bir sesle, güç bela, "Bugün bir hal var bende," dedi. güldü.

"Natalya, sahi, dikkat ettim..."

"Evet anne, neye dikkat ettin?" diye beklenmedik bir kızgınlıkla haykırdı Natalya. Yeşil etekliği ellerinin arasında buruş buruş etti.

"Hiç iyi değilsin bu sıralar. Bir koca gerek sana."

"Yeter, yeter artık! Kocam oldu işte!"

Kendi odasına gitti. Az sonra döndü. Giyinmişti. Genç kız gibi incecikti endamı. Solgun yanaklarında maviye çalar, yaslı bir kızarıklık vardı.

"Sen git, ben daha hazır değilim," dedi anası.

Natalya koluna bir mendil sıkıştırıp dışarı çıktı. Rüzgâr ırmaktan bu yana akıntıya kapılmış giden buz kümelerinin gümbürtüsünü getiriyordu. Ilınan havanın cana can katan keskin nem kokusu yüzüne vurdu. Sol eliyle eteğini azıcık kaldırdı, sedef rengi su birikintileri arasından seke seke kiliseye gitti. Yolda bayramı düşünüyor, parça parça, belli belirsiz, her şeyi düşünüyor, önceki sakin halini bulmaya çalışıyordu. Ne yapsa düşünceleri dönüp dolaşıp göğsünde sakladığı o kesekâğıdı parçasına, Gregor'a, şimdi onu öyle küçümseyerek ardından gülen, hatta belki ona acıyan mutlu kadına gidiyordu.

Kilise alanına girince delikanlılardan birkaçı yolunu kesti. Yana kıvrılıp geçerken kulağına fısıltılar çalındı:

"Kim bu gördün mü?"

"Natalya Korşunof."

"Fıtığı varmış diyorlar. Kocası ondan bırakmış gitmiş."

"Yok, canım! Kaynatasıyla, topal Pantaleymon'la kırıştırırken yakalamış."

"Ya? Bak hele! Gregor ondan kaçtı evden desene?"

"Kaçmaz mı? Karı hâlâ sürdürüyormuş işi!"

Kırık dökük taşların üstünde ayakları birbirine dolanarak, peşinde utanç verici iğrenç fısıltılar, Natalya kilisenin kapısına vardı. Kapıda duran genç kızlar onun birden dönüp, alan kapısına yöneldiğini görünce gülüştüler. Natalya sarhoş gibiydi. Sendeleye sendeleye bir koşu eve geldi. Avlu kapısında durdu. Derin bir soluk aldı, içeri daldı. Eteğinin uçlarına basıp tökezleniyordu yürürken. Isıra ısıra dudaklarını kanatmıştı. Ortalık mor bir karanlığa bürülüydü. Sundurmanın açık kapısı, esnemek için açılmış kapkara bir ağzı andırıyordu. Natalya, meşum kararından aldığı güçle bir gayret sundurmanın kapısına koştu, eşiği geçti. İçerisi kuru ve serindi, eyer derisi, saman kokuyordu. Hiçbir şey düşünmeden hiçbir şey duymadan, incinmiş, çaresiz gönlünü kazıyan kara özlemin pençesinde, el yordamıyla bir köşeye gitti. Yerden bir orak aldı. Bıçağını çıkardı. Hareketleri kesin, belirli, kendinden emindi. Başını geriye attı, birden varlığına hâkim olan kararın sevinciyle güçlü, bıçağın ucunu bastırdı, boğazını yırttı. Tepesine bir yumruk yemiş gibi canını yakan korkunç acının önünde yere düştü. Tam görememişti işini. Önce elleri, sonra dizleri üstünde doğruldu. Göğsüne boşanan kandan ürkerek titrek parmaklarıyla ceketinin düğmelerini alelacele kopardı açtı, gergin sağlam memesini yana çekti. Dizlerinin üstünde sürüne sürüne duvara gitti sonra. Bıçağın kör ucunu balçık duvara soktu, kollarını başının üstüne kaldırdı, göğsüyle abandı. Bastırdı... bastırdı... Yırtılan etin cayırdadığını işitti. Korkunç bir acı göğsünden yükselip boğazına çıktı, iğne iğne kulaklarına doldu.

Tam o sırada mutfağın kapısı gıcırdadı. Lukiniçna önüne bakarak basamaklardan indi. Kilisenin çanı düzenli aralıklarla durmadan çalıyor, ırmakta koca koca buz kütleleri sürekli bir çatırtıyla akıp gidiyordu. Serbestlemiş, şen, dolgun akan ırmak, buzdan zincirlerini uzağa, taa Azak Denizine taşıyordu.

XIX

Stepan, Gregor'a yaklaştı. Elini üzengiye attı, atın terden sırılsıklam olmuş böğrüne yaslandı.

"Nasılsın, Gregor?"

"Çok şükür."

"Ne düşünüyorsun bu iş hakkında?"

"Hangi iş? Ne düşüneceğim?"

"Elin karısını aldın götürdün... kullanıyorsun."

"Çek elini üzengiden!"

"Korkma, korkma! Dövecek değilim seni."

"Ben korkmam. Bırak bu lafları!" Gregor kızardı, sesini yükseltti.

"Bugün dövüşmeyeceğim seninle, canım çekmiyor... Lakin, bak sözüme dikkat et, Gregor, günün birinde er geç öldüreceğim seni," dedi Stepan.

"Gün ola, harman ola!"

"Sen sözüme dikkat et işte, o kadar! Yerin dibine batırdın beni. Domuz iğdiş eder gibi hayatımı bir paralık ettin. Bak, görüyorsun işte," kirli avucunu gösterip elini kaldırdı, "çift sürüyorum ya, ne için Allah bilir. Kendime mi? Başımın çaresine bakarım ben, n'olacak? Bana koyan ne ama, biliyor musun? Bu yalnızlık yok mu, ah bu yalnızlık! Yaktın beni, Gregor, yaktın!"

"Hiç bana yakınma. Anlamam. Tok açın halinden anlamaz."

"Orası öyle," dedi Stepan. Gregor'u süzüyordu. Birden küçücük bir oğlan gibi gülümsedi. Gözlerinin uçları çizgi çizgi oldu. "Yalnız bir şeye üzüldüm, aslanım, çok üzüldüm... Eveli yıl Büyük Perhiz arifesindeki köy döğüşünü hatırlıyor musun?"

"Hatırlamıyorum."

"Hani çırpıcıyı öldürdülerdi? Bekârlarla evliler dövüştüydük. Nasıl kovaladıydım orda seni! Zayıftın o zaman daha. Yanımda fidan gibi kaldıydın. Kıyamadıydım o gün sana. Kaçarken sen,

indirseydim yumruğu, ikiye biçerdim ya! Çabucak da kaçıverdin. Yay gibi. Yumruğu böğrüne indirmedim, yoksa şimdiye çoktan öbür dünyayı boyladıydın."

"Üzülme. Günün birinde yine karşılaşırız."

Stepan bir şey hatırlamaya çalışıyormuş gibi eliyle alnını oğuşturdu. O sırada atının dizginlerinden tutmuş gelen general, Gregor'a seslendi. Stepan sol eliyle hâlâ üzengiyi tutmuş, aygırın yanı sıra yürüyordu. Gregor onun hiçbir hareketini kaçırmıyordu. Uçları sarkık kumral bıyıkları, hayli zamandır tıraşsız kalmış çenesinde uzamaya başlayan sakalı dikkatini çekti. Kasketinin çatlaklarla dolu rugan kayışı çenesini dolanıyordu. Kirli yüzünde terden beyaz izler kalmıştı. Kederli yüzü, nedense bir yabancıydı. Gregor ona bakarken, bir tepeden uzakta yağmur sisiyle kaplı bozkıra bakıyormuş gibi oldu. Bir bezginlik, bir hiçlik ifadesi Stepan'ın yüz çizgilerini küle çevirmişti. Ayrılırken ses etmeden geride kaldı. Gregor atını adeta sürdü.

"Bekle biraz. Ne var ne yok? Şey... Aksinya nasıl?"

Gregor çizmesine yapışan bir çamur topağını kırbacıyla sıyırıp cevap verdi:

"İyidir."

Aygırı durdurup arkasına baktı. Stepan iki bacağını açmış duruyor, dişlerinin arasında ufak bir dal parçası çiğniyordu. Bir an, Stepan'a karşı içinde sonsuz bir acıma duygusu kabarır gibi oldu, fakat kıskançlık ağır bastı.

Eyerin üstünde geri döndü, bağırdı:

"Seni de hiç özlemiyor, merak etme!"

"Öyle mi?"

Gregor kırbacı atın iki kulağı arasına indirdi, karşılık vermedi.

XX

Aksinya gebe olduğunu altıncı ayı çıkmadan Gregor'a açmadı. Artık saklayacak hali de kalmamıştı ya... Ne zamandır susmuştu.

Söylese çocuğun kendinden olduğuna onu inandıramayacağından korkuyordu. İlk aylar mide bulantıları gelmiş geçmişti, Gregor farkına varmamıştı, ya da, vardıysa eğer, nedenini anlamamıştı.

Bir akşam söyledi ama Aksinya. Bir yandan dikkatle Gregor'un yüzüne bakıyordu. Gregor başını çevirip pencereye baktı, sinirli sinirli öksürdü.

"Niçin bunu bana daha önce söylemedin?"

"Çekindim, Grişa. Beni başından atarsın diye korktum."

Gregor parmaklarını yatağın örtüsüne vura vura sordu:

"Günün yakın mı?"

"Ağustos başı, sanıyorum."

"Stepan'ın mı çocuk?"

"Hayır, senin."

"Sen öyle de."

"Hesabını kendin yap istersen. Odun kesiminden bu yana..."

"Aksinya, yalan söyleme! Stepan'ın olsa n'edersin? Sen işin doğrusunu söyle bana."

Aksinya hırsından ağlamaya başladı. Peykeye oturdu, alçak sesle söylendi:

"Onunla kaç yıl yaşadım bir şey olmadı da... Kendin düşün bir. Sapasağlam kadınım ben... Senden olmazsa kimden olur? Sen de tutmuş..."

Gregor bir daha bu konuyu açmadı. Aksinya'ya karşı tutumuna yepyeni, biraz endişeli bir uzak durma, hafiften alaycı bir acıma duygusu karıştı. Aksinya, o, kendi içine kapandı, fazlasını beklemedi Gregor'dan. Yazdan bu yana yüzünün güzelliği gittiği halde gebelik, endamını bozmamıştı. Zaten tombuldu, pek belli etmiyordu. Sıcacık parıldayan gözleri, incelmiş yüzüne yeni bir güzellik kattı. Aşçılık işini pek güzel beceriyordu. Çiftlikte çalışanların sayısı da azdı o yıl.

Şaşka Dede yaşlılara özgü, keyfince bir yakınlıkla Aksinya'ya

bağlanmıştı. Aksinya ona karşı kızı gibi davrandığı, çamaşırlarını yıkayıp onardığı, yemekte ona en iyi, en yumuşak parçaları verdiği için belki. Bunlara karşılık Şaşka da atlarla işini bitirdikten sonra Aksinya için mutfağa su taşır, domuzlara pişirilen patatesleri ezer, her konuda ona yardımcı olurdu. Mutfakta oradan oraya dolanıp dururken elini kolunu sallar, dişsiz ağzını açar kapardı habire.

"Bana hep iyilik ediyorsun, Aksinya. Bunu ödemem gerek. İstersen güneşi yere indireyim senin için, Aksinyuşka! Sen olmasan halim haraptı. Bitler yer bitirirdi beni valla! Canın bir şey istedi mi sen söyle bana, yeter!"

Yevgeni, arabacısının ilkbahar eğitimine gitmemesini sağlamıştı. Gregor ekinlerin biçilmesine yardım ediyor, arada sırada ihtiyar Listnitski'yi arabayla nahiye merkezine götürüyordu. Geri kalan zamanlarında ihtiyarla toykuşu avlamaya çıkıyordu. Kolayına giden bu hayat bozdu onu. Tembelleşti, yağ bağladı. Yaşından fazla gösterir oldu. Tek derdi askerlik. Yakında kurası çıkacaktı, ne atı vardı daha, ne teçhizatı. Babasından da bir şey koparamayacağını biliyordu. Aksinya'yla kazandıkları parayı biriktirdi o yüzden. Babasına gidip istememek için tütününden kesiyor, ilerde alacağı ata pay ayırıyordu. İhtiyar Listnitski de ona yardım edeceğine söz verdi. Gregor babasından zırnık alamayacağını sezmişti ya, çok geçmedi doğru çıktı sezgisi. Haziran sonunda Piyotra kardeşini görmeye geldi. Konuşurlarken babasının hâlâ ona kızgın olduğunu söyledi. "At alması için hiç yardım etmem," demiş. "Gitsin kumandanlıktan istesin," demiş.

"Hiç merak etmesin, askere kendi atımın sırtında giderim ben," dedi Gregor, "kendi atım" lafının üstüne basa basa.

Piyotra bıyıklarını çiğneyerek sordu:

"Nereden bulacaksın? Kazaska mı oynayacaksın?"

"Oynarım, dilenirim, bulurum. Daha olmazsa çalarım, var mı?"

"Aferin sana!"

"Kazandığım parayla alacağım, tabii," diye ciddileşti Gregor.

Piyotra basamağa oturdu, bıyıklarının ucunu çiğneye çiğneye

Gregor'a işiyle, yemeklerle, ücretiyle ilgili sorular sordu. Aldığı cevaplardan memnun, başını salladı durdu. Soracaklarını sorduktan sonra, giderken, "Eve dön oğlum," dedi, "boşuna kuyruğu dik tutmanın alemi yok. Bu yolla daha mı çok kazanacağını umuyorsun?"

"Hayır. Yok öyle bir umudum."

"Karıyla mı oturmayı düşünüyorsun?"

"Hangi karıyla?"

"Bu karıyla!"

"Evet. N'olmuş?"

"Hiç. Merak ettim."

Gregor kardeşini geçirirken sormadan edemedi:

"Herkes nasıl evde?"

Merdiven parmaklıklarına bağlı atını çözen Piyotra güldü.

"Senin de her bir yanda evin var!" dedi. "Her şey yolunda. Anan çok özledi seni. Samanı taşıdık. Üç yük çıktı."

Gregor kardeşinin bindiği yaşlı kısrağı kaygıyla süzdü. "Bu yıl tay olmadı mı?" dedi.

"Olmadı. Kısrak kısır çıktı. Hristonya'dan aldığımız doru doğurdu ama. Aygır doğurdu. Hem aygırın iyisi. Parayla alamazsın. Bacakları yüksek, bukağılıklar sağlam. Göğsü de oturaklı. İyi at olacak."

Gregor içini çekti. "Piyotra, köy burnumda tütüyor," dedi. "Irmağı çok göresim geldi. Bu meret yerde de hiç akarsu yok, Allah kahretsin! Öyle canım sıkılıyor ki!"

"Gel gör bizleri," dedi Piyotra, kısrağının kemikleri çıkmış sırtına sıçrarken.

"Bir gün gelirim."

"Peki. Haydi allahaısmarladık!

"Yolun açık olsun!"

Piyotra kısrağı sürmüş, avludan çıkmıştı, aklına bir şey geldi. Hâlâ merdivende duran Gregor'a seslendi:

"Natalya... Unuttum söylemeyi... bir kaza oldu..."

Akbaba gibi çiftliğin çevresini dolanan rüzgâr, cümlenin sonunu Gregor'un kulağına eriştirmedi. Piyotra'yla, kadifemsi bir toz bulutu ardında kalmışlardı. Gregor omuzlarını silkerek ahıra doğru yürüdü.

Yaz kupkuruydu. Yağmur yağmadı. Ekin çabuk erdi. Çavdar depolandıktan hemen sonra arpalar oldu, sarardı. Sıra sıra parıldadılar tarlalar boyunca, sapsarı. Sonra tüylü başakları baş büktü. Gregor'la dört ırgat arpayı biçmeye çıktılar.

Aksinya, o gün işini erken bitirmişti, Gregor'la gitmek istedi. Gregor mırın kırın ettiyse de Aksinya aldırmadı, başörtüsünü başına attığı gibi işçileri taşıyan arabaya yetişti.

Aksinya'nın onca özlemle, onca sevinçle, sabırsızlıkla, Gregor'un da endişeyle beklediği şey o sırada oldu. Aksinya belirtileri sezer sezmez tırmığı attı elinden, gitti bir başak demetinin altına uzandı. Doğum sancısı çabuk geldi. Genç kadın boylu boyunca yere uzanmış, paslanmış dilini ısırıyordu. Harman makinesinin peşinden giden ırgatlar dönüp dönüp onun yanından geçiyorlardı.

"Sana diyorum, hey! Kalk ordan, eriyeceksin yoksa," diye tahtadan oyulmuşa benzeyen sarı yüzü derin çizgili, burnu cılk yara bir oğlan önünden geçerken ona bağırdı.

Gregor makinede yerini işçilerden birine bırakıp Aksinya'nın yanına gitti.

"Neyin var?"

Aksinya dudaklarının acıdan bükülmesini önleyemeden, kısık bir sesle cevap verdi:

"Sancılar..."

"Gelme demedim mi ben sana, ulan şeytanın kancığı! Ne yapacağız şimdi?"

"Kızma bana, Grişa... Ah! Ah!.. Grişa, beygiri arabaya koş. Eve varmalıyım. Burda böyle, nasıl... Bu Kazaklarla burda..." Acının pençesinde inliyordu.

Gregor ilerde bir çukurda otlayan ata koştu. Döndüğünde Aksinya ellerinin dizlerinin üstüne kalkmış, başını bir yığın tozlu çavdarın içine daldırmış, acıdan ne yaptığını bilmeden ağzına alıp çiğnediği dikenli başakları tükürüyordu. Kocaman olmuş gözlerle Gregor'a baktı kaldı. Çığlıklarını işçiler duymasın diye mendilini ağzına bastırdı.

Gregor onu arabaya koydu, son sürat sürdü atı çiftliğe doğru.

"Ah! Acele etme... Ah, öldüm! Gregor, çok... sarsıyorsun... beni..." Başı arabanın döşemesine çarptı, Aksinya bir çığlık attı.

Gregor sesini çıkarmadan kamçıyı sallıyor, dizginleri başının üstünde savuruyordu. Aksinya'ya hiç bakmadı.

Avuçlarını yanaklarına bastırmış, yerlerinden uğramış gözlerinde vahşi, ürkek bir ifade, Aksinya arabada ordan oraya hopluyordu. Gregor dörtnala sürüyordu hayvanı. Önünde bir inip bir çıkan eğri sopa, gökyüzünde perdahlı kristal gibi parıl parıl asılı duran beyaz bir bulutu kapatıyordu. Kadının ulumaları bir ara kesildi, başı döşemeye çarptı. Gregor ondan ses gelmez olduğunu önce fark etmedi, sonra, ansızın arkasına baktı. Aksinya'nın yüzü korkunçtu. Bir yanağı arabanın kenarına yapışmış, karaya vurmuş balık gibi çenesi açılıp kapanıyor, alnından derin göz çukurlarına oluk oluk ter akıyordu. Gregor döndü. Aksinya'nın başını kaldırdı, altına kasketini koydu. Kadın yan gözle bir baktı, ona. Kesin bir sesle, "Grişa," dedi, "ölüyorum. Hepsi bu işte..."

Gregor birden ürperdi. Her bir yanı buz kesti. Korkmuştu. Kadını avutucu bir şeyler söylemek istiyordu, kelime bulamadı. Titrek dudaklarından bambaşka sözler döküldü: "Zırvalama, aptal!" dedi. Başını salladı sonra, kadının üzerine eğilip hafifçe ayağını sıktı:

"Aksinya, kumrum benim..."

Sancı bir an dindi, sonra tekrar, daha da şiddetle geri geldi. Aksinya karnının altında bir şeyin yırtıldığını, büküldüğünü duydu. Gregor'un kulaklarını delen anlatılmaz feci bir çığlık kopardı. Gregor çılgın gibi kamçılamaya başladı beygiri. Sonra tekerleğin takırtısı üzerinden Aksinya'nın ince, bitkin sesini işitti:

"Grişa!"

Dizginlere asılıp arkasına baktı. Aksinya kolları iki yana açık, kan revan içinde serilmiş kalmıştı. Etekliğinin altında, bacaklarının arasında al-ak canlı, cırlak bir şey kımıldıyordu. Gregor cinnet geçiriyormuş gibi atladı arabadan, Aksinya'nın sımsıcak soluklu ağzına gözlerini dikti baktı.

"Göbekbağını ısır da kopart... bağla iplikle... mintanından çıkar..." dedi Aksinya, güç anlaşılır bir sesle.

Gregor titrek parmaklarıyla mintanından bir demet iplik çıkardı. Gözlerini acıtırcasına yumdu, göbekbağını ısırıp koparttı, kanayan ucunu dikkatle bağladı.

XXI

Yagodne Çiftliği geniş, kuru bir vadiye yangelmiş uzanmıştı. Rüzgâr kâh kuzeyden, kâh güneyden eser, yaz vadinin ucundan çıkagelir, sonbahar sararmış döküntülü yaprakların hışırtısı içinde uzar, kışın ayazı, sonra karı çevreyi sarar, kuşatırdı. Yagodne yine öyle uyuşuk, yalnız gömülü dururdu vadide. Günler geçerdi. Hepsi birbirine eş günler.

Avluda kırmızı gözlüklü kara ördekler dolaşır, Afrika hindileri iri yağmur taneleri gibi ordan oraya savrulur, kıl pıranga kızıl çengi tavus kuşları ahırın damında kedi miyavlaması gibi sesleriyle kısık kısık bağrışırdı. İhtiyar general, kuşun her türünü severdi. Hatta bir de topal turnası vardı. Kasım ayı gelip de güneye uçan yaban turnalarının seslerini işitti mi, bakır dilli özlemli haykırışıyla yürekleri acıtır da acıtırdı kuşcağız. Uçamaz. Bir kanadı düşük, yanında. General pencerede durur, boynunu ileri ileri uzatıp hoplayan, boşuna kanat çırpan kuşu seyreder, seyreder de bıyıklarının kıra kesmiş kılları altında kocaman ağzını bir karış açıp gülerdi. Ak duvarlı boş salonda tütün dumanı gibi savrula savrula uzar giderdi gür sesi.

Venyamin kıvırcık saçlı, karmakarışık başını yine dimdik tutuyor, bütün gün sofada sandığın üstünde oturup kendi ken-

dine kâğıt oynuyordu. Tikon, hâlâ, çopur sevgilisini Şaşka'dan, ırgatlardan, Gregor'dan, efendisinden, hatta Lukerya'nın içinden coşup taşan o dul kadınca yakınlık özlemiyle bakıp kolladığı sakat turnadan bile kıskanıyordu. İhtiyar Şaşka zaman zaman kafayı bulur, yirmi kapik koparmak için gider efendisinin penceresi önüne dikilirdi.

Gregor Yagodne'de kaldığı sürece çiftliğin küf tutmuş tekdüze hayatını hareketlendiren sadece iki olay oldu: Aksinya'nın çocuğu doğdu, damızlık dişi kazlardan biri öldü. Yagodne'de yaşayanlar küçük kıza çabuk alıştılar. Kazın tüyleri çayırda bulunduğunda, tilki kaptı herhalde dediler.

Çiftliğin beyi sabahları uyanınca Venyamin'i yanına çağırır, sorardı:

"Düş gördün mü bu gece?"

"Tabii ya, çok güzel bir düş gördüm."

"Anlat, haydi!" derdi bey, kısaca. Ve keyifle bir sigara sarardı.

Venyamin anlatırdı. Düş ilgi çekici değilse, ya da korkunçsa, ihtiyar kızardı:

"Haydi ordan, öküz! Alık olursa insan böyle alıkça düşler görür."

Venyamin de, n'apsın, tuttu eğlendirici, oyalayıcı düşler uydurmayı öğrendi. Ama kolayına gelmiyordu bu iş. Düşlerini günlerce önceden düşünüp uydurmaya başladı. Sandığa oturur, kendi yanakları gibi yağlanmış iskambil kâğıtlarını karıştıra karıştıra gözünü bir noktaya diker, düş kurmaya zorlardı kendini. Sonunda hiç düş görmez oldu. Sabahları kalkınca ne gördüğünü hatırlamaya çalışsın istediği kadar, gözünün önüne kapkara bir boşluktan başka bir şey gelmiyordu. Tek bir yüz hatırlamıyordu düşünde gördüğü. Her şey kapkara, dümdüz.

Venyamin'in uydurduğu düşler gitgide tatsız, can sıkıcı olmaya başladı. General bir düşü bir daha anlatırken yakalamasın onu, tepesi atardı:

"Ulan bu atlı düşü geçen perşembe anlattıydın, melûn!"

"Yeniden gördüm, Nikolay Alekseyeviç! Allah sizi inandırsın, ikinci kere gördüm işte!" diye Venyamin gözünü kırpmadan yalan söylerdi.

Aralık ayında Gregor, Viyeşenska'da nahiye merkezine çağrıldı. At alsın kendine diye eline yüz ruble tutuşturdular. Noel'den iki gün sonra askere gitmek üzere Monkovo köyünde hazır bulunmasını bildirdiler.

Gregor nahiyeden oldukça heyecanlı döndü. İsadoğdu yortusu gelmiş kapıya dayanmıştı, o daha hazır değildi. Resmi makamlardan aldığı paraya kendi biriktirdiklerini kattı, yüz kırk rubleye bir at satın aldı. Atı almaya giderken Şaşka'yı da götürdü. El içine çıkabilecek altı yaşında bir doru buldular. Tek bir kusuru vardı hayvanın, o da gözden saklı. İhtiyar Şaşka parmaklarını sakalının içinden geçirdi, "Daha ucuzunu bulamazsın. Herifler de kusurunu anlamazlar." dedi. "Nerede onlarda o göz!"

Gregor atı Yagodne'ye kadar hızını deneyerek sürdü getirdi.

Yortudan bir hafta önce ansızın Pantaleymon çıkageldi. Avluya girmeden hayvanını ve hasır kızağını kapıya bağladı, sonra topallaya topallaya hizmetkârlar bölümüne yollandı. Gocuğunun yakası üstüne yığılmış sakalına buz tanecikleri yapışmıştı, bir yandan onları koparıyordu. Gregor rastgele pencereden bakıp da babasını görünce birden afalladı.

"Anaaa!.. Babam!"

Aksinya, nedense, hemen beşiğe koştu, çocuğu sarıp sarmaladı. Pantaleymon içeri girerken havanın soğuğunu da getirdi odaya. Papağını çıkardı, ikona döndü, eğildi. O iş bitince doğruldu, ağır ağır odayı gözden geçirdi.

"Günaydın!"

"Günaydın, baba," dedi Gregor da. Peykeden kalktı, odanın ortasına yürüdü.

Pantaleymon, soğuk bir edayla elini uzattı oğluna. Peykenin

ucuna ilişti, gocuğuna sarındı. Beşiğin yanında donmuş gibi duran Aksinya'yı görmezlikten geldi.

"Askere hazırlanıyor musun?"

"Tabii."

Pantaleymon sustu. Uzun bir süre, bir şey sorarmış gibi süzdü Gregor'u.

"Üstünü çıkar, baba. Donmuşsundur."

"Önemi yok."

"Biz semaveri hazır edelim."

"Sağ ol!" İhtiyar, gocuğuna yapışan kuru bir çamur parçasını tırnağıyla kazırken ekledi: "Sana teçhizat getirdim. İki kaput, bir eyer, pantolon. Hepsi orda, kızağın içinde. Git al."

Gregor başı açık dışarı çıktı, iki çuval dolusu eşyayı kızaktan aldı. O geri dönünce babası peykeden kalktı.

"Ne zaman gidiyorsun?"

"Yortudan sonraki gün. Gidiyor musun yoksa, baba?"

"Eve geç kalmayayım."

Pantaleymon, Gregor'la vedalaştı. Gözlerini Aksinya'dan kaçırarak kapıya yürüdü. Kapının mandalını kaldırırken beşiğe doğru bir baktı.

"Anan selam söyledi," dedi. "Bacaklarından yatağa düştü yine." Bir an sustu. Sonra, ağırdan, "Mankovo'ya kadar seninle geleceğim," dedi. "Sen hazır ol."

Ellerini sıcacık yün eldivenlerine sokup dışarı çıktı. Aksinya fena bozulmuştu. Yüzü sapsarıydı. Hiç sesini çıkarmadı. Gregor döşemenin gıcırdayan bir tahtasına basa basa odanın içinde volta atıyor, önünden geçerken yan gözle Aksinya'ya bakıyordu.

İsadoğdu yortusunda Gregor generali Viyeşenska'ya götürdü. Listnitski kilisede ayinden sonra, yörenin toprak sahiplerinden olan amcasının oğluyla kahvaltı etti, sonra Gregor'a kızağı hazır etmesini söyledi. Gregor domuz etli lahana çorbasını daha bitir-

memişti. Hemen davrandı. Ahıra gitti, baklakırı beygiri hafif kızağa koştu.

Rüzgâr insanın yüzünü iğne iğne yakan ince karı üfürüyor, avluda gümüşümsü bir kar bulutu ordan oraya savruluyordu. Çitlerin ardında ağaçları kırağı kaplamıştı, rüzgârda düşüp dağıldıkça güneş ışığından çeşit çeşit renkler yansıtıyordu. Dumanı tüten bacanın yanında, damda, üşümüş kargalar ötüyordu. Ayak seslerini duyunca telaşla havalandılar, kumru rengi kar taneleri gibi evin çevresini dolandılar, mavi sabah göğünün önünde biçimlenen kilise yönünde batıya doğru uçtular.

"Beye söyle, hazırız," diye Gregor merdiven başına çıkan hizmetçi kıza seslendi.

Listnitski çıktı, kızağa tırmandı. Bıyıkları sansar kürkü paltosunun yakasına gömülüydü. Gregor ihtiyarın bacaklarını sardı, yoluk kurt postunu üzerine ilikledi.

"Kızıştır şunu!" İhtiyar, gözleriyle atı gösterdi.

Gregor dizginleri germiş, kendini iyice arkaya vermişti. Buz tutmuş yola endişeli gözlerle bakarken, kışın ilk günlerinde, arabayı iyi süremiyor diye, yaşına göre güçlü yumruklarıyla efendisinin nasıl sırtına sırtına vurduğunu hatırladı. Yol yokuş aşağı vurunca Gregor dizginleri koyverdi, keskin soğuktan yanan yanaklarını eldiveniyle ovaladı.

İki saatte Yagodne'ye vardılar. Yolculuk sırasında Listnitski Gregor'la tek kelime konuşmadı. Yalnız, arada bir, parmağıyla sırtına vurup kızağı durduruyor, bir sigara sarıp ateşliyordu. Neden sonra, eve giden yokuşu inerlerken sordu:

"Sabah erkenden, değil mi?"

Gregor yan döndü. Donmuş dudaklarını güçlükle oynattı. Soğuktan kaskatı kesilen dili şişmiş, dişlerinin ardına yapışmıştı sanki.

"Evet," diyebildi.

"Paranı aldın mı? Tamam mı?"

"Evet."

"Karını merak etme, biz ona bakarız. İyi bir asker ol, göreyim seni. Büyük baban yaman Kazaktı. Sen de," yüzünü rüzgârdan sakınmak için yakasının içine çekti, sesi boğuk çıkmaya başladı, "... sen de atalarının oğlu olduğunu göstermelisin. Baban 1883 İmparatorluk resmi geçidinde usta binici yarışlarında birinci olmuştu, değil mi?"

"Evet."

"Ya! Ya!" diye ihtiyar sözünü bitirdi, sertçe, Gregor'u paylar gibi. Yüzünü tekrar kürklü yakasının içine gömdü.

Avluya varınca Gregor atı Şaşka'ya devretti, hizmetkârlar bölümüne yöneldi.

"Baban geldi!" diye Şaşka arkasından bağırdı.

Gregor içeri girdi. Babası masada oturmuş etli pelte yiyordu. Kızarmış yüzünü görünce, "Sarhoş yine," dedi Gregor içinden.

"Geldin mi, asker?"

"Dondum, bittim!" Gregor ellerini birbirine vurarak, Aksinya'ya döndü. "Şu başlığı çözsene. Ellerim tutmuyor."

Babası, "Rüzgâra karşı sürdünüz herhalde," diye homurdandı, lokmasını çiğneyip durarak.

Bu kere nedense daha nazikti. Kendi evindeymiş gibi, "Biraz daha ekmek kes, esirgeme" dedi Aksinya'ya.

Yemeği bitince masadan kalktı, avluda sigara içmek için kapıya yürüdü. Önünden geçerken beşiği bir iki salladı, kazara değmiş gibi. "Kazak mı, ha?"

"Kız," diye Gregor yerine Aksinya cevap verdi. İhtiyarın yüzünde beliren hoşnutsuzluğu görünce hemen ekledi: "Grişa'nın tıpkısı."

Pantaleymon, giysilerin içinden çıkan küçücük, esmer kafayı dikkatle inceledi. Sesinde az bir gururla"Bizim kanımızdan!.." dedi. "Yumurcak, seni!"

"Baba, nasıl geldin buraya?" diye sordu Gregor.

"Kısrakla, bir de Piyotra'nın atıyla."

"Biri yeterdi. Mankovo için benimkini koşardık kızağa."

"Hafif gider, daha iyi. İyi at o da."

Aynı düşünce ikisini de tedirgin ediyordu. Ondan bundan söz ettiler. Aksinya söze karışmadı, yatakta oturdu öyle. İri, dolgun memeleri gömleğini sımsıkı germişti. Çocuğun doğumundan bu yana epey toplamıştı. Kendine güvenli bir hal gelmişti üzerine. Mutluydu.

Yatağa girdiklerinde geç olmuştu. Aksinya, Gregor'a sımsıkı sarıldı. Gözyaşlarıyla memelerinden sızan süt, delikanlının mintanını ıslattı.

"Hasretine dayanamayacağım. Sensiz nasıl yaşarım ben?"

"Alışırsın, merak etme," dedi Gregor, usulca.

"O uzun geceler... Çocuk uyumaz... Bir düşünsene, Grişa! Dört yıl bu, dile kolay!"

"Eskiden askerlik yirmi beş yılmış derler."

"Bana ne eski günlerden!"

"Yeter, kes artık!"

"Askerliğin batsın, bana kalsa!"

"Arada izinli gelirim."

"İzinli!" Aksinya inledi. Burnunu sümkürerek gömleğine sildi. "O zamana dek Don'dan ne sular akacak."

"Bırak zırlama şimdi! Güz yağmuru gibisin, çiseler de çiseler!.."

"Görürdük, sen benim yerimde olaydın!"

Gregor gün ağarmadan az önce uyudu. Aksinya kalktı, çocuğa meme verdi, yine yattı. Dirseklerine dayanıp gözlerini kırpmadan uzun uzun baktı Gregor'un yüzüne. Onu Kuban'a gitmeye kandırmaya çalıştığı geceyi hatırladı. O gece de böyleydi. Yalnız, orada, pencerenin dışında avluya apak ayışığı dolmuştu. Aynı böyleydi işte. Gregor aynı Gregor, ama aynı değil. Gerilerinde geçen yıllar, yılların ayakları altında kalan uzun yol.

Gregor uykusunda döndü. Olşanski köyüne dair bir şeyler mırıldandı, sustu. Aksinya uyumaya çalıştı. Düşünceleri saman yığınına musallat rüzgâr gibi kovalıyordu uykusunu. Gün doğana dek, yattığı yerde, Gregor'un uykusunda sayıkladığı sözü düşündü, bir anlam vermeye çalıştı.

Buz tutmuş pencereleri aydınlatan ilk gün ışığında Pantaleymon uyandı.

"Gregor, uyan!" diye bağırdı. "Gün ışıyor."

Aksinya yatağın içinde diz üstü doğruldu, geceliğini çekiştirdi. İçini çekip kibrit arandı.

Kahvaltıdan sonra eşyalarını hazır ettiklerinde gün adamakıllı ışımıştı. Çitin sırıkları göğe karşı kara kara belirmişti. Ahırın damı göğün leylak rengi puslu açıklığını kesiyordu. Pantaleymon atları koşmak için dışarı çıktı. Aksinya'nın ihtiraslı öpücüklerinden kendini güç kurtaran Gregor, Şaşka ve öbür hizmetkârlarla helalleşmeye gitti.

Aksinya çocuğunu sımsıkı sarıp Gregor'u uğurlamaya çıktı. Gregor dudaklarını kızının nemli alnına dokundurdu hafifçe, sonra atına yürüdü.

Babası atları gözden geçiriyordu. "Kızağa gel, içeri," dedi.

"Yok, ben atıma bineceğim."

Kesin, ağır hareketlerle kolan kayışını sıktı, ata atladı. Dizginleri topladı. Aksinya ikide bir, "Grişa bekle, bir şey diyecektim sana..." diyor, alnını kırıştırıp, titrek, şaşkın, ne diyeceğini hatırlamaya çalışıyordu.

"Eh, haydi hoşça kal... Çocuğa iyi bak... Gitmem gerek. Bak babam taa nereye vardı bile," dedi Gregor.

"Bekle, canım!" Aksinya sol eliyle buz gibi üzengiyi kavradı. Sağ koluna aldığı bebeği gövdesine bastırmıştı. Kocaman açılmış gözlerinden akan yaşları silemiyordu.

Tam o sırada Venyamin merdivenlerde göründü.

"Gregor, bey seni istiyor!" diye seslendi.

Gregor bir küfür savurdu, kırbacını salladığı gibi atı avlunun

dışına sürdü. Aksinya peşinden koştu. Orda bir kar savruntusuna ayağı takıldı.

Gregor tepenin üstünde babasına yetişti. Sonra bütün gücünü toplayıp arkasına baktı. Aksinya kapının ordaydı hâlâ, çocuk göğsünde. Kırmızı şalının uçları rüzgârda uçuyordu.

Gregor kızağın yanından sürdü atını. Birkaç dakika geçtikten sonra ihtiyar başını çevirip sordu:

"Demek karınla yaşamayı düşünmüyorsun artık?"

"Yine mi o hikâye? Dememiş miydim ben sana?.."

"Yani niyetin..."

"Öyle!"

"Canına kıymaya kalktı, duymadın mı?"

"Duydum. Köyden birini gördüm geçende."

"Demek Tanrı'nın gözü önünde..."

"Ama baba, n'apalım yani? Olan olmuş. Hayıflanmaya değmez artık."

"Bırak bu ağızları şimdi! Ne diyorsam sana, senin iyiliğin için diyorum," diye Pantaleymon birden parladı.

"Görüyorsun işte, çocuğum da var. Daha ne konuşuyoruz? Şimdi tutup ötekini de mi bana yükleyeceksiniz?"

"Sen gözünü aç da hele, başkasının çocuğunu besleme!"

Gregor sapsarı kesildi. Babası tam yarasına basmıştı. Çocuk dünyaya geleli beri, kendine işkence edercesine bu şüpheyi kafasında beslemiş, Aksinya'ya açmamıştı. Geceleri Aksinya uyurken, kaç kere gitmiş beşikte uyuyan çocuğa bakmıştı. Bakar, bakar, bebenin esmerimsi pembe yüzünde kendi yüz çizgilerini arar, yine eskisi gibi kararsız, dönerdi yatağa. Stepan'ın da teni esmerdi, kapkara nerdeyse. Nerden bilsin çocuğun damarlarında kimin kanı akıyor? Kimi zaman kız benim pekâlâ, benziyor işte derdi, kimi zaman da tıpkı Stepan'a benzetirdi. Gregor pek sevmiyordu kızı. Aksinya'yı arabada bozkırdan getirdiği günü hatırladıkça, bazen, ona karşı düşmanlık bile duyduğu oluyordu. Yalnız bir

kere, Aksinya bir başka işe dalmıştı, çocuğun bezini değiştirmek ona düştü. İçini acıtan keskin bir heyecana kapıldı. Usulca eğildi beşiğin üzerine, çocuğun ayak baş parmağını dişlerinin arasına alıp hafifçe ısırdı.

Babası, gaddar, yarasına bastıkça basıyordu. Gregor avucunu eyer kaşına dayayıp canı sıkkın bir sesle cevap verdi:

"Kiminse kimin, çocuğu bırakmam!"

Pantaleymon başını çevirmeden kamçısını salladı. "Kendine yazık etti, Natalya. Kötüledi. İnme inmiş gibi başı hep bir yanda gidiyor. Boynundaki kası kesmiş anlaşılan." Sonra sustu.

Kar kızağın demirleri altında hışırdıyordu. Gregor'un atının ayakları birbirine çarpıyor, klok-ta-klak bir ses çıkarıyordu.

"Şimdi nasıl, Natalya?" diye Gregor atın yelesine takılan bir tohumu silkeleyip sordu.

"Kurtuldu, nasılsa. Yedi ay yattı. Teslis'te pazar günü az daha ölüyordu. Papaz efendi, Panktrati, son duasını yaptıydı. Sonra iyileşti kızcağız. Ayağa kalktı, yürüdü etti. Orağın bıçağını yüreğine daldırmış ya eli titremiş, kaçırmış. Yoksa öldüydü."

"Tepeyi daha hızlı aşalım!" dedi Gregor. Kırbacını salladı, üzengilere basıp ayağa kalkarak atı tırısa kaldırdı. Babasını geçti. Atın toynaklarından sıçrayan karlar kızağın üzerine yağdı.

Pantaleymon arkasından yetişip, "Natalya'yı bizim eve alıyoruz!" diye bağırdı. "Kendi evinde yaşamak istemiyor. Geçende gördüm, gel bize dedim."

Gregor cevap vermedi. İlk köye kadar tek kelime konuşmadılar. Babası da bir daha bu konuyu açmadı.

Yetmiş verst yol aldılar o gün. Ertesi gün hava kararırken Mankova'ya vardılar, geceyi Viyeşenska kuralarına ayrılan evde geçirdiler. Ertesi sabah nahiye atamanı Viyeşenskalı Kazakları sağlık kuruluna götürdü. Gregor kendi köyünden gençlerle bir araya düşmüştü. Sabah, şık eyerli yüksek bir doru atın sırtında Mitka Korşunof göründü. Kışlanın kapısında duran Gregor'un önünden geçerken ağzını açıp tek kelime söylemedi.

Kuraya katılanlar nahiye merkezinin soğuk odasında soyundular. Kâtipler oradan oraya koşturuyordu. İl atamanının yaveri parlak rugan çizmeleriyle bir görünüp sonra kayboldu. Yan odadan hekimlerin emirleri, yarım yamalak konuşmalar duyuluyordu.

"Altmış dokuz!"

"Pavel İvanoviç, kopya kalemini uzatıver," dedi kapının oradan, içki kokan çatlak bir ses.

"Göğüs çevresi..."

"Tabii, tabii, tam ırsi belirtiler..."

"Yaz: Firengi."

"Ne önünde tutuyorsun elini öyle? Kız mısın sen?"

"Kıyak vücut..."

"... Bütün köye bulaşır. Yeni tedbirler almak gerek. Kumandan hazretlerine yazdım..."

"Pavel İvanoviç, şunun cüssesine bakın!"

"Oha!"

Gregor, Çukarinski köyünden uzun boylu, kızıl saçlı bir oğlanın yanında soyundu. O sırada kâtibin biri odadan çıktı, omuzlarını dikip sert bir sesle Gregor'la yanındaki Kazağı muayene odasına çağırdı.

Gregor'un yanındaki delikanlı, korkuyla, "Çabuk ol, haydi!" dedi. Kıpkırmızı olmuştu. Ayağından çoraplarını çıkardı.

Gregor sırtı soğuktan ürpere ürpere içeri girdi. Esmer vücudu meşe kütüğü rengindeydi. Kıllı bacaklarına bakınca sıkıldı, utandı. Köşede, terazinin üstünde küt kollu, küt bacaklı çıplak bir delikanlı duruyordu. Kıta hekiminin yardımcısı olacak, adamın biri ağırlığı dengeledi, bağırdı: "Yetmiş beş kilo! Haydi yallah!"

Muayene sırasında adamların Kazaklara böyle kötü davranması Gregor'u sinirlendirmişti. O ara, beyazlar giyinmiş ak saçlı bir hekim kulaklığını takıp onun göğsünü dinledi. Daha bir genci göz kapaklarının içini dışına çevirdi, diline baktı. Onun da arkasında bir üçüncüsü, kalın kemik çerçeveli gözlüklü biri, telaşla ellerini ovuşturuyordu.

“Teraziye!” diye emretti subayın biri.

Gregor soğuk demirin üstüne çıktı.

“Doksaaan... beş buçuk!”

“Ne? Pek boyu bosu da yok yahu!” diye haykırdı kır saçlı hekim. Gregor’u kolundan tutup çevirdi.

“Vay anasını!” Genç hekim öksürdü.

“Ne kadar?” Masada oturan bir subay hayretle sordu.

Kır saçlı hekim cevap verdi: “Doksan beş kilo, beş yüz gram!”

“Hassa Alayına versek nasıl olur?” diye nahiye askerlik şubesi başkanı masada yanında oturan arkadaşına eğilerek sordu.

“Haydut gibi suratı var. Baksana nasıl da vahşi görünüşlü!”

“Hey, bak buraya! Dön bakayım, nedir o sırtında öyle!” Albay apoletleri taşıyan bir subay, parmağını sabırsız sabırsız masaya vurarak sordu. Gregor yüzünü albaydan yana çevirdi, vücudunun titremesini önlemeye çalışarak cevap verdi:

“Baharda üşüttüydüm, çıban çıktı.”

Muayene sonunda masadaki subaylar Gregor’un sıradan bir alaya gönderilmesi gerektiğinde karar kıldılar.

“On İkinci Alaya gidiyorsun, Melekof. Anladın mı?” Gregor kapıya yürürken arkadan birinin fısıldadığını duydu:

“İmkânsız! Düşünsene, İmparator bakacak, karşısında o surat öyle! N’olur, ha? Yalnız gözleri bile...”

“Melez olduğu anlaşılıyor. Doğulu, şüphesiz.”

“Çok da pis üstelik! O çıbanlar...”

Gregor’un köyünden sıralarını bekleyen delikanlılar hemen başına üşüştüler.

“Eee, Grişa?”

“Hangi alay?”

“Hassa Alayı, öyle mi?”

“Neymiş ağırlığın?”

Gregor bir bacağını pantolonunun paçasına sokarken, öbür bacağı üstünde sekti, sıkıldı, dişlerinin arasından tıslayarak karşılık verdi:

"Rahat bırakın beni, şeytanın dölleri!" dedi. "Nereyeymiş! On İkinci Alaya!"

"Korşunof, Dimitri! Kargin İvan!" Kâtip kapının aralığından başını uzatıp bağırdı.

Gregor kaputunu ilikleyerek basamaklardan aşağı koştu.

Ilık rüzgârda nemli bahar kokusu vardı. Yer yer açılmış tüten yolda tavuklar gıdaklıyarak yokuş aşağı kaçtılar. Su birikintileri içinde oynaşan kazların turuncuya çalar pembe ayakları don yemiş güz yaprakları gibiydi.

Ertesi gün atlar yoklamadan geçti. Atlılar kilise duvarının önünde upuzun bir sıra olmuş dizilmişti. Bir baytarla yardımcısı sıranın önünden geçerlerken Viyeşenska atamanı da alanın orta yerine kurulan masayla terazi arasında mekik dokuyordu. Yoklama sonuçları orda deftere yazılıyordu. Bir ara bir inzibat subayı genç bir yüzbaşıyla konuşa konuşa gelip önlerinden geçti.

Gregor sırası gelen atını kantara götürdü. Baytarla yardımcısı hayvanı ölçüp biçtiler, tarttılar sonra. Baytar hayvanın üst dudağını kaldırıp dişlerine baktı, göğüs kaslarını elledi, ince parmaklarını, tıpkı bir örümcek gibi, gövdesinde gezdirdi. Sonra bacaklarını yokladı, diz kapaklarını gözden geçirdi, kirişlerine vurdu, topuk mafsallarının üzerlerini sıktı. İşi bitince yandaki ata geçti. Beyaz önlüğünün etekleri rüzgârda uçuştukça, çevreye keskin bir karbonik asit kokusu saçılıyordu.

Gregor'un atını geri çevirdiler. Şaşka'nın umutları boşa çıktı. Baytar, kaçın kurası, Şaşka'nın sözünü ettiği gizli kusuru hemen bulmuş çıkarmıştı. Gregor alelacele babasıyla görüştü, yarım saat geçmeden Piyotra'nın atı kantarın üstüne çekildi. Baytar bu kez hemen hiç bakmadan geçirdi atı.

Gregor hayvanı az öteye götürerek oldukça kuru bir yere eyer keçesini serdi. Babası hem atı tutuyor, hem de kendi gibi oğlunu getirmiş bir başka Kazak'la konuşuyordu. Açık külrengi paltosu,

astragan kalpağı ve peşinde bir grup subayla kır saçlı bir general geçti önlerinden.

Pantaleymon arkadan Gregor'u dürtükleyerek, "İl atamanı, bu geçen," dedi.

"General mi, yani?"

"Evet, Tuğgeneral Makeyof. Yaman, sert kişidir."

Atamanın ardında alaylardan, bataryalardan gelmiş subaylar yürüyordu. Topçu üniformalı, geniş omuzlu, iri kalçalı bir binbaşı, Ataman Hassa Alayından uzun boylu, yakışıklı bir subay arkadaşıyla konuşuyordu:

"Şaşılacak şey! Tezada bak sen bir kere! Bir Estonya köyü, bütün halk lepiska sarı saçlı. Sonra bu kız, orda! Hem yalnız o da değil. Her ihtimali düşündük, sonra bir gün öğrendik ki, yirmi yıl önce..." Subaylar yürüyerek Gregor'un durduğu yerden uzaklaştılar. Gregor eyer keçesinin üzerinde teçhizatını düzene koyuyordu. Subayların kahkahaları arasında binbaşının söylediği son sözleri rüzgâr kulağına getirdi: "... meğer sizin Hassa Alayından bir bölük köyde konaklamamış mı?"

Mürekkep lekeli titrek parmaklarıyla kaputunun önünü iliklleyen bir kâtip koşa koşa geldi geçti. Nahiye komiser yardımcısı arkasından öfkeli öfkeli bağırıyordu: "Üç kopya olacak dedim sana, lanet herif!"

Gregor subaylarla görevlilerin hiç de alışık olmadığı yüzlerine merakla baktı. Yaverlerden biri onu süzüyordu. Gözleri Gregor'un gözleriyle karşılaşınca başını çevirdi. Yaşlıca bir yüzbaşı sararmış dişleriyle üst dudağını ısıra ısıra, telaşla yanlarından koştu gitti. Tilki kızılı kaşının üstünde bir damarın seyirdiğini gördü Gregor.

Yeşil kaşlı eyerini yeni eyer keçesinin üzerine yerleştirmişti. Önde, arkada, ilişik heybeler. Ayrıca iki asker kaputu, iki pantolon, bir asker ceketi, iki çift çizme, bir kilo kadar peksimet, bir kutu kavurma, dövülmüş buğday, yönetmeliğin öngördüğü başka yiyecek içecek. Ağızları açık heybelerin içinde dört nal, yağlı beze sarılı nal çivileri, iğne iplik takımı, havlular görünüyordu.

Gregor eşyalarını son bir kere gözden geçirip çömeldi. Takım kayışlarına bulaşan çamurları yeniyle silmeye koyuldu. Alanın sonunda ordu heyeti, eyerlerin ardında sıra olmuş Kazakların önünden geçerek teçhizatı inceliyordu. Bir dikkat, bir titizlik adamlarda! Kaputlarının eteklerini toplayarak çömelip heybelerin içini karıştıranı, dikiş takımlarını bir bir sayanı, peksimet torbalarını eline alıp ağırlığına bakanı...

"Şuna bakın, çocuklar, şu sırığa bakın, kokarca yuvasına dalmış köpek gibi karıştırıyor eşyayı be!" Gregor'un yanında duran bir delikanlı inzibat subayını gösterdi.

"Mendebura bak sen! Heybenin içini dışına çeviriyor."

"Olmayacak bir şey var herhalde, yoksa böyle yapmazdı."

"Bana sorarsan herif nal çivilerini sayıyor..."

"İt işte, n'olacak!"

Heyet yaklaştı, konuşmalar birer birer kesildi. Gregor'un önüne gelmelerine çok az kalmıştı. Bölge atamanı sol elinde eldivenini tutuyor, sağ kolunu taa omuzundan, dirseğini kıvırmadan sallıyordu. Gregor doğruldu. Babası geriden öksürdü. At sidiği, erimiş kar kokuları dolaştırıyordu rüzgâr alanda. Güneş, o sabah, akşamdan kalmış gibi donuk donuk parıldıyordu.

Subaylar Gregor'un yanındaki Kazağın önünde biraz duraladılar, sonra peşpeşe onun önüne geldiler.

"Soyadın ne? Adın?"

"Melekof, Gregor."

İnzibat subayı kaputun kemerinden tutup kaldırdı, astarı kokladı, göz ucuyla kopçaları saydı. Bir başkası, bir sancaktar, pantolonların kumaşına baktı. Bir üçüncüsü taa yere kadar eğildi, o kadar ki rüzgâr kaputunun eteklerini sırtına uçurdu, heybelerin içini karıştırdı. İnzibat subayı baş parmağıyla işaret parmağını çekine çekine, elini yakacakmış gibi, nal çivilerinin sarıldığı yağlı beze değdirdi, dudaklarını oynatarak çivileri saydı.

"Niye? Yirmi üç çivi var burda!" diye bezin ucunu çekiştirerek söylendi.

"Hayır efendim, yirmi dört tanedir."

"O da ne demek? Ben kör müyüm?"

Gregor bir acele bezin kıvrık köşesini kaldırıp yirmi dördüncü çiviyi gösterdi. Bunu yaparken kıllı kıllı, kara parmakları subayın şeker gibi bembeyaz eline değdi, hafifçe. Subay tokat yemiş gibi çekti elini, kaputunun eteğine sildi. Kaşlarını çatarak eldivenini eline geçirdi.

Gregor acı acı gülümseyerek doğruldu. Gözleri karşılaşınca subay öfkeyle sesini yükseltti: "Nedir bu hal, nedir bu halin senin?" Yanakları kıpkırmızı olmuştu. "Takım kayışların neden düzgün değil? Kantarmaları da doğru koymamışsın. Oldu mu bu şimdi? Kazak mısın sen, köylü mü? Baban nerde senin?"

Pantaleymon atın dizginine asılıp topal bacağını ardından sürüyerek bir adım ileri çıktı.

"Yahu, sen Kazak kurallarını bilmez misin?" diye subay öfkeyle söylenmeye başladı. Sabahtan beri keyifsizdi zaten. Kâğıt oynamış, bir hayli para kaybetmişti.

İl atamanı yanına varınca yatıştı. Ataman ayağının ucuyla eyerin yanına şöyle bir dokundu, bir hıçkırdı, yandaki adama geçti. Gregor'un atandığı alayın kura subayı, iğne iplik takımına kadar nesi var nesi yok uslu uslu döktü ortaya, sonra ötekilerin ardından yürüdü gitti o da. Bir ara sırtını rüzgâra dönüp sigara yaktı.

Ertesi gün bir katar dolusu at, Kazak ve at yemi, Çertkovo istasyonundan Voronez'e yola çıkmıştı. Gregor kırmızı vagonlardan birinde ayakta duruyordu. Vagonun açık kapısından gördüğü, hiç tanımadığı dümdüz bir manzaraydı. Uzakta, mavimsi bir orman kuşağı kendi ekseninde dönüyordu. Gregor'un arkasında atlar hatır hutur saman çiğniyor, oynak döşeme üstünde ikide bir ayak değiştiriyorlardı. Vagonun içini pelinotu, at teri, baharın kar eriyiği kokusu doldurmuştu. Ufukta uzak bir orman çizgisi görünüyordu: Mavi, durgun ve sönükce pırıldayan akşam yıldızı gibi erişilmez...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

1914 Mart'ında ılık, şen bir bahar günü Natalya kaynatasının evine döndü. Pantaleymon kırılan çiti onarıyordu. Damlardan sarkan gümüş rengi buz çubuklarından damlalar düşüyor, daha önce akan suların izleri saçaklarda kapkara zift lekeleri gibi duruyordu. Gökyüzünde şirin bir buzağı gibi parıldayan güneş, karları eriyen tepeleri ılındırıyordu. Toprak kabarmaya başlamıştı. Don'un ötesindeki tepenin ardında uzanan kireçli yamaçlara ilk çimler göztaşınca yeşil bir ışıltı salmıştı.

Natalya kaynatasının arkasından geldi yanaştı. Zayıflamış, çok değişmişti. Sakatlanan çarpık boynunu yana eğdi. "İyi günler, beybaba!" dedi.

"Natalyuşka! Hoş geldin, kızım benim, hoş geldin!" Pantaleymon sevinçten ne yapacağını şaşırdı. Dallar elinden düştü. "Niçin bizi görmeye gelmedin? Gel, gel, anamız pek sevinecek geldiğine, bak ne kadar sevinecek!"

"Baba, gelmemin sebebi..." diye Natalya kararsızca elini uzattı. Sonra arkasını döndü, "Beni kovmazsanız niyetim hep sizinle oturmak," diye ekledi.

"O da ne demek, kızım? Yabancı mısın sen bize? Bak, Gregor mektubunda senden de söz ediyor. Sağlık haberini sorduydu."

Birlikte mutfağa girdiler. İlyinişna, Natalya'yı kucaklarken gözyaşlarını tutamadı. Mendiliyle burnunu silip fısıldadı:

"Çocuğun olsun da bak gör, nasıl döner gelir sana! Otur bakayım şimdi. Çörek getireyim mi biraz, ister misin?"

"Allah senden razı olsun, anacım... Ben... ben şimdi size geldim işte..."

Dunya, yanakları al al olmuş, gülümseyerek mutfağa geldi, koştu Natalya'yı dizlerinden kucakladı. "Utanmaz, sen de! Unuttun gitti bizleri!" dedi.

"Bas git, deli kız, sen de!" diye babası yalancıktan payladı onu.

"Ne de büyümüşsün!" Natalya, Dunya'nın kollarını iki yana açıp mırıldandı. Gözlerinin içine baktı. Birbirlerinin sözünü keserek konuştular. Her kafadan bir ses çıkıyordu. İlyinişna elini yanağına dayamış, Natalya'ya bakıyor, baktıkça üzülesi geliyordu. Eski Natalya değildi, Natalya.

"Hepten mi geldin?" diye sordu Dunya, Natalya'nın ellerini okşayarak.

"Kim bilir, bilmem..."

"Ne demek? Başka nerde yaşayacaktı benim gelinim? Burda kalacaksın," diye kestirip attı İlyinişna. Bir tabak dolusu çöreği ileri sürdü.

Natalya uzun boylu düşünmüş, taşınmış, ondan sonra gelmişti kayınlarının evine. İlkin babası bırakmadı gitsin. İlk sözünü ettiğinde kızdı, bağırdı çağırdı, kararından caydırmaya çalıştı onu. Ama artık ailesinin yüzüne bakamaz olmuştu Natalya. Canına kıymaya kalktıktan sonra aralarında bir yabancıdan farkı kalmamıştı. Pantaleymon da şimdi ikide bir karşısına çıkıyor, eve çağırıyordu onu. Kızı geri alıp Gregor'la barıştırmayı aklına koymuştu.

O Mart gününden sonra Natalya, Melekoflarla oturdu. Piyotra ona karşı dostça, kardeşçe davranıyordu. Darya hoşnutsuzluğunu hemen hiç belli etmedi. Arada bir onun bakışlarına çalınan düşmanlığa karşılık, Dunya'nın bağlılığıyla yaşlıların ana babaca yakınlığı Natalya'ya yetiyordu. Natalya'nın geldiğinin hemen ertesi gün Pantaleymon, Dunya'yı önüne oturttu, Gregor'a bir mektup yazdırdı:

Oğlum Gregor Pantaleyeviç'e yürekten selam ederiz. Anan Vasilisa İlyinişna da hayır dualarını gönderiyor. Ağabeyin Piyotra Pantaleyeviç ve karısı Darya Matveyevna selam ederler, sağlığına duacılar. Kız kardeşin Dunya ve tüm ev halkı hepimiz selam ederiz.

Şubat ayının beşinci günü gönderdiğin mektubu aldık, sağ olasın. At, bacaklarını birbirine çarpıyor diye yazdığından dolayı, domuz yağı sürersin biraz, nasıl sürülür bilirsin artık ve de sakın arka ayaklarına nal koymayasın, vakta ki ortalık kaygan ve buzlu olsun. Karın Natalya Mironovna yanımızdadır. İyidir ve rahattır. Anan sana biraz vişne kurusu, bir çift yün çorap, domuz pastırması ve başka şeyler yolluyor. Hepimiz sağız, iyiyiz. Yalnız Darya'nın bebesi öldü. Geçen gün Piyotra'yla ambarın damını onardık, Piyotra atına iyi bakmanı buyuruyor. İnekler yavruladı, ihtiyar kısrak da gebedir. Tayı karnında oynuyor. Nahiye harasından bi aygıra çektirmiştik. Beş haftaya kadar doğurur. Askerlik haberlerinden, subaylarla aranı hoş tuttuğundan memnun kaldık. Ödevin neyse gereğiyle yapacaksın. Çara hizmet boşa hizmet sayılmaz. Natalya artık bizimle yaşıyor, sen de bir kere daha düşün bakalım. Bir dert daha, Büyük Perhizden hemen öncesi kurdun biri üç koyunumuzu boğazladı. Hadi şimdi sağlıcakla kal, Tanrı'ya emanet ol. Karını unutmayasın. Benden sana baba buyruğu, bak. İyi kadın Natalya, senin öz nikâhlı karın. Yoldan çıkma, babanın sözünü dinle.

Baban başçavuş

Pantaleymon Melekof

Gregor'un alayı Rus-Avusturya sınırından dört verst ötede Radzivilovo denilen ufak bir yerde konaklamıştı. Gregor eve seyrek yazıyordu. Natalya'nın babasının evinde oturduğunu bildiren mektuba dikkatle kaleme alınmış bir karşılık verdi, karısına selam yolladı. Bütün mektupları kaypak, belirsizdi, ne demek istediği anlaşılmıyordu. Pantaleymon mektupları Dunya'ya, ya da Piyotra'ya üst üste birkaç kere okutuyor, satırlar arasından bir anlam çıkarmaya uğraşıyordu. Paskalya'dan hemen önce bir mektup daha yazdı oğluna, döndüğünde karısıyla mı yoksa yine Aksinya'yla mı oturacağını kesin olarak bildirmesini istedi.

Gregor cevabını geciktirdi. Ancak Teslis Pazarı'ndan sonra ondan kısa bir not alabildiler. Dunya kelimelerin sonunu yuta yuta

çabucak okudu mektubu, Pantaleymon sayısız selamlar, sorular arasında oğlunun ne dediğini güçlükle çıkarabildi. Sonunda Gregor, Natalya meselesine değiniyordu:

Natalya ile oturup oturmayacak mıyım diye soruyorsun ama, baba, olan oldu bir kere. Kesilen dal yerine kaynamaz. Sen de bir çocuğum olduğunu biliyorsun, Natalya'yla ben nasıl olur da barışırım artık? Bir söz veremem, bahsini bile etmek acı geliyor bana. Geçende adamın biri sınırdan mal kaçırırken yakalandı. Adamı gördük. Yakında Avusturyalılarla savaş olacak dedi. Avusturyalıların Çarı sınıra gelmiş, savaşa nerden başlanacağına, bir de hangi toprağı kendime alıkoyayım diye bakmış. Savaş başladıktan sonra ben, olur ya, belki hayatta bile olmam, hiçbir şey önceden kararlaştırılamaz.

Natalya kaynatasının evinde, çiftliğinde çalışıyor, günün birinde kocasının geri geleceği umuduyla yaşıyordu. Gregor'a hiç yazmadı, ama ailede kimse ondan, onun kadar içi içini yiyerek, onun kadar hasretle mektup beklemiyordu.

Köyde hayat, değişmez düzeni içinde geçip gidiyordu. Orduda hizmet süreleri dolan Kazaklar evlerine döndüler, sair günler, iş güç belli belirsiz kemirdi durdu zamanı. Pazar günleri tüm köy halkı kiliseye doluşuyordu. Her aile bir öbek: Üniformalarını, bayramlık pantolonlarını giymiş erkekler; yerleri süpüren rengarenk uzun etekleri, kabarık yeni cepkenleri, koltuk altlarının tatlı-ekşi, hardalımsı kokusu, sarı sarı ter lekeleriyle kadınlar...

Alanda boş arabalar okları havaya dikili durur, atlar kişner, ahali ordan oraya gider gelirdi. Yangın tulumbasının orda Bulgar göçmenler sıra sıra dizili sebzelerini satarlardı. Çocuklar ortalıkta koşturur, kibirli gözlerle pazar alanını süzen semersiz develeri hayretle seyre dalarlardı. Nereye baksan kırmızı şeritli kasketlerini giymiş Kazaklar, pırıl pırıl başörtülü kadınlar görürdün. Bostan kuyularının başında ağır işle geçen bütün bir günün yorgunluğunu çıkaran develer, uykulu yeşil gözleri parıldaya parıldaya geviş getirirlerdi.

Akşam vakti sokaklar ayak patırtıları, türküler, akordeonların

ezgisine uyan oyunlarla çınlardı. Gece adamakıllı ilerlemeden köyün dolaylarında ses seda kesilmezdi.

Natalya komşulara akşam ziyaretine gitmezdi hiç. Evde oturur, Dunya'nın saf bir dille anlattığı hikâyeleri dinlerdi. Dunya belli belirsiz büyüyordu. Büyüyor, boyu bosu yerinde, kendince güzel bir kız olup çıkıyordu. Erken olan elma gibi erken gelişti. Bu yıl ondan büyük arkadaşları daha evvel ergenliğe vardıklarını unuttular, onu da aralarına aldılar. Babasına benziyordu tıpkı. Onun gibi sağlam yapılı, esmer tenliydi. On beş yaşında vücudu hâlâ sıska, genç kız vücudu. Çocuklukla, serpilip gelişen genç kızlık arası bir şey, öyle saf, acınası. Küçücük göğüsleri günden güne büyüdü, cepkenini germeye başladı. Uçları azdan çekik uzunca çukurlarında kara gözleri hâlâ utangaç ve yaramaz bir ışıkla parıldıyordu. Akşamları dışardan geldiğinde tertemiz günahsız sırlarını yalnız Natalya'ya açardı.

"Natalya, sana bir şey diyecektim."

"Ee, peki? Söylesene!"

"Dün Mişa Koşevoy zahire ambarının ordaki meşe kütüğünün üstünde bütün gece benimle beraber oturdu."

"Ama neden kızarıyorsun?"

"Yoo! Niye kızarayım?"

"Aynaya baksana! Alev alev olmuşsun."

"Senin yüzünden. Şaşırttın işte beni..."

"Peki, peki, devam et. Ben bir şey demem."

Dunya esmer avuçlarıyla için için yanan yanaklarını ovuşturur, şakaklarına parmaklarını bastırır, gencecik saf sesiyle gülerdi:

" 'Gökmavisi bir küçük çiçek gibisin sen' dedi bana."

"Evet, evet, sonra?" Natalya konuşsun diye onu kışkırtır, kendi geçmiş ezgin mutluluğunu unutup başkasının sevinciyle sevinirdi.

"Ben dedim ki, 'Yalan söyleme, Mişa,' dedim. Yemin etti ama..."

Dunya başını sallayıp kahkahayı koyverirdi. Saçının siyah, kalın örgüleri kertenkele gibi omuzlarında, sırtında dolanırdı.

"Başka ne dedi?"

"Yadigar olsun diye ona mendilimi vereyim istedi."

"Verdin mi bari?"

"Hayır. Vermem dedim. 'Git o kadından iste sen onu,' dedim. Yerofeyef'in geliniyle düşüp kalkıyormuş, görmüşler. Erkeklerle oynaşıyor o."

"İyisi mi sen uzak dur Mişa'dan."

"Zaten ben de öyle yapacaktım!" Dunya gülümserken kendini tutar, anlatmaya devam ederdi. "Sonra, üçümüz, iki kız daha, bir de ben, eve geliyorduk, sarhoş moruk Mikey peşimize takıldı. 'Bi öpücük verin bana, kızlar, iki kapik veririm her birinize!" diye bağırıyordu. Nuyurka dalla suratına bi indirdi, koşa koşa kaçtık ordan!"

Yaz kurak geçiyordu. Köyün orda ırmağın suları alçaldı. Önceleri akıntının aka kabara, hızla gelip geçtiği yerde bir geçit peyda oldu. Burdan öküzler sırtları ıslanmadan karşı kıyıya geçebiliyorlardı. Geceleri tepelerden köye ağır, sıcak bir hava boşanıyor, rüzgâr ortalığı keskin, baharsı yanık ot kokusuyla dolduruyordu. Bozkırda kuru otlar tutuşmuştu. Don kıyısında yamaçlara inen pis kokulu bir dumandı. Gece ırmağın üstünde kat kat bulutlar yığılır, uzaktan uzağa gök gürültüleri duyulurdu. Şimşekler gökyüzünü çakmak çakmak keser, parçalar da, çatlamış toprağı serinletmeye bir yağmur yağmazdı.

Kilisenin kulesine bir baykuş dadandı. Geceleri, hiç sektirmeden, ötüp duruyordu.

Haykırışları köyü çepeçevre sarıyor, yüreklere ürküntü veriyordu. Günün birinde kuleden mezarlığa uçtu ve mezarların çim kaplı boz tümsekleri üstünde ötmeye başladı.

Baykuşun mezarlıktan gelen sesine kulak veren yaşlılar, "Felaket geliyor," diye kâhin kesildiler.

"Savaş çıkacak. Türk seferinden önce de bir baykuş gelip öttüydü böyle."

"Belki koleradır yine."

“Baykuş kiliseden kalkıp ölülere uçmayagörsün! Bet bereket kesilir, uğursuz günlere çattık demektir.”

Martin Şamil mezarlığa yakın otururdu. İki gece üst üste mezarlığın parmaklıklarına dayanıp lânet kuşu bekledi. Bekledi ya, kuş yine de göze görünmeden, sessiz, başının üstünden uçtu, gitti mezarlığın taa öte ucunda bir haçın koluna kondu, uykuya dalan köyün sessizliği içinde ürkütücü sesiyle öttü durdu. Martin ağır bir küfür salladı, kara bir bulutun göbeğine silahını boşalttı, döndü evine. Dönüşünde karısı –tavşan gibi doğurgan, ürkek, zayıf bir kadındı, her yıl dünyaya bir çocuk getirirdi– kocasını azarladı:

“Sen adam olmazsın hiç! Aptal! Şimdi senin işine karıştığı var mı bu kuşun? Ya Tanrı cezalandırırsa seni? Bir ay kaldı şunun şurasında, bir de senin yüzünden doğum yapamazsam, görürsün!”

“Sus be, kadın!” diye bağırdı Martin. “Bir şey olmaz sana, meraklanma. Ne işi var burda bu kuşun, adamın tüylerini kaldırıyor böyle? Şeytan, üstümüze felaket çağırıyor! Bir savaş çıksın da gör bak. Beni alıp götürecekler. N’aparsın sen bu eniklerle o zaman, söylesene?” Çocukların uyuduğu köşeyi gösterdi.

Pantaleymon pazar yerinde yaşlılarla çene çalarken ciddi ciddi bildirdi:

“Bizim Gregor’un yazdığına göre Avusturyalıların çarı sınıra gelmiş, bütün birliklerine emretmiş, toplansınlar, Moskova ve Petersburg üzerine yürüsünler demiş.”

Yaşlılar geçmiş savaşları hatırladılar, endişelerden söz ettiler aralarında.

“Ama savaş çıkmayacak,” dedi birisi. “Baksana hasada.”

“Hasatla bir ilişiği yok bunun. Bana kalırsa öğrenciler karıştırıyor ortalığı.”

“Her ne halse, haber bize gelene kadar! Ama kiminle olur dersin savaş?”

“Türklerle. Deniz yüzünden. Denizi bölüşemiyorlarmış!”

"Ne de zor iş ya! Biz nasıl çayırı bölüyoruz, onlar da bölsünler denizi iki parçaya, olsun bitsin."

Sonunda konuşma şakalaşmaya döndü, her biri işinin başına gitti.

Çayırın erken biten otunu biçme zamanıydı. Don'un ötesinde solmaya başlayan ot, bozkır otundan kötüydü. Hastalık vurmuş gibi, kokusuz. Toprak aynı topraktı ya, çimlerin çektiği özsuyu başkaydı. Bozkırda güzelim kara toprak yayılmıştı. Öyle gümrah, öyle sık, sığır sürülerinden bile iz kalmazdı üstünde. Mis gibi kokardı. O toprakta yetişen otun boyu taa bir atın karnına erişirdi. Oysa Don'un kıyılarında bataksı, çürük bir toprak vardı. Üzerinde biten ot tatsız mı tatsız, değersizdi, sığırın bile başını çevirip bakmadığı olurdu.

Köylü samana tam çıkacağı sıra yer alan bir olay, köyü altüst etti. Bir gün nahiye komiseri yanında bir müfettiş ve kimsenin tanımadığı, üniformalı bir subayla köye geldi. Atamanı çağırdılar, tanıklar topladılar, dosdoğru şaşı Lukiyeşka'nın kulübesine gittiler. Yolun güneşli yanında yürüyorlardı. Ataman horoz gibi önden koşturuyordu. Tozlu çizmeleriyle yolun güneş değen kesimlerine basa basa giden müfettiş, atamanı sorguya çekti:

"Stokman evde mi?"

"Evde, efendim."

"Neyle geçinir?"

"Zanaatkârdır. Tesviyeci."

"Şüpheli bir davranışını gördünüz mü hiç?"

"Ne münasebet, hayır!"

Elinde şapkasıyla yürüyen komiser kaşlarının arasındaki küçük bir sivilceyi sıktı. Sıcaktan ter içinde kalmıştı. Subay, elinde bir kürdanla kara dişlerini karıştırıyor, akları kızarmış gözlerini kırpıştırıyordu.

"Ziyaretine giden olur mu hiç?" diye müfettiş, atamanı durdurup sordu.

"Olur. Arada sırada kâğıt oynarlar."

“Kimler?”

“Daha çok değirmenden işçiler.”

“Kim onlar?”

“Ustabaşı, kantarcı, değirmenci Davit. Bazen bizim Kazaklardan da giden olur.”

Müfettiş durdu, geride kalan subayı bekledi. Gömleğinin düğmesini çevire çevire bir şeyler söyledi ona, sonra atamanı yanına çağırdı. Ataman ayaklarının ucunda koştu geldi. Soluğu kesik. Boynunda damarları atıyordu.

“Milisten iki kişi al, git o söylediğin adamları yakala, bana getir. Köy odasına getireceksin hepsini. Bir iki dakikaya kadar biz de geliriz. Anladın mı?”

Ataman derhal hazırola geçti, kasıldı. Öyle ki, boyun damarları şişti, yüksek yakasının üstünde mosmor oldu. Ağzında bir şeyler geveleyerek koştu gitti.

Yeleğinin düğmeleri çözük, sırtını kapıya vermiş, kıl testeresiyle örnek kesiyordu Stokman.

“Ayağa kalkın, tutuklusunuz!”

“Neden, ne oldu ki?”

“İki odan mı var?

“Evet.”

“Arama yapacağız.”

Kapıdan girerken mahmuzu paspasa takılan subay masaya yanaştı, elinin uzandığı ilk kitabı aldı.

“Şu sandığın anahtarını istiyorum,” dedi.

“Ziyaretinizin sebebi nedir?”

“Dur bakalım. Daha çok konuşacağız.”

O sırada Stokman’ın karısı öbür odanın kapısından bakıp geri çekildi. Müfettişle kâtibi kadının ardından odaya daldılar.

Subay sarı kaplı bir kitabı elinde sallayarak sordu:

"Nedir bu?"

"Kitap!" Stokman omuzlarını silkerek cevap verdi.

"Nüktelerini daha uygun bir zamana saklarsın. Sorduğum soruya doğru dürüst cevap ver!"

Stokman sırıttı. Sırtını ocağa dayadı. Nahiye komiseri subayın omuzu üstünden kitaba bir göz atıp Stokman'a döndü:

"Bunun üzerinde mi çalışıyorsun?"

"Konuyla ilgileniyorum," dedi Stokman, yavan bir sesle. Elindeki küçük tarakla kara sakalını tarayıp ikiye ayırdı.

"Ya!"

Subay sayfaları karıştırdıktan sonra masaya fırlattı kitabı. Bir ikincisini karıştırdı biraz, onu bir yana koydu. Üçüncüsünün kapak yazısını okuduktan sonra yeniden Stokman'a döndü.

"Bu çeşit edebiyattan başka var mı? Nerde saklıyorsun?"

Stokman, tüfekle nişan alırmış gibi bir gözünü kısıp baktı subaya.

"Hepsi bu, görüyorsunuz işte."

"Yalan söyleme!" Subay kitabı elinde sallayıp bağırdı.

"Böyle sözler..."

"Arayın odaları!"

Komiser, kılıcını kabzasından tutarak sandığa gitti. Olanlardan iyice ürktüğü anlaşılan çopur suratlı bir milis elbiseler, çamaşırlar arasında bir şeyler arıyordu. Sandıkta ne varsa çıkardı.

"Biraz daha nazik davransanız!" dedi Stokman, sonunda. Gözlerini kıstı, subayın iki kaşının ortasına baktı.

"Kapa çeneni, efendi!"

Her bir yanı didik didik ettiler, atölyeyi de baştan aşağı aradılar. Komiser hızını alamadı, parmaklarının tersiyle duvarlara bile vurup dinledi .

Aramadan sonra Stokman köy odasına götürüldü. Yolun ta ortasında, milislerin arasında yürürken bir elini eski kaputunun

yaka altına sokmuştu, öbürünü çamur atar gibi habire silkeliyordu. Ötekiler yolun güneşli yanında, duvar diplerinden yürüdüler. Çimleri ezmekten yeşillenmiş pabuçlarıyla müfettiş yine hep güneş değen yerlere basıyordu. Kasketi elinde değildi şimdi. Kafasına geçirmiş, rengi uçuk kulaklarına kadar indirmişti.

En son, Stokman'ı sorguya çektiler. Diğer tutuklular, İvan Aleksiyeviç, ellerinin yağı daha kurumamış; suçlu suçlu gülümseyen Davit; ceketini omuzuna atmış duran Valet; bir de Mişa Koşevoy, sorgularından sonra aralığa sokulmuşlar, başlarına milisler dikilmişti.

Müfettiş dosyasını karıştırarak sorguya başladı:

"Değirmende işlenen cinayet işinde seni sorguya çekmiştim. Niçin, o zaman, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyesi olduğunu benden gizledin?"

Stokman hiç sesini çıkarmadan yargıcın başının üstünden baktı.

"Bu belli oldu. Yaptığının mükâfatını göreceksin, meraklanma!" diye, tutuklunun susmasına kızan müfettiş bağırdı.

"Lütfen sorguya başlayın," dedi Stokman, bezgin bir sesle. Gözüyle tabureyi işaret edip oturmak için müsaade istedi. Öbürü ses çıkarmadı. Ama Stokman usulca otururken kızgın kızgın baktı yüzüne.

"Buraya ne zaman geldin?"

"Geçen yıl."

"Örgüt gönderdi."

"Örgüt filan göndermedi."

"Ne zamandan beri partide üyesin?"

"Neden söz ediyorsunuz?"

"Ne zamandan beri Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyesisin diye sordum?"

"Bana kalırsa..."

"Sana kalırsa filan bilmem, soruya cevap ver! İnkârın faydası yok. Büsbütün başın belaya girer." Dosyadan bir belge çıkardı, masaya koyup işaret parmağını üstüne bastırdı. "Rostof'tan verilen bir rapor var burda. Parti üyesi olduğunu doğruluyor."

Stokman gözlerini belgeye dikti, bir an baktı, sonra dizini ovuşturarak kesin bir sesle cevap verdi:

"1907'den beri."

"Ha şöyle! Seni buraya partinin yolladığını inkâr mı ediyorsun?"

"Evet."

"Niçin geldin öyleyse?"

"Tesviyeci açığı vardı."

"Niye bu bölgeyi seçtin?"

"Dedim ya."

"Burada kaldığın sürece parti örgütüyle hiç ilişki kurdun mu? Şimdi ilişkin var mı?"

"Hayır."

"Senin buraya geldiğinden haberleri var mı?"

"Herhalde vardır."

Müfettiş sedef kakmalı çakısıyla kalemin ucunu sivriltti. Dudaklarını büzüp sordu:

"Partinin herhangi bir üyesiyle mektuplaşıyor musun?"

"Hayır."

"Aramada ele geçen mektup nedir öyleyse?"

"Bir dostumdan. Hiçbir ihtilalci örgütle ilişkisi yoktur."

"Rostof'tan hiç talimat aldın mı?"

"Hayır."

"Değirmenin işçileri senin odanda ne diye toplanıyorlar?"

Stokman soruyu pek ahmakça bulmuş da şaşmış gibi omuz silkti.

"Kış geceleri gelirlerdi. Vakit geçirirdik. Kâğıt oynar..."

"Yasak kitap okurdunuz, değil mi?" dedi müfettiş.

"Hayır. İçlerinde okuma yazma bilen hemen hiç yok."

"Ama ustabaşıyla ötekiler inkâr etmiyorlar gerçeği."

"Ben doğru değil diyorum."

"Anlaşılıyor ki senin aklın bu işlere..." Stokman bunu duyunca gülümsedi. Müfettiş sözünü tamamladı. "Ne yaptığının farkında değilsin sen, işte o kadar. İnkârda inadın kendine zarar. Seni buraya partinin gönderdiği apaçık ortada. Kazaklar arasında çalışıp onları hükümete karşı kışkırtasın diye. Bu numaraya ne gerek var anlamıyorum. İnkâr suçunu azaltmaz..."

"Bütün bunlar sizin tahminleriniz. Sigara içebilir miyim? Teşekkür ederim. Tahminlerinizin de aslı esası yok."

"Odana gelen işçilere bu kitaptan okudun mu?" Müfettiş elini küçük bir kitabın üstüne koyup başlığını kapatı. Elinin yukarısından "Plehanof" ismi okunuyordu.

"Şiir okuduk," diye cevap verdi Stokman, kemikten ağızlığını parmakları arasında sıkıca tutup sigarasını üfürerek.

Ertesi sabah posta arabası köyden ayrıldı. Arka sırada Stokman, sakalı yakasının içine gömülü, uyuklar gibiydi. İki yanında iki milis, ellerinde kılıçlarıyla sımsıkışık oturmuşlardı. Birisi, kıvırcık saçlı, çopur yüzlü olanı, yamru yumru kirli parmaklarıyla Stokman'ın dirseğine sıkıca yapışmış, yan gözle ürkek ürkek bakıyordu. Öbür eli kılıcının eski püskü kabzasına yapışmıştı. Araba hızla geçti sokaklardan. Melekofların avlusu yanında sırtını çite vermiş, şala sarılı ufak tefek bir kadın arabayı bekliyordu.

Araba rüzgâr gibi geldi geçti. Kadın elleriyle göğüslerine bastırıp arkasından fırladı.

"Osip! Osip Davidoviç! Ah, n'apacağım ben şimdi?"

Stokman karısına el sallamak istedi. Çopur milis birden yerinden fırladı, kolunu tuttu. Kısık, vahşi bir sesle haykırdı:

"Otur oturduğun yerde, tepelerim!"

Basit hayatında ilk kez, çara karşı gelmeye cüret eden bir insan görüyordu.

II

Mankovo ile küçük Radzivillovo şehri arasındaki uzun yol onun için artık çok gerilerde kalmış, elle tutulmaz, bulanık bir sise karışmıştı. Gregor arada sırada yolu hatırlamaya çalışıyordu. Aklında kalan, yalnız, istasyon yapıları, oynak döşemenin altında takırdayan tekerlekler, at ve saman kokusu, vagonların altında uzayıp giden demiryolu, lokomotifin saldığı duman, bir de Voronez'de ya da Kief'te, hangisi hatırlamıyordu, istasyonda gördüğü jandarmanın sakallı yüzüydü.

Trenden indikleri yerde büyük bir kalabalıkla karşılaştı. Subaylar, boz kaputlu, temiz tıraşlı adamlar, anlamadığı bir dilde konuşuyorlardı. Atları indirmek uzun zaman aldı. Bu iş bitince ikame subayının yardımcısı üç yüzden fazla Kazağı alıp baytar hastanesine götürdü. Burada atların muayenesiyle ilgili uzun bir işlemden geçtiler. Sonra Kazaklar birliklere ayrıldı. Astsubaylarla başçavuşlar ordan oraya koşuştular. Birinci takım açık doru atlardan kuruluydu, ikincisi kestane doru atlardan, üçüncüsü yanık kestane dorulardan. Gregor'u Dördüncü Takıma, doru ve al atların takımına verdiler. Beşincide yalnız kula, Altıncıda yağız atlar vardı. Başçavuşlar takımlara ayrılan Kazakları çevredeki köylere, büyük çiftliklere yerleşmiş olan bölüklerine götürdüler. Patlak gözlü başçavuş, kolları silme kıdem sırması üniformasıyla iki dirhem bir çekirdek, atını sürüp Gregor'un yanından geçerken sordu:

"Sen hangi nahiyedensin?"

"Viyeşenska'dan."

"Kuyruksuz köpek* desene!"

Başka nahiyelerden gelen Kazaklar kahkahalarını güç tuttular. Gregor sustu, hakareti sineye çekti.

Şosede ilerlediler. Don havzasının toprak yola alışık atları nizami şosede küçük adımlarla şıpıdak yürüdüler, buz tutmuş ırmaktan geçer gibi. Kulakları kısıktı, ikide bir burun çalıyorlardı. Sonra gide gide alıştılar. Kazakların hiç tanımadığı Lehistan toprağı, yer

* Her ilçenin bir lakabı vardı. Viyeşenska'ya "köpekler" denirdi.

yer bodur korularla kesikti. Gün ılıktı. Bulutlu. Güneş kalın bir bulut yığını ardında eğleniyordu. O da bir başkaydı buralarda, yabancı gibi.

Radzivillovo Çiftliği istasyondan dört verst kadar ötedeydi. Yarım saatte vardılar.

"Bu ne köyü?" diye genç bir Kazak, başçavuşa dönüp sordu. Parmağıyla bahçede yaprakları dökülmüş ağaçların tepelerini gösterdi.

"Ne köyü? O sizin Kazak köylerinizi çıkar artık aklından, aslanım. Don ülkesinde mi sandın hâlâ kendini?"

"Ne bu öyleyse, amca?"

"Ne? Amca mı dedin? Bakın da hele şu bana yeğen olacak herife! Prenses Urussova'nın çiftliği burası, aslanım. Bizim Dördüncü Bölük burda konaklıyor."

Gregor atının boynunu yeis içinde okşaya okşaya derli toplu iki katlı eve, tahta parmaklıklara, çiftlik yapılarının yabancı üslûbuna baktı, daldı. Yalnız, meyve fidanlığının yanından geçerken, yaprakları dökmüş ağaçlar şimdi uzakta kalan Don ülkesi ağaçlarının dilini konuşuyordu.

O günden sonra Kazaklar hayatın en can sıkıcı, şapşallaştırıcı yüzünü görüp yaşamaya başladılar. İşsiz kalan genç adamların yüreğine yaman bir gurbet acısı çöktü. Boş zamanları hep çene çalmakla geçiyordu. Gregor'un bölüğü evin kiremit damlı geniş kanadına verilmişti. Pencerelerin altına serili ot minderler vardı orda. Geceleri, kırılan camın yerine yapıştırılan kâğıt parçasının rüzgârda çıkardığı ses, çok uzaklarda çalınan bir çoban borusunu andırır, horlamalar, inlemeler arasında bu sesi dinledikçe, Gregor'un içi amansız bir özlemle yırtılırdı. Kalkıp ahıra gitse, vursa atına eyeri, sürse, sürse, taa eve varana kadar!

Kalk borusu sabah saat beşte çalardı. Atları temizleyip tımar etmek günün ilk görevi. Atlar yemlenirken geçen yarım saatte Kazaklar aralarında konuşurlardı:

"Yahu, çocuklar, bu ne biçim hayat be?"

"Ben dayanamayacağım!"

"Hele bu başçavuş yok mu? İt ki, ne it! Atların toynaklarını bile yıkatıyor bize."

"Köyde şimdi çörek pişiriyorlardır... Bayram yakın."

"Ah, bir kız olsa da şimdi burda, azıcık sıkıştırsam!""Çocuklar, bu gece düşümde babamla bizim çayırda ot biçtiğimizi gördüm. Çevremiz insan doluydu, harman yerinde papatyalar gibi saçılmışlardı," diye anlatmaya başladı Prokor Zikof. Gözleri dana gözünü andıran, akıllı uslu bir delikanlıydı Prokor. "Habire ot biçiyorduk. Ben sevinçten yerimde duramıyordum..."

"Şu anda karım evde beni düşünüyordur. 'Mikoloçka n'apıyor acaba?' diyordur kendi kendine."

"Ho-ho! Kaynatasıyla işi pişiriyordur, daha doğrusu.""Bırak şimdi bunları..."

"Tabii, kocası yokken böyle şeyler yapmayan kadını bulursan öp de başına koy, aslanım!"

"Ne sızlanıp duruyorsunuz? Bir tas süt değil ya kadın dediğiniz? Üzülmeyin, köye dönelim hele, bize de azıcığı kalmış olur."

Bölüğün en neşeli, en ağzı bozuk üyesi, Yegor Zarkof, dünyada kimseyi takmaz, utanmak nedir bilmez bir adamdı; söze karıştı, göz kırpıp pis pis sırıtarak, "Hep aynı hikâye," dedi. "Baban karına rahat vermez." Pırıl pırıl gözleriyle çevresine bakındı. "Böyle bir moruk, gelinini, gözüne kestirmiş, peşini bırakmıyormuş, ama oğlunu da atlatamıyormuş bir türlü. Sonunda n'apmış, biliyor musunuz? Gece dışarı çıkmış, samanlığın kapısını açmış, hayvanları salıvermiş. Sonra oğluna seslenmiş: 'Sersem herif! Samanlığın kapısını niye açık bıraktın? Hayvanlar avluda geziniyor, git de içeri sok!' Bu bahanesi. Oğlunu dışarı yollayıp kendisi geline yanaşacak. Ama oğlan tembel. 'Sen git topla hayvanları,' diye fısıldamış karısının kulağına. Kadın gitmiş. Moruk sürüne sürüne yatağa yanaşmış. Oğlan, aptal mı, raftan bir oklava almış, herif yatağa yaklaşıp da elini uzatınca kel kafasına indirivermiş. 'Hişt!' diye de bağırmış sonra. 'Yorganı mı kemireceksin yine, lanet hayvan?'

demiş. Çünkü buzağıyı odada bırakırlarmış geceleri, o da yatağın kenarına gelir, yorganları kemirirmiş. Oğlan buzağıya vurur gibi yapıp, moruğun kafaya indirmiş oklavayı. Baba usul usul yatağına dönmüş, kaz yumurtası gibi şişen kafasını ovuşturmaya başlamış. Az sonra, 'İvan, hey, İvan!' diye bağırmış. 'Ne var, baba?' 'Biraz önce kime vurdun sen öyle?' 'Buzağıya,' diye cevap vermiş oğlan. Moruk, ağlamaklı ağlamaklı, 'Adam olmazsın sen, hayvanlarına kötü davranıyorsun,' demiş."

"Atmasyondan yana da hiç üstüne yok be, Zarkof!"

"N'oluyor burda? Pazar yerinde mi sandınız kendinizi? Haydi, marş! Dağılın!" diye başçavuş kükredi. Kazaklar gülüşüp şakalaşarak atlarına koştular.

Talimde subaylar avlunun duvarı dibine sokulup sigaralarını tüttürürler, arada, o da pek ender, bir şey söyleyecek olurlardı. Güzelim külrengi kaputları, vücutlarına tıpatıp oturan üniformaları içinde kıyak mı kıyak, bakımlı adamlardı hepsi de. Onlara baktıkça Gregor aralarında aşılmaz bir duvar varmış gibi bir duyguya kapılırdı. Kazaklarınkine hiç benzemeyen, düzenli, bambaşka bir hayattı onlarınki. Çamur derdinden, bit belasından, başçavuşun yumruklarından uzak, rahat ve huzur içinde geçiyordu.

Radzivillovo'ya vardıklarının üçüncü günü meydana gelen bir olayın Gregor'la bütün genç Kazaklar üzerinde etkisi çok acı oldu. Süvari eğitimine çıkmışlardı. Aklı köyünde kalan melûl gözlü Prokor Zikof'un huysuz atı, yanından geçerken başçavuşun atına bir çifte attı. Sert bir çifte değildi, atın sol bacağının derisi çizildi azıcık, o kadar. Ama başçavuş atını doğruca Prokor'un üzerine sürüp kırbacı patlattı yüzünde.

"Nereye gittiğine baksana ulan, it oğlu it! Gösteririm ben sana... Üç gün ahır hizmeti!"

Bölük kumandanı olayı gördüğü halde arkasını döndü, bakmadı bile. Kılıcının kabzasını okşuyor, canı sıkkın, esniyordu. Prokor, dudakları titreye titreye, bir anda şişen yanağından akan ince kanı sildi.

Gregor atını sıraya sokarken subaylara baktı. Hiç oralı değillerdi onlar, bir şey olmamış gibi çene çalıyorlardı.

Aradan beş gün geçti. Bir gün Gregor kuyudan su doldururken kovayı düşürdü. Başçavuş deli gibi üstüne atıldı, vurmak için elini kaldırdı.

"Dokunma bana!" diye bağırdı Gregor, kuyunun içinde kıpır kıpır parıldayan suya bakarak.

"Ne! İn aşağı çıkar o kovayı, çabuk, yoksa kırarım kafanı!"

"Çıkarırım, sen bana dokunma," dedi Gregor, ağır ağır. Başını kaldırmadan, kelimelerin üstüne basarak konuştu.

Öbür Kazaklar orda olsaydı eğer, hiç şakası yok, Gregor'u bir temiz döverdi başçavuş. Ama konuşmalarını duyacak kimse yoktu yanında. Ötekiler çitin yanında atlarıyla meşguldü. Başçavuş, Gregor'a yaklaşırken ötede duran Kazaklara bir göz attı, sonra öfkeden çılgına dönmüş patlak gözlerini devire devire hırladı:

"Utanmıyor musun sen benimle böyle konuşmaya? Ne sanıyorsun kendini?"

"Belanı arama, Semyon Yegorof!"

"Beni tehdit mi ediyorsun? Gösteririm ben sana..." Gregor başını kaldırdı. "Bana bak," dedi, "elini sürersen, gebertirim seni! Anlaşıldı mı?"

Başçavuş afalladı, ağzı bir karış açık kaldı. Sustu. Gregor'un yüzü kül gibi olmuştu. Belli, kötü şeyler geçiriyordu aklından. Başçavuş aptala dönmüştü. Yalağın önünden geçerken çamurda kaydı. Biraz gitti, sonra döndü, yumruğunu salladı:

"Kumandana söyleyeceğim görürsün, sen!"

Nedense söylemedi ama, Gregor'un da başına bela oldu ondan sonra. Her yaptığında kusur buluyor, sırası olsun olmasın nöbete çıkarıyordu onu.

Can sıkıcı, tekdüze hayat genç Kazakların canına okudu. Güneş batana kadar yaya ya da süvari eğitimi görüyorlardı. Akşamları atları tımar edip yemlerini verme işi vardı. Ancak gece

saat onda, yoklama sona erdikten, nöbetçiler nöbet başı yaptıktan sonra başçavuş akşam duası için hepsini sıraya dizerdi. Yuvarlak, kurbağa gözleriyle sıraları tarar, sonra kısık bir sesle okumaya başlardı.

Sabah yine aynı şey. Nohut gibi günler, hep birbirinin aynı.

Koca çiftlikte iki kadın vardı: Kâhyanın yaşlı karısıyla, genç aşçı yamağı Franya. Franya Polonyalı güzel bir kızdı. Kaşları dökülmüş yaşlı aşçıbaşının mutfağıyla ev arasında sabah akşam mekik dokur, koşarak avludan geçerken savrulan etekleri bütün gözleri üzerine çekerdi. Subaylarla Kazakların baygın bakışlarının hedefi olduğunu bilirdi, o da, üç yüz gözden taşan şehvetin sularına kendini koyverir giderdi. Mutfakla ev arasında kalçalarını kıvıra kıvıra koştururken her önüne çıkan ere gülümserdi. Subaylara daha da çok gülümserdi. Herkes ondan iş çıkarmaya bakıyordu ya, söylentiye göre yalnız bölük kumandanı işini uydurmuştu.

İlkbahar başlangıcında bir gün Gregor ahırda görevliydi. Vaktinin büyük kısmını bir uçta, yeni gelen bir kısraktan huylanan subay atlarının olduğu yerde geçirdi. Öğle tatiliydi. Az önce yüzbaşının atına kırbacın tadını tattırmıştı, şimdi kendi atına bakıyordu. Hayvan bir yandan saman yiyor, bir yandan yaralı art ayağını kaldırmış, sahibini gözlüyordu. Gregor hayvanın yularını düzeltirken arkasında, ahırın karanlık köşesinden gelen boğuşma sesleri ve boğuk bir çığlık işitti. Sesin geldiği yere doğru yürüdü. Birisi ahırın kapısını kapattı. Gregor karanlıkta kaldı. Kısık bir ses, "Hadi çabuk olun çocuklar!" dedi.

Gregor adımlarını sıklaştırıp bağırdı:

"Kim var orda?"Demeye kalmadan bölüğün çavuşlarından biriyle çarpıştı. Adam el yordamıyla kapıyı arıyordu. "Sen misin, Gregor?" diye fısıldadı, elini omzuna koyarak.

"Dur! N'oluyor burda?"

Çavuş suçlu suçlu kikirdeyip Gregor'un yenine yapıştı. "N'aptık, biliyor musun... Bekle. Nereye gidiyorsun?" Gregor kolunu çekti, koştu kapıyı ardına kadar açtı. Bomboş avluda kuyruğu yerleri

süpüren bir tavuk, ertesi gün aşçının kâhyaya yapacağı çorbadan habersiz, pislikleri eşeliyor, yumurtlayabileceği sakin bir köşe arıyordu.

Işıktan bir an gözleri kamaştı Gregor'un. Elini siper edip başını geri çevirdi. Ahırın karanlık köşesinde gürültü artmıştı. Oraya doğru koştu. Orda, pantolonunun düğmelerini ilikleyen Zarkof'la karşılaştı.

"Ulan ne... n'apıyorsun sen burda?"

"Koş, haydi!" diye fısıldadı Zarkof, Gregor'un yüzüne doğru soluyarak. "Nefis! Franya'yı attılar içeriye..." Gregor'dan yumruğu yediği gibi birden sırıtması kesildi, yuvarlandı. Gregor'un gözleri karanlığa alışmıştı şimdi. Sesten yana koşarken korku doldu içine. Baktı, köşede Birinci Takımdan bir sürü Kazak. Orta yere varmak için önündekileri iteleyip ilerledi. Franya yerde serilmiş yatıyordu. Baygın gibiydi. Başına bir at çulu sarılmış, entarisi yırtılmış, memelerinin üstüne çekilmişti. Bacakları iki yana açılmış kalmıştı. Kazağın biri yeni kalkmıştı üzerinden. Düşmesin diye pantolonunu tutuyordu. Arkadaşlarına bakmadan aptal aptal sırıtarak geri çekildi, başkasına yer açtı. Gregor kapıya koştu. Bir yandan da bağıra bağıra başçavuşu çağırıyordu. Peşinden yetişen Kazaklar üzerine çullandılar, biri eliyle ağzını kapattı. Gregor adamlardan birinin ceketini boydan boya yırttı, bir başkasının karnına bir tekme indirdi, ama öbürleriyle baş edemedi. Franya'ya yaptıkları gibi başına çul atıp ellerini arkasına bağladılar, sesleri tanınmasın diye hiç konuşmadan bir köşeye götürüp orada boş bir yemliğe uzattılar. Pis kokulu çulun içinde boğulacak gibi oldu. Bağırmaya çalıştı, var gücüyle bölmenin duvarını tekmeledi. Köşeden kulağına birtakım fısıltılar geliyordu. Kazaklar içeri girip çıktıkça kapı gıcırdıyordu. Yirmi dakika sonra serbestti. Başçavuş bir başka takımdan iki Kazakla kapıda duruyordu.

"Sakın ağzından bir laf kaçırayım deme!" dedi. Bir gözünü kırpıp omzunun üstünden baktı ona.

"Ağzını sıkı tut, yoksa... Kulaklarını keseriz!" diye sırıttı Dubok da. O da başka takımdan bir Kazaktı.

Kazaklardan ikisi köşeye gittiler, Franya'yı yerden torba gibi kaldırıp bir yalağa tırmandılar –bacakları eteğinin altında iki yana açılmış, kaskatı duruyordu– duvarın yukarısında bir delikten dışarı itiverdiler. Duvar meyve bahçesine bitişikti. Ahırda her bölmenin yukarısında küçük, kirli bir pencere vardı. Kazaklardan bir kısmı bölmeleri ayıran tahta perdelerin üstüne çıkıp baktı, Franya ne yapacak diye. Bir kısmı da koşarak ahırdan çıktı. Gregor da hayvanca bir meraka kapılmıştı. Kirişlerden birine tutunup küçük pencerenin hizasına kadar çekti kendini, ayaklarını bir yere dayadı, aşağı baktı. Duvarın dibine yığılıp kalan genç kızın üzerine birkaç düzine göz birden dikilmişti. Sırtüstü yattığı yerde ikide bir bacaklarını açıp kapatıyordu Franya, makas gibi. Parmakları duvarın dibinde karları kazıyordu. Gregor kızın yüzünü göremedi. Yalnız pencerelerden bakan Kazakların tutuk tutuk soluk alışlarıyla ayakları altında ezilen samanın bir hoş gıcırtısını işitti.

Franya orda uzun bir süre kaldı. Sonunda güç bela elleri dizleri üstünde doğruldu –Gregor kızın dermansız kollarının titrediğini gördü– iki yana yalpalayarak ayağa kalktı. Saçı başı darmadağın, tanınmaz bir halde ve herkese düşman, gözlerini pencerelerde gezdirdi.

Bir eliyle duvara tutuna tutuna, öbür eli bahçenin hanımellerine sürtünerek uzaklaştı.

Gregor yere atladı. Boğulur gibiydi. Boynunu ovuşturdu. Kapıda, sonradan kim olduğunu hatırlayamadığı birisi, açık seçik, tartışma kabul etmez bir sesle kulağına fısıldadı:

"Bir kelime söyle... Öldürürüz seni! Anladın mı?"

Yoklama için sıraya girdiklerinde Gregor'un kaputundan bir düğmenin eksik olduğunu gören takım kumandanı sordu:

"Kiminle güreştin? Nedir bu halin böyle?"

Gregor başını eğip eksik düğmenin yerinde kalan ufak boşluğa baktı. Hatırladıklarının ağırlığı altında ezgin, kaç zamandır ilk kez ağlamaklı oldu.

III

Ağır basan, göz kamaştırıcı bir Temmuz pusu geldi durdu bozkırın üstünde. Olgun buğday başakları sapsarı toza bulanmış, dalgalanıyordu. Harman makinelerinin metal kısımları elle dokunulmayacak kadar kızmıştı. Rengi maviden sarıya vuran gökyüzüne baktıkça insanın gözleri acıyordu. Buğdayın bittiği yerde safran sarısı yonca tarlası başlıyordu.

Tatarsk köyü buğday biçmeye bozkıra çıkmıştı. Atlar sıcaktan, keskin tozdan boğulur gibi, huzursuz, asılıyorlardı makinelere. Zaman zaman ırmaktan bu yana vuran bir hava dalgası bozkırdan upuzun bir toz bulutu koparıyordu. Güneşi iğne iğne pus sarmıştı.

Buğdayı harman makinesinin tablasından yabayla alaşağı eden Piyotra, sabahtan beri yarım kova dolusu su içmişti. Ilık, tatsız sıvı boğazından aşağı indikten yarım dakika sonra boğazı yine kuruyordu. Gömleği terden sırılsıklam olmuştu. Yüzünden terler akıyor, kulakları çınlıyordu. Konuşurken kelimeler ağzında dulavrat otu gibi takılıp kalıyordu. Darya, yüzü gözü başörtüsüne sarılı, gömleğinin düğmeleri çözük, ekini deste yaparken sımsıkı göğüslerinin arasından ter damlıyordu. Atları süren Natalya'nın yanakları yanmış, pancar gibi kızarmış, gözleri kızgın güneşten hep yaşarmıştı. Biçili ekin yığınları arasında ileri geri koşturup duran Pantaleymon'un sımsıcak ıslak gömleği, gövdesine yapışmıştı. Sakalı sanki erimiş araba yağıydı, göğsüne doğru akıyordu.

Hristonya arabayla yanından geçerken, "Amma da terlemişsin, Prokofiç!" diye seslendi ona.

"Sırılsıklam oldum!" Pantaleymon yorgun görünüyordu. Mintanının ucuyla göbeğinden akan teri sildi, topallaya topallaya yoluna devam etti.

Bir ara Darya, "Piyotra, duralım artık!" diye bağırdı.

"Az bekle. Hele şu sırayı bitireyim."

"Biraz serinlesin de öyle. Dayanamayacağım." Natalya atları durdurdu. Sanki makineyi o çekmişti, göğsü öyle inip kalkıyordu. Darya çıplak, yaralı ayaklarıyla biçili buğdayın üstüne basarak yanlarına geldi.

“Gölden uzak değiliz, değil mi, Piyotra?”

“Hiç değiliz, üç verst yol var!”

“Bi suya girebilseydik!..”

“Oraya gidip gelene kadar...” diye Natalya içini çekti.

“Neden yürüyecekmişiz? Çözeriz hayvanları, biner gideriz!”

Piyotra bir buğday destesini bağlayan babasına baktı, korka korka. Elini salladı.

“İyi ya, pekâlâ. Çözün hayvanları,” dedi.

Darya koşumları çıkardı, bir sıçrayışta bindi kısrağa. Natalya çatlamış dudaklarıyla gülümseyerek hayvanını makinenin yanına götürdü, sürücü yerine çıkıp orada binmeye çalıştı. Piyotra koştu ona yardım etti. Atları sürüp gittiler. Kısrağa Kazak usulü binen Darya önden tırıs gidiyordu. Eteklerini çıplak dizkapaklarının üstüne çekip sıkıştırmıştı. Başörtüsü arkaya kaymıştı.

“Dikkat et, bir yerin çürümesin!” diye Piyotra seslendi arkasından.

“Korkma, bir şey olmaz,” dedi Darya.

Tarla yolunu geçerlerken Piyotra soluna bakacak oldu. Köyden çıkan yolda, uzakta, küçücük bir toz bulutu hızla yol alıyordu.

Gözlerini kıstı, “Birisi geliyor,” dedi Natalya’ya.

“Hızlı da sürüyor atını. Tozu dumana katmış!” dedi Natalya hayretle.

“Kim acaba? Darya!” diye Piyotra karısına seslendi. “Dur hele, bakalım kimmiş şu atlı.”

Toz bulutu bir yarın ardına girdi, gözden kayboldu, sonra öteki uçtan çıktı. Tozlar arasında atlının şekli seçilir oldu. Piyotra kirli avucunu hasır şapkasının kenarına dayamış bakıyordu.

“Doludizgin geliyor. Çok dayanmaz hayvan buna.” Kaşlarını çattı, elini çekti. Yüzünde endişeli bir ifade belirdi geçti.

Artık atlıyı adamakıllı görebiliyorlardı. Dörtnala, çatlatırcasına sürüyordu atını. Sol eliyle kasketini başına bastırmış, sağ elinde

tozlu bir kırmızı bayrak dalgalanıyordu. O kadar yakından geçti ki, atın soluklarını bile duydu Piyotra. Adam haykırdı:

"Silah başına!"O sırada adamın atından sarı, sabunsu bir köpük fırladı, yerde bir toynak izine düştü. Piyotra gözleriyle izledi atlıyı. Hayvanın sert horultusu, gitgide uzaklaşan adamın ardından bakarken dikkatini çeken ıpıslak, bıçak çeliği gibi parlak sağrısı bir daha hiç aklından çıkmayacaktı.

Başlarına gelen felâketin ne olduğunu hâlâ anlamadan, öylece o köpük parçasına aval aval baktı durdu. Sonra çepeçevre uzanıp giden bozkıra baktı. Dört bir yandan Kazaklar köye koşuyorlardı. Bozkır boyunca, taa uzaktaki yamaçlara kadar, atlıların çıkardığı toz bulutları. Şosede uzun bir toz bulutu köye doğru ilerliyordu. Yedek hizmet Kazakları işlerini bıraktılar, atları harman makinelerinden çözüp dörtnala köyün yolunu tuttular. Piyotra, Hristonya'yı gördü o sırada. Hayvanını çözmüş, dörtnala uzaklaşıyordu. Arkasına dönüp omuz üstünden Piyotra'ya baktı.

Natalya, ürkek, o da Piyotra'ya baktı. "N'oluyor, Allahaşkına?" diye yarı inledi. Kızın kapana düşmüş tavşanı andıran bakışı karşısında şaşıran Piyotra hemen kendini toparladı. Bindiği hayvanı mahmuzladığı gibi harman makinesinin başına vardı, hayvandan atladı, çalışmak için çıkardığı pantolonunu ayağına geçirdi, babasına bir el salladı. Kasvet basmış bozkırda kabaran toz bulutlarına birini daha katmaya koştu.

IV

Alanı yoğun bir kalabalık doldurmuştu. Birçokları asker urbalarını giymiş, teçhizatını yüklenmişti bile. Ataman Alayından erlerin mavi kasketleri, kaz sürüsüne karışmış kuğular gibi, öbürlerinin tepesinden bakıyordu.

Köyün meyhanesi kapalıydı. İnzibat subayının yüzü asık, yorgun. Bayramlıklarını giymiş kadınlar yol boyunca çitlerin önüne sıralanmış. Herkesin ağzında aynı söz. "Seferberlik." Esrik, heye-

canlı yüzler. Heyecan dalgası atlara da geçmişti. Çifte atıyor, ileri ileri fırlıyor, burun çalıyorlardı. Bütün alana boş şişeler, ucuz şeker kâğıtları saçılmıştı. Havada ağır toz vardı.

Piyotra eyerli atının dizginlerinden tutarak yürüdü. Kilise çitinin yanında Ataman Alayından iri yarı, esmer bir Kazak, mavi Kazak şalvarının önünü ilikliyor, ağzı kulaklarına varmış, bembeyaz dişlerini göstererek sırıtıyordu. Küçük bir kadın, ya anası ya da yavuklusu, çevresinde dön dolan, haşlıyordu onu:

"O orospu yüzünden bak n'apıcam ben sana!" Sarhoştu kadın. Darmadağın saçlarının arasında ayçiçeği kabukları kalmıştı. Alacalı başörtüsü rüzgârda uçuyordu. Kazak, kemerini biraz daha sıktı, sırıtarak yere çömeldi. O kadar uzundu ki boyu, bir yaşında bir buzağı, kıçı sarkık şalvarının altından rahatça geçebilirdi.

"Uzak dur, Maşka!"

"Haydi ordan, sersem! Karı avcısı!"

"N'olmuş yani?"

"Gösteririm ben sana!"

Ötede kızıl sakallı bir başçavuş, bir topçu eriyle tartışmaya dalmıştı:

"Bir şey olacağı yok, hiç korkma," diye yüreklendiriyordu ötekini. "Birkaç gün seferber oluruz, sonra döner geliriz evimize."

"Ama savaş çıkarsa?"

"Hadi canım, sen de! Kim olsa hakkından geliriz biz."

Bir başka yerde yakışıklı, yaşlıca bir Kazak burnundan soluyarak söyleniyordu:

"Bizimle alıp veremedikleri ne? Gitsinler kendileri dövüşsünler. Biz daha ekini içeri almadık."

"Yazık be! Burada durup duruyoruz. Böyle bir günde insan bir yıllık ekin biçerdi."

"Sığırlar destelerin arasına girecek şimdi."

"Arpayı biçmeye daha yeni başladıydık."

"Avusturya çarını öldürmüşler diyorlar."

"Hayır, veliahtı öldürmüşler."

"Ama, ataman hazırlıklı olmak için bizi çağıracaklarmış dedi."

"Tamam, hapı yuttuk işte, çocuklar!"

"Bir on iki ay daha, üçüncü yedeklikten çıkıyordum," dedi orta yaşlı bir Kazak, üzüntülü.

"Senden de ne isterler sanki, dede?"

"Adamlar cephede ölmeye başlasın, yaşlıları bile alıp götürecekler," dedi bir başkası.

"Meyhaneyi kapatmışlar!"

"İsterseniz Marfatka'ya gidelim. Ondan koca bir fıçı alabiliriz."

Teftiş başladı. Üç Kazak, körkütük sarhoş, kanlar içinde bir dördüncü Kazağı köy odasına getirdiler. Adam birden geri sıçrayıp gömleğini yırttı, gözlerini belerte belerte haykırdı:

"Gösteririm ben bu mujiklere! Kanlarını içerim ben onların! Görsünler, Don Kazağı neymiş!"

Çevresini saranlar onun dediklerini onaylamışcasına güldüler.

"Doğru. Haydi, göster şunlara!"

"Niçin tutmuşlar bunu yahu!"

"Mujiğin birine saldırdı."

"Hak etmiştir!"

"Daha da göstereceğiz onlara!"

"1905'te herifleri tepeledikleri zaman ben de vardım. Orada olacaktın ki görecektin."

"Savaş olacak, bak görürsün. Bizi yine onları bastırmaya yollayacaklar."

"Yeter ama artık! Başkalarını bulsunlar. Polis miyiz biz be? Şerefimize uymaz bu bizim." Mokof'un dükkânı tıka basa doluydu. İvan Tomilin kafayı çekmiş, dükkân sahipleriyle tartışmaya dalmıştı. Sergey Platonoviç onu yatıştırmaya çalışırken peltek ortağı, Yemelyan Konstantinoviç Atyopin, usul usul kapıya yanaşıyordu. "Nedir bu, yahu?" diye bağırıyordu. "Valla bu kadarı fazla artık! Oğlum, koş haber ver şu atamana!"

Tomilin terli ellerini pantolonuna sildi, çatık kaşlarla kendisini süzen tüccarın göğsüne dayandı, haykırdı:

"Faiz, faiz, soydun soğana çevirdin hepimizi, domuz! Şimdi sıkıştı kuyruğun, değil mi? Bir vurdum mu... Bizim Kazak haklarımızı çalan sen değil misin ulan, şişko sülük!"

Köy atamanı çevresini saran Kazakları yatıştırmaya çalışıyordu: "Ne savaşı? Savaş mavaş çıkacağı yok. İnzibat kumandanımızın dediğine göre sadece seferberlik tatbikatıymış bu. Telaşlanmayın yahu, ne var?"

"İyi, iyi. Döner dönmez, doğru tarlalara!"

"Peki ama baştakiler ne düşünüyor? Daha yüz desiyatinden* fazla hasat edilecek ürün var elimde."

"Timoşka, benimkilere söyle, yarın dönerim."

"Bir bildiri asmışlar galiba. Haydi gidip bakalım."

Gece geç vakte kadar alandan gürültü, kalabalık eksik olmadı. Dört gün sonra asker katarlarının kırmızıya boyanmış vagonları, Kazak alaylarını, Kazak bataryalarını Rus-Avusturya sınırına götürüyordu.

"Savaş!.."

At homurtuları, keskin gübre kokusu. Vagonlarda hep aynı konuşmalar, aynı türküler:

Don uyanık, kımıldıyor,
Durgun ve Hıristiyan Don.
Hükümdar emri başı üstüne,
Hiç durmadan ilerliyor, ileri!

İstasyonlarda meraklı adamlar, Kazakların başına üşüşüp pantolonlarının kırmızı yan şeritlerine, daha düne kadar tarlalarda çalışmaktan kararmış yüzlerine baktılar. "Savaş!.."

Gazeteler şamatayla verdiler haberi. İstasyonlarda kadınlar mendil sallayıp gülümseyerek sigara, şeker attılar Kazaklara. Yalnız bir keresinde, tren Voronez'e varmazdan az önce, yaşlı bir

* *Desiyatin:* 1.092 hektar –ç.n.

demiryolu işçisi başını Piyotra Melekof'la yirmi dokuz Kazağın oturduğu vagonun penceresinden içeri sokup, yarı sarhoş, sordu:

"Gidiyor musunuz?"

"Evet. Hadi sen de gel bizimle, dede!" dedi Kazaklardan biri:

"Hey be çocuk!.. Mezbahalık öküzlere bak hele!" diye ayıplarcasına başını salladı ihtiyar.

V

1914 yılı Haziran ayının dördüncü haftasında tümen karargâhından gelen bir emirle Gregor Melekof'un alayı savaş tatbikatına katılmak üzere Rovno kasabasına aktarıldı. O çevrede iki piyade tümeni ile birkaç süvari birliği vardı. Dördüncü Bölük Vladislavka köyüne yerleşti.

Aradan on beş gün geçmişti. Bir gün Gregor ve arkadaşları çadırlarda serilmişler, sürekli tatbikatla geçen günlerin yorgunluğunu çıkarıyorlardı. O sırada bölük kumandanı Üsteğmen Pikovnikof ağzı köpürmüş atını doludizgin sürerek alay karargâhından döndü.

Prokor Zikof, "Yine mi hücum, yoksa?" dedi, biraz kararsız. Sonra da susup borazan sesini bekledi.

Takım çavuşu pantolonunu onarıyordu. İğneyi kasketinin astarına geçirdi.

"Bir dakika bırakmazlar dinlenelim!"

"Başçavuşun dediğine göre tugay kumandanı da buraya gelecekmiş."

Bir iki dakika sonra alarm borusu çaldı. Kazaklar ayağa fırladılar.

"Tütün kesem nerde benim?" diye Prokor deliler gibi arandı.

"Yükler ve eyerler!" diye bir emir duyuldu.

"Şeytan alsın seni de, keseni de!" diye bağırdı Gregor, koşup giderken.

Başçavuş, eli palasının kabzasında, koşa koşa avluya girip atların durduğu yere seğirtti. Atlara çabucak eyer vuruldu. Gregor çadır çubuklarını söküp çıkartırken, çavuş kulağının dibinde mırıldanıyordu:

"Bu seferki savaş, sahici savaş!"

"Bırak palavrayı şimdi!"

"Doğru valla. Başçavuş söyledi."

Bölük sokakta sıraya girdi. Kumandan başa geçti, "Takım düzeninde!" diye komut verdi.

Köyden ana yola çıkarlarken tırısa kalkan atların nalları klok-ta-klok sesler çıkarıyordu. O sırada Birinci ve Beşinci Bölüklerin komşu köylerden birinden istasyona yöneldiğini gördüler.

Bir gün sonra alay Avusturya sınırından otuz beş verst kadar beride bir istasyonda trenden indirildi. Birkaç kayın ağacının ardında şafak söküyordu. Sabah güzel olacaktı. Lokomotif rayların üstünde fışır da fışır. Raylarda çiy.

Dördüncü Bölüğün Kazakları atlarını vagonlardan çıkardılar, geçidi geçtiler, sonra at binip takım düzeninde ilerlediler.

Sabahın moraran alacakaranlığında sesler bir garip çıkıyordu. Yüzler, hayvanların vücut çizgileri karanlıkta belirsizdi.

"Hangi bölüksünüz siz?"

"Sen kimsin? Nerden çıktın?"

"Şimdi gösteririm sana kim olduğumu! Bir subayla o ne biçim konuşmak öyle?"

"Bağışlayın, kumandanım. Tanıyamadım."

"Haydi sürün gidin hayvanlarınızı, yallah!"

"Ne sallanıp duruyorsunuz orda? Kımıldayın!"

"Başçavuş, senin Üçüncü Takımın nerde?"

"Bölüüük, geriden yanaş!"

Sıralarda mırıltılar: "Geriden yanaşmış! Umurumda mı be? İki gecedir uyumamışım ben."

“Bir nefes çekeyim mi sigarandan, Siyomka? Dün geceden beri hiç içmedim.”

“Şu atını tutsana...”

“Eyer kayışını dişleyip koparmış, lanet hayvan!”

“Benimkinin de önden bir nalı yok oldu.” Az ilerde, onlardan önce trenden indirilen Birinci Bölük bir süre yollarını kesti.

Gökyüzünün mavimsi kül rengi aydınlığı önünde çini mürekkebiyle çizilmişcesine belirli duruyordu atlıların karaltıları. Mızraklar, soyulmuş ayçiçeği sapları gibi sallanıyordu. Arada sırada bir üzengi şıngırtısı duyuluyor, ya da bir eyer gıcırdıyordu.

Prokor Zikof, Gregor’un yanına düşmüştü.

“Melekof, korkmuyorsun değil mi?” diye fısıldadı.

“Ne var korkacak?”

“Bugün belki savaş olur.”

“N’apalım yani?”

“Sen ne dersen de, ben korkuyorum,” diye Prokor korkuyu kabullendi. Asabi parmakları çiylenen dizginlerle oynuyordu. “Bütün gece vagonda gözümü kırpmadım. Hiç uyuyamadım.”

Bölük yine ilerlemeye başladı. Atlar düzgün adımlarla gidiyordu. Mızraklar bir inip bir kalkıyor, akıyordu. Gregor dizginleri koyverdi, uyuklamaya başladı. Sanki bacaklarını her bir atışta yaylanan, onu eyerin üstünde sallayan at değildi de, kendisiydi. Sıcacık, karanlık bir yolda, içinde karşı konulmaz bir sevinçle ve yepyeni bir kolaylıkla yürüyordu. Yanında boyuna konuşup duran Prokor’un sesi eyerin gıcırtısına, nal seslerine karışıyordu. Gregor hiçbir şey düşünmeden, Prokor’a da aldırmadan, daldı gitti.

Bölük bir yan yola saptı. Sessizlik kulaklarda çınlıyordu. Yolun yamacında olgun yulafların başakları çiy içindeydi. Hayvanlar alçaktaki başaklara yetişmeye uğraşırken sürücülerin ellerinden dizginleri çekiyorlardı. Nazlı gün ışığı Gregor’un göz kapaklarından içeri sızdı. Gregor başını kaldırdı, Prokor’un teker gıcırtısını andıran tekdüze sesini işitti.

Yulaf tarlaları üzerinden yuvarlanıp gelen bir gümbürtüyle birden uyandı.

"Top ateşi!" diye haykırdı Zikof. Dana gözleri birden korkuyla dumanlandı. Gregor başını kaldırdı. Önünde takım çavuşunun kaputunun eteği, atın sağrısıyla birlikte kalkıp iniyordu. İki yanda biçilmemiş ekin tarlaları uzanıyor, bir tarla kuşu telgraf direği kadar yüksekte pır pır uçup duruyordu. Bütün bölüğü heyecan sarmıştı. Top sesi herkesin içinden bir elektrik akımı geçirmişti sanki. Üsteğmen Polkovnikof bölüğü hızlı tırısa kaldırdı. İlerde, bir yol kavşağının berisinde, arabalar dolusu göçmenle karşılaştılar. Kavşağın yanı başında terk edilmiş bir han vardı. Pırıl pırıl elbiseleri içinde bir ağır süvari bölüğü geçti yanlarından. Safkan bir kula ata binmiş yüzbaşıları, Kazaklara alaycı gözle şöyle bir baktı, atını mahmuzladı. Derken karşılarına çamura saplanmış bir havan topu bataryası çıktı. Sürücüler atları kamçılarken topçu erleri arabanın tekerlerini döndürmeye uğraşıyorlardı. Yüzü çiçekbozuğu, heybetli bir topçu erinin yanından geçtiler. Hanın çitinden koparmış olacak, kucak dolusu tahta taşıyordu.

Az ilerde bir piyade alayına yetişip geçtiler. Kaputlarını dürüp sırtlarına vurmuş erler hızlı hızlı yürüyorlardı. Güneş mutfak gereçleri üstünde ışıldıyor, süngülerinden akıyordu. En sondaki bölükten ufak tefek, şakacı bir onbaşı, Gregor'a bir topak çamur attı.

"Hey, tut bakalım, Avusturyalıya atarsın!"

"Bırak oyunu, çekirge, sen de!" dedi Gregor. Havada uçan çamuru kırbacıyla bir vuruşta ikiye böldü.

"Bizden selam deyin onlara, Kazaklar!"

"Siz kendiniz de gideceksiniz nasıl olsa!"

Takım kolunun başından açık saçık bir türkü yükseldi. Kadın gibi geniş kalçalı bir er, atlıların yanında yürüyor, durup durup kısa baldırlarını dövüyordu. Subaylar gülüştüler. Yaklaşan tehlikenin gergin havasından, erlere daha bir yakındılar şimdi, her şeye daha kolay göz yumar olmuşlardı.

Yolda sık sık, tırtıllar gibi uzayıp giden piyade alayları, topçu

bataryaları, ikmal katarları, sahra hastaneleriyle karşılaşıyorlardı artık. Yakın savaşın ölümcül soluğu duyuluyordu.

Az ilerde alay kumandanı Kaledin, bir köye girmek üzere olan Dördüncü Bölüğe yetişti. Yardımcısı arkasındaydı. Yanından geçerlerken Gregor yardımcının, Kaledin'e telaşla bir şeyler söylediğini işitti: "Vasili Maksimoviç, bu köy ikmal haritasında gösterilmemiş. Güç durumda kalabiliriz."

Gregor albayın cevabını kaçırdı.

Yaver dörtnala yanlarından geçti. Hayvanı sol art ayağı üzerine ağır basıyordu. Gregor beğendi hayvanı.

Alay ikide bir hız değiştiriyordu. Hayvanlar terlemeye başladı. Hafif bir yamaca yayılmış küçük bir köyün evleri göründü uzakta. Köyün öte yanında, yeşil ağaçların tepesi göğün mavisini kesen bir orman vardı. Ormanın ardından kısa aralıklı silah sesleriyle karışık top sesleri geliyordu. Atların kulakları dikildi... Taa ötede, gökyüzünde, mermi dumanları göründü. Silah sesleri, alçala yüksele, yavaş yavaş, bölüğün sağ yanına geçti.

Gregor her sese kulak kabartıyordu. Korkunç gergindi sinirleri. Prokor Zikof atın sırtında rahat durmuyor, boyuna söyleniyordu.

"Gregor, lan! Bu top sesleri çocukların parmaklıklara çomak sürtmesini hatırlatmadı mı sana, ha?"

"Sus be, kuş, sen de!"

Bölük köye girdi. Askerler avlulara doluştular. Kulübelerde oturan ahali, eşyalarını toplamaya dalmıştı. Dertleri kaçmaktı onların da. Bütün yüzlerde bir ürküntü, bir şaşkınlık. Gregor bir ara, askerlerin bir ambarın damına ateş ettiklerini gördü. Ambarın sahibi, uzun boylu, kır saçlı bir Beyaz Rus, ansızın gelen felaketin altında ezilmiş, hiçbir şeye aldırmadan yürüdü gitti. Çoluğu çocuğu bir arabanın içine eşya yığıyordu: Kırmızı yastıklar, derme çatma mobilyalar... Adam da, artık kimseye bir yararı dokunmayacak, belki yıllar var avluda bir kenarda unutulmuş duran kırık dökük bir tekerleği sırtlamış götürüyordu. Gregor, arabaları süslü boyalı saksılar, ikonlarla doldurup, gerekli ve değerli eşyayı geride

bırakan kadınların aptallığına şaştı da kaldı. Sokağın aşağısında bir yerde, bir kuştüyü minderin tüyleri rüzgârda savruluyordu: Ufağından bir kar fırtınası. Hava is ve mahzen kokuyordu.

Köyün sonunda, dapdaracık ağzında kocaman bir çığlıkla onlara doğru koşup gelen bir Yahudi çıktı karşılarına.

"Kazak efendi, Kazak efendi! Tanrı aşkına!"

Yuvarlak kafalı, ufak tefek bir Kazak, Yahudi'nin çığlıklarına aldırmadan, kırbacını sallayıp sürdü atını.

İkinci Bölüğün üsteğmeni Kazağın arkasından, "Dur!" diye bağırdı. Kazak eyer kaşının üstüne kapanıp doludizgin yan sokaklardan birine saptı.

"Dur diyorum, alçak! Hangi alaydansın sen?"Kazağın yuvarlacık kafası, atın boynuna iyice gömüldü. Yıldırım gibi sürdü hayvanını, yüksekçe bir çite gelince hiç duraklamadan, usturuplu bir sıçrayışla aştı engeli gitti.

"Burda Dokuzuncu Alay konaklıyor, kumandanım. Olsa olsa o alaydandır," dedi başçavuş, üsteğmene.

"Bırak, Allah belasını versin!"

Üzengisinden tutan Yahudiye kaşlarını çatarak sordu üsteğmen:

"Neyini aldı senin?"

"Subay efendi... Saatimi, subay efendi!.." Yahudi yakışıklı yüzünü çevirip arkadan gelen subaylara bakarak gözlerini kırpıştırdı.

Üsteğmen ayağıyla üzengisini araştırırken bıyık altından güldü. "Almanlar gelince her şeyini alacaklar nasıl olsa!" diye bağırdı, sürdü atını.

Yahudi yolun ortasında kalakalmıştı. Yüzü seğiriyordu.

"Çekil bakalım yoldan, Yahudi efendi!" diye bölük kumandanı da kırbacını kaldırıp bağırdı.

Toynak takırtıları ve eyer gıcırtıları içinde Dördüncü Bölük adamın yanından geçti. Kazaklar, şaşkın Yahudi'yle alay edip aralarında söyleştiler:

"Bizimkiler de bir şey yürütmeden edemez."

"Mal dediğin Kazağın eline yapışır."

"Malına sahip olsaydı o da!"

"Çevik oğlanmış ama, değil mi?"

"Nasıl aştı o çiti, ha? Kurt köpeği mübarek!"

Başçavuş Kargin geri düşüp mızrağını indirdi.

"Koş hadi Yahudi zımbalarım yoksa!"

Kazaklar kahkahayı basarken Yahudi ağzını bir karış açarak koşmaya başladı. Başçavuş arkasından yetişti, kırbacı savurdu. Gregor Yahudi'nin tökezlediğini, ellerini yüzüne kapatıp başçavuşa döndüğünü gördü. Etsiz parmaklarının arasından kan sızıyordu.

"Niçin?.." diye sordu, ağlayarak.

Başçavuş keskin, düğme gibi gözlerinin içi gülerek atını sürdü uzaklaştı.

"Süs taktım işte sana, beğenemedin mi, eşek herif!"

Köyü geçtiler. Sarı nilüferler ve sazlarla kaplı batak çukurun üstünde istihkâm erleri köprü kuruyordu. Az kalmıştı köprünün bitmesine. Kenarda bir otomobil durmuş, sarsılıp zangırdıyor, şoför arabayı tamire uğraşıyordu. Otomobilin arka koltuğuna kır saçlı, sarkık yanaklı, küçük sivri sakallı, şişman bir general kurulmuştu. Yarbay Kaledin'le istihkâm taburunun kumandanı otomobilin yanında hazır olda duruyorlardı. General sinirliydi. Harita çantasının deri kayışıyla oynayarak istihkâm subayını azarladı: "Köprüyü dün bitirmek için emir almıştınız. Susun! Malzemenin önceden gelmesini sağlamalıydınız. Susun diyorum size!" Oysa subayın bir şey söylediği yoktu. Dudakları titrek, öyle duruyordu. "Nasıl geçeceğim ben şimdi karşıya? Soruyorum size, yüzbaşı, nasıl geçeceğim karşıya?"

Yaşlı generalin sağında oturan kara bıyıklı, gençten bir general purosunu tüttürüp gülümsedi. İstihkâm yüzbaşısı öne eğildi, eliyle köprünün bir yanını gösterdi.

Bölük köprünün üstünden çukura indi. Atlar dizlerine kadar

bozrak çamura battılar. Köprüden Kazakların üstüne ak tüyler gibi talaş yağdı.

Bölük Avusturya sınırını öğle üzeri geçti. Atlar yere devrilen siyah-beyaz sınır direğinin üzerinden aşarken, sağdan silah sesleri geliyordu. Uzakta, dikine inen güneş ışınları arasında, bir çiftliğin kırmızı kiremitli damları görünüyordu. Her yanı kaplayan toz, ağızda acı bir tat bırakmıştı. Alay kumandanı öncü keşif kollarının ayrılıp ileri gönderilmesi için emir verdi. Dördüncü bölükten Üçüncü Takım, teğmen Semyonof'un kumandasında ileri çıktı. Alay, bölüklerine ayrılarak geride, puslar içinde kaldı. İki düzine kadar Kazak'tan kurulu keşif kolu teker izlerinden oyuk oyuk olmuş yolda ilerleyerek çiftliği geçti.

Teğmen birkaç verst sonra durdu. O, haritasına bakarken Kazaklar bir araya toplandılar. Gregor da kolan kayışını gevşetmek için atından indi. Onu gören başçavuş haykırdı:

"N'apıyorsun, ulan? Dön atına, haydi!"

Subay bir sigara yaktı, sonra dikkatle dürbününün camlarını sildi. Önlerinde, öğle sıcağı altında bir vadi uzanıyordu. Sağda demiryolunun mızrak başı gibi kestiği bir koru vardı. Bir buçuk verst ötede küçük bir köy, onun ötesinde suyu derin bir dere ve suyun ayna gibi yüzü. Teğmen dürbünü oynatmadan, köyün sokaklarında kol gezen ölümcül sessizliği inceledi. Bir mezarlık kadar boştu köy, in cin top oynuyordu. Yalnız o suyun mavi kuşağı, insanı bir garip çekiyordu.

Teğmen, gözleriyle köyü göstererek, "Şurası Korolevka olacak," dedi.

Başçavuş atını subaya daha yakın sürdü. Bir şey söylemedi ama yüzünün ifadesinden ne demek istediği belliydi: "Sen benden iyi bilirsin. Ben ufak işlere bakarım."

Subay, "Köye gireceğiz," dedi biraz kararsız. Dürbünü yana koyarken, dişi ağrır gibi kaşlarını çatmıştı.

"Heriflerle karşılaşmaz mıyız, kumandanım?"

"Dikkatli gideceğiz."

Prokor Zikof, Gregor'un peşinden hiç ayrılmıyordu. Bomboş sokaklarda çevreyi kollayarak ilerlediler. Her pencere bir tuzak olabilirdi. Açık kalmış her samanlık kapısı insanı korkunç bir yalnızlığa sürüklüyor, sırtında tüyleri diken diken ediyordu. Gözler hep, mıknatısla çekilmiş gibi, çitlere, hendeklere çevriliydi. Bir haydut çetesi, ya da mavi kış geceleri insanlara sokulan kurt sürüleri gibi girdiler köyden içeri. Sokaklar bomboştu. Sessizliğin kulaklarda çınlayışı insanı serseme çeviriyordu. Evin birinde, açık pencereden, hâlâ işleyen bir saatin tik taklarını duydular. Sesler piştov takırtısı gibi büyüyordu o öğle üzeri, o köyde. Gregor subayın titrediğini, elinin ara sıra, gelip geçici, tabancasına gittiğini gördü.

Köyde tek canlı kalmamıştı. Keşif kolu ırmağı geçerken su atların karnına kadar çıktı. Hayvanlar suya girmeye istekliydiler. Kazaklar dizginlere asılıp bağırırken onlar su içmeye çabalıyorlardı. Gregor da susamıştı. Çamurlu suya bir göz attı. Yakın ama erişilmezdi su. Karşı konulmaz bir güçle onu kendine çekiyordu. İmkân olsaydı eyerden aşağı kayar, elbiselerini bile çıkarmadan akıntının şırıltısı altına uzanıverirdi. Serincecik su sırtına, göğsüne ne iyi gelirdi insanın!

Köyün ardındaki tepenin üstünden, uzakta, sıra sıra evleri, tuğla yapıları, bahçeleri, çan kuleleriyle bir şehir gördüler. Teğmen taa yukarı sürdü atını, dürbününü gözüne yapıştırdı.

Sol elinin parmakları sinirli sinirli oynarken, "Ordalar işte!" diye bağırdı.

Başçavuş atını güneşli yamaca sürdü. Öbür Kazaklar birerli koldan peşinden gittiler. Sokakları aceleci insanlar doldurmuş, yan sokaklar arabalardan tıkanmıştı. Orda burda atlılar koşturuyordu. Gregor gözlerini kısıp, elinin altından baktı. Üniformaların yabancı, açık küle çalar rengini bile ayırt edebiliyordu şimdi. Şehrin önünde uzanan yeni kazılmış, toprak rengi sığınakların içi adam kaynıyordu.

"Amma da kalabalık!" dedi Prokor, soluğu ağzında.

Başka konuşan olmadı. Hep aynı duygunun baskısı altındaydılar. Gregor daha hızlı çarpmaya başlayan yüreğinin sesine kulak

verdi. Bu yabancı insanlara baktıkça içini saran duygu, talimdeki "düşman" karşısında duyduklarına hiç benzemiyordu.

Başçavuş, Kazakları çarçabuk tepeden aşağı indirdi. Teğmen sahra defterine kurşun kalemle bir iki not aldı, eliyle bir işaret yapıp Gregor'u yanına çağırdı.

"Melekof!"

"Buyur, kumandanım!"

Çarpık bacaklarıyla teğmene doğru yürüdü Gregor. Teğmen dörde katlı bir kâğıt uzattı ona.

"En iyi at sende. Şunu alay kumandanına götüreceksin. Dörtnal, göreyim seni!"

Gregor kâğıdı göğüs cebine koydu, kasketinin çene bağını iliştirerek atının yanına gitti. Atına atlayana kadar subay gözünü ondan ayırmadı, sonra kol saatine baktı.

Gregor alaya yetiştiğinde onlar nerdeyse Korolevka köyüne varmışlardı. Albay Kaledin, Gregor'un getirdiği raporu okuduktan sonra yaverine bir emir verdi, yaver atını doludizgin Birinci Bölüğe sürdü.

Dördüncü Bölük Korolevka'nın içinden geçip o hızla köyün ardındaki araziye yayıldı. Teğmen Semyonof da Kazaklarıyla tepenin üst başından koştu geldi. At nalı düzeninde ilerlediler. Atlar sinekleri kovmak için başlarını salladıkça gemler sürekli şıkırdıyordu. Geride, öğle sessizliği içinde, köyden geçen Birinci Bölüğün çıkardığı gürültüyü duydular.

Üsteğmen Polkovnikof atak atının üstünde ön safa ilerledi. Bir eliyle sımsıkı dizginleri kavramış, öbür elini kılıcının kabzasına dayamıştı. Gregor soluğunu tutmuş, emri bekliyordu. Sol kanattan, mevzi alan Birinci Bölüğün nal takırtıları işitiliyordu.

Subay kılıcını kınından çekti. Mavi ışık gibi ışıdı çelik.

"Bölüüük!" Kılıç önce sağa, sonra sola savruldu, Polkovnikof'un önünde aşağı indi, atın kulakları üzerinde havada durdu. "Sıra düzeninde, ileriii!" Gregor bir sonraki emrin ne olacağını düşü-

nürken, "Mızraklar, hazır ol! Kılıç çek! Dörtnal!" diye subay emirlerini peşpeşe sıraladı, dizginleri boşalttı.

Yer gök sarsıldı binlerce atın toynak sesinden. Ön safta giden Gregor mızrağını daha yeni hazır etmişti, öbür atların birden boşanan seline kapılan kendi atı dörtnala kalkıp tam sürat yol almaya başladı. Önünden giden kumandan tarlanın bozrak örtüsü önünde habire inip kalkan bir karaltıydı. Sürülü kara toprak korkunç bir hızla uçarak ona doğru geliyordu. Birinci Bölükten uzun, titrek bir nara yükseldi, Dördüncü Bölük ona karşılık verdi. Yer, atların gergin karınlarının hemen altında hızla geri geri kaçıyordu. Kulaklarını yalayan havanın uğultusu içinden uzak silah sesleri duydu Gregor. İlk kurşun gökyüzünün camsı kubbesini çizerek taa tepelerinden uçtu. Gregor mızrağının sıcak sapını canı acıyana, avucu ter içinde kalana kadar bastırdı böğrüne. Bir ara başının üstünden uçan mermilerin ıslıklarından ürkerek atın ıslak boynuna yapışırcasına eğildi. Hayvanın keskin ter kokusu genzine doldu. Ayarsız dürbünle bakar gibi, öyle bulanık, siperlerin kahverengi sırtlarıyla külrengi üniformaları içinde gerisingeri şehre doğru kaçışan adamlar gördü. Bir makineli tüfek Kazakların üzerine aralıksız mermi yağdırıyor, Kazakların önünde, atların ayakları dibinde kurşunlar tozdan ufak bulutlar koparıyordu.

Hücumdan önce damarlarında kanını kaynatan neyse, şimdi içinde sanki taş kesilmişti. Kulaklarındaki çınlamadan, sol ayak parmaklarında bir acıdan başka hiçbir şey duymuyordu. Korkudan içine kapanan düşünceleri, kafasında yoğun bir pelteye dönmüştü.

Atından ilk yuvarlanan sancaktar Liyakovski oldu. Prokor onu çiğneyip geçti. Tam o sırada Gregor arkasına baktı. Gördüğü manzara, cam üstüne elmasla çizilmiş gibi, bir daha aklından çıkmadı. Prokor'un atı yere düşen sancaktarın üstünden sıçrayıp aşarken, açılan ağzında dişleri parıldayarak tökezledi. Mancınıkla atılmış gibi yerinden fırlayıp baş üstü düşen Prokor ardından gelen atın ayakları altında kaldı. Gregor bir bağırma duymadı ama, Prokor'un yüzünü, çarpılmış ağzını, yerlerinden uğramış dana gözlerini gördü. Kim bilir nasıl bir çığlık koparmıştı! Onun

ardından başkaları da düştüler. Atlar, Kazaklar. Rüzgârın gözlerine getirdiği yaşlar içinde Gregor, dosdoğru, önündeki siperlerden dışarı fırlayıp çil yavrusu gibi kaçışan Avusturyalılara baktı.

Köyden derli toplu çıkan bölük şimdi dağılmıştı. Öndekiler siperlere ulaştılar. Gregor da en önde gidenler arasındaydı. Diğerleri geriden geliyordu.

Uzun boylu, ak kaşlı, piyade başlığı gözlerinin üstüne düşmüş bir Avusturyalı yakın menzilden ona ateş etti. Kurşun boynunu yalayıp geçti. Gregor olanca gücüyle dizginlere asılıp mızrağını kakıverdi. Yarı boyuna kadar Avusturyalının gövdesine daldı mızrak. Gregor çabuk davranıp geri çekemedi mızrağı. Elinin sarsıldığını duydu, baktı, Avusturyalı yalnız tıraşlı çenesinin ucu görünebilecek kadar arkaya eğilmiş, mızrağın sapını tutmuş tırmalıyordu. Gregor mızrağı elinden bıraktı, uyuşmuş parmaklarıyla palasının kabzasını kavramaya çalıştı.

Avusturyalılar şehrin sokaklarına kaçıştı. Şaha kalkmış Kazak atları peşlerine düştü.

Gregor mızrağı bıraktığı an nedense atını çevirdi ve tam o sırada başçavuşun ağzını açmış haykırarak doludizgin yanından geçtiğini gördü. Palasının yanıyla atının boynuna bir vurdu, hayvan boynunu kısıp onu sokak aşağı uçurdu.

Silahsız, kasketi elinde bir Avusturyalı asker, bir bahçenin parmaklığı boyunca iki yana yalpalayarak koşuyordu. Gregor adamın ensesini, boynunu sıkan, terden sırılsıklam olmuş yakasını gördü sadece. Atını sürüp ardından yetişti. İçinde büyüyen çılgınlıkla coşarak, palasını başının üstünde döndürdü. Avusturyalı yolun sonunda parmaklığa yakın koştuğu için onu tepelemek kolay olmayacaktı. Yine de eyerde az yana eğildi, palayı eğrilemesine tutup adamın şakağına indirdi. Avusturyalı bağırmadı. Elini yarasına bastırarak olduğu yerde topaç gibi döndü, sırtını parmaklığa dayadı. Gregor dizginleri kısarak onun önünden geçti, sonra döndü, yeniden saldırdı. Avusturyalının korkudan çarpılmış dört köşe yüzü dökme demir gibi kapkaraydı. Kolları iki yanına sarkmıştı, kanı çekilmiş dudakları titriyordu. Pala

şakağına indikten sonra kaymıştı. Yerinden kalkan et, kırmızı bir paçavra gibi yanağının üstüne sarkmıştı. Üniformasına oluk gibi kan akıyordu. Gregor'un gözleri, bir an, adamın dehşetten çılgına dönmüş gözleriyle karşılaştı. Boğazında lukur lukur bir iniltiyle ağır ağır dizlerinin üstüne çöküyordu adam. Gregor gözlerini kısarak palayı hızla aşağı savurunca kafası ikiye yarıldı. Kollarını iki yana açarak yere yuvarlandı, başı küt diye kaldırıma çarptı. Çıkan sesten ürküp şaha kalkan Gregor'un atı burun çala çala onu yolun ortasına getirdi.

Sokaklarda kesik kesik silah sesleri duyuluyordu. Yanından üzerinde ölü bir Kazak taşıyan ağzı köpüklü bir at geçti. Kazağın bir ayağı üzengiden kurtulmuştu, at yara bere içinde kalan gövdeyi taşlar üstünde sürüklüyordu. Gregor pantolonunun kırmızı şeridini, bir de başının üstünde bohçalanan yırtık yeşil gömleği görebildi sadece.

Başı kurşun gibi ağırdı. Atının üzerinden kayarak yere indi. Başını bir silkeledi. Üçüncü Bölük Kazakları geçtiler yanından, dörtnala. Birileri bir kaputun üstüne yatırdıkları yaralıyı götürdüler. Sonra önlerinde Avusturyalı tutsaklarla başka atlılar geçti. Kalabalık, külrengi bir sürüydü tutsaklar. Demir nalçalı çizmeleriyle kaldırım taşları üstünde kasvetli takırtılar çıkararak koşuyorlardı. Gregor yüzlerini hep birbirine karışmış gördü. Pelte gibi. Balçığımsı, akışkan. Atın dizginlerini bıraktı, az önce yere serdiği Avusturyalı askeri görmeye gitti. Avusturyalı süslemeli dökme demirden parmaklığın orda, yıkıldığı yerde kalmıştı. Kirli, esmer avucu dilenir gibi açık duruyordu. Gregor adamın yüzüne baktı. Küçük bir yüz. Çocuksu. Sarkık bıyıklara, yamulmuş kalmış ağızdaki korkunç acılı (çektiği acıdan mı? Yaşadığı bezgin hayattan mı?) ifadeye rağmen öyle çocuksu.

O sırada yolun ortasından atını sürüp gelen, tanımadığı bir Kazak subayı ona, "Hey, baksana buraya!" diye seslendi.

Gregor başını kaldırdı, subayın tozlanmış kokartına baktı. Sendeleye sendeleye atının yanına vardı. Adımları ağır mı ağır, sarsaktı, korkunç bir yük taşıyormuş gibi sırtında. Tiksinti,

şaşkınlık yüreğini ezmiş bitirmişti. Üzengiyi eline aldı, uğraştı uğraştı, uzun bir zaman, ayağını geçiremedi.

VI

Tatarsk ve komşu köylerden toplanan birinci yedek Kazaklar evlerinden ayrıldıktan sonra ikinci geceyi küçük bir köyde geçirdiler. Tatarsk'ın aşağı ucunda oturanlar yukarı uçta oturanlardan ayrı bir takım oldular, böylece Piyotra Melekof, Anikuşka, Hristonya, Stepan Astakof, İvan Tomilin ve daha birkaç kişi hep bir kulübeye düştüler. Battaniyelerini kimi mutfağa, kimi ön odaya serip uzandı. Uyumadan önce son sigaralarını içiyorlardı. Evin sahibi, uzun boylu kocamış bir adam, vaktiyle Türklerle savaşmıştı, oturdu onlarla çene çaldı.

"Demek savaşa gidiyorsunuz?"

"Öyle, dede. Savaşa gidiyoruz!"

"Türklerle savaşa benzemez herhalde. Şimdi yeni silahlar varmış diyorlar."

"Niye benzemesin? Hepsi aynı bok. Nasıl o zaman insanlar öldürüldüyse şimdi de öldürülecek," diye Tomilin kızgın kızgın bağırdı. Kimse, kime kızdığını anlamadı.

"Hayır, dostum, boş sözler bunlar. Başka türlü bir savaş olacak bu seferki."

"Tabii, ya!" diye Hristonya tembel tembel esnedi. Tırnağını bastırıp sigarasını söndürdü.

"Azıcık dövüşeceğiz, bakalım," dedi Piyotra Melekof. Esneyerek ağzı önünde haç çıkardı, kaputunu başına çekti.

"Evlatlar, size diyeceğim var. Sözüme kulak verin, dinleyin, çıkarmayın aklınızdan," dedi ihtiyar. Savaştan sağ salim dönmek istiyorsanız, insanlık yasasına aykırı gitmeyeceksiniz."

"Hangisiydi o?" diye Stepan Astakof gülümseyerek, şüpheyle sordu. Savaş adını duyduğu günden beri yine yüzü gülmeye başlamıştı. Savaş çekiyordu onu. Topluca endişe, topluca üzüntü kendi derdini dindiriyordu, az da olsa.

“Hangisi mi? Başkasının malına el sürmeyeceksin, biri bu. Tanrı’dan korkar gibi, kork kadınları zorlamaktan, bu ikincisi. Bir de, bazı dualar var, onları ezbere bileceksiniz!”

Kazaklar ayaklanıp birden konuştular:

“Biz kendi malımızı yitirmeyelim de... Başkalarının malı onlara kalsın!”

“İyi ama niye kadınlara el sürmeyecekmişiz, yahu? Zorla olmaz, kabul! Ama ya o da isterse?..”

“Nasıl tutsun insan kendini?”

“Ama ne!”

“Ne biçim dualarmış şunlar, görelim bakalım?”

İhtiyar kendisini dinleyenleri dik dik süzdü, sonra cevap verdi:

“Kadınlara dokunmayacaksınız. Hiçbir zaman! Dayanamaz da bulaşırsanız canınızdan olursunuz, ya da yaralanırsınız. O zaman pişman olsanız da para etmez. Duaları ben söylerim size. Türklerle savaşı baştan sona yaşadım ben. Ölümü heybe gibi omuzumda taşıdım da kılıma bile zarar gelmedi. Neden? O dualardan!”

Öbür odaya giderek ikonun altında bir şeyler karıştırdı, bumburuşuk, rengi uçuk bir kâğıt parçasıyla döndü geldi.

“Haydi, kalkın yazın bunları!” diye buyurdu. “Sabah gün doğmadan hareket ediyorsunuz, değil mi?”

Kağıdı masanın üstüne yaydı, orada bıraktı. İlkin Anikuşka kalktı. Pürüzsüz, kadınsı yüzünde oynak ateşin boylandırdığı gölgeler oynuyordu. Stepan’dan gayri hepsi yazdılar dualarını. Anikuşka yazılı kâğıdı yuvarlayıp göğsündeki haçın ipine bağlarken Stepan güldü:

“Bitlere iyi yatak hazırladın, ulan! Haçında rahat edemiyorlar mıydı?”

“Bana bak, delikanlı, inancın yok, sus bari!” diye ihtiyar Stepan’ı tersledi. “Başkasının inancına gülünmez. Günahtır!”

Stepan gülümsedi, sustu.

Duaların sayısı üçtü. Herkes dilediğini yazsın diye.

SİLAHLARA KARŞI DUA

Tanrı'nın lûtfu üstümüzden eksik olmasın! Dağların hepsinde bir beyaz taş var. At gibi kocaman. Su nasıl taşa geçmezse, ben Tanrı'nın sofu kuluna ve arkadaşlarıma ve atıma da öyle ok ve kurşun işlemesin. Çekiç nasıl örste sekerse, kurşun da benden öyle seksin. Değirmen taşı nasıl dönerse, ok da öyle dönsün ve bana erişmesin. Güneş ve ay ışığınca ben, Tanrı'nın sofu kulu, güçlü olayım. Bu dağın ardında bir kale var. O kaleyi kilitleyip anahtarını denize atacağım. Onu beyaz Altor taşının altına koyacağım. Onu orda ne büyücü, ne cadı, ne rahip, ne de rahibe görür. Denizin suyu nasıl çekilmez, kıyıda kumun taneleri sayılmazsa, ben Tanrı'nın sofu kulunun da bir yerine bir şey olmasın. Baba, Oğul, Ruhul Kudüs adına. Âmin!

SAVAŞ DUASI

Orada engin bir deniz var, o engin denizin içinde beyaz Altor taşı var. Altor taşının üstünde dev gibi taştan bir adam var. Ben Tanrı'nın sofu kulunu ve arkadaşlarımı batıdan doğuya, yerden göğe taşla örtün. Keskin paladan ve kılıçtan, çelik bıçaktan ve kargıdan, su verilmiş hançerden ve su verilmemiş hançerden ve bıçaktan ve baltadan ve top ateşinden ve kurşundan ve başka ateşli silahlardan ve teleği ister kartal, ister kuğu, ister kaz, ister turna ve ister kargadan olsun, bütün oklardan, Türk'le, Kırımlı'yla, Avusturyalı'yla ve Tatar'la, Litvanyalı, Alman, Kalmuk'la savaşta koruyun beni. Mübarek büyüklerimiz ve Tanrı'nın ulu kudreti ben Tanrı'nın sofu kulunu koruyun. Âmin!

HÜCUM DUASI

Kutsal Bakire, Tanrı'nın, Rabbimiz İsa Peygamberimizin Kutsal Anası! Savaşa giden ben Tanrı'nın sofu kulunu ve yanımda yoldaşlarımı takdis et, Yarabbi! Bulutlara sar onları, cennetlik taştan dolularınla koru. Selanikli Kutsal Dimitri, Tanrı'nın bu kulunu ve yoldaşlarını dört bir yönden koru. Bırakma kötü adam-

lar ateş etsinler, mızrakla delsinler, teberle vursunlar, balta sapıyla dürtsünler, baltayla kessinler, kılıçla tepelesinler, bıçakla paralasınlar. Yaşlısı genci deme, esmeri siyahı deme, kafiri sihirbazı, ya da ne çeşidinden olursa olsun büyücüsü deme. Yolun başındayım, ben, Tanrı'nın kulu, yetimim, mahkûmum. Denizde, açık denizde, Bunyan Adasında bir demir sırık var. Sırığın tepesinde bir demirden adam, bir demirden asâya dayanmış durur. Demirin ve çeliğin ve kurşunun ve çinkonun ve bütün silahların büyücüsüdür o. "Demir, var git, toprak ananın bağrında yitir kendini, uzak dur Tanrı'nın kulundan, yoldaşlarımdan ve atımdan. Oklar ormana, telekler ana kuşa, tutkal balığa!" Altından kalkanla koru bu kulunu, çelikten ve kurşundan, top ateşinden ve gülleden, mızraktan ve bıçaktan koru, Yarabbi! Gövdem zırhtan pek olsun. Âmin!

Kazaklar duaları yazıp gömleklerinin altında, analarının okuyup üfleyip koyunlarına koyduğu küçük ikonların, köylerinden getirdikleri Don toprağı taşıyan küçük keselerin yanına iliştirdiler. Ama ölüm ayrıcalık bilmedi. Duaları yazanları da yazmayanları da aldı götürdü. Vücutları Galiçya'da, Doğu Prusya'da, Karpatlar'da ve Romanya'da, savaş ateşlerinin kızıl kızıl parıldadığı, Kazak atlarının toprakta toynak izi bıraktığı her yerde çürüdü kaldı.

VII

Don'un yukarı kesimleriyle Viyeşenska'da yaşayan Kazakların, onbirinci ve onikinci Kazak alaylarıyla Ataman Hassa Alayına verilmesi usuldendi. Nedense 1914 kurasının bir kısmı Üçüncü Don Kazak Alayına ayrıldı. Bu alay, daha çok, Ust-Medveditskaya nahiyesi Kazaklarının alayı idi. Mitka Korşunof da bunların arasına düştü.

Üçüncü Don Kazak Alayı, Üçüncü Süvari Tümeninin bazı birlikleriyle Vilno'da konaklamıştı. Haziran'da bir gün, birkaç bölük birden şehirden çıktılar, kıra göçtüler.

Hava kapalı ama ılıktı. Akın akın bulut kümeleri gökyüzünde

toparlanıp geçiyor, güneşi gözlerden saklıyordu. Alay yürüyüş kolu düzeninde ilerliyordu. Yürüyüş kolunun başında alay bandosu ortalığı birbirine katıyor, hafif yazlık kasketleri, kıta elbiseleriyle subaylar arkadan, hep bir arada geliyorlardı. Başlarının üstünde sigara dumanından bir bulut.

Yolun iki yanında ot biçen kadınlı erkekli köylüler arada bir durup Kazaklara baktılar. Atlar terden sırılsıklamdı, apış aralarında sarımsı bir köpük belirmişti. Güneydoğudan esen hafif meltem kazan gibi havanın sıcağını azaltacağına büsbütün azdırmıştı.

Yarı yolda, küçük bir köyün yakınında, daha yaşını doldurmamış kısa yeleli bir tay fırladı bir çitin ardından, orda sürüyle atı görünce bir kişnedi, sonra hoplaya zıplaya geldi Beşinci Bölüğün önüne çıktı. Bol tüylü kuyruğu bir yana yatmıştı. Narin toynaklarından kalkan toz, ezik otların üstüne saçıldı. Tay bölüğün en başına koştu, orda başını başçavuşun aygırının apış arasına soktu. Aygır art ayağını kaldırıp sıçradı, ama acıdı taya, tepmedi.

"Şşşt... şşt... Haydi ordan, mankafa!" diye başçavuş kırbacını sallayıp bağırdı.

Tayın, öyle dostça, kalender bir hâli vardı ki, Kazaklar keyiflendiler, gülmekten kendilerini alamadılar. Tam o sırada beklenmedik bir şey oldu: Tay, arsız mı arsız, sıraların arasına girdi, takımı bozdu. Atlar huysuzlandılar, binicilerine aldırmaz oldular. Atların arasına sokulan tay, en yakında duranı ısırmaya kalktı. Bölük kumandanı doludizgin geldi.

"N'oluyor burda?"

Atlar ortalığı karıştıran sersem taya yan yan bakıp burun çalıyor, Kazaklar pişmiş kelle gibi sırıtarak kırbaçlarıyla tayı kovalamaya çalışıyorlardı. İyice karışan takım ordan oraya dalgalanıyordu. Arkadan başkaları da gelmiş bastırmıştı. Tabur kumandanı yürüyüş kolunun ardından atını hırsla sürdü geldi.

"N'oluyor?" diye kükredi, karışıklığın ortasına dalarak.

"Bir tay var da burda..."

"Aramıza karıştı..."

"Bir türlü ayrılmıyor, kerata..."

"Basın kırbacı sırtına, şımartmayın!"Kazaklar suçlu suçlu gülümsediler. Dizginlere asılıp huysuzlanan atları yatıştırmaya çalıştılar.

"Başçavuş! Bölük kumandanı! Bu ne biçim iş böyle? Takımınızı düzene sokun. Bir bu eksikti!"

Bölük kumandanı atını sürüp kargaşadan sıyrıldı. Hayvanın arka ayakları yolun kenarında bir çukura girdi. Subay mahmuzu bastı, at davrandı, üstünde kara pazılarla yabani sarı papatyalar bitmiş bir tümseğe çıktı. Ötede subay kafilesi durmuştu. Yarbay bir eliyle, okşar gibi, eyer kaşını tutmuş, başını geriye atmış, matarasından su içiyordu.

Başçavuş atını takımın içine sürdü, ağız dolusu küfrederek tayı yoldan kovaladı. Takım yeniden düzene girdi. Yüz elli çift göz, başçavuşun üzengiler üstünde dikelip tayı kovalayışını seyrediyordu. Tay kâh zınk diye durup başçavuşun dev gibi aygırına yan veriyor, kâh kuyruğunu havaya dikip koşuyordu. Başçavuş kırbacını bir türlü indiremiyordu tayın sırtına. Ancak fırça gibi kuyruğunun ucuna ulaşabiliyor, kırbacı yiyen kuyruk iniyor, ama az sonra yine dikilip rüzgârda kurula kurula dalgalanıyordu.

Bütün bölük gülüyordu. Subaylar da. Suratsız yüzbaşının yüzünde bile çarpık bir gülümseme dolaşır gibiydi.

Başı çeken takımın üçüncü sırasında Mitka Korşunof, Viyeşenska nahiyesinin Kargin köyünden bir Kazak olan Mihail İvankof ve Ust-Koperskaya'dan Kozma Kruçkof'la yan yana gidiyordu. Geniş omuzlu, koca çeneli İvankof konuşmuyordu. Kruçkof'un lakabı "Deve"ydi. Yuvarlak omuzlu, çiçek bozuğu yüzlü bir Kazak'tı o da. Durmadan Mitka'yla uğraşırdı. Kruçkof bir "eski" Kazaktı. Başka deyişle, sonuncu hizmet yılında. Geleneksel alay kuralları-na göre de, bütün "eski" Kazaklar gibi, genç Kazakları yontmaya, terbiye etmeye, bir kabahatlerini gördüğü zaman palaskayla yola getirmeye hakkı vardı. Gelenek şöyleydi: 913 kuralı Kazaklar, bir kusur işlediler mi, on üç palaska yerlerdi. 914 kuralılar, on dört.

Subaylarla çavuşların da işine gelirdi bu. Böylece yalnız rütbeye değil, yaşa saygı anlayışı da yer ediyordu. Kazakların bilincinde.

Daha yeni onbaşı sırmalarını takmış olan Kruçkof eyerinin üstünde kuş gibi kamburunu çıkarmış oturmuştu. Gözlerini kısıp külrengi, kabarık bir buluta baktı, sonra bölük kumandanı Yüzbaşı Popof'un konuşmasını taklit ederek Mitka'ya sordu:

"Hey... Söylee bakalım, Korşunoof, bizim bölük kumandaanının adı ne?"

Mitka inatçılığı ve dikbaşlılığı yüzünden az tatmamıştı palaskanın tadını.

"Yüzbaşı Popof, onbaşım!"

"Nasıl?"

"Yüzbaşı Popof, onbaşım!"

"Onu sormuyorum, biz Kazaklar ona aramızda ne diyoruz, onu bilmek istiyorum."

İvankof, Mitka'ya uyarıcı bir göz kırparak kocaman ağzıyla sırıttı. Mitka arkasına baktı.Yüzbaşı hemen arkalarından geliyordu.

"Haydi, cevap ver!"

"Yüzbaşı Popof deriz, onbaşım!"

"On dört palaska! Cevap ver, piç kurusu!"

"Bilmiyorum, onbaşım."

"Bekle sen, kampa dönelim," dedi Kruçkof, "o zaman gör bak sen dayağı! Cevap ver sana sorduklarıma!"

"Bilmiyorum."

"Demek bilmiyorsun, seni sıçan suratlı herif seni! Kumandanın lâkabının ne olduğunu bilmiyorsun demek, öyle mi?"

Mitka arkasında kumandanın atının hafif toynak seslerini duydu, konuşmadı.

"Ee?" Kruçkof kızarak tekrar sordu.

Geride sıralar kikir kikir gülüyordu. Kruçkof neden güldüklerini anlamadan parladı. Kendine gülüyorlar sanmıştı. "Unutma, Korşunof! İlk durduğumuz yerde elli sopa yiyeceksin!"

Mitka omuzlarını silkti.

"Kara Kaz," dedi.

"Hah, şöyle!"

"Kruçkooof!" diye arkadan bir ses duyuldu.

Onbaşı Kruçkof, eski Kazak, bir anda eyerin üstünde esas vaziyetine geçti.

"Ne halt yiyorsun yine, rezil?" diye bağırdı yüzbaşı. Atını Kruçkof'un yanına sürdü. "Ne öğretiyorsun bu genç Kazağa bakayım? Ha?"

Kruçkof gözlerini kırpıştırdı. Yanakları al al olmuştu. Arka sıralarda gülüşmeler.

"Geçen yıl ben kimin dersini verdiydim? Şu tırnağımı kimin çenesinde kırmıştım?" Yüzbaşı serçe parmağının sivri küçük tırnağını Kruçkof'un burnuna uzattı. "'Bir daha duymayacağım bunu, anladın mı, sevgili dostum."

"Başüstüne, kumandanım!"

Yüzbaşı atını yana çekti, bölüğün geçmesini bekledi.

Kruçkof omuz kayışını düzeltti, döndü, gitgide geride kalan yüzbaşıya baktı. Mızrağını doğrulttu sonra, küskün bir yüzle başını iki yana salladı.

"Nerden çıktı bu Kara Kaz da böyle birdenbire?" dedi.

Gülmekten alnı ter içinde kalan İvankof, "Ne zamandır arkamızdan geliyordu," dedi. "Hepsini duydu. Kimden söz ettiğini anlamış olmalı."

"Bir işaret etseydin ya bana, eşek herif!"

"Ne zorum vardı?"

"Ne zorun vardı demek, öyle mi?.. On dört kırbaç çıplak kıçına!"

Menziline ulaşan alay bölük bölük yöredeki çiftliklere dağıldı. Kazaklar gündüzleri çiftlik sahiplerine yonca ve çim kestiler, geceleri onlara ayrılan çayırlarda ayaklarına köstek vurulu hayvanlarını otlattılar. Kamp ateşlerinin başında toplaşır kâğıt oynar, ya da hikâyeler anlatırlardı. Altıncı Bölük Lehistanlı bir toprak

sahibinin büyük çiftliğinde konaklıyordu. Subaylar evde yatıp kalkıyor, kâğıt oynayıp vakit geçiriyorlardı. İçip sarhoş olunca çiftlik kahyasının kızına sataşırlardı. Kazaklar da evden birkaç verst ötede çadır kurmuşlardı. Kâhya her sabah arabasına atlar, onları görmeye gelirdi. Şişman, efendi kılıklı biriydi. Arabadan inerken hiç kaçırmaz, siperliği parlak, beyaz kasketini sallayarak Kazakları selamlardı.

"Hadi gelin de biraz ot biçin bizimle, göbeğiniz erisin azıcık" diye seslenirlerdi hep bir ağızdan ona Kazaklar. Kahya istifini bozmadan gülümser, kabak kafasının terini mendiliyle silerek başçavuşa çayırın bir sonraki kesimini göstermeye giderdi.

Öğleyin sahra mutfağı gelirdi. Kazaklar temizlenir, yemeğe otururlardı.

Hiç konuşmadan tıkınırlardı. Yemekten sonraki yarım saatlik dinlenme süresinde diledikleri gibi konuşurlardı artık. "Buranın otu bir boka benzemiyor. Bizim bozkırın otu nerde, bu nerde!"

"Burda hemen hiç ayrıkotu yok ama."

"Şimdi bizim orda otu biçmiş bitirmişlerdir bile."

"Biz de az sonra bitiririz. Dün yeni ay çıkmıştı. Yağmur yağacak demektir."

"Cimrinin biri, bu Lehistanlı. Çektiğimiz eziyete karşılık bize bir şişe votka vermeliydi."

"Ha! Ha! Bir şişe votka için kilise mihrabını soyar be o!"

"İnsan ne kadar zengin olursa o kadar pintileşiyor. Nasıl oluyor bu dersiniz, kardeşler?"

"Çara sor, sen onu!"

"Hey, çiftlik sahibinin kızını gören var mı içinizde?"

"Niye sordun ki?"

"Eti budu pek yerinde de!"

"Yaa!.."

"Anlattıkları doğruysa, saraydan istemişler kızı."

“Yok senin benim gibilere kalacaktı öyle lokma? Ne sandındı!”

“Hey, çocuklar, dün kulağıma çalındı, yakında büyük teftiş olacakmış.”

“Hah, kedinin canı sıkılmış...”

“Ver bir nefes çekeyim şu sigarandan yahu!”

“Ulan otlakçı, sen de az bedavacı değilsin! Git de kilise kapısında dilen bari!”

“Bakın, çocuklar, moruk Fedot amma da çekiyor ha sigarayı!”

“İçti bitirdi, külü kaldı.”

“Gözlerini iyi aç da bak, aslanım, karı gibi ateş var daha orda!”

Sırt üstü yatıp sigaraları tüttürür, çıplak sırtlarını güneşte yakarlardı. Bir yandan beş “eski” Kazak, gençten bir acemi eri sorguya çekerdi:

“Hangi nahiyedensin sen?”

“Yelanskaya’danım.”

“Tuz ocaklarından mı?”

“Evet, onbaşım.”

“Tuzu neyle taşırlar sizde?”Az ötede Kozma Kruçkof eyer keçesenin üstünde tembel tembel gerinir, seyrek bıyığının uçlarını burardı.

“Atlarla.”

“Başka neyle?”

“Öküzlerle, onbaşım.”

“Peki, sizde Kırım’dan balığı neyle getirirler? Hani sırtları kambur öküzler vardır, diken yer. Ne derler onlara?”

“Deve!”

“Ha! ha! ha! ha! ha!..”

Kruçkof tembel tembel doğrulurdu. Adem elması fırlak balmumu renginde boynunu ileri uzatıp sırtını deve gibi kamburlaştırır, suçlu oğlanın üzerine yürürdü.

"Yat ulan aşağı!" Palaskasını çıkarıp emrederdi.

Haziran akşamının sımsıcak alacakaranlığında Kazaklar ateşlerin çevresini sarar, bir türkü tuttururlardı:

Kazağın biriydi, bir uzak diyara gitti,
Atını ovada sürdü de gitti.
Evini barkını kodu da gitti,

Gümüş gibi pırıltılı tiz bir ses, üzgün, yakınarak, yükselip alçalırdı. Kalın sesler bir ağır, kadifemsi kederi dile getirirdi:

Acep gelir mi geri?

Tiz olanı bir perde daha yükselir, insanın içini yakardı:

Gün doğdu, akşam çöktü,
Gelin Kazağı boşuna bekledi.
Gözü yolda, gönlü erde bekledi,
Gitti gider, acep gelir mi geri?

Birçok ses birden hevesle katılırdı türküye. Ev yapımı bira gibi gürleşir yükselirdi türkü, öyle çarpıcı:

Tepelerden öte kar dize vardı,
Buzlar çatırdadı, boralar esti,
Çam ağacı incindi, boynunu büktü,
Kaldı Kazağım karlar altında.

Birbirlerine basit Kazak hayatına değgin hikâyeler anlatırlardı. Biri yine, inişli çıkışlı titrek sesiyle, ıslak Nisan toprağı üzerinde uçan tarla kuşu misali, kendi kendine mırıldanırdı türküsünü:

Yıkıldı Kazağım, ölürken yalvardı:
Mezarım başına yığın da toprağı,
Dikin yurdumdan bir kartopu ağacı,
Saçılsın üstüme ışıl ışıl baharı.

Az ötede başına üç beş Kazağın çöktüğü bir başka ateşin başından değişik bir türkü yükselirdi:

Azak'tan gelir Don'a vurur
Dizi dizi tekneler,
Gencecik atamanım
Yurduna geri döner

Diğer bir ateşin başında bölüğün hikâyecibaşısı, dumandan öksürüğü tutsa da boyuna bir şeyler anlatırdı. Gözlerini kırpmadan dinlerdi Kazaklar. Arada bir, hikâyenin kahramanı, cinlerin kurduğu korkunç tuzaktan fiyakayla kurtulunca, dinleyenlerden birinin eli ışıkta apak parıldayarak çizmesinin koncuna şap diye iniverirdi. Bazen de, bir başkasının, "Yaman kişiymiş, ha!" diyen kalın, gıcıklı sesi duyulurdu. Hikâyeci yine koyulurdu anlatmaya. Anlatır da anlatırdı.

Alay kır konağına vardıktan bir hafta kadar sonra bölük kumandanı nalbantla başçavuşu yanına çağırttı.

"Atlar ne durumda?" diye sordu.

"Fena değil, kumandanım. Oldukça iyiler."

Yüzbaşı meşhur kara bıyıklarını burup sertçe konuştu:

"Alay kumandanı bütün üzengilerin, bütün gemlerin kalaylanmasını emrediyor. İmparator, alayı teftiş edecek. Her şeyi pırıl pırıl edeceksiniz. Eyerleri, bütün teçhizatı. Anlaşıldı mı? Kazaklara bir bakan bir daha bakmalı, öyle. Ne kadar zaman alır bu."

"Başçavuş nalbanta baktı, nalbant başçavuşa baktı. Sonra ikisi birden yüzbaşıya baktılar.

"Pazara yetiştirsek, kumandanım?" diye yokladı başçavuş, saygıyla. Tütünden sararmış bıyıklarını elledi.

"Dikkat et, gecikmesin!" dedi yüzbaşı, tehdit dolu bir sesle. Sonra savdı ikisini de.

O günden başlayarak alay teftiş hazırlığına daldı. Bölük nalbandının oğlu olan İvankof, kendi de usta demirciydi, üzengilerle gemlerin kalaylanmasına yardımcı oldu. Kazaklar atları tımar edip gem bağlarını temizlediler, gemleri, koşumların metal kısımlarını güzelce ovaladılar. Hafta sonunda alay, darphaneden yeni çıkmış çil para gibi pırıl pırıldı. Atların toynaklarından Kazakların yüzlerine kadar her şey cilalanmış, parlatılmıştı. Cumartesi günü alay kumandanı alayı teftiş etti, gösterdikleri gayretten, kıyak görünüşlerinden ötürü subaylara ve Kazaklara teşekkürlerini bildirdi.

Haziran günlerinin masmavi şeridi hızla akıp gidiyordu. Kazak atları kusursuz, ama Kazaklar, onlar biraz huzursuzdular, kaygı bürümüştü yüreklerini. İmparatorun teftişinden ses seda çıkmadı. Havadan sudan konuşmakla, hazırlanmakla geçti hafta. Derken, ansızın, alaya emir geldi: Derhal Vilno'ya dönülecek!

O akşam şehirdeydiler. Şehre varır varmaz bölüklere ikinci bir emir gönderildi: Kazakların sandıkları toplanıp depoya konacak, yeniden hareket edilmesi ihtimali göz önünde tutularak bütün hazırlıklar tamamlanacak.

"Kumandanım, nereye gidiyoruz, n'oluyor?" diye Kazaklar takım kumandanlarından gerçeği sordular. Kumandanlar ne diyebilirlerdi ki? Biri çıksa da onlara söyleseydi ne olduğunu!

"Bilmiyorum."

"Majestelerinin huzurunda manevra yapılacak mı?"

"Daha belli değil."

Kazakları avutmakla görevli subayların cevapları bu kadarla kaldı.

Ama 1 Ağustos'ta alay kumandanının emir eri arkadaşının kulağına haberi fısıldadı:

"Savaş var, aslanım!"

"Bırak kesmeyi şimdi!"

"İstersen inanma! Ama kimseye çıtlatma, e mi?"

Ertesi sabah alay kışlanın önünde bölük düzeninde toplandı. Kazaklar kumandanı beklemeye koyuldular.

Altıncı Bölüğün önünde cins atına binmiş Yüzbaşı Popof kar gibi beyaz eldivenli sol elinde dizginleri tutuyordu. At boynunu eğerek göğüs kaslarına burnunu sürtüyordu. Albay kışla kapısının köşesinden dönüp geldi, atını alayın başına kadar sürdü, orda yan çevirdi. Yaver küçük parmağını zarafetle havaya kaldırarak cebinden mendilini çıkardı. Burnunu silmeye vakit bulamadı ama. Albayın sesi bekleyenlerin gergin sessizliği içinde gürleyiverdi.

"Kazaklar!"

"Tamam, işte..." diye düşündü herkes. Gergin hava hepsini çelikten bir yay gibi sımsıkı sarmıştı. Mitka Korşunof'un atı ikide bir ayak değiştirdikçe, Mitka asabi topuklarını hayvanın karnına çarpıyordu. Yanında İvankof, eyerinin üstünde hareketsizdi. Tavşan dudakları aralanmış, çarpık çurpuk kara dişleri çıkmıştı ortaya. Onun yanında Kruçkof kamburunu çıkarmış, gözlerini kırpıştırıyordu. Daha geride Lapin kıkırdaklı kulaklarını at gibi dikmişti. Onun arkasında Şigolkof'un sinekkaydı tıraşlı, sipsivri adem elması görünüyordu."

"Almanya bize savaş açtı..."

Olgun, doluca başaklı yulaf tarlasında yel eser gibi bir fısıltı sıraları yaladı geçti. Bir at kişnemeye başladı. Koca koca yuvarlak gözler, aralık ağızlar cüretkâr hayvanın sesinin geldiği yere, Birinci Bölüğe çevrildi.

Albay o kadarla kalmadı. Uzun boylu konuştu. Kelimelerini dikkatle, özenerek seçiyor, Kazakların gönlünde bir milli gurur duygusu uyandırmaya çalışıyordu. Oysa orda toplanmış bin Kazağın aklındaki düşünce, ayaklarının dibine hışır hışır devrilen düşman sancakları değildi, ansızın alabora olan kendi günlük hayatlarıydı. Karılarıydı, çocuklarıydı, yavukluları, toplanmamış ekinleriydi, yetim kalmış köyleri...

Herkesin kafasında tek bir düşünce vardı: "İki saate kadar trene biniyoruz..."

Yakında kümelenmiş subay karıları mendillerini burunlarına tutmuş ağlaşıyorlardı. Teğmen Koprof gebe karısını nerdeyse kucaklayıp götürmek zorunda kalacaktı. Sarı sarı bukleli bir Polonyalıydı kadıncağız.

Alay şarkı söyleye söyleye istasyona yollandı. Kazakların sesi bandoyu bastırdı, sonunda o da pusulayı şaşırdı, bütün bütün sustu. Subay karıları arabalarla arkadan geliyorlardı. Kaldırımları rengarenk bir kalabalık doldurmuştu. Atların geçtiği yerde tozdan göz gözü görmez oldu. Kendisinin ve yoldaşlarının kaderine gülen şarkıcıbaşı en önde, sol omzunu hoplata hoplata gidiyordu. Açık saçık bir Kazak türküsü tutturdu bir ara, hepsi birden özel-

likle uzattılar türkünün sözlerini, atlara yeni vurulmuş nal sesleri eşliğinde, istasyonda bekleyen kırmızı vagonların yanına varana kadar susmadılar. Alay yaveri, yüzü gülmekten ve utançtan kıpkırmızı kesilmiş, bölüğün arka ucundan atını doludizgin sürdü geldi. Kazaklardan biri onları geçirmeye çıkan kadınlar kalabalığına alaycı bir göz kırptı. Güneş yanığı yanaklarından akıp esmer dudak uçlarını ıslatan ter değil, sanki mayalanmış pelinotu acısıydı.

Harekete hazırlanan lokomotif, rayların üstünde istim koyverirken boğuk boğuk öttü. Trenler...Trenler... Sayısını bilene ne mutlu! Şaşkın Rusya! Ülkenin atardamarları boyunca, demiryolları üzerinden boz kaputlu kanını batı sınırına gönderiyordu.

VIII

Alay, demiryolu üzerinde ufak bir kasabada bölüklere ayrıldı. Tümen karargâhından gelen bir emirle Altıncı Bölük, Üçüncü Piyade Kolordusu emrine verildi. Kazaklar Pelikalya'ya gönderildi.

Sınırı, hâlâ sınır koruma birlikleri bekliyordu. Yeni piyade ve süvari kuvvetleri aktarıldı o yana. 27 Temmuz günü Yüzbaşı Popof, başçavuşla Birinci Takım Kazaklarından Astakof'u yanına çağırdı. Astakof hava kararırken takımına döndü. Tam o sırada Mitka Korşunof atını sudan getiriyordu.

"Astakof, sen misin?"

"Evet. Kruçkof'la öbürleri nerdeler?"

"Orda, kulübedeler."

İri yarı esmer bir Kazaktı Astakof. Kulübeye girdi. Gözlerini kırpıştıra kırpıştıra, bir şey göremiyormuş gibi baktı odanın içine. Şigolkof masanın başında oturmuş, yağ kandilinin ışığında, kopan bir dizgini onarıyordu. Kruçkof, elleri arkasında, ocağın başındaydı. Gözüyle İvankof'a, yatakta yatan Lehistanlı ev sahibini gösteriyordu. Bütün vücuduna su yürümüş, şişmişti adam.

Az önce aralarında bir şaka geçmişti, gülmekten İvankof'un yanakları hâlâ seğiriyordu.

"Yarın, gün doğmadan, keşif kolu yola çıkıyor. Liyubof'a gidiyoruz," dedi Astakof.

O sırada içeri giren Mitka elindeki testiyi kapının yanına koyarak, "Gidenler kimler?" diye sordu.

"Benden başka Şigolkof, Kruçkof, Rivaçef, Popof ve sen, İvankof!"

"Ben n'oluyorum peki?"

"Sen burda kalıyorsun, Mitka."

"İyi, cehenneme kadar yolunuz var öyleyse!"

Kruçkof ocağın yanından zorla uzaklaştı, eklemleri çatırdayana dek gerindi. "Liyubof'a ne kadar çeker yol?" diye sordu ev sahibine.

"Dört verst."

"Uzak değilmiş," dedi Astakof. Kerevete oturup çizmelerini çıkardı. "Nerede kurutacağız şu ayak sargılarımızı, bilemedim gitti!" diye ekledi ardından.

Gün doğmadan yola çıktılar. Köyün ucunda çıplak ayaklı bir kız kuyudan su çekiyordu. Kruçkof atını durdurdu.

"Bir yudum su versene bana, güzelim!"

Kız eteğini topladı, çıplak ayaklarıyla vıcık vıcık çamurun içinden geçti. Uzun kirpikli, elâ gözleri gülümsedi kovayı uzatırken. Kruçkof kovayı kenarından tutup başına dikti. Ağırlığından eli titriyordu. Pantolonunun kırmızı şeridine su döküldü.

"Sağ olasın, elâ gözlüm!"

"Tanrı'ya şükürler ola!"

Kız kovayı aldı, giderken bir daha arkasına bakıp gülümsedi.

"Ne gülüyorsun öyle?" dedi Kruçkof. "Gel ata bindireyim seni!"

Kıza yer açmak ister gibi eyerin üstünde az kenara çekildi.

"Hadisene, yürü!" diye seslendi o sırada Astakof. Yola koyuldular.

Rivaçef, Kruçkof'a bakıp sırıttı: "Ne o, ayıramadın gözlerini kızdan?"

"Güvercin gibi pembecik bacakları vardı," dedi Kruçkof, gülerek. Onun üzerine bütün başlar geri çevrildi.

Kız kuyuya eğilmişti. Dar etekliğinin altında yuvarlacık kalçaları belli oluyor, iki yana açık duran bacaklarının pembe baldırları görünüyordu.

Popof içini çekti.

"Bu kız karım olsun isterdim doğrusu!"

"Gel ben seni bir kırbaçla evlendireyim," dedi Astakof.

"Ne işe yarar ki o..."

"Herifi boğa gibi iğdiş etmeden olmayacak anlaşılan..."

Gülüşerek yola devam ettiler. Bir tepeden baktıklarında aşağıda, bir vadinin yamacına yayılmış büyük Liyubof köyünü gördüler. Arkalarında güneş doğmuş, tepelerin ardında yükseliyordu. Yakında bir yerde, bir telgraf direğinin üstünde bir kuş öttü.

Keşif koluna kumanda eden Astakof, köyün kenarında sınıra bakan bir evi gözetleme yeri olarak seçti. Çiftlik sahibi yüzü tıraşlı, çarpık bacaklı bir Lehistanlıydı. Başında beyaz keçeden şapkasıyla geldi, Kazaklara atlarını bırakabilecekleri bir sundurma gösterdi. Sundurmanın ardında yemyeşil bir yonca tarlası uzanıyordu. Alçak tepeler gide gide yakın bir koruda son buluyordu. Beyaz ekinlerin arasından bir yol geçiyordu. Daha ötede çayırlar. Sundurmanın arkasındaki hendeğe girip sırayla gözcü durdular. Sıralarını bekleyenler sundurmanın serinliğinde uzandı. Buğday ve saman tozu ve sıçan kokuyordu içerisi. Bir de toprağın tatlıca, çürüğümsü kokusu vardı.

İvankof kendine karanlık bir köşe buldu, orda bir sobanın yanına kıvrılıp akşama kadar uyudu. Güneş batmadan birisi uyandırdı onu. Kruçkof boynuna çimdik atıyordu. "Karavanadan iyi semirmişsin sen de, haa! Haydi kalk da Alamanları gözetlemeye git!"

"Rahat bırak beni, Kozma!"

"Haydi kalk, kalk!"

"Çekil başımdan! Kalkıyorum."

Hemen doğruldu. Uykudan yüzü şişmiş, kızarmıştı. Geniş omuzlarının ortasında yükselen kütük gibi boynunun üstünde kafasını bir o yana, bir bu yana çevirdi. Burnunu çekti. Nemli toprakta yatmaktan üşütmüştü. Kütüklüğünü beline doladı, tüfeğini yerde sürüye sürüye sundurmadan çıktı, gitti. Şigolkof'tan nöbeti devraldı. Dürbünü gözüne ayar ederek kuzeybatı yönünde koruya doğru bakmaya başladı.

Rüzgârda dalgalanan bembeyaz ekin uzantısını, yeşil köknar korusunu saran güneşin kızıl ışınlarını gördü. Köyün ardında, ırmağın duru mavi bir kıvrımında çocuklar birbirlerine su sıçratıp çığrışıyorlardı. Kalınca bir kadın sesi geldi kulağına: "Stasya! Stasya! Gel buraya!"

Şigolkof bir sigara yaktı. Sundurmaya dönerken, "Güneşin batışına bak," dedi. "Rüzgâr topluyor."

"Öyle galiba," dedi İvankof.

O gece atlara eyer vurmadılar. Köyde bütün ışıklar söndü, ses seda kesildi.

Sabah Kruçkof sundurmaya gelip İvankof'a seslendi:

"Gel köye gidelim."

"Niye gidecekmişiz?"

"Bir şeyler yer içeriz."

"Nasıl olacak o?" dedi İvankof, kuşkuyla.

"Niye olmasın? Bizim herife sordum öğrendim. Şurda ilerdeymiş. Kiremitli kulübeyi görüyor musun?" Kruçkof uzun, kara parmağıyla ilerisini gösterdi. "Orda Yahudi'de bira varmış, gel hadi!"

Yola koyuldular. Astakof, "Nereye gidiyorsunuz?" diye arkalarından seslendi.

Rütbesi Astakof'tan üstün olan Kruçkof, "Şimdi döneriz," dedi, umursamadan.

"Çabuk gelin, çocuklar!"

"Kes dırıltıyı!" Yaşlı Yahudi, Kazakları yerlere kadar eğilerek

selamladı. Kıvırcık saçları kulaklarının üstüne dökülmüştü, göz-kapakları şiş şişti.

"Bira var mı?"

"Kalmadı, Kazak efendi."

"Parasını veririz."

"İsa-Meryem aşkına... Namuslu bir Yahudi'ye inanın, Kazak efendi!.. Hiç biram kalmadı."

"Yalan söylüyorsun çıfıt!"

"Hayır, Kazak efendi! Söylüyorum size..."

"Bana baksana sen!" diye Kruçkof öfkeyle adamın sözünü kesti. Cebinden eski püskü para kesesini çıkardı. "Getir birayı, yoksa kafam kızıyor bak, karışmam!"

Yahudi parayı küçük parmağıyla avucuna bastırdı. Gözkapaklarını indirip yere bakarak aralığa çıktı.

Az sonra bir şişe votkayla döndü geldi. Islak şişenin üstüne arpa samanı yapışmıştı.

"İçki yok diyordun hani? Ulan moruk..."

"Bira yok, dedim!"

"Yiyecek ver bakalım!"

Kruçkof eliyle şişenin dibine vurup mantarı çıkarttı. Çanağını ağzına kadar doldurdu.

Kulübeden yarı sarhoş çıktılar. Kruçkof sallana sallana yürüyor, karanlık pencerelere yumruk sallıyordu.

Astakof sundurmada esniyordu. Duvarın arkasında atlar, nemli samanı çiğnemeye dalmışlardı.

Gün öyle aylak, tembel geçti. Öğleden sonra Popof'u bir raporla bölüğe gönderdiler.

Akşam oldu. Gece. Ayın ucu köyün üzerinde yükseldi. Bahçedeki elma ağacında arada sırada yumuşacık bir pat sesiyle yere olgun elmalar düşüyordu.

Gece yarısına doğru nöbette duran İvankof, köy yolundan

gelen at sesleri duydu. Sürüne sürüne hendekten çıktı, baktı. Ay bulutların ardında kalmıştı, karanlıkta bir şey göremedi. Kapıda uyuyan Kruçkof'u uyandırmaya gitti.

"Kozma, lan! Atlılar geliyor. Kalk!"

"Nerden geliyorlar?"

"Köye giriyorlar."

Dışarı çıktılar. Birkaç yüz metre öteden, sokağın olduğu yerden açık seçik toynak sesleri işitiliyordu.

"Bahçeye girelim, ordan daha iyi duyarız," dedi Kruçkof. Kulübenin önünden koşup küçük ön bahçeye daldılar, çitin yanında yüzüstü yere yattılar. Üzengi sesleri, eyer gıcırtıları gitgide yaklaştı. Dördü yan yana atlarını süren atlıları şimdi hayal meyal görebiliyorlardı.

"Kim var orda?" diye seslendi Kruçkof.

"Sen ne istiyorsun?" Önden biri Rusça cevap verdi.

"Kim var orda? Ateş ederim!" Kruçkof tüfeğinin mekanizmasını takırdattı.

Atlılardan biri dizginleri çekip atını çitten yana çevirdi.

"Biz sınır nöbetçileriyiz," dedi. "İleri karakollardan mısınız siz?"

"Evet."

"Hangi alaydan?"

"Üçüncü Kazak..."

"Trişin, kiminle konuşuyorsun orda öyle?" diye karanlığın içinden bir ses duyuldu. Çitin yanındaki adam cevap verdi:

"Bir ileri karakol mevzilenmiş burda. Kazaklar, kumandanım!"

Çitin yanında ikinci bir atlı belirdi.

"Merhaba, Kazaklar!"

"Merhaba," diye İvankof, az çekingen, cevap verdi.

"Çok oldu mu siz buraya geleli?"

"Dün geldik."

İkinci atlı bir kibrit çakıp sigarasını yaktı. Parlayıp sönen ışıkta Kruçkof adamın sınır koruma subaylarından biri olduğunu gördü.

"Bizim alay geri çekiliyor," dedi subay. "Şimdi en ileri karakol sizsiniz, aklınızda olsun. Düşman yarın hücuma geçebilir." Döndü, adamlarına atlarını sürmelerini buyurdu.

Kruçkof, "Siz nereye gidiyorsunuz, kumandanım!" diye sordu, parmağını tetikten çekmeden.

"Aşağı yukarı iki verst ilerde bizim birliğe yetişeceğiz. Hadi çocuklar, gidiyoruz! Tanrı yardımcınız olsun, Kazaklar!"

"Sizin de!"

Tam o anda rüzgâr ayın önündeki bulut perdesini yırtıp açmıştı. Köyün, bahçelerin üstüne, kulübenin dik damının, tepeyi tırmanan kolcu birliğinin üstüne irin gibi sapsarı bir ışık döküldü.

Ertesi sabah Rivaçef atına atladı, bölüğe bilgi vermeye gitti. Gece atları eyerli tuttular. Düşmanın karşısında yalnız kaldıklarını öğrenince Kazakları bir korkudur aldı. Önlerinde sınır kolcuları olduğunu bildikleri sürece, o yalın yalnızlık, bir başınalık duygusunu tatmamışlardı. Sınırın açık olduğu haberi derhal etkisini gösterdi.

Astakof Lehistanlı çiftçiyle konuştu, adam üç beş kuruş karşılığında hayvanlara yonca kesmelerine razı oldu. Çayır sundurmadan çok uzak değildi. Astakof, İvankof'la Şigolkof'u ot kesmeye göndermişti. Şigolkof biçiyor, İvankof biçili yaş otu deste yapıp bağlıyordu.

O sırada sınıra giden yolu dürbünle gözetleyen Astakof güneybatı yönünden bir çocuğun tarlalar içinden koşarak geldiğini gördü. Bayır aşağı tavşan gibi koşuyordu çocuk. Daha öteden bağırmaya başladı. Bir yandan, ceketinin uzun yenini kaldırmış sallıyordu. Doğru Astakof'un yanına geldi, soluk soluğa, gözleri dönmüş, haykırdı:

"Kazak! Kazak! Alamanlar, Alamanlar geliyor!"

Eliyle bir yeri gösterdi. Astakof dürbünle baktı. Taa uzakta birtakım atlılar gördü. Dürbünü gözünden çekmeden haykırdı:

"Kruçkof!"

Kruçkof yanını yönünü kollayarak sundurmadan koştu geldi.

"Koş hemen, çocuklara seslen! Bir Alaman devriyesi geliyor!" Kruçkof hemen fırladı. Astakof çayırın külrengi çizgisi ardında süzülüp akan atlıları şimdi açıkça görebiliyordu. Atlarının rengi doruydu, üniformaları koyu mavi. Yirmiyi aşkın atlı, güneybatıdan, hep bir arada, sıkışık düzende geliyorlardı. Oysa kuzeybatıdan gelirler diye düşünmüştü. Atlılar yolu geçtiler, köyün yayıldığı vadinin yamacı üstünde ilerlediler.

İvankof yem torbasına bir kucak dolusu ot tıkıyordu. Soluk soluğa kalmış, dilinin ucunu dudaklarının arasına kıstırmıştı. Paytak bacak Lehistanlı elini kemerine takmış, kaşları çatık, yanında piposunu tüttürüyor, ot biçen Şigolkof'u seyrediyordu.

"Bu da orak mı be," diye söylendi Şigolkof, elindeki oyuncağa benzer bıçağı sallayarak. "Bununla mı ot biçiyorsun sen?"

"Biçiyorum," diye cevap verdi öbürü. Parmağından birini kemerinden çekti.

"Senin bu orağınla ancak kadınların bir yerleri tıraş edilir!"

"Olabilir," dedi Lehistanlı.

İvankof kikirdedi. Bir şey diyecekti, başını kaldırınca tarladan koşa koşa ona doğru gelen Kruçkof'u gördü. Palası elinde, tökezlene tökezlene koşuyordu Kruçkof. "Bırakın, bırakın!" diye haykırıyordu bir yandan da.

Şigolkof orağın ucunu toprağa saplayıp, "Ne var, n'oluyor?" diye sordu.

"Alamanlar!"

İvankof ot demetini yere fırlattı. Lehistanlı, kurşunlar şimdiden tepesinde vızıldamaya başlamış gibi alnı yere değercesine iki büklüm, eve koştu. Kazaklar ardından seğirttiler.

Samanlığa yeni varmışlar, soluk soluğa atlarına atlamışlardı. Pelikalya yönünden köye yaklaşan bir bölük Rus askeri gördüler. Hemen doludizgin o tarafa sürdüler atlarını Astakof bir Alman

keşif kolunun yamaçtan köyü sardığını bölüm kumandanına haber verdi. Yüzbaşı sert bakışlarını çizmelerinin tozlu ucuna dikmişti.

"Kaç kişiler?"

"Yirmiden fazlalar."

"Siz yollarını kesin, biz burdan ateş edeceğiz." Bölüğüne döndü, safa girmelerini emrederek adamlarının başında hızla uzaklaştı.

Tepeye vardıklarında Almanlar onlarla Pelikalya arasında kalmıştı. Tırıs gidiyorlar, başlarındaki subay kesik kuyruk bir demirkırı sürüyordu.

"Haydi, peşlerinden! İkinci karakolda yetişiriz heriflere!" diye bağırdı Astakof.

Köyde onlara katılan atlı bir sınır kolcusu geride kaldı.

"N'oldu, gelmiyor musun bizimle?" diye Astakof arkasına dönüp bağırdı.

Kolcu eliyle belirsiz bir işaret yaptı, atını adeta sürüp bayır aşağı köye döndü. Alman ağır süvari erlerinin mavi üniformaları şimdi adamakıllı seçilebiliyordu. Peşlerine takılan Kazakları onlar da görmüşlerdi. Liyubof köyünün üç verst kadar gerisindeki ikinci Rus ileri karakolu yönünde eşkin gidiyorlardı. İki grup arasında uzaklık gitgide azaldı.

Astakof, "Üzerlerine ateş açacağız!" diye haykırıp yere atladı.

Dizginleri kollarına takarak ayakta ateş ettiler. İvankof'un atı kurşun patlayınca birden şaha kalktı, İvankof kendini yerde buldu. Düşerken, Almanlardan birinin yana kaykıldığını, kollarını açıp yere yuvarlandığını gördü. Öbürleri durmadılar. Tüfeklerini omuzlarından indirmeden dağınık düzende dörtnala devam ettiler yollarına. Mızraklarının ucundaki küçücük bayraklar rüzgârda dalgalanıyordu. Ata ilk binen Astakof oldu. Kırbaçları şaklattılar. Almanlar sola kıvrıldı. Kazaklar peşlerinde. Yere yıkılan erin yanından geçtiler. Ötede arazi hafiften inişli çıkışlıydı. Yer yer sığ yarlar kesiyordu bayırları. Almanlar her bir yarın öte yamacını tırmanırken, Kazaklar üzerlerine ateş ediyorlardı. Az ilerde bir Alman daha yuvarlandı.

"Bizimkiler çiftliğin ordan görünür nerdeyse. İkinci karakol orası," diye Astakof kendi kendine mırıldandı. Tütünden sararmış parmaklarıyla fişek yatağına bir fişek sürdü. Almanlar hızlı tırısa düştüler. Kazaklar, çiftliğin önünden geçerken içeri baktılar. Bomboştu. Güneş damlarda kaynıyordu. İleri karakolun bir gece önce geri çekildiğini, sonradan, yarım verst kadar ötede telgraf tellerini kesik görünce anladılar.

Astakof atından inmeden bir el daha ateş etti. Geride kalan bir Alman, başını sallayarak hemen atını mahmuzladı.

Astakof arkasındakilere dönerek, "Herifleri birinci karakola kadar kovalayacağız!" diye bağırdı. O sırada gözü ona takılan İvankof bir daha baktı: Astakof'un burun derisi soyulmuş, bir parçası aşağı sarkıyordu.

"Neden durup savunmuyor bu herifler kendilerini?" dedi İvankof, endişeli bir yüzle, tüfeğini omzunda düzeltirken.

"Az bekle hele..." dedi Şigolkof, zorlanmış at gibi soluyarak.

Almanlar bir yara inip gözden kayboldular. Öte yanda sürülü toprak görünüyordu. Bu yanda çalılıklar, arada bir fundalık. Astakof atının dizginlerini çekti, kasketini başından çıkardı, elinin tersiyle terini sildi. Sonra arkadaşlarına baktı. Yere tükürüp konuştu:

"İvankof, sen bayır aşağı git bir bak bakalım nerde bunlar."

İvankof susuzluktan kavrulan dudaklarını yalayarak sürdü atını. Yüzü kızarmış, sırtı terden sırılsıklam olmuştu.

Kırbacıyla sinekleri kovalayan Kruçkof, "Ah, bi nefes sigara tüttürebilseydik!" diye hayıflandı.

İvankof hayvanını yarın içine sürdü. Üzengilere basıp kalkmış, aşağıya, yarın dibine bakıyordu. Birdenbire, mızrakların ışıldayan uçlarını gördü orda, o anda Almanlar ortaya çıktılar. Atlarını çevirip bayır yukarı dörtnala hücuma geçtiler. Subay en önde geliyordu. Kılıcını çalımla havaya kaldırmıştı, resimlerdeki gibi. İvankof atını olduğu yerde geri çevirirken gözü Alman subayının tıraşlı, huysuz yüzüne takıldı: Eyerin üstünde tıpkı bir heykele

benziyordu adam. İvankof o adamı ve adamın o görünüşünü hiç unutmadı. Alman atlarının toynaklarından çıkan gürültü, yüreğini kıyım kıyım kesip paralıyordu. Ölümün soğuk elini sırtında duydu. Ürpertici bir çimdik gibi! Sessizce atını çark ettirdi, gerisingeri arkadaşlarına doğru sürdü.

Astakof tütün kesesini cebine koymaya vakit bulamadı. Almanları İvankof'un peşinde görüp ilk karşılamaya çıkan Kruçkof olmuştu. Sağ kanattaki Alman atlıları İvankof'un yolunu kesmek için beriden dalışa geçmişler, amansız bir hızla üzerine varıyorlardı. Habire atını kırbaçlayan İvankof'un yüzü titriyordu. Gözleri dışarı uğramıştı. Astakof eyer kaşının üstünde iki büklüm başa geçti, ileri atıldılar. Atların arkasında kahverengi toz kabardı.

Yoldaşlarının yanına varmak! Yalnız bu düşünce vardı İvankof'un kafasında. Kendini savunmayı hiç düşünmedi. Kocaman gövdesini top gibi yaptı eyerin üstünde, alnı hayvanın yelesine deyene kadar eğildi.

İri yarı, kırmızı suratlı bir Alman, arkadan yetişip mızrağını sırtına daldırdı. Belindeki palaskayı delen mızrak, yandan iki santim kadar gövdesine girdi.

"Kardeşler, dönün geriye, dönün!" diye haykırdı İvankof, sayıklar gibi. Palasını sıyırdı. Böğrüne inen ikinci bir darbeyi savuşturdu, soldan üzerine atını süren bir başka Almanın tepesine indiriverdi palayı. Ama çevrilmişti. Bir Alman atı geldi geldi, yandan bodoslama atına bindirdi. Az daha yuvarlanacaktı. Düşmanlarından birinin korkunç yüzünü gördü, o ara, taa burnunun dibinde. Bulanık.

Dövüşenlere ilk yetişen Astakof oldu. Önce geri püskürttüler. Palasını havada savuruyor, yılan balığı gibi dört bir yana kıvrılıp dönüyordu. Dudakları aralanmış, dişleri ortaya çıkmıştı. Yüzü allak bullaktı. Biri kılıcının ucuyla İvankof'un boynunu sıyırdı. Bir başkası soldan gelip tepesine dikildi. Ürkütücü çelik pırıltısı vardı gözlerinde. İvankof karşı durdu. Çelikler çarpıştı. Arkadan bir mızrağın ucu omuz kayışına takıldı, bastırdı, bastırdı, kopardı attı kayışı. İvankof atının başının gerisinde yaşlıca bir

Almanın kan ter içinde kalmış çilli yüzünü gördü. Adam kılıcını İvankof'un göğsüne daldırmaya uğraşıyordu ama, yapamadı. Kısa gelen kılıcı elinden bıraktı, karabinasına davrandı. Gözlerini bir an bile ayırmamıştı İvankof'tan. Karabinayı sarı eyer kılıfından çıkarmaya vakit bulamadan Kruçkof elindeki mızrağı uzaktan göğsüne daldırıverdi. Alman, atının üstünden kayarken korkuyla, hayretle inledi.

Sekiz Alman atlısı Kruçkof'u sarmıştı. Canlı ele geçirmeye çalışıyorlardı. Kruçkof atını şaha kaldırarak kendini savunuyordu. Sonunda palasını elinden düşürttüler. Kruçkof en yakınındaki Almanın elinden çekip aldığı mızrakla tıpkı talimdeymiş gibi dövüşmeye başladı, Almanları geri kaçırttı. Bu sefer kılıçlarını çekip yürüdüler üzerine. Balçık gibi kaygan, sürülü toprakta birbirlerine kenetlenmiş, boğuşuyorlardı. Rüzgâra kapılmış gibiydiler.

Hepsi dehşet içinde kendinden geçmişti. Kazağı, Almanı, rastgele kesti, biçti, dürttü. Sırt demedi, kol demedi, hayvan demedi, silah demedi... Atlar ölüm ürküntüsünden çılgına döndüler, birbirlerine çarpmaktan, itilip kakılmaktan bir hal oldular. O ara biraz kendini toparlayan İvankof başına bela olan uzun suratlı, sapsarı saçlı bir Almanın kafasına palasını indirmek için hamle üstüne hamle yaptıysa da başaramadı. Pala adamın miğferine çarpıp kayıyordu habire.

Astakof Almanların çemberini yarıp her yanından kanlar aka aka dörtnala kaçtı kurtuldu. Alman subayı peşine düştü. Astakof tüfeğini doğrulttuğu gibi yakından vurdu öldürdü onu. Çarpışmanın dönüm noktası. Kumandanlarını kaybeden Almanlar yara bere içinde dağılıp geri çekildiler. Kazaklar peşlerinden gitmediler. Ateş de açmadılar. Dosdoğru Pelikalya'ya, bölüğe döndüler. Almanlar yaralı bir yoldaşlarını alarak sınır doğrultusunda kaçıp gittiler.

Bir verstten az yol almışlardı, İvankof eyerde sallandı.

"Ben... düşeceğim..." Hayvanını durdurdu. Astakof dizginlerden çekerek, "Hadisene gel!" diye bağırdı.

Kruçkof kanlı yüzünü ovuşturuyor, göğsünü yokluyordu. Gömleğinde kırmızı kırmızı ıslak lekeler belirmişti. İkinci ileri karakolun bir ara konakladığı çiftliği geçtikten sonra, hangi yolu izleyecekleri üzerinde anlaşmazlığa düştüler.

Astakof bataksı yeşil toprakta biten bir akçaağaç korusunu göstererek, "Sağa!" dedi.

Kruçkof, "Hayır, sola!" diye diretti.

Ayrıldılar. Astakof'la İvankof alay karargâhına Kruçkof ve Şigolkof'tan sonra vardılar. Bölükte Kazaklar onları bekliyordu. İvankof dizginleri elinden bıraktı, atından indi, sallandı, yere yıkıldı. Palasının kabzasını taş kesilmiş parmaklarından zar zor söküp alabildiler.

Bir saat sonra hemen bütün bölük, at binip Alman subayının düştüğü yere vardı. Ölünün çizmelerini, elbiselerini, silahlarını aldılar, sonra çevresinde halka oldular, sapsarı ve asık, genç yüzüne baktılar. İçlerinden biri, Ust-Koperskaya'dan Tarasof, gümüş kapaklı cep saatini kapıp hemen orda takım çavuşuna sattı. Bir de not defteri geçti ellerine. İçinde biraz para, bir mektup, bir tutam sarı saç ve bir genç kız fotoğrafı vardı. Kız mağrur mağrur gülümsüyordu.

IX

Sonradan bu olay yaman bir kahramanlık hikâyesi oldu çıktı. Kruçkof bölük kumandanının gözdelerindendi. Başından geçenleri anlattırdılar, Sen Jorj haçı verdiler. Yoldaşları ününü paylaşamadı. Kahramanı tümen karargâhına yolladılar. Savaş bitene kadar orda gününü gün etti, üç nişan daha aldı. Bunları Petersburg'tan, Moskova'dan sözü geçer hanımlarla subayların ikide bir onu ziyarete gelmelerine borçluydu. Hanımlarda bir ilgi, bir merak... Ona getirdikleri ateş pahası çikolataların, sigaraların haddi hesabı yoktu. Önceleri kızdı buna Kruçkof, küplere bindi. Küfürler etti. Ama sonra o da alıştı. Subay üniforması giymiş karargâh dalkavuklarının himmetiyle gününü gün etti, işini iş. Yaptığı "yiğit-

liğin" hikâyesini ballandıra ballandıra anlatıyordu artık. Hiç de vicdanı sızlamıyordu yalan söylerken. Hanımlar desen, onu dinlerken kendilerinden geçiyor, bu haydut suratlı, çopur, kahraman Kazağı hayranlıkla seyrediyorlardı.

Karargâhı ziyarete geldiğinde, Kruçkof'u Çar'ın huzuruna çıkardılar. Çar Hazretleri Kruçkof'a uykulu gözlerle baktı, at bakar gibi, ve ağır gözkapaklarını indirip sırtını tapışladı.

"Aslan Kazağım, benim!" dedi. Sonra maiyetine dönüp bir bardak maden suyu istedi.

Kruçkof'un kâkülü uzun bir zaman gazetelerden, dergilerden eksik olmadı. Bir de Kruçkof sigarası çıkardılar piyasaya. Nizni Novgorod tüccarları ona altın kakmalı bir kılıç armağan etti.

Astakof'un öldürdüğü Alman yüzbaşının ceketini geniş bir tahta levhaya taktılar, General von Rennenkamph tahta levhayı arabasına aldı, İvankof'la yaverine tutturdu, ön hattaki birliklere gitti, orda ateşli nutuklar çekti.

Ne olmuştu, aslında? Henüz hemcinslerini öldürmenin ilmine varmamış insanlar, ölüm alanında karşı karşıya gelmiş, çarpışmışlardı. Ölüm korkusuyla dövüşmüşler, boğuşmuşlar, birbirlerini tepelemişlerdi, hayvanlarını yaralamışlardı. Sonra da içlerinden birini öldüren kurşunun sesinden ürküp kaçmışlardı. Orda ruhen sakatlandıktan sonra basıp gitmişlerdi.

Yiğitlik dedikleri, işte!

X

Cephe daha henüz o koskoca, inatçı, yılansı dönemine varmamıştı. Sınır boyunca süvari birlikleri arasında çarpışmalar, sınırlı çatışmalar yer alıyordu.

Savaşın ilânından sonraki ilk günlerde Alman ordusu keşif kolları yolladı cephe gerisine. Atlı keşif kolları Rus birliklerinin rahatını kaçırıyor, sınır gözetleme noktalarının gerisine kayıp yerlerini, kuvvetlerini öğrenmeye çalışıyordu. Sekizinci Ordunun önünde General Kaledin kumandasında On İkinci Süvari Tümeni

vardı. Daha solda da On Birinci Süvari Tümeni, Avusturya sınırını geçip ilerlemiş, fakat Lezniyof'la Brodi'yi ele geçirdikten sonra durmuştu. Avusturyalılar Macar süvarilerinden takviye aldılar, Macar süvari birlikleri Rus kuvvetlerine saldırıp onları gerisingeri Brodi'ye püskürttü.

Gregor Melekof, katıldığı ilk savaştan sonra, içten içe, korkunç bir acı duydu. Kısa zamanda gözle görülürcesine zayıfladı. Sık sık, hücumda olsun, istirahatte olsun, uyurken, uyanıkken, parmaklığın dibinde öldürdüğü Avusturyalı askerin yüzü, vücudu gözünün önüne geliyordu. Hep o ilk savaşı yaşıyordu düşlerinde ve her seferinde mızrağı kavrayan sağ elinin o korkunç sarsılışını yeniden duyuyordu. Uyanır, canını acıtırcasına kısılmış gözlerini ovuşturup zorla silker atardı kafasından o düşü.

Süvari birlikleri olgun başaklı ekinleri ezip geçtiler. Galiçya'ya baştan aşağı dolu boşanmışcasına toynak izleri kaldı tarlalarda. Ağır asker çizmeleri şoseleri uğuldattı, asfaltları kazıdı. Ağustos çamurunu topak topak attı bıraktı. Toprağın asık yüzü mermilerden çopur kaldı. Demir ve çelik parçaları gömülmüştü toprağın bağrına, insan kanına aç. Geceleri ufuk öbek öbek, çırpıntılı kızıl ışıklarla aydınlanırdı, ağaçlar, köyler, kasabalar, şehirler üzerine yaz şimşekleri yağar gibi. Meyvelerin olduğu, ekinin hasat beklediği aydı, Ağustos. Rüzgârların uçuştuğu gökyüzü suratsız bir gökyüzüydü. Seyrek gelen güneşli günlerde hava kızgın, kasvetli, buğulu.

Ağustos sonuna yaklaşıyordu. Meyve bahçelerinde yapraklar parlak sarı renklere büründü. Yaprak saplarına hep ölümü akla getiren mor bir renk yürüdü. Uzaktan baktın mı, ağaçların yaralarından ölümüne kan akıyor sanırdın.

Gregor, yoldaşlarında beliren değişikliği dikkatle, ilgiyle izliyordu. Prokor Zikof hastaneden döndüğünde yanağında bir toynak izi vardı. Dudaklarının kenarına acı bir şaşkınlık çöreklenmişti, gözlerini her zamankinden çok kırpıştırıyordu. Yegor Zarkof'ta küfrün, lânetin bini yine bir paraydı, hatta daha da ucuz. Yemelyan Groşef, Gregor'un köyünden ağırbaşlı, tuttuğunu koparır bir Kazak, için için yanıyordu sanki; odun kömürü misali.

Yüzünün rengi karardı. İkide bir zoraki gülüyordu, abus. Her yüz bir yeni öykü yazıyordu. Her birinin içinde, gizlice, savaşın ektiği demirden tohumlar besleniyor, boy atıyordu. Köylerinden, yörelerinden toplanıp el toprağına sürülen Kazak delikanlıları orak çarpmış ot sapı gibi kırılıp döküldüler.

Alay, üç günlük bir dinlenme için cephe gerisine alınmıştı. Onun yerine Don ülkesinden toplanmış takviyeler getirildi. Gregor'un bölüğündeki Kazaklar, yakınlarda bir gölde yüzmeye gideceklerdi. O sırada üç verst kadar ötedeki istasyondan köye oldukça kalabalık bir süvari birliği geldi.

Berikiler gölün bendine vardıklarında atlılar tepeden inişe geçmişti. Prokor Zikof tam gömleğini çıkaracaktı, başını kaldırdı, bakmasıyla haykırması bir oldu:

"Kazaklar, Don Kazakları bunlar!"

Gregor gözlerini kıstı. Dördüncü Bölüğün konakladığı çiftliğin avlusuna yaklaşan atlı koluna baktı.

"Takviye birlikleri olacak," dedi.

"Bakın, bakın, çocuklar! Stepan Astakof değil mi o? İşte orda, üçüncü sırada!" diye bağırdı Groşef, takır takır gülerek.

"Anikuşka da orda!"

"Gregor! Melekof! Kardeşin de orda, bak! Görmedin mi?"

Gregor gözlerini kısıp baktı. Piyotra'nın atını tanımaya çalıştı. "Yenisini aldı herhalde," dedi kendi kendine. Gözlerini kardeşinin yüzüne çevirdi. Son karşılaşmalarından bu yana bir garip değişmişti. Yüzü güneşten yanmış, buğday sarısı bıyıkları kırpılmış, kaşlarının rengi açılmış.

Piyotra'yı karşılamaya gitti. Kasketini çıkarmış, dalgın, sallıyordu. Yarı çıplak Kazaklar, ısırganlardan, dulavrat otlarından sakına sakına, ardından sökün ettiler.

Süvari birliği fidanlığın köşesinden dönüp çiftliğe girdi. En önde atını süren yaşlıca, şişman, traşlı yüzlü yüzbaşının dudaklarında sert, nemrut bir ifade vardı. Dediğim dedik biri, belli.

Gregor kardeşine bakıp sevinçle gülümserken, "Titiz belanın teki!" dedi içinden. Sonra yüzbaşının sağlam yapılı vücuduna, düşük burunlu, Doğulu soydan olduğu belli atına göz gezdirdi.

"Merhaba, Piyotra!"

"Tanrıya şükürler! Beraber olacağız, demek. Ne âlemdesin?"

"İyiyim."

"Hayattasın, ha?"

"Şimdilik."

"Aile hep selam ediyor."

"Nasıllar?"

"İyiler."

Piyotra avucunu güçlü al atının sağrısına dayayıp bütün vücuduyla döndü, gülümseyerek Gregor'u baştan aşağı süzdü. Sonra sürdü atını gitti, arkadan gelen kimi bildik, kimi yabancı Kazakların ardında gözden kayboldu.

"Merhaba, Melekof! Köyden selam."

"Sen de mi bize geliyorsun?" Gregor güldü. Sapsarı perçeminden tanımıştı Mişa Koşevoy'u.

"Öyle. Darıya koşan tavuk gibi geliyoruz."

"Dikkat et, kendin yem olma!"

"Göreceğiz, bakalım!"

Yegor Zarkof, üzerinde bir gömlekle gölden geldi. Bir yandan seke seke koşuyor, bir yandan öbür ayağını pantolonuna sokmaya uğraşıyordu."

"Hey, Zarkof da burdaymış yahu!" diye bağrıştılar yeni gelenler.

"Merhaba, ulan aygır! Kösteği yemeden uslu duramadın mı?"

"Anam nasıl?"

"Hâlâ yaşıyor. Selam, sevgi yolladı ya, armağan arama. Yükümüz bize yetti."

Yegor yüzünde hiç beklenmedik ciddi bir ifadeyle sorusunun

karşılığını dinledi. Sonra çıplak kıçının üstüne çime oturdu, endişeli yüzünü saklamaya çalışarak, titrek bacağını pantolonuna sokmaya çalıştı.

Mavi boyalı çitin arkasında yarı çıplak Kazaklar toplanmıştı. Don havzasından gelen bölükler, kestane ağaçlarının öbür yanında çiftlik avlusuna doğru ilerlediler.

"Sen misin o, Aleksandır?"

"Benim ya..."

"Andreyan! Ulan kulağı kesik, beni tanımadın mı?"

"Karının selamı var. Orduda hayat nasıl, ha?"

"Sağ olasın!"

"Boris Belof nerde?"

"Hangi bölüktendi o?"

"Dördüncü galiba."

"Nereli?"

"Zatonlu, Viyeşenska nahiyesinden."

"N'apıcaktın onu?" diye bir üçüncü Kazak söze karıştı.

"Mektup getirdim, n'olacak!"

"Raybrodi'de öldü, birkaç gün önce."

"Olamaz!"

"İnan olsun! Kendi gözlerimle gördüm. Sol memesinin hemen altından vuruldu."

"Çorniya Reçkalı var mı aranızda?"

"Yok. Devam et!"

Birlik avluda sıraya girdi. Öbür Kazaklar göle döndüler, çok geçmeden yeni gelenler de onlara katıldı. Gregor kardeşinin yanına çöktü. Bendin rutubetli, gevrek balçığı, çiğ çiğ, ölümcül kokuyordu. Gregor gömleğinin yakasından, kuytu yerlerinden çıkardığı içi geçmiş kansız bitleri öldürüyor, bir yandan ağabeyiyle konuşuyordu:

“Piyotra, canımdan bezdim valla! Ölmüş gebermişten farksızım. Değirmende öğütülmüş gibiyim. Posam çıktı.” Sesi yakınmalı, çatlaktı. Alnında beliren, onu öyle bir değiştiren, yabancılaştıran çizgilere Piyotra birden şimdi dikkat etti. İçine kaygı düştü.

“Niçin, nen var?” diye sordu gömleğini çıkarırken. Çıplak vücudu apaktı. Boynunda güneşin yaktığı yeri ayıran çizgi keskin.

“Valla, öyle işte,” dedi Gregor, aceleyle. Gitgide sesi daha sert ve kötü çıkıyordu: “Bizi birbirimize düşürdüler, dövüştürüyorlar. Kendileri yok ortada. Millet canavar kesildi. Her yanda kötülük. Bazen düşünüyorum, ısırsam adamın birini, herif kudurur!”

“Hiç kimseyi... öldürmek zorunda kaldın mı?”

“Evet, ya!” diye az kalsın haykıracaktı Gregor. Gömleğini buruşturup yere fırlattı. Sonra oturduğu yerde parmaklarını bir süre boğazında gezdirdi, oraya takılan bir kelime boğuyormuş gibi onu. Başını çevirdi, daldı.

“Anlat, hadi!” diye Piyotra, kardeşinin gözlerine bakmadan buyurdu.

“Vicdan azabı öldürecek beni. Adamın birine bir daldırdım mızrağımı... Kanım kaynıyordu... zaten öyle olmasa yapamazdım... Ama ötekini niçin öldürdüm?”

“Evet?”

“Evet’i ne? Öldürdüm bir adamı! Onun yüzünden yüreğim yanıyor, alçak pis herif! Düşlerime giriyor, namussuz! Benim suçum neydi ki?”

“Alışmadın daha, ondan.”

“Bizim bölükte mi kalacaksın?” diye Gregor birden sordu.

“Hayır. Yirmi Yedinci Alaya verdiler bizi.”

“Bize takviye geldiniz sandımdı.”

“Bir piyade tümenine verdiler, oraya gidiyoruz. Ama bizimle birlikte takviye de geldi. Hepsi genç delikanlılar, size geliyorlar.”

“Hadi suya girelim.”

Gregor çabucak pantolonunu çıkardı, bendin kıyısına gitti. Cildi güneşten yanmıştı. Az kambur duran omuzlarına rağmen vücut yapısı düzgündü. Son karşılaşmalarından bu yana daha yaşlanmış göründü Piyotra'ya. Kollarını havaya kaldırıp suya daldı. Büyük, yeşil bir dalga geldi kapattı üzerini, köpürdü. Gregor ağır kulaçlarla suyu yara yara, ortada oynaşan Kazaklara doğru yüzdü. Bir ara durup ellerini suyun yüzüne çarptı, hafifçe.

Piyotra boynundaki dualı haçı ağır ağır çıkardı, katlanmış elbiselerinin altına koydu. Dikkatli, ürkek adımlarla suya girdi. Göğsünü, omuz başlarını ıslattı önce, sonra koyverdi kendini suya. Gregor'a yetişmek için yüzmeye başladı. Birlikte karşı kıyıya yöneldiler. Kumluktu orası. Fundalar vardı. Suyun içi serinletici, huzur verici. Gregor tutuk tutuk konuşuyordu. Deminki heyecanından eser kalmamıştı.

"Öyle bıktım ki, bıraktım bitler yesin bitirsin beni!" dedi. "Şimdi evde olaydım, sevincimden kanat takar uçardım. Gözümde tütüyor oraları. Nasıllar hepsi, ha?"

"Natalya bizimle oturuyor."

"Anam babam nasıllar?"

"İyiler. Natalya seni bekler hâlâ. Döneceksin diye umutlanır durur."

Gregor homurdandı, cevap vermeden ağız dolusu su tükürdü. Piyotra başını çevirdi, kardeşinin gözlerinin içine bakmaya çalıştı.

"Mektuplarında ona da bir iki kelime yazsan n'olur sanki? Kadın senin için yaşıyor."

"Ne? Hâlâ barışmayı mı düşünüyor?"

"N'apalım, umudun sonu gelmez. İyi kadın senin Natalya. Bir sert ki, görsen!"

"Evlensin, kocaya varsın."

"Sen mi söylüyorsun bunu? Garip!"

"Neden garip oluyormuş? Doğrusu bu."

"Valla, senin işin, ben karışmam."

"Dunya ne âlemde peki?"

"Koca kadın oldu. Bu yıl öyle büyüdü ki, tanımazsın."

"Yapma, yahu!" dedi Gregor, hayretle. Neşesi biraz yerine geldi."Valla öyle. Yakında evlenir... Bir şey değil, düğünde votka içemeyeceğiz. Bakarsın ölür gideriz de, hani. Kahrolası herifler!"

"Bu iş böyle!"

Kumda yanyana uzanıp güneşlendiler. Mişa Koşevoy yüzerek önlerinden geçti.

"Gelsene suya, Grişa!"

"Yok. Dinleniyorum."

Gregor bir böceği kuma gömmeye çalışıp sordu:

"Aksinya'dan ne haber? Bir şey duydun mu?"

"Savaş çıkmadan hemen önce köyde gördüm."

"Ne işi vardı köyde?"

"Kocasından üç beş parça eşyasını almaya gelmişti."

Gregor öksürdü. Elini kuma sürtüp böceğin üstünü kapattı.

"Konuştunuz mu onunla?"

"Şöyle bi konuştuk. Neşeli görünüyordu. Çiftlikte işi fena değil anlaşılan."

"Stepan n'aptı?"

"Öte berisini verdi kıza. Fena davranmadı hani. Ama sen gözünü aç, dikkatli ol. Sarhoş olmuş da bir gün, ilk savaşta kurşunu sıkıcakmış kafana, and içmiş, öyle dediler. Seni bağışlamayacak."

"Biliyorum."

"Kendime yeni bir at aldım," diye Piyotra konuyu değiştirdi.

"Öküzleri mi sattınız?"

"Yüz seksene sattık. Atı yüz elliye aldım. Fena değil, değil mi?"

"Ekin nasıl bu yıl?"

"İyidir. Toplamaya vakit kalmadı, aldılar bizi."

Günlük işlerden açıldı konu, heyecanın ardı kesildi. Gregor

Piyotra'nın evden getirdiği haberleri sindire sindire dinledi. Kısa bir zaman için, yine orda yaşıyordu. Yine basit, afacan bir köy delikanlısıydı.

"Gel hadi bir daha dalalım, sonra giyiniriz," dedi Piyotra. Hafifçe titreyerek, vücuduna yapışan kumları silkti. Sırtında, kollarında tüyleri diken diken oldu.

Öbür Kazaklarla birlikte cümbür cemaat avluya döndüler. Çiftliğin bahçe çitinde Stepan Astakof arkalarından yetişti. Yürürken saçını tarıyor, kâküllerini kasketinin siperliği altına yerleştiriyordu. Gregor'la bir hizaya gelince, "Merhaba, arkadaş!" diye seslendi.

"Merhaba!" Gregor durdu, az sıkılgan, suçlu bir ifadeyle Stepan'ın yüzüne baktı.

"Unuttun mu beni yoksa?"

"Az daha unutacaktım."

"Ama ben seni hatırlıyorum!" Stepan alayla gülümsedi. Durmadı, yürüdü. Önden giden bir onbaşının omzuna kolunu attı.

Güneş battıktan sonra tümen karargâhından, Gregor'un alayının cepheye dönmesi için telefonla emir geldi. On beş dakika içersinde bütün bölükler toparlanmıştı. Şarkı söyleye söyleye atlarını sürdüler. Cephe hattında Macar süvari birliklerinin açtığı bir gediği kapatmaya gidiyorlardı.

Vedalaşırken, Piyotra kardeşinin eline katlanmış bir kâğıt sıkıştırdı.

"Bu da nesi?" diye sordu Gregor.

"Sana bir dua yazdım. Al bir yanına koy..."

"Bir işe yarar mı bari?"

"Alayı bırak, Gregor!"

"Alay etmiyorum."

"Peki öyleyse. Hadi, hoşça kal. Herkesten önce ileri atılma sakın. Öyle delibozuk oldun mu, ölüm sever seni. Kolla kendini!" diye Piyotra bağırdı.

"Dua ne işe yarayacak, peki!"

Piyotra elini salladı.

Bir süre ihtiyat tedbiri almadan ilerlediler. Sonra tıs çıkmasın, bütün sigaralar söndürülsün diye çavuşlar emir verdi. Uzakta bir korunun üstünde, peşlerinde leylâk rengi dumanlarıyla, aydınlatma fişekleri yükseliyordu.

XI

Kahverengi, maroken ciltli küçük bir not defteri. Köşeleri yıpranmış, kıvrık. Sahibi uzun zaman cebinde gezdirmiş olmalıydı. Sayfaları, oldukça çalımlı yatık bir el yazısıyla doldurulmuştu...

Ne zamandır içimde bir yazma isteği var. Genç kızlar gibi bir hatıra defteri tutacağım. Ondan söz edeyim önce, Şubat ayında tanıştık, gününü pek hatırlamıyorum. Boyarişkin adında bir öğrenci tanıştırdı bizi. Aynı köydenmiş ikisi de. Sinemanın önünde rastlaştık. Boyarişkin, 'Liza, Viyeşenska nahiyesindendir,' dedi, sonra ekledi: 'İyi davran ona Timofey, şahane bir kızdır!' Kızın yumuşak, terli elinden tuttum, abuk sabuk sözler mırıldandım. Yelizavetta Mokova ile dostluğumuz böyle başladı. Şımarık bir kız olduğunu ilk bakışta anladım. Gözleri çok şey söylüyordu insana. İtiraf edeyim, pek iyi bir etki bırakmadı üzerimde, hele o sıcak, nemli eli! Elleri bu kadar terleyen birine hiç rastlamamıştım. Sonra gözleri! O güzel, elâ gözler! Hoş olmayan bir yanları vardı.

Dostum Vasya, bu defter Semipalatinsk'te eline geçince olayları iyice anlayasın diye üslûbuma dikkat ediyorum (Yelizavetta Mokova ile olan ilişkim sona erince bu defteri sana yollamayı aklıma koydum. Yazdıklarımı okurken bol bol eğleneceğini sanırım). Her şeyi tarih sırasıyla anlatacağım. Evet, öyle tanıştık onunla. Üçümüz sinemaya girip gözü yaşlı, berbat bir film seyrettik. Boyarişkin konuşmuyordu, diş ağrısı tutmuş (ona kalırsa 'akıl dişi ağrısı'). Ben de konuşacak pek bir şey bulamadım. Nahiyelerimizin birbirine yakın olduğu anlaşıldı. Bozkır manzarasının, güzel-

liklerinden konuştuk, sonra söz bitti. Ben isteyerek susmuştum. Ona bakılırsa, konuşmanın bu türlüsü olsa da olurdu, olmasa da. Tıpta ikinci yılı okuduğunu, tüccar bir aileden geldiğini, koyu çay ve Asmolof enfiyesine bayıldığını öğrendim. Görüyorsun ki, elâ gözlü bir genç kızı iyi tanıyabilmem için pek yetersizdi bu konuştuklarımız. Ayrılırken –tramvay durağına kadar götürdük onu– kendisini ziyaret etmemi istedi. Adresini bir kenara yazdım. 28 Nisan'da ziyaretine gideceğim sanıyorum.

29 Nisan

Bugün ona gittim. Çayla helva ikram etti. Aslına bakarsan ilgi çekici bir kız. Hazır cevap, oldukça da zeki. Yalnız Artsibaşev'in* 'Adam sen de, bak keyfine' havasına pek kapılmış. Daha öteden seziyor insan bunu. Akşam geç vakit eve döndüm. Sigaramı sardım, kızla hiç ilgisi olmayan şeyler düşündüm. Para meselesi, daha çok. Üstüm başım perişan. Ama elimde 'sermaye' yok. Kısacası, durumum hiç de parlak değil.

1 Mayıs

Buraya yazmaya değer bir olay oldu bugün. Sokolniki Parkında kendi halimizde dolaşırken bir olaya karıştık. İşçiler toplanmış, 1 Mayıs gününü kutluyorlardı. Polis yirmi kişilik bir Kazak birliğiyle toplantıyı dağıtmak istedi. Sarhoşun biri sopayla bir Kazağın atına vurdu, o da kırbaca kuvvet... (Bazıları kırbaca... değnek der bizde. Niye, bilmem. Kendi adı fena değil ki!) Ben gittim, aralarına girdim. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim, iyi niyetle hareket etmiştim. Kazağa eşeğin biri olduğunu söyledim, ona benzer başka şeyler dedim. Bana da vurmak için kırbacını kaldırınca, sert çıkıp Kamenskayalı bir Kazak olduğumu, istesem onu öldüresiye döveceğimi söyledim. İyi huylu bir adam çıktı. Genç daha. Orduya gireli çok olmamış, halinden belliydi. Ust-Koperskaya nahiyesindenmiş. Yumruğuna sıkıymış. Dostça ayrıldık. Bana

* Artsibaşev, V. Petroviç (1876-1927) Ünlü Rus Yazarı –ç.n.

vurmaya kalksaydı kavga çıkacak, benim için hiç de iyi olmayacaktı. Olaya karışmamı şöyle açıklayabilirim: Liza vardı yanımda. Onun yanında hep içimden kahramanca işler yapmak geliyor. Her seferinde horoz gibi kabardığımı, kasketimin altında göze görünmez, kırmızı bir ibiğin boy verdiğini hissediyorum. Oraya kadar geldi iş!

3 Mayıs

Canım fena halde içki istiyor. Başka yolu yok. Ama meteliksizim. Pantolonumun kıçı söküldü (lafın kısası), geçkin Don kavunu gibi patladı. Benim elimden çıkan dikişin tutacağından da hiç ümidim yok. Kavunu dik, aynı hesap. Volodka Streznef uğradı bugün. Yarın derslere gireceğim.

7 Mayıs

Babamdan para geldi. Mektupta söylenmiş durmuş. Yine de utanmıyorum. Oğlunun ahlâkının sıfıra indiğini bilse, ihtiyar! Bir elbise aldım. Kravatım arabacıların bile dikkatini çekiyor. Treskaya'da bir berbere gidip tıraş oldum. Çıktığımda tıpkı bir kumaş tezgâhtarına dönmüştüm. Köşedeki polis yüzüme bakıp sırıttı. Ne adam! Neyse, eski defterleri karıştırmayalım... Tramvay penceresinde Liza'yı gördüm birden. Eldivenini salladı, gülümsedi. Oldu mu bu şimdi!

8 Mayıs

"Yaşa bakmaz aşk."* Tatyana'nın kocasını yalak gibi ağzıyla hâlâ görür gibiyim. Galeriden aşağı eğilip ağzının ortasına tükürmemek için kendimi zor tuttum. Bu cümleyi, hele sondaki 'bakmaaaz'ı duydum mu sinirden esnemeye başlıyorum.

Mesele şu: Bu yaşta âşık oldum! Bu satırları yazarken tüylerim diken diken oluyor... Liza'ya gittim. Uzun mu uzun, tumturaklı bir giriş. Anlamazlıktan geldi, konuyu değiştirmeye çalıştı. Acele ettim,

* Yevgeni Onyegin operasından (bestecisi Çaykovski) Tatyana'nın kocasının aryası –ç.n.

belki de! Hay Allah, elbisemde bütün suç! Aynaya baktığımda kimse alımıma dayanamaz gibi geliyor bana. Tamam diyorum, tam sırası. En iyisi, en doğrusu. Şimdi söylemezsem, iki ay sonra iş işten geçmiş, pantolonumun arkası yeniden aşınmış olacak. Evlenme teklifi filan da bekleme benden ondan sonra. Bu satırları yazarken kendime olan hayranlığımı saklayamıyorum. Çağımızın en mükemmel insanlarının en kaliteli yanlarını nasıl da birleştirmişim kendimde!.. Yumuşak bakışlı ama ateşli bir hırs, onun yanında, aklın sesi! Bütün meziyetleri bir araya getiren tam bir Rus salatası, diğer iyi taraflarımı bir kenara bıraksak bile! Neyse, giriş sözlerimle kaldım. Ev sahibi kadın onu koridora çağırıp borç para istedi. Liza parası olduğu halde vermedi. Parası olduğunu çok iyi biliyordum. 'Hayır' derken masum masum bakan o elâ gözlerini görür gibi oldum. Artık sevgiden söz etme isteği kalmadı bende ondan sonra.

13 Mayıs

Sırılsıklam âşığım. Apaçık ortada. Her şey onu gösteriyor. Yarın ona evlenme teklif edeceğim. Ama nasıl? Henüz bilmiyorum.

14 Mayıs

Hiç beklenmedik bir şekilde oldu. Yağmur yağıyordu. Ilık, tatlı bir yağmur. Mokov Caddesi'nde yürüyorduk, rüzgâr yağmuru kaldırım taşlarına çarpıp götürüyordu. Ben konuşuyordum, o başını önüne eğmiş, aklı başka yerdeymiş gibi, yanımda hiç konuşmadan yürüyordu. Yağmur damlaları şapkasının kenarından yanaklarına dökülüyordu. Çok güzeldi. Konuşmamızı aynen yazıyorum:

'Yelizavetta Sergeyevna, neler hissettiğimi anlattım size. Söz sırası sizde artık.'

'Hislerinizin samimiliğinden şüphe ediyorum.'

Omuzlarımı silktim, yemin edebileceğimi söyledim.

'Turgenyef'in kahramanları gibi konuşuyorsunuz, daha sade konuşamaz mısınız?'

'Sizi seviyorum. Daha sade nasıl söylenebilir bu?'

'Peki, sonra?'

‘Sonrası size bağlı.’

‘Benim de sizi sevdiğimi mi söylememi istiyorsunuz?’

‘Bir cevap bekliyorum.’

‘Bakın, Timofey İvanoviç... Nasıl demeli? Hoşuma gidiyorsunuz biraz... Çok uzun boylusunuz...’

‘Daha da uzarım’ diye söz verdim.

‘Birbirimizi çok az tanıyoruz. Bilmem...’

‘On yıl içinde çok daha iyi tanıyacağız birbirimizi.’

Pembe eliyle ıslak yanaklarını sildi. ‘Peki o halde, birlikte yaşayalım. Bakalım zaman ne gösterecek? Yalnız, eski dostumdan ayrılmak için bana biraz zaman bırakın, olmaz mı?’

‘Kim o?’ diye sordum.

‘Tanımazsınız. Bir doktor. Zührevi hastalıklar uzmanıdır.’

‘Ne zaman serbest kalacaksınız?’

‘Cuma günü, umarım.’

‘Beraber mi yaşayacağız? Yani, aynı evde mi demek istiyorum?’

‘Daha rahat olmaz mı öylesi? Benim evime taşınırsınız.’

‘Niye?’

‘Rahat bir odam var. Temizdir. Hem ev sahibim de iyi bir kadındır.’

İtiraz etmedim. Tverskaya’da köşede ayrıldık. Öpüştüğümüzü gören bir kadının ağzı bir karış açık kaldı. Bakalım gelecek bana daha neler gösterecek?

22 Mayıs

İlk haftaların tadını çıkarıyorum. Yalnız Liza bugün çamaşırlarımı değiştirmem gerektiğini söyleyince keyfim kaçtı. Gerçekten çok kötü çamaşırlarımın hali. Ama para, para?.. Benim paramla geçiniyoruz, o da yakında suyunu çekecek. Bir iş bulmam gerekiyor.

24 Mayıs

Bugün yeni çamaşır almaya karar verdim. Ama Liza hiç hesapta olmayan bir masraf çıkardı başıma. Öğle yemeğini illa iyi bir lokantada yiyecekmiş! İpek çorap almasa olmazmış. Yemeği yedik, çorapları da aldık. Bizim çamaşırlar suya düştü.

27 Mayıs

Bütün gücümü eritiyor. Bitkin bir haldeyim, soyulmuş ayçiçeği sapına döndüm. Kadın değil, için için yanan bir ateş.

2 Haziran

Bu sabah saat dokuzda uyandık. Ayak parmaklarımı oynatma huyum bak neler açtı başıma: Yorganı kaldırıp uzun uzadıya ayağımı inceledi. Sonra da, 'İnsan ayağı değil, at ayağı bu. Yok, daha da çirkin! Ya parmaklarının üstündeki şu kıllar? Öf!' dedi. İğrenmiş gibi omuzlarını çarpıttı, yorganı başına çekip duvara döndü.

Şaşırmıştım. Ayaklarımı çekip omuzuna dokundum.

'Liza!'

'Rahat bırak beni!'

'Liza, olacak şey mi bu yaptığın? Ayağımın biçimini değiştiremem ya, ısmarlama yapılmamış ki! Ayak parmaklarımda bitenlere gelince, söz anlamaz onlar, her yerinde kıl biter insanın. Bir tıp öğrencisi olarak bunları bilmen gerekir.'

Dönüp yüzüme baktı. Elâ gözlerinde çirkin bir parıltı vardı.

'Hemen gidip koku giderici bir pudra alsan çok iyi edersin. Leş gibi kokuyor ayakların!'

Ben de kendi ellerinin her zaman terlediğini söyledim. Cevap vermedi. Sözün edebisi, ruhuma karanlık bir gölge düştü...

4 Haziran

Moskova nehrinde sandal gezintisi yaptık bugün. Don kırlarını andık. Liza bazen çekilmez oluyor. Durmadan benimle alay ediyor, çoğu zaman kaba bir şekilde. Ben de ona öyle karşılık versem ayrılacağız, onu da ben istemiyorum. Her şeye rağmen gün geçtikçe daha çok seviyorum onu. Çok şımartılmış. Karakterini kökünden değiştirmeye gücüm yetmeyecek sanırım. Tatlı, şımarık kız! Ancak işitmekle bildiğim şeyler geçmiş başından. Dönüşte beni zorla bir eczaneye soktu, talk pudrasıyla daha başka bir şeyler aldı. Kokuyu örter azıcık.

Gayet kibarca eğildim, teşekkür ettim.

Saçma ama böyle işte.

7 Haziran

Doğrusu aklı pek kıt. Ama başka şeylere aklı ermiyor değil.

Her akşam yatmadan önce ayaklarımı yıkıyorum, kolonya sürüp üstüne de iğrenç bir şeyler ekiyorum.

16 Haziran

Günden güne daha çekilmez oluyor. Dün bir sinir krizi geçirdi. Böyle bir kadınla yaşamak çok zor.

18 Haziran

Ortak hiçbir yanımız yok onunla. Konuştuğumuz dil bile ayrı.

Bu sabah fırına gidiyordu, cebimden para alırken bu defteri buldu.

'Nedir bu, yanında taşıyorsun?' Başımdan aşağı kaynar sular döküldü. Ya açarsa? Cevap verirken sesimin sakinliğine kendim de şaştım:

'Matematik hesaplarım için bir not defteri,' dedim. Üstünde durmadı, defteri cebime koyup gitti. Daha dikkatli olmalıyım. Bu tür notlardan başkasının haberi olmamalı, yoksa bir işe yaramaz.

Dostum Vasya'ya iyi eğlence olacak bu yazdıklarım.

21 Haziran

Liza'ya şaşıyorum. Yirmi bir yaşında. Bu yaşta nasıl bu kadar ahlâkı bozulabilir insanın? Ailesi nasıldı, nasıl yetiştirildi, kim terbiye etti onu acaba? Bunları çok merak ediyorum. Şahane bir güzelliği var. Vücudunun güzelliğiyle kendi de övünüyor. Kendinden başka şey yok sanki dünyada. Ciddi şeyler konuşmayı denedim bir iki kere... Bir sofuyu Tanrı'nın olmadığına inandırmak, Liza'yı yola getirmekten daha kolaydır.

Birlikte yaşadığımız hayat çekilmez oldu. Saçmalık. Yine de ondan ayrılmaktan korkuyorum. Her şeye rağmen ondan çok hoşlandığımı söylemek zorundayım. Benliğimin bir parçası oldu artık.

24 Haziran

Birdenbire oldu. Açık açık konuştuk bugün. Onu yatakta tatmin edemediğimi söyledi. Resmen ayrılmadık henüz. Herhalde önümüzdeki günlerde.

26 Haziran

Bir aygır gerek ona! Sahici aygır!

28 Haziran

Ondan ayrılmak bana çok zor geliyor. Batağa saplanmış gibiyim. Bugün Vorobyofi tepelerine gittik. Otel odasında pencerenin önüne oturdu. Lüle saçlarına güneş vurmuştu. Saçının rengi saf altın. Gördün mü şiiri?

4 Temmuz

İşimden ayrıldım. Liza da beni bıraktı. Streznef'le bira içtik bugün. Dün de votka içmiştik. Liza'yla efendice ayrıldık. Öyle mi? Öyle. Tamam! Dimitrof Caddesi'nde genç bir adamla gördüm onu bugün. Delikanlının ayağında cokey çizmeleri vardı. Selamımı aldı ama, biraz tutuktu. Bu notları kesmenin zamanıdır... Kaynak kurudu.

30 Temmuz

Hiç ummadığım bir zamanda yeniden kalemi elime almak zorunda kaldım. Savaş! Herkeste hayvanca bir heves var! Her melon şapka, köpek leşi gibi vatanseverlik kokuyor. Bütün arkadaşlarım ateş püskürüyor, ben seviniyorum. İçimi kemiren bir özlem var... 'Yitmiş cennet'imi arıyorum. Dün gece Liza'yı düşümde gördüm. İçimi bir garip yaktı bu düş. Beni oyalayacak başka şeyler lazım.

1 Ağustos

Bıktım bu gürültü patırtıdan. Eski hasretim yeniden canlandı. Emzik emen bebe gibi yapışıyorum ona.

3 Ağustos

Sonunda bir çıkar yol işte! Cepheye gidiyorum. Aptallık mı? Çok büyük aptallık! Ayıp mı?

Ama başka ne yapabilirim ki? Yeni yeni duyguların özlemini duyuyorum. Oysa iki yıl önce hiç de böyle bıkkın değildim. Yaşlanıyor muyum, nedir?

7 Ağustos

Bunları trende yazıyorum. Voronez'den geçtik az önce. Yarın evdeyim. 'Tanrı, Çar ve Vatan için' savaşmaya gidiyorum.

12 Ağustos

Benim için esaslı bir uğurlama töreni yapıldı. Ataman boğazını ıslattıktan sonra heyecanlı bir nutuk çekti. Sonradan kulağına eğildim, sersemin biri olduğunu söyledim ona. Çok şaşırdı, yüzü yemyeşil oldu. 'Bir de okumuş insan olacaksınız!' diye söylendi dişlerinin arasından. '1905'te kırbaçladıklarımızdan biri misiniz yoksa siz de?' Maalesef 'onlardan biri' olmadığımı söyledim. Babam ağlıyordu. Sarılıp öpmek istedi beni. Burnundan sümüğü akıyordu. Zavallı, sevgili babacığım! Benim yerimde olsaydın! Şakadan, benimle gelmesini teklif ettim, ödü patladı: 'Çiftliği yüzüstü nasıl bırakırım?' Yarın istasyona hareket ediyorum.

13 Ağustos

Yer yer biçilmemiş ekin tarlaları. Tepelerin üstünde semiz dağ sıçanları. Kartpostallarda Kozma Kruçkof'un şişlediği Almanlara benziyor. Vaktiyle, matematik ve tabii ilimler öğrencisiyken, günün birinde böylesine koyu bir vatansever olup çıkacağım doğrusu hiç aklıma gelmemişti. Alaya katıldıktan sonra Kazaklarla konuşmam gerekecek.

22 Ağustos

Bir istasyonda ilk defa tutsakları gördüm. Yakışıklı, sportmen duruşlu bir Avusturyalı subayı istasyon binasına götürüyorlardı. İstasyonun önünde gezinen iki genç kız dönüp gülümsediler ona. O da yanlarından geçerken kibarca selamladı kızları, eliyle öpücük yolladı.

Tutsak da olsa tıraşlı ve şıktı, kahverengi çizmeleri pırıl pırıldı. Arkasından baktım: Yakışıklı, genç bir delikanlı, sevimli bir yüz. Böyle bir düşmanla karşı karşıya geldin mi, kılıcı taşıyan kolun kolay kolay kalkmaz havaya.

24 Ağustos

Göçmenler, göçmenler, göçmenler. Göçmenler ve askerlerle dolu trenler bütün hatları tıkamış.

Gördüğüm ilk hastane treni demincek geçti. Tren durdu, başı sarılı genç bir asker vagonların birinden aşağı atladı. Konuşmaya başladık. Şarapnelle yaralanmış. Gözünden. Çürüğe çıkarıldığına pek memnundu. Sevincinden gülüyordu.

27 Ağustos

Alayıma geldim. Alay kumandanı yaşlıca, sevimli bir adam. Don'un aşağı bölgelerinden bir Kazak. Kan kokusu var burda. Öbür gün cepheye gidileceği söyleniyor. Üçüncü Bölüğün Üçüncü Takımına ayrıldım. Konstantinovskaya Kazaklarından kurulu bir

takım bu. Tatsız çocuklar hepsi de. Yalnız biri var, neşeli biri, iyi de şarkı söylüyor.

28 Ağustos

Cepheye gidiyoruz. Bugün özellikle gürültülü orası. Sanki fırtına öncesi, uzaktan gök gürültüleri duyuluyor. Hatta, bir an, yağmur mu gelecek acaba diye havayı kokladım. Ama gökyüzü mavi saten gibiydi.

Atımın ayağı topallıyor dünden beri. Bir sahra mutfağının tekeri sıyırmış. Her şey o kadar yeni ve yabancı ki, yazmaya nerden başlayacağımı bilemiyorum.

30 Ağustos

Yazacak zamanım olmadı dün. Şimdi at üstünde yazıyorum. Sallantıdan kalemim eğri büğrü harfler karalıyor. Üç kişi, atlara ot bulmaya gidiyoruz.

Çocuklar yükü bağlıyor, ben de yüzükoyun yere yattım, dün olanları yazıyorum. Başçavuş Tolokonnikof dün beş kişiyle birlikte beni keşfe yolladı ('öğrenci' diye dalga geçiyor benimle. 'Hey, öğrenci efendi, atının nalı düşmüş, haberin yok!'). Yanıp kül olmuş bir köyden geçtik. Atlar da, biz de terden sırılsıklamdık. Kazakların, kalın pantolonlarını yazın da giymek zorunda olmaları çok kötü. Köyün dışında bir hendekte, ilk kez bir ölüye rastladım. Bir Almandı. Yarı belinden aşağısı hendeğin içinde, sırtüstü yatıyordu. Kolu altında kalmış, öbür elinde bir tüfeğin fişek haznesini tutmuş. Görünürde tüfek yoktu ama. Feci bir manzara. Hatırladıkça her yanım buz kesiyor... Sanki bacaklarını hendeğe sarkıtıp oturuyormuş da, dinlenmek için arkasına uzanıvermiş gibiydi. Külrengi üniforma, miğfer. Bu ilk izlenim o kadar etkiledi ki beni, ölünün yüzünü hatırlamıyorum bile. İri iri, sarı karıncalar var aklımda yalnız. Sarı alnının üstünde, camsı gözlerinin çevresinde dolaşıyorlardı. Yanından geçerken Kazaklar haç çıkardılar. Sağ yanındaki küçük kan lekesine gözüm takıldı. Kurşun sağdan

girmiş, öbür yandan çıkmıştı. Önünden geçtim, sol yanında daha büyük bir kan lekesi gördüm. Yerde kan birikintisi daha büyüktü. Ceketi de yırtılmıştı.

Yanından geçerken iliklerime kadar ürperdim. Böyle oluyor demek...

Bir kıdemli çavuş, lâkabı şakacı, üzerimize çöken ağır havayı dağıtmaya çalıştı. Açık saçık bir hikâye anlattı ama onun da dudakları titriyordu.

Köyün yarım verst ilerisinde yanmış bir fabrikaya rast geldik. Tuğla duvarların tepesi kararmıştı, başka da bir şey kalmamıştı. Yol bu kül yığınının yanından geçtiği için yoldan çıkıp dolanalım dedik. Tam o sırada karşımızdan ateş ettiler. İlk kurşun sesi nerdeyse eyerden aşağı yuvarlıyordu beni. Ayıp, mayıp, öyle. Hemen eyer kayışına yapışıp başımı eğdim, dizginlere asıldım. Ölü Almanın yattığı hendeğin yanından dörtnala geçip köye döndük. Ancak ordan epey uzaklaştıktan sonra kendimizi toparlayabildik. Sonra tekrar döndük, atlarımızdan indik, atları iki arkadaşa bırakıp dört kişi o hendeğe gittik. Hendek boyunca iki büklüm yürüdük hep. Uzaktan, ölü Almanın bacaklarını gördüm. Kısa, sarı çizmeler kenardan aşağı sarkıyordu. Soluğumu tutup geçtim yanından, uyuyan birini uyandırmaktan çekinir gibi. Cesedin altında çimler nemli ve yeşildi.

Hendeğin içine uzanıp gizlendik. Birkaç dakika sonra yanmış fabrikanın yıkıntıları arasından dokuz Alman süvarisi çıktı. Üniformalarından anladım süvari olduklarını. Hafif süvari. İçlerinden biri, bir subay olacak, gırtlaktan çıkma bir sesle bir şeyler bağırdı, hepsi atlarını bizim olduğumuz yere doğru sürmeye başladılar. Çocuklar beni yardıma çağırıyor. Gitmeliyim.

30 Ağustos

Bir insana ilk kez nasıl ateş ettiğimi anlatmaya devam ediyorum. Sonunu getirmeden olmayacak. Alman süvarileri üstümüze doğru geliyordu. O kertenkele yeşili üniformalar, çan gibi parlayan

miğferler, uçlarında bayraklar dalgalanan mızraklar gözümün önünde hâlâ.

Koyu kestane atlara binmişlerdi. Nedense bakışlarım çukurun kenarında zümrüt yeşili bir küçük böceğe takıldı. Gözlerimin önünde büyüdü, büyüdü böcek, kocaman oldu. Dirseğime doğru ilerlemeye başladı. Otları bir dev gibi iki yana iteleyip geliyordu. Yere dayadığım dirseğime tırmandı, ceketimin kolundan geçti, çabucak tüfeğime, ordan da kayışa tırmandı. Böceğe dikkatle bakarken birden o şakacı kıdemlinin sesini işittim:

"Ateş etsene! Ne duruyorsun?" diye bağırıyordu. Dirseğimi yere daha sıkı bastırdım, sol gözümü kapadım. Yüreğim o yeşil böcek gibi büyümüş, koskocaman olmuştu. Külrengi-yeşil üniformalar duvarı önünde arpacık titriyordu. Tetiği çektim. Kurşunun vınladığını duydum. Yanımda biri daha ateş etti. Biraz alçağa nişan almışım galiba, kurşun yere rastladı, sekti, havaya bir toz bulutu yükseldi. Bir insana ateş etmiştim ilk kez! Nereye attığımı görmeden bütün kurşunları bitirdim. Yeniden tetiği çektim, hiç ses yok. Ancak o zaman başımı kaldırıp Almanlara baktım. Geldikleri gibi düzenli kaçıyorlardı. En arkada, subay. Dokuz kişiydiler. Subayın atının koyu kestane sağrısını, hafif süvari miğferinin tepesindeki metal levhayı gördüm.

2 Eylül

Tolstoy, "Savaş ve Barış"ın bir yerinde, iki düşman ordusu arasında kalan çizgiden söz eder. Ölüleri canlılardan ayıran bilinmezlik çizgisi. Nikolay Rostof'un süvari bölüğü hücuma geçerken Rostof kafasında o çizgiyi canlandırır. Bugün o parçayı çok iyi hatırlıyorum, çünkü şafakla beraber bir Alman süvari birliğine hücum ettik. Sabahın erken saatlerinden başlayarak bizim piyadeleri fena hırpaladılar. Topçuları da onlara yardım ediyordu. Bizim askerlerin –sanıyorum 241'inci ve 273'üncü piyade alaylarıydı bunlar– panik içinde kaçtıklarını gördüm. Topçu desteği olmadan hücuma sürülmek maneviyatlarını çökertmişti. Üçte biri top ateşi

altında can verdi. Alman süvarisi de peşlerine düştü. O zamana kadar ormanda bir açıklıkta yedek tutulan bizim alay, bunun üzerine harekâta sokuldu. Hatırladığım kadarıyla, şöyle oldu sonrası:

Sabaha karşı saat üçe doğru Tisviçi köyünden ayrıldık. Etraf zifiri karanlıktı. Çam kokusu, yulaf kokusu birbirine karışıyordu. Alay bölük bölük gidiyordu. Yoldan ayrılıp ekin tarlaları içinde ilerlemeye başladık. Atlar burun çalıyor, her adım atışlarında yulaf başaklarından etrafa çiyler saçılıyordu.

Hava fena ayazdı. Kaput filan hak getire. Uzun bir süre ilerledik tarlalarda. Ancak bir saat sonra bir subay atını sürüp geldi, kumandana alay karargâhından emir getirdi. Bizim ihtiyar pek memnun olmamış gibiydi. Emri iletti, hemen orda çark edip ormana daldık. Yürüyüş kolu düzeninde dar orman patikasında ilerliyorduk. Sol tarafta bir yerden savaş gürültüsü geliyordu. Seslerden anladığımıza göre çok sayıda Alman bataryası vardı oralarda. Toplar havayı sarsıyordu. Güzel kokulu çam ormanı tepemizde tutuşmuş gibiydi. Güneş doğana kadar sesleri dinledik sadece. Sonra titrek, cılız bir 'Hurra!' duyuldu. Sonra sessizlik. Yalnız makinelilerin tok takırtısı, arada bir. Kafamın içinde düşünceler birbirini kovalıyordu. Bizim piyadeler hücuma kalkmıştı. Yüzlerini görür gibi oldum.

Hayalimde canlandı her biri. Başlarında yassı ordu kasketleri, perişan asker çizmeleriyle sonbahar toprağını çiğneyip giden külrengi, pejmürde karaltılar. Yaşayan, terleyen insan gövdelerini cesetlere çeviren Alman mitralyözlerinin takırtısı kısa kısa ve boğuktu. O iki alaydan orda biçilen biçildi, silahını bırakıp kaçan kaçtı. Derken bir Alman süvari alayı kaçanların peşine düştü. Onları yandan vurmak için üç yüz verst kadar beriden biz ileri çıktık. Bir komut sesi duyuldu. Göz açıp kapayana kadar dizili-verdik. Bir komut daha. Tek bir soğuk kelime: İleri! Bir an sanki duralattı bizi o ses. Sonra saldırdık. Atım kulaklarını öyle sıkı yapıştırmıştı ki kafasına, elle bile zor ayırırdın. Arkama baktım. Alay kumandanıyla iki subay. Yaşayanları ölülerden ayıran çizgi, evet, orda işte! Tam önümüzde. Korkunç çılgınlık ânı!

Almanlar duraksayıp geri döndüler. Bölük kumandanı Çernetsof gözümün önünde bir Almanı yere serdi. Altıncı Bölükten bir Kazağın da bir başkasının peşinden yetişip palasını atın sağrısına çaldığını gördüm. Deri parçaları uçuştu havada... Hayır, akıl alır şey değil! Kelime bulamıyor insan! Dönerken Çernetsof'un yüzüne baktım. Dikkatli, kendini sevince kaptırıp koyvermeyen bir yüz. Oyun masasının başında oturuyordu sanki. Az önce bir insan öldüren o değildi. Daha çok yükselecek. Kabiliyetli çocuk!

4 Eylül

Dinleniyoruz. İkinci Kolordunun Dördüncü Tümeni cepheye getiriliyor. Biz Kobilino'ya yerleştik. On Birinci Süvari Tümeninden birliklerle Ural-Kazakları geçtiler bu sabah şehirden. Batı'da savaş devam ediyor. Ardı kesilmeyen top sesleri. Öğle yemeğinden sonra hastaneye gittim. Ben ordayken yaralılar getirildi. Büyük bir arabayı boşaltan sedyeciler gülüyorlardı. Yanlarına gittim. Uzun boylu, kızıl saçlı bir er arabadan yeni inmişti. "Ne dersin buna, ha, Kazak?" diye seslendi bana. "Bak, arkamı bezelye bombardımanına tuttular. Şarapnel parçası doldu kıçıma hep." Adamın arabadan inmesine yardım eden emir eri, "Mermi arkanda mı patladı?" diye sordu. "Hadi be, arkamdaymış! Ben kıçın kıçın ilerliyordum da ondan oldu!" Kulübenin birinden bir hastabakıcı kız çıktı. Yüzüne bakınca birden dizlerimin bağı kesildi, bir arabaya tutunmadan edemedim. Liza'ya çok benziyordu. Bu kadar olur. Aynı gözler, aynı beyaz yüz, o burun, o saçlar... Sesi bile onun sesi. Ya da bana mı öyle geldi? Sonunda her kadında onunla bir benzerlik bulacağım galiba.

5 Eylül

Atlar bütün gün tavlalarda beslendi. Şimdi yine bize yol göründü. Cepheye gidiyoruz. Yorgunluktan bitkinim. 'At başına' borusu çalıyor. Şeytan diyor, sık kurşunu şu herifin beynine!..

Bölük kumandanı, Gregor Melekof'u bir haberle alay karargâhına yollamıştı. Gregor az önce savaş alanı olan bölgeden geçerken şosenin kenarında ölü bir Kazak gördü. Sarışın, kıvırcık saçlı başı at toynaklarından altüst olmuş yola yakın yatıyordu. Gregor atından indi, burnunu tıkayarak ölünün üstünü aradı. Pantolon cebinde bu defteri, bir güdük sabit kalem, bir de para kesesi buldu. Ölünün kütüklüğünü çözdü çıkardı, çürümeye başlamış sapsarı, nemli yüzüne bir göz attı. Şakaklarıyla burun köprüsü kararmaya yüz tutmuştu. Alnında kaskatı toza bulanmış bir kırışık görünüyordu.

Gregor adamın cebinde bulduğu keten mendili yüzüne örttü. Arada bir arkasına dönüp bakarak karargâha doğru sürdü atını. Defteri karargâh kâtiplerine verdi, onlar da tanımadıkları bu kişinin yazdıklarını okudular, kısa hayatıyla, istekleri ve umutlarıyla eğlendiler.

XII

Lezniyof'un alınmasından sonra On Birinci Süvari Tümeni savaşa savaşa Stanislavzik, Radzivillovo, Brodi üzerinden ilerledi, 15 Ağustos'ta Kemanka-Strumilovo şehri önünde mevzi aldı. Arkalarından ordu geldi. Stratejik noktalarda piyade birlikleri yığıldı. Demiryolu kavşaklarında karargâh birlikleri, ikmal katarları toplandı. Cephe Baltık Denizi'nden Güneye doğru uzanan, ölüm saçan bir kamçı gibiydi. Genel Karargâhta büyük taarruz planları hazırlanıyordu. Generaller haritaların üstüne eğilirken emirerleri dört yana emirler ulaştırdılar. Yüz binlerce asker ölmeye gidiyordu.

Keşif kolları çok sayıda düşman süvarisinin şehre yaklaşmakta olduğunu bildirdiler. Yollar boyunca Kazak birliklerinin düşman ileri kuvvetleriyle karşılaştığı korularda hafif çarpışmalar yer aldı.

Ağabeyini gördüğü günden beri Gregor Melekof sıkıntılı düşüncelerinden kurtulmaya, eski gönül rahatlığını yeniden bulmaya çalışmıştı. Yapamadı. İkinci yedeklerden alınan son takviye birlikleri arasında Gregor'un takımına verilen Aleksey Uryupin

adında bir Kazak vardı. Uzun boylu, toparlak omuzlu, alt çenesi çıkık, uçları sarkık Kalmuk bıyıklı biri. Candan, korkusuz gözleri hep gülümsüyordu. Küt kafasının kenarlarında görülen tek tük kızıl kılları saymazsan sıfır numara dazlaktı. Takıma geldiği ilk günden adı "Perçemli"ye çıktı.

Brodi çevresindeki savaşlardan sonra alay bir gün dinlenmeye çekilince Gregor'la Uryupin aynı kulübeye düştüler, çok geçmeden konuşmaya daldılar.

"Melekof, yahu, küflenir gibi bir halin var senin, ha? Nedir?"

"Ne demek istiyorsun, o da nerden çıktı?" diye sordu Gregor, yüzünü asıp.

"Halsiz görünüyorsun, hasta filan olmayasın?" Atlarına yem verdikten sonra, yosun tutmuş köhne bir çite sırtlarını dayamış, sigara içiyorlardı. Sokaktan dörderli sırayla hafif süvari erleri geçiyordu. Varoşlarda çarpışmalar olmuştu o gün, avlular ceset doluydu. Taş üstünde taş kalmamış bir havranın yıkıntılarından yanık kokusu yükseliyordu. Akşamın erken saatinde, içinde korkunç boşluğun çınladığı koca bir harabeydi şehir.

"Bir şeyim yok." Gregor huysuzlandı, arkadaşının yüzüne bakmadan sertçe cevap verdi.

"Yalan söyleme, şimdi! Kör müyüm ben?"

"Gördüğün ne ki?"

"Korkuyorsun. Yoksa ölümden mi korkuyorsun?"

"Aptallığı bırak!" dedi Gregor, küçümsemeyle. Gözlerini tırnaklarına dikti.

"Söylesene bana, sen hiç adam öldürdün mü?" diye sorguya devam etti Uryupin.

"Öldürdüm. N'olacak?"

"Kodu mu sana?"

"Kodu mu bana?" diye Gregor acı acı gülümsedi.

Uryupin palasını kınından çekti. "İster misin kafanı uçurayım senin?" dedi.

"Niçin be?"

"Gözümü kırpmadan öldürürüm ben adamı. Hiç acımam!" Uryupin'in gözlerinin içi gülüyordu ama sesinden, burun deliklerinin asabi titreyişinden, Gregor adamın gerçeği söylediğini anladı.

"Amma hain adamsın!" dedi, yüzünü merakla inceleyerek.

"Asıl sen yufka yüreklinin birisin," dedi Uryupin. "Bak, bu vuruşu, Baklanof vuruşunu bilir misin? Seyret bak!" Çitte yaşlı bir kayın ağacı kestirdi gözüne, aradaki uzaklığı gözüyle ölçüp doğru üzerine yürüdü. Kalın damarlı, geniş bilekli uzun kolları iki yanında hareketsizdi.

"Seyret bak şimdi!"

Palayı ağır ağır havaya kaldırdı, dizini büktü, yandan, ansızın, var gücüyle savurdu. Yerden bir metre yukarısından bütünüyle kesilen ağaç devriliverdi. Camlara sürtünüp inen dalları duvara pençe gibi yapıştı, sonra düştü, çiçek tarhını ezdi.

"Gördün mü? Bu vuruşu öğrenmelisin. Baklanof bir atamandı. Duymuş muydun? Bir palası vardı, cıva doldurulmuş kan oluğuna, yerinden zor kaldırırdın. Bir vuruşta bir beygiri ikiye biçerdi Baklanof. Böyle işte!"

Yeni pala vuruşunu iyice öğrenmek Gregor'un epey zamanını aldı. "Kuvvetlisin ama pala kullanmasını bilmiyorsun. Böyle, böyle yapacaksın!" diye Uryupin ona yol gösteriyordu. Yukarıdan, akıl almaz bir güçle verevleme inen palası, her seferinde, seçtiği hedefi ikiye biçiyordu. "Hiç acımayacaksın, biçeceksin adamı. Adam dediğin hamur gibi yumuşak olur. Niçinini, nedenini düşünme hiç. Kazaksın sen, oğlum. Sorgu sual etmeden öldüreceksin! Senin işin bu. Savaşta düşman öldürmek sevaba girmektir. Her öldürdüğün adam için Tanrı günahlarından birini bağışlar, tıpkı yılan öldürmüşsün gibi. Gereksiz yere hayvanları öldürmek günahtır ama, insan mı, vur öldür! İnsan dediğin ne, murdar yaratık! Yeryüzünün zıkkımı. Zehirli mantardan farksız..."

Gregor itiraz edince Uryupin kaşlarını çatar, susardı. Bir daha da konuşturamazdın onu.

Gregor hayretle bir şeyin farkına vardı. Atlar, hepsi, Uryupin'den korkuyordu. Yanlarına vardığında, kulaklarını kısıyor, sanki insan değil, bir hayvan geliyormuş gibi birbirlerine sokuluyorlardı. Bir keresinde bölük koruluk, bataklık bir arazide hücuma hazırlanıyordu. Kazaklar atlarından indiler, hayvanlar kuytuya alındı. Uryupin'i de gözcülere kattılar. Diretti, kabul etmedi.

"Uryupin ulan, niçin atları çekip götürmüyorsun?" diye haykırdı takım çavuşu.

"Korkar hayvanlar benden. Sahiden korkarlar," dedi Uryupin.

Atlara bakma sırasını hep savardı. Kendi atına iyi davranırdı ya, Gregor dikkat etti, ne zaman yanına gitse belinden aşağı soğuk terler boşanıyor, huylanıyordu hayvan.

Bir gün, "Yahu, söylesene bana," dedi, "niçin korkuyor bu hayvanlar senden?"

"Bilmem," dedi Uryupin, omuzlarını silkti. "Benim onlara bir şey yaptığım yok."

"At kısmı sarhoş adamı bilir, korkar. Ama sen hiç sarhoş filan da olmazsın ki!"

"Yüreğim sert benim. Galiba seziyor hayvanlar."

"Kurt yüreği seninkisi. Belki de yürek yerine taş var göğsünde."

"Belki de," diye Uryupin taşyürekliliği hevesle kabullendi.

Birliği keşfe gönderdiler. Bir gece önce Avusturya ordusundan kaçan bir Çek askeri düşman kuvvetlerinin konumunda değişiklik olduğunu, bir karşı hücumdan söz edildiğini Rus kumandanlığına haber vermişti. Düşman alaylarının geçeceği yol boyunca sürekli gözetleme yapmak gerekiyordu.

Takım subayı, çavuşla dört Kazağı bir korunun kenarında bıraktı, öbürlerini yanına aldı, tepenin arkasında kasabaya doğru mahmuzladılar atlarını. Gregor, Uryupin, Mişa Koşevoy, bir de başka bir Kazak, Silantiyef kaldı çavuşla.

"İnin atlardan, çocuklar!" diye çavuş emir verdi. "Koşeyov, atları oraya, çamların altına götür sen... Ağaçların en sık olduğu yere."

Devrik bir çam ağacının yanında yere uzanıp sigaralarını tüttürdüler. Çavuş dürbünle araziyi gözden geçirdi. Yarım saat kadar kaldılar orda, çene çaldılar. Sağda bir yerden aralıksız top sesleri geliyordu. Birkaç adım ötede, boşalmış başakları rüzgârda salınan biçilmemiş bir çavdar tarlası vardı. Gregor karınüstü sürüne sürüne tarlaya kadar gitti, birkaç dolu başak buldu, taneleri kabuklarından sıyırıp ağzında çiğnedi.

Uzakta bir tarlanın orda birkaç atlı. Önce bir duraksadılar, açık araziyi gözden geçirdiler, sonra Kazakların olduğu yere yöneldiler.

"Avusturyalılar olmalı." dedi çavuş, alçak sesle. "İyice yaklaşsınlar, öyle ateş ederiz." Sonra, "Hazır edin silahlarınızı, hazır olun çocuklar," diye heyecanla ekledi.

Kıl pranga kızıl çengi üniformalarıyla altı Macar süvarisi. Gitgide yaklaşıyorlardı. Kumandanları büyük, yağız bir ata binmişti. Karabinası elinde ateşe hazır, bir hoş gülüyordu.

Çavuş, "Ateş!" diye emir verince, yaylım ateşin kopardığı gürültü ağaçlar arasında yankılandı.

Koşevoy, çamların arkasından, "N'oluyor?" diye korkuyla, yüksek sesle haykırdı. "Bırstt, şeytan! Rahat dur!" Macar süvarileri tek sıra, dörtnal, ekine daldılar. İçlerinden biri, kumandanları, havaya ateş etti. En geriden gelen kasketini sol eline almış, atının boynuna yapışmıştı.

İlk ayağa fırlayan Uryupin oldu. Tüfeğini göğsünün üstünde çapraz tutarak çavdarların arasından bata çıka koştu. Yüz metre kadar ötede yere kapaklanmış bir ata rast geldi. Hayvan dört bir yana çifte atarak ayağa kalkmaya uğraşıyordu. Yanı başında bir Macar süvarisi, ayakta, dizini ovuşturuyordu. Uryupin'i görünce bağıra çağıra bir şeyler söyledi, ellerini havaya kaldırdı. Gözü, giden arkadaşlarındaydı.

Bütün bunlar o kadar kısa bir zamanda olup bitti ki, Gregor ne olduğunu anlamaya vakit bulamadan Uryupin tutsakla dönmüş gelmişti bile.

"Çıkar şunu, haydi!" diye bağırdı Macara, adamın kılıcından tutup çekiştirerek.

Tutsak ürkek ürkek gülümsedi. Kemerine el attı. Kılıcını teslim etmeye pek hevesliydi ya, elleri titrediğinden kemer tokasını açamadı bir türlü. Gregor yardım etti ona. Macar, bıyıkları yeni terlemiş tombul yanaklı bir delikanlıydı. Üst dudağının köşesinde bir ben vardı. Gülümsedi, başını sallayarak teşekkür etti. Silahının elinden alınmasından memnun kalmışa benziyordu. Elini cebine daldırıp arandı biraz, bir deri kese çıkardı, bir şeyler mırıldanarak Kazaklara tütün sundu.

"İkrama bak hele," dedi çavuş, gülümseyerek. Eli hemen sigara kâğıdına gitti.

Silantiyef de, "Gavur sigarasına buyrun!" diye güldü, gevrek gevrek.

Macar oğlanın tütününden kendilerine sigara sarıp içtiler. Kara tütün kuvvetliydi. Hemen başlarını döndürdü.

"Silahı nerde bunun?" Hevesle sigarasını tüttüren çavuş sordu.

"Burda," dedi Uryupin. Omzundaki silahın sarı kayışını gösterdi.

"En iyisi bölüğe götürüp teslim etmeli. Belki söyleceği bir şey vardır."

Çavuş, gözlerini adamlarının üzerinde gezdirerek konuştu:

"Kim gidecek onunla?"

"Ben giderim!" dedi hemen Uryupin.

"Pekâlâ. Hadi bakalım, yallah!"

Tutsak başına geleceği sezmiş gibi acı acı gülümseyerek ceplerinde ne var ne yok ortaya döktü. Ucu kırık bir çikolata parçası buldu, onu da uzattı. Ağzında Almanca kelimeler geveliyordu durmadan: "Avusturyalı değilim!" gibi bir şeyler. Eliyle koluyla anlamsız işaretler yapıyor, çikolatayı uzatıp duruyordu.

"Başka silahın var mı?" dedi çavuş. "Kıs çeneni artık, anlamıyoruz işte! Tabancan var mı? Bang bang, hani?" Tetiği çeker gibi yaptı. Tutsak, "Hayır" der gibi bir acele başını salladı.

Üstünü başını aramalarına ses çıkarmadı. Tombul yanakları

titriyor, paralanan dizinden kan akıyordu. Habire konuşarak beyaz mendilini yaranın üstüne sardı. Atın yanında kalan kasketini almaya gitmek için izin istedi. Battaniyesi, ailesinin fotoğraflarıyla not defteri de oradaydı. Çavuş delikanlının ne demek istediğini anlamaya çalıştı ilkin, sonra sabrı tükendi, elini salladı:

"Aman be, götür şunu artık!"

Uryupin atına atladı. Tüfeğini omuzuna iyice yerleştirerek tutsağa bir işaret çaktı. Onun gülümsemesinden yüreklenen Macar oğlan da gülümsüyordu. Atın yanından yürümeye başladı. Bir ara Uryupin'le samimiyeti ilerletmeye heveslenip elini Kazağın dizine vurmaya kalkınca, öbürü Macar'ın elini sert bir hareketle itip dizginlere asılıverdi.

"Haydi, haydi! Bırak numarayı şimdi!"

Tutsak suçlu suçlu atın yanından uzaklaştı. Yüzünde ciddi bir ifade vardı. Giderken ikide bir dönüp Kazaklara bakıyordu. Açık kumral saçları alnının tepesinde kabarmıştı. Gregor'un aklında öyle kaldı delikanlının görünüşü: Önü açık gömleği, perçemli saçı, güvenli, zarif yürüyüşü.

"Melekof, git şunun atından eyerini al aşağı!" dedi çavuş. Parmaklarını yakana kadar içip tükettiği sigarasının sonunu ağzından tükürdü. Gregor yerde yatan hayvanın yanına vardı, eyeri çıkardı, sonra, neden bilinmez, orda duran kasketi de aldı. Astarı kokladı. Ucuz sabun, ter kokusu çalındı burnuna. Kasketi sol elinde dikkatle tutarak koşumları ağaçların altına taşıdı. Kazaklar çömeldiler, heybeleri karıştırdılar, eyerin üzerindeki yabancı süsleri seyre daldılar.

"İyi tütündü herifteki, keşke biraz daha isteseydik!" dedi çavuş, içini çekip yutkunarak.

Çok geçmeden, çam ağaçlarının arasından bir atın başı göründü. Uryupin atını sürdü geldi.

"N'oluyor, nerde Avusturyalı?" diye çavuş telaşla ayağa fırlayıp sordu. "Koyverdin gitti mi yoksa?"

Uryupin kırbacını sallaya sallaya yanlarına geldi. Atından indi, omuzlarını gerdi.

"N'aptın Avusturyalıya?" diye sordu çavuş, onun yanına giderek.

"Kaçmaya kalktı," dedi Uryupin, dişlerinin arasından.

"Sen de kodun gitsin, ha?"

"Bir açıklığa geldiğimizde koşmaya başladı... Tepeledim."

"Yalan söylüyorsun! Yok yere öldürdün adamı!" diye Gregor oturduğu yerden haykırdı. Uryupin buz gibi bakışlarını Gregor'a dikti. "Ne bağırıyorsun be? Sana n'oluyor?"

"Nee?" Gregor yavaş yavaş doğruldu. Eliyle yeri yokluyordu bir yandan da.

"Sen onun bunun işine burnunu sokmasan iyi edersin, anladın mı?" diye Uryupin sert bir sesle karşılık verdi ona. Gregor birden tüfeğini kaptı, omzuna dayadı. Tetiği arayan parmağı titriyordu. Hiddetinden yüzü gözü birbirine karışmıştı.

"Durun, ulan!" diye haykırdı çavuş, gözdağı verircesine. Hemen koşup Gregor tetiği çekmeden üzerine çullandı. Kurşun ağaçlardan bir dal koparıp göğe gitti.

Mişa Koşevoy, "N'oluyor?" diye ayağa fırladı.

Silantiyef, ağzı bir karış açık, oturduğu yerde kala kalmıştı.

Çavuş, Gregor'u göğsünden itip tüfeği elinden aldı. Yalnız Uryupin yerinden kıpırdamamıştı. Ayakları iki yana açık, sol eli kemerinde, öyle duruyordu.

"Bir daha ateş et, haydi!" dedi.

"Dur be! Ne bu böyle be? Divanı harbe çıkarır, kurşuna dizerler adamı sonra... İndirin silahlarınızı!" diye haykırdı çavuş. Gregor'u geri iterek kollarını açtı, ikisinin arasına girdi.

"Atma şimdi! Beni öldüreceğin filan yok senin," diye gülümsedi Uryupin.

Alacakaranlıkta geri dönerlerken Avusturyalının yola düşmüş cesedini ilk gören Gregor oldu. Atını önden sürüyordu. Hayvan

birden ürkünce Gregor dizginlere asılıp baktı. Delikanlının kolları iki yana savrulmuş kalmıştı. Yüzü yerde kadifemsi yosunlara bakıyordu. Güz yaprakları gibi sararmış avuçları ters dönmüştü. Arkadan gelen bir pala darbesi gövdesini omuzundan kemerine kadar ikiye biçmişti.

"İkiye bölünmüş..." diye kendi kendine mırıldandı çavuş, göz ucuyla ölünün yana kaymış kafasından sarkan saçlara bakarak.

Sonra hiç konuşmadan bölük karargâhına yollandılar. Hava karardı. Rüzgâr batıdan kapkara tüysü bir bulut katmış önüne getiriyordu. Yakında bir bataklıktan batak otlarının durmuş, çürümüş kokusu, rutubet, balçık kokusu geliyordu. Bir balaban kuşu öttü. Uyuşuk sessizlik atların koşumlarından çıkan şıngırtı, arada bir palaların üzengilere çarpışı ya da toynakların ezdiği kozalakların çatırdayışıyla bozuluyordu. Batan güneşin koyu kızıl ışınları çamların gövdelerine vurmuştu. Uryupin durmadan sigara içiyordu. Her nefes çekişinde parıldayan kıvılcım, sigarayı sıkıca kavrayan parmaklarını, kararmış tırnaklarını aydınlatıyordu.

Bulut ormanın üstünden geçti, akşamın yere saldığı gitgide solan, yaslı gölgeleri daha da belirgin kıldı.

XIII

Ertesi sabah şehre hücum başladı. Süvari birlikleri ile yedekleri yan kanatları tutarken, piyade şafak vakti ormandan çıkıp ilerleyecekti. Bir yerde birisi işleri karıştırdı. İki piyade alayı yerlerine vaktinde ulaşamadı. 221'inci Nişancı Alayına sol kanada geçme emri verildi, bir başka alayın başlattığı çevirme harekâtı sırasında nişancılar kendi bataryalarının ateşi altında kaldılar. Karışıklık, içinden çıkılır gibi değildi. Planlar altüst oldu. Hücum, felaketle değilse bile, başarısızlıkla sonuçlanacak gibiydi. Piyadeler ordan oraya savrulur, topçular kim bilir kimin emriyle gönderildikleri bataklıktan toplarını kurtarmaya çalışırken, On Birinci Süvari Tümeni saldırı emri aldı. Hazırda tutuldukları ağaçlık, batak arazi genişlemesine bir cephe harekâtına elvermiyordu. Kimi kesimler-

de Kazaklar takımlar halinde harekete geçmek zorunda kaldılar. On İkinci Alayın Dördüncü ve Beşinci Bölükleri ormanda yedekte tutuluyordu. Genel taarruz başlar başlamaz savaşın patırtısı kulaklara ulaştı.

"Hurra! Hurraaaa!"

Arada Kazakların kendi aralarında konuşmaları duyuluyordu.

"Bizimkiler işte bunlar!"

"Başladılar."

"Makinelideki şamataya bak sen!"

"Bizimkileri biçiyor, garanti."

"Artık bağırmıyorlar."

"Birazdan sıra bize gelecek."

İki bölük bir kayranda mevzilenmişti. Çevrelerini saran sıkışık, bodur çamlardan çarpışmayı görüp izleyemiyorlardı. Koşar adım bir piyade bölüğü geçti önlerinden. Çevik ve şık görünümlü bir astsubay arka sıraların hizasına düşüp kısık bir sesle haykırdı: "Bozmayın sıraları!" Piyade bölüğü teçhizatları şakırdayarak ilerledi, bir akçaağaç korusuna dalıp gözden kayboldu. Ormanın kenarından, çok uzaktan, aynı haykırış yine duyuldu: "Hurraaaa!.." Sonra birdenbire, bıçakla kesilir gibi, ardı kesildi. Ortalığa derin bir sessizlik çöktü.

"Vardılar oraya şimdi."

"Tamam... Öldürüyorlar birbirlerini."

Kulaklar kirişteydi. O haykırışı bir daha duymadılar. Sağ kanatta Avusturya topçusu saldırıya geçen kuvvetlerin üzerine mermi yağdırıyordu. Top gümbürtülerine arada bir mitralyözlerin takırtısı karışıyordu.

Gregor takıma bir göz gezdirdi. Kazaklar huzursuz, telaşlı, atlar sinek hücumuna uğramış gibi huysuzdular. Uryupin kasketini eyer kaşına asmış, dazlak kafasının terini siliyordu. Gregor'un yanında duran Mişa Koşevoy evden getirdiği tütününü tüttürüyordu. Gregor'un çevresinde gördüğü her şey olağanüstü bir

açık seçiklik, abartılı bir gerçeklik kazanmıştı. Uyanık geçen bir geceden sonra hep olduğu gibi. Bölükler üç saat yedekte tutuldu.

Silah sesleri zaman zaman kesiliyor, sonra daha da şiddetle yeniden başlıyordu. Bir uçak gürledi tepelerinde. Yüksekten uçarak birkaç daire çizdi, sonra irtifa kazanarak doğu yönünde gözden kayboldu. Gökyüzünün maviliğinde birden süt rengi dumanlar belirdi. Uçaksavarlar ateş açmıştı.

Herkes tütününü içti bitirdi. Bekle bekle, canlarına tak etmişken öğleden az önce dörtnala gelen bir emir eri yeni talimat getirdi. Dördüncü Bölüğün kumandanı hemen adamlarını bir yana çekti. Bölük ileri atılacak yerde geri çekiliyormuş gibi geldi Gregor'a. O sırada kendi bölüğü de hareket etti. Yirmi dakika kadar ilerlediler ormanda. Savaş gürültüsü gitgide yaklaşıyordu. Yakında bir yerde, geride, bir batarya ateş açmıştı. Başlarının üstünden cayırtılı sesler çıkartarak art arda mermiler uçtu. Daracık orman patikaları bölüğün düzenini bozuyordu. Açığa çıktıklarında darmadağındılar. Yarım mil kadar ötede Macar süvarileri bir Rus bataryasına saldırmış, erleri kılıçtan geçiriyorlardı.

"Bölük, düzen al!" diye bağırdı kumandan. Kazaklar daha tam yerlerini bulamamışken ikinci emir duyuldu:

"Bölük! Kılıç çek, hücum, ileriiii!" Kılıçların mavi şimşek parıltısı ardından Kazaklar hızlı tırıstan dörtnala kalktılar.

Altı Macar süvarisi bataryanın en sağ ucundaki sahra topunun atlarıyla uğraşıyorlardı. Biri huylanmış topçu atlarının gemlerine asılmış çekiyor, biri kılıcının yanıyla hayvanlara vuruyordu. Öbürleri arabanın tekerlek parmaklarını çekiştirip duruyordu. Kesik kuyruklu kestane doru bir kısrağa binmiş bir subay, emirler yağdırıyordu. Kazaklar görününce süvariler hayvanlarına atladılar.

"Daha yakın, daha yakın," diye kendini dörtnala giden atının ritmine kaptırdı Gregor. Bir ara ayağı üzengiden çıkıp da eyerin üzerinde oturuşu bozulunca; içi burkularak eğildi, sallanan üzengiyi ayağının ucuyla yeniden bulmaya çalıştı. Ayağını sağlama alıp başını kaldırdığında sahra topunun altı atı tam önündeydi. En

baştakinin binicisi hayvanın boynuna sarılı bir halde öyle uzanmış kalmıştı. Gömleğine kan ve beyin artıkları bulaşmıştı. Gregor'un atı ölen topçunun cesedine basınca, tiksinç bir çatırtı duyuldu. Devrik bir cephane sandığının yanında iki ölü daha yatıyordu. Bir dördüncüsü top arabasının üstüne yüzükoyun serilmişti. Silantiyef Gregor'un tam önündeydi. Macar subayı ateş etti, Silantiyef, elleri havayı tırmalayarak yere düştü. Gregor dizginlere asıldı. Palasını daha iyi çalabilmek için subaya soldan ulaşmaya çalıştı. Bunu gören subay koltuğunun altından kurşun sıkmaya başladı. Tabancasında kurşun kalmayınca kılıcını çekti. Gregor'un üç yaman darbesini ustaca savuşturdu. Gregor dişlerini gıcırdatarak üzengileri üzerinde ayağa kalktı ve bir daha saldırdı. Şimdi atları nerdeyse yan yana, dörtnala gidiyordu. Macar'ın külrengi temiz tıraşlı yanağına, yakasına dikili alay numarasına Gregor'un gözü takıldı bir an. Bir oyun yapıp subayın dikkatini çeldi, darbenin yönünü değiştirerek palasının ucunu kürek kemiklerinin arasına daldırıverdi. İkinci darbe adamın boynuna, omurga başına indi. Kılıcı, dizginler elinden düştü, birden iki büklüm oluverdi subay, sokulmuş gibi sanki, sonra eyer kaşının üstüne kapaklandı. Gregor, içini dolduran korkunç bir ferahlama duygusuyla, palasını adamın kafasına çaldı. Çeliğin tam kulağın üstündeki kemiğe vurduğunu gördü.

Arkadan başına yediği feci bir darbeyle kendini kaybetti. Ağzında yakıcı, tuzlu kan tadı. Düşüyordu. Anız kaplı toprak, yandan fır döne yukarı doğru uçarak üzerine geldi. Gövdesi küt diye yere çarpınca bir an toparladı kendini, gözlerini açtı. Kan doldu gözlerine. Kulağının dibinden nal sesleriyle, telaşlı at solumaları geçti. Son bir defa açtı gözlerini, bir atın açılıp kapanan burun deliklerini, üzengi içinde bir ayak gördü. "Bitti!" İnsanı rahatlatan düşünce kafasının içinde ağır ağır, yılankavi dolandı. Bir gümbürtü. Sonra kapkara boşluk.

XIV

Ağustos ortasında Yevgeni Listnistki, Ataman Hassa Alayından muvazzaf Kazak alaylarından birine naklini istemeye karar verdi.

Resmi başvurusunu yaptıktan üç hafta sonra isteği yerine getirildi. Yevgeni, Petersburg'dan ayrılmazdan önce babasına bir mektup yazdı:

Baba, Ataman Alayından alınıp orduya verilmemi istedim. Tayinim bugün çıktı. İkinci Kolordu Kumandanının emrine girmek üzere bugün cepheye hareket ediyorum. Bu kararım sizi şaşırtacak belki ama nedenlerini açıklayacağım. İçinde bulunduğum çevre beni boğuyor. Resmi geçitler, kabul törenleri, nöbet görevi, kısacası bütün o saray düzeninden iğreniyorum. Bıktım artık. Canlı bir işe öyle susadım ki! İsterseniz, bir kahramanlığa da diyebilirsiniz. Damarlarımdaki Listnitski kanındandır belki de: 1812 Savaşı'ndan bu yana Rus ordularının şanına şan katan şerefli Listnitski kanı. Cepheye gidiyorum. Benim için dua edin.

Geçen hafta Çar'ı gördüm. Genel Karargâha hareketinden önceydi. Tapıyorum bu adama. Sarayda nöbetçiydim. Yanında Rodziyanko ile birlikte geçerken bana bakıp gülümsedi. Şöyle dedi, İngilizce: 'Kahraman muhafızım bu benim. Wilhelm'in sırtını onunla yere getireceğim!' Evet, romantik bir genç kız gibi tapıyorum ona. Bundan, yirmi sekiz yaşımı geçtim ama, utanç da duymuyorum. Çar'ın şanlı adını kirleten saray dedikoduları ürkütüyor beni. Bu dedikodulara inanmıyorum, inanmak istemiyorum. Geçen gün az kalsın Yüzbaşı Gromof'u öldürüyordum. Benim yanımda Çariçe hakkında saygısız sözler sarfetmek küstahlığında bulundu. Alçaklıktı yaptığı! Ancak damarlarında serf kanı dolaşan insanların böyle iğrenç iftiralara itibar edebileceğini söyledim ona. Olay birçok subayın yanında oldu. Kan beynime sıçradı, tabancamı çektim, namussuzun alnına bir kurşun sıkmama ramak kaldı. Arkadaşlar silahımı zorla aldılar elimden. Bu çirkefte yaşamak günden güne daha çekilmez oluyor. Muhafız alaylarında, özellikle subaylarda gerçek bir vatanseverlik ve –söylemeye dilim varmıyor– hanedan sevgisi hiç aramayın. Soylu kişiler değil bunlar, hepsi ayak takımı. Alayımdan ayrılmamın asıl nedeni budur. Saygı duymadığım insanlarla bir arada olamayacağım.Her neyse, hepsi bu kadar. Biraz karışık yazdım galiba, bağışlayın. Acelem var. Bavulumu

hazır edip yola çıkmam gerekiyor. Hoşça kalın, babacığım. Size cepheden uzun bir mektup yazarım.

Oğlunuz Yevgeni

Varşova treni Petersburg'tan akşam saat sekizde hareket ediyordu. Listnitski bir arabaya atlayıp istasyona gitti. Arkasında Petersburg şehri kumru mavisi ışıklar içindeydi.

İstasyonda gürültüden, askerden geçilmiyordu. Hamal, Listnitski'nin bavulunu kompartımana yerleştirdi, üç beş kuruş bahşiş alınca iyi yolculuklar diledi. Listnitski kılıç bağını, kaputunu çıkardı, oturacağı yerin üstüne çiçek süslü ipek Kafkas yorganını serdi. Pencere dibinde ince, soylu yüzlü bir papaz oturuyordu. Evden getirdiği yiyeceklerini masaya sermişti. Kendir püskülünü andıran sakalından kırıntıları silkeleyerek, karşısında oturan öğrenci üniforması giymiş esmer tenli, ince yapılı bir genç kıza biraz peynir tatlısı sundu.

"Tadına bakmaz mısın?"

"Hayır, teşekkür ederim."

"Utanma, utanma. İnsan böyle solgun oldu mu çok yemeli."

"Hayır, teşekkür ederim."

"Bu peynir tatlısını bir deneyin. Siz istemez miydiniz, beyfendi?"

Listnitski aşağı baktı.

"Bana mı dediniz?"

"Tabii, tabii." Papaz ciddi, keskin gözlerini ona dikmişti. Seyrek bıyıklarının altında ince dudaklarını hafifçe büzerek gülümsedi.

"Teşekkür ederim, iştahım yok."

"Yazık. Yemek yemek günah değildir. Ordudan mısınız siz?"

"Evet."

"Tanrı yardımcınız olsun!"

Listnitski uykusunun arasında, derinden derine, papazın gevrek sesini duyuyordu. O kalın sesle konuşan sanki papaz değil de, saygısız Yüzbaşı Gromof'tu.

"Ailemin geliri geçinmemize yetmiyor. O yüzden ordu papazı oldum, gidiyorum. Rus ulusu imansız dövüşemez. Ve biliyor musunuz, yıldan yıla bu ulusun imanı güçleniyor, pekişiyor. Tabii arada dökülenler var, var ama onlar daha çok aydınlar arasından çıkar. Köylü şaşmaz Tanrısından."

Yevgeni'nin zihni papazın kalın sesini almaz oldu. Uykusuz geçen iki gecenin ardından dinlendirici bir uykuya daldı.

Uyandığında tren Petersburg'un kırk verst kadar dışına varmıştı. Tekerler takır da takır dönüyor, vagon sallanıp sarsılıyordu. Komşu kompartımanlardan birinde birisi türkü söylüyordu. Lambadan kompartımanın içine yanlamasına mor gölgeler düşüyordu.

Listnitski'nin atandığı alay oldukça büyük kayıplara uğramış, binek ve er mevcudu tazelenmek üzere cephe gerisine alınmıştı. Alay karargâhı Berezniyagi isminde bir büyük pazar köyündeydi. Yevgeni isimsiz bir durakta trenden indi. Aynı istasyonda bir sahra hastanesi indirilmişti. İşe bakan hekimden nereye gittiklerini sordu. Hastanenin güneybatı cephesinden kendi alayının savaştığı kesime verildiğini öğrendi. İri yarı, kırmızı suratlı hekim, üstleri hakkında atıp tutuyordu. Tümen karargâhındaki subaylar aleyhinde söylemediğini bırakmadı. Sakalını çekiştire çekiştire, burnundan sıkmalı altın gözlüğünün ardında gözlerini parlata parlata, içinde kalmış öfkesini yeni tanışının kulağına kustu boşalttı.

"Beni Berezniyagi'ye kadar götürebilir miydiniz, acaba?" diye Yevgeni adamın sözünü kesip sordu.

"Evet, tabii, atlayın arabaya," dedi hekim. Yevgeni'nin kaputunun düğmelerini samimiyetle çekiştirerek, gür sesiyle yakınmaya devam etti sonra:

"Düşünün bir kere, teğmenim, burda miskin miskin pineklemek için tam iki yüz verst yol geldik, hem de hayvan vagonları içinde! Oysa bizim bırakıp geldiğimiz yerde iki gündür kanlı savaşlar oluyor, sel gibi kan akıyor. Bizim yardımımıza muhtaç bir sürü yaralı kaldı orda."

Hekim "kanlı savaşlar" derken kelimeleri ağzının içinde yuvarlıyor, bundan büyük zevk duyuyordu.

"Bu saçmalığa ne anlam vermeli?" Teğmen, nazikçe, sordu.

"Ne anlam mı?" Hekim kaşlarını alayla gözlüklerinin üstüne kaldırdı. Sonra bağırdı: "Düzensizlik, keşmekeş, ilgili makamların basiretsizliği! Her işi birbirine karıştıran sersemler var başımızda. Beceriksiz, sağduyudan yoksun adamlar. Veresayef'in Rus-Japon Savaşı hatıralarını bilir misiniz? İşte bir eşi de burada! Hem de iki misli!"

Listnitski elini kasketine götürüp selam vererek arabalara doğru yürüdü. Hekim, titrek tombul yanakları al al, cırlak sesiyle söyleniyordu hâlâ:

"Savaşı kaybedeceğiz, teğmen! Japon savaşını kaybettik, ders olmadı bize. 'Kasketlerimizi örteceğiz üstlerine, yetmez mi?' denmişti o zaman da..."

Hat boyunca yürüdü. Gökkuşağı gibi balkıyan yağlı su birikintilerinin üzerinden atlaya atlaya giderken keyifsizce başını sallıyordu.

Sahra hastanesi Berezniyagi'ye yaklaşırken hava kararıyordu. Rüzgâr, biçili ekin saplarını sarsıyor, günbatısında bulutlar toplanıyordu. Taa yukarılarda koyu menekşeyi andırır kara bulutlar, aşağılarda yumuşak, dumansı leylak rengi bir ışıltı. Ortada şekilsiz kütle, bir ırmağın bendine vurup yığılan buz parçaları gibi üst üste katlanıp yana açılmıştı. Aralıktan, batan güneşin turuncu ışıkları boşalıyor, alttan fışkırıp bir ışık yelpazesi yapıyor, orda coşkun, görkemli renklerden bir örgü örüyordu.

Yolun kenarındaki hendekte bir at ölüsü gördüler. Ayaklarından biri bir acayip yukarı kalkmıştı. Nalı parıldıyordu. Listnitski arabadan inip leşe baktı. Yanında giden sağlık eri atın şişmiş karnına bir tükürük atıp anlattı:

"Fazla ziftlendi, tabii... Yani çok yemiş," diye kendini toparladı. Bir daha tükürecekti, teğmene saygısından kendini tuttu, yuttu tükürüğünü. Mintanının yeniyle dudaklarını sildi. "Yatıyor

da orda, kimse zahmet edip kaldırmıyor. Ruslar böyledir işte! Alamanlar böyle yapmaz ama."

"Sen nerden biliyorsun?" diye sordu Listnitski, durup dururken sinirlenerek. O anda erin sakin yüzünde gördüğü yukardan bakan, küçümseyici ifade karşısında içi nefretle doldu. Adamın yüzü, Eylül'de güdük ekin saplarıyla kalakalmış tarla gibi renksiz ve tatsızdı. Cepheye gelene kadar yolda gördüğü binlerce köylü askerden hiçbir farkı yoktu. Hepsi de solmuş, bitmiştiler. Mavi, yeşil, gök gözlerinde dangalakça bir ifade. Eskimiş, miadı geçmiş bakır paralar gibi adamcıklar.

"Alamanya'da üç yıl kaldım ben, savaştan önce," dedi emir eri, acelesiz. Yüzündeki o kendini beğenmiş, küçümseyici ifade sesine de vurdu. "Köningsberg'te bir puro fabrikasında çalıştım," diye ekledi sonra, can sıkıntısıyla. Dizginlerle ata bir dokundurdu.

"Yeter hadi, sus!" dedi Listnitski. Arkasına dönüp ölü ata, gözlerinin önüne düşen kâkülüne, sararmış dişlerine baktı.

Hayvanın bir bacağı havada, bükük duruyordu. Toynağı çatlamıştı ama, akça mavi pürüzsüz bir ışıltısı vardı ete değdiği yerde. Teğmen, bacağın görünüşünden, incecik bukalığından genç ve soylu bir at olduğunu anladı.

Engebeli yolda bata çıka ilerlediler. Günbatısında renkler soldu. Bir rüzgâr çıktı, bulutları dağıttı. Arkalarında kalan ölü atın bacağı, yol kenarında kırık bir haç gibiydi. Yevgeni dönüp yeniden baktığında birden leşe vuran bir demet güneş ışını, bacağın kula rengi kıllarından turuncu pırıltılar koparıyordu.

Berezniyagi'ye girerken yaralı erleri götüren bir kafileyle karşılaştılar. Önden giden arabanın sahibi, yaşlıca bir Beyaz Rus, dizginlerinden tuttuğu beygirinin yanında yürüyordu. Arabanın içinde uzanmış yatan başı sarılı bir Kazak gördüler. Dirseği üstünde hafif doğrulmuştu ama gözleri bezgindi, kapanı kapanıveriyordu. Zaman zaman, ağzında çiğnediği bir ekmek parçasının kapkara posasını tükürüyordu. Yanında yatan bir başka erin yırtık pantolonu butlarının üstünde kırış kırış olmuş, pıhtılaş-

mış kandan katılaşmıştı. O da, başını kaldırmadan, yattığı yerde ağız dolusu kuduruk küfür savuruyordu. Listnitski sesindeki iniş çıkışlara kulak verince dehşetle irkildi: Kendini kaptırmış dualar mırıldanan bir dervişi andırıyordu adam. Beşinci arabada yan gelmiş oturan beş altı er vardı. Biri, pek heyecanlı ve sevinçli görüneni, akları kanlanmış ateş saçan gözleriyle bir şeyler anlatıyordu:

"Anlaşılan imparatorlarından bir elçi gelmiş, bize barış önermiş. Önemli ve namuslu birinden duydum ben bunu. İnşallah doğrudur söylediği!"

"İnanmam," dedi bir başkası, şüpheyle. Bir zamanlar geçirdiği sıracanın izlerini taşıyan tostoparlak kafasını salladı.

"Belki sahiden gelmiştir." Sırtı atlara dönük olan bir üçüncüsü, Volgalılar gibi yumuşak bir sesle söze karıştı.

Beşinci arabada rahatça yerleşmiş oturan üç Kazak hiç konuşmadan Listnitski'yi seyrediyorlardı. Tozlu, karanlık yüzlerinde bir subaya saygıdan iz yoktu.

"Merhaba, Kazaklar!" Teğmen selamladı adamları. "Merhaba, kumandan hazretleri!" Arabacının en yakınında oturan miskin miskin cevap verdi. Gümüş rengi bıyıklarıyla yakışıklı biriydi.

"Hangi alaydansınız siz?" diye sordu Listnitski, adamın mavi apoletinde yazılı numarayı okumaya çalışarak.

"On İkinci Alaydanız."

"Alayınız nerde şimdi?"

"Bilmiyoruz."

"Nerde yaralandınız?"

"Köyün orda. Buraya oldukça yakın."

Kazaklar aralarında fısıldaştılar, sonra içlerinden biri üstünkörü sarılmış elini sağlam eliyle tutup arabadan atladı.

"Bir dakika, kumandanım!" Kurşunla paralanmış, şimdiden iltihaplanmaya yüz tutmuş elini dikkatle okşayarak, çıplak ayaklarını sürüye sürüye şosenin öbür yanına geçti.

"Viyeşenska nahiyesinden değil misiniz? Adınız Listnitski olmasın?"

"Evet."

"Biz de öyle dediydik. İçecek tütününüz yok mu? İsa aşkına biraz tütün verin bize, tütünsüzlükten öleceğiz!"

Listnitski'nin küçük arabasının boyalı kenarından tutmuş, yanı sıra yürüyordu. Listnitski cebinden tabakasını çıkardı.

"Bir düzine verseniz? Üç kişiyiz," diye sırıttı Kazak, sevimli bir yüzle.

Listnitski kutudaki sigaraların hepsini adamın kahverengi yayvan avucuna boşalttı.

"Alayda çok yaralı var mı?"

"Yirmi otuz kişi."

"Kaybınız çok mu?"

"Çok ölü var. Bir kibrit çakar mısınız, kumandanım? Sağ olun!" Kazak sigarasını yaktırdı, sonra, geride kalıp Listnitski'nin ardından seslendi: "Sizin ordaki Tatarsk köyünden üç kişi öldü. Biz Kazaklardan çoğumuzu hakladılar."

Sağlam elini sallayarak, kemersiz ceketi rüzgârda dalgalana dalgalana arabasına yetişmeye gitti.

Listnitski'nin yeni alay kumandanı, Berezniyagi'de bir papazın evinde karargâh kurmuştu. Yevgeni, pazar yerinin önüne gelince, sıhhiye arabasında kendine yer veren hekimle vedalaştı, arabadan indi. Üstüne bulaşan tozları silkeleyerek yürüdü. Yolda gördüğü adamlara alay karargâhının yerini sordu. Yanında bir nöbetçiyle nöbet değiştirmeye giden kızıl sakallı bir başçavuş kıyak bir selam çaktı, eliyle evi gösterdi. Cephe hattından uzaktaki bütün karargâhlar gibi sakin, kendi halinde bir yerdi burası. Masanın birinde iki büklüm kâtipler oturuyordu. Yaşlı bir yüzbaşı sahra telefonunun ağızlığına gülüyordu. Pencerelerin çevresinde sinekler uçuşuyor, uzaktan sivrisinek vızıltısı gibi telefon zilleri duyuluyordu. Bir emir eri, Yevgeni'yi alay kumandanının odasına götürdü. Uzun boylu, çenesinde yara izi olan bir albay onları eşikte karşılayarak soğukça bir selam verdi, eliyle Yevgeni'yi içeri buyur

etti. Kapıyı kapatırken anlatılmaz bir bezginlikle elini saçlarının üzerinden geçirdi, yumuşak, tekdüze bir sesle konuştu:

"Dün Tugay Karargâhından yolda olduğunuzu bildirdiler. Oturun."

Yevgeni'nin önceki hizmetleri hakkında sorulardan sonra başkentten en son haberleri aldı, yolculuğunun nasıl geçtiğini sordu. Kısa süren bu konuşma sırasında, bir kerecik olsun, derin bir yorgunlukla dolu gözlerini kaldırıp Listnitski'nin yüzüne bakmadı.

"Kim bilir cephede neler geçti başından... Pek yorgun görünüyor. Canından bezmiş, belli," diye düşündü Yevgeni, acımayla. Adamın açık alnına baktı. Beriki kılıcının kabzasıyla burnunun dibini kaşıyarak, sanki onu hayal kırıklığına uğratmak istermiş gibi söze başladı:

"Evet, teğmenim. Subay arkadaşlarımızla tanışsanız iyi olur. Beni mazur görün, üç gecedir gözümü kırpmadım. Burda kâğıt oynayıp kafa çekmekten başka yapacak bir şey bulamıyor insan."

Yevgeni bir selam çaktı, aklından geçenleri belli etmemek için gülümseyip kapıya döndü. Dışarı çıkarken kumandanıyla ilk karşılaşmasının hayal kırıklığı içindeydi. Albayın yorgun görünüşüyle çenesindeki yara izinin kendisinde uyandırdığı saygı duygusuna da nedense aklı takılmıştı.

XV

Yevgeni'nin tümenine verilen görev Sitir Irmağı'nı geçip düşmanın ardına düşmekti.

Birkaç gün içinde Yevgeni alaydaki subaylara alışmış, kendini savaşın heyecanına kaptırmıştı. İliklerine kadar işlemiş barış miskinliğini kolayca attı üzerinden.

Irmağı geçme işi layıkıyla başarıldı. Tümen, sol kanadında toplanan hatırı sayılır bir düşman kuvvetini darmadağın ederek arkalarına ulaştı. Avusturyalılar Macar süvari birliğinin desteğiyle bir karşı taarruza geçmeye kalktılar ama, Kazak bataryalarının

üzerlerine yağdırdığı mermi yağmuru altında tutunamadılar. Macar birlikleri darmadağın geri çekildiler, kanatlardan açılan makineli tüfek ateşi altında kırıldılar. Hayatta kalanların peşine Kazak atlıları düştü.

Listnitski'nin alayı karşı taarruza geçti. Kendi kumanda ettiği takımdan bir Kazak öldü, dördü yaralandı. Teğmen yaralılardan Lostşenof'un yanından geçerken sakin görünüyor, yaralının boğuk iniltilerini duymamaya çalışıyordu. Şahin burunlu bir delikanlıydı Lostşenof, ölen atının altında kalmıştı. Omzundan yaralıydı. Yattığı yerden, yanından atlarını sürüp giden Kazaklara yalvarıyordu:

"Kardeşler, bırakmayın beni burda! Yardım edin, kardeşler!"

Pes perdeden çıkan dokunaklı sesi zor işitiliyordu. Öbür Kazakların yüreklerinde ise acıma duygusundan eser yoktu, ya da, varsa bile daha baskın olan başka bir irade durmaksızın ileri sürüyordu onları. Atlar biraz soluk alsın diye, takım beş dakika tırısta ilerledi. Yarım verst kadar ilerde dağınık Macar birlikleri yüzgeri etmiş çekiliyordu. Aralarında, bazı bazı görünen, düşman piyadesinin külrengi mavi üniformaları. Ötede bir tepeye tırmanan bir Avusturya ikmal katarı ile tam üstünde havaya saçılı uğurlayıcı duman bulutçukları görünüyordu. Soldan bir batarya katara ateş açmıştı. Tok tok çıkan top sesi tarlalar üzerinde sekerek gidip ormanın içinde yankılanıyordu.

Tabura kumanda eden başçavuş bir emir verdi, üç bölük birden tırasa kalktılar. Atlar binicilerinin altında yalpa vurup duruyor, sağrılarından pembemsi çiçekler gibi ter taneleri dökülüyordu.

Alay küçük bir köyde gece molası verdi. Alayın on iki subayı birden kulübeye doluştular, yorgunluktan aç karnına serilip uyudu hepsi. Sahra mutfağı ancak gece yarısı köye varabildi. Sancaktar Çubof bir karavana dolusu lahana çorbası getirdi, çorbanın baharlı kokusu subayları uyandırdı. Bir çeyrek saat sonra, uykudan şiş şiş olmuş yüzlerle hiç konuşmadan atıştırıp, savaşta yitirdikleri iki günün acısını çıkarıyorlardı. Yemekten sonra

uykuları kaçtı. Kaputlarını altlarına yayıp rahatça uzandılar, sigaralarını tüttürdüler, konuştular.

Üsteğmen Kalmikof, ismi gibi yüzü de Moğol kanına tanıklık eden ufak tefek, tombulca bir subaydı, elini kolunu sallaya sallaya konuşuyordu.

"Bana göre değil bu savaş. Dört yüzyıl geç doğdum ben. Biliyor musunuz, ben görmem bu savaşın sonunu!"

"Aman, bırak fal bakmayı şimdi!"

"Fal bakmıyorum, alnımın yazısı. Atalarıma çekmişim ben. Burda ne işe yarıyorum sanki? Bugün ateş altında kaldık ya, çıldırıyordum! Düşmanı göremedim mi dayanamıyorum. Duyduğum, korku gibi bir şey. Bilmem kaç verst öteden üzerine ateş ediyorlar, sen bozkırda peşine avcı düşmüş toykuşu gibi koşup duruyorsun."

"Kupalka'da bir Avusturya obösü gösterdiler ki bana! Beyler, hanginiz gördü öylesini acaba?" Süvari yüzbaşısı Ataman Çikof, İngilizvari kırpılmış kırmızı bıyıklarına yapışan konserve et kıymıklarını yalayarak sordu.

Sancaktar Çubof, "Şahaneydi! Nişan dürbünü, bütün mekanizma, hepsi mükemmelliğin zirvesi!" diye heyecanla bağırdı. Bu arada ikinci kâse çorbayı da bitirmişti.

"Ben de gördüm. Ama ne diyeyim? Topçuluktan söz açmayın hiç, tek kelime bilmem. Bana kalırsa kocaman namlulu, bayağı bir top işte o da."

"Eski günlerde, o ilkel savaşlarda dövüşenlere gıpta ediyorum," diye Kalmikof, Listnitski'ye bakıp sözüne devam etti: "Savaş alanında düşmanın üzerine çullanır, palayı savurduğun gibi adamını ikiye biçerdin. Ben öyle savaşı anlarım. Bu ne bu, böyle?"

"İlerki savaşlarda süvariye hiç iş düşmeyecek. Kaldıracaklar süvariyi."

"Tabii. Süvari sınıfı hiç olmayacak."

"Valla, ben sanmıyorum öyle bir şey olacağını."

"Sen sanma istediğin kadar!"

"Ama hiçbir makine insanın yerini tutmaz ki! O kadarı da fazla artık..."

"Ben insan demedim, atlardan söz ediyorum. Atların yerini motosiklet, ya da otomobiller alacak."

"Amma da yaptın! Bir motosiklet tümeni, ha?"

"Saçma!" diye Kalmikof heyecanla söze karıştı. "Saçma sapan bir hayal bu. Daha uzun süre orduda at kullanılacaktır. İki üç yüzyıl sonra savaşlar nasıl olur bilmem, ama bugün süvari savaşlarda büyük rol..."

"Bütün cephe boydan boya siper olursa süvari birlikleri ne işe yarar, sorarım sana?"

"Siperlerin üzerinden aşar giderler, düşmanın ardına girerler. Süvarinin işi o olacak işte."

"Hadi canım, sen de!"

"Yeter yahu, susun da uyuyalım azıcık!"

Tartışma gevşedi, dindi. Horlamalar duyulmaya başladı. Listnitski sırtüstü uzanmış, kaputunu üzerine serdiği küflü hasırın keskin kokusunu soluyordu. Kalmikof haç çıkarıp yanında yere uzandı.

"Gönüllüler arasında Bunçuk diye biri var. Konuşmalısın onunla," diye Yevgeni'nin kulağına fısıldadı. "Senin takımından. Pek âlem bir çocuk."

"Nasıl yani?" diye sordu Yevgeni, Kalmikof'a sırtını dönerek.

"Ruslaşmış bir Kazak. Moskova'da yaşamış, işçilik yapmış. Makinelilerle çok ilgileniyor. Birinci sınıf mitralyözcü aynı zamanda."

"Uyuyalım, hadi," dedi Listnitski.

"Tabii, tabii," dedi Kalmikof. Kendi düşüncelerine dalmıştı. Suçlu suçlu yüzünü buruşturdu. "Özür dilerim, teğmenim, ayaklarım kokuyor... İki haftadır çizmelerimi ayağımdan çıkarmadım. Terden çoraplarım çürüdü... İğrenç bir şey! Kazaklardan bir çift ayak sargısı bulmalı..."

"Rica ederim," diye uykusunun arasından mırıldandı Listnitski.

Kalmikof'un sözünü ettiği gönüllü Bunçuk'u hepten unutmuştu. Ertesi gün, tesadüf, karşılaştılar. Alay kumandanı, Yevgeni'ye şafakta keşfe çıkmasını, yolunu bulursa sol kanatta ilerlemeye devam eden piyade alayıyla temas kurmasını emretmişti. Alacakaranlıkta avluda uyuyan Kazaklara çarpıp sendeleyerek yolunu arayan Yevgeni, sonunda takım çavuşunu bulup uyandırdı.

"Benimle keşfe çıkacak beş kişi istiyorum," dedi. "Atımı hazır et. Haydi, çabuk!"

Adamların toplanmasını bekliyordu. Bodur bir Kazak geldi, kulübenin kapısında dikildi... "Kumandanım," dedi, "sıram değil diye çavuş bırakmıyor ki sizinle geleyim. Gelmeme müsade eder misiniz?"

"Rütbe mi almak istiyorsun? Yoksa bir kabahat mi işledin?" diye sordu Yevgeni. Karanlıkta adamın yüzünü çıkarmaya çalıştı.

"Yok, ne kabahatim olacak?"

"Peki, gelebilirsin." Kazak döndü gidiyordu. Yevgeni arkasından bağırdı:

"Hey! Çavuşa söyle..."

"Adım Bunçuk!" diye Kazak onun sözünü kesti.

"Gönüllü müsün sen?"

"Evet." Listnitski kendini toparlayıp başka türlü konuştu: "Evet, Bunçuk, lütfen çavuşa söyle de... Yahut... peki, peki, ben kendim söylerim."

Ortalık ağarıyordu. Birlik köyden çıktı, nöbetçilerin, ileri karakolların önünden geçti, yola koyuldu.

Yarım verst kadar gitmişlerdi, Listnitski atını yavaşlattı:

"Gönüllü Bunçuk!"

"Buyrun, kumandanım!"

"Lütfen yanıma gel!"

Bunçuk sıradan atını Yevgeni'nin safkan hayvanının hizasına sürdü.

"Nerelisin sen?" diye sordu Listnitski, yandan adamın yüzünü inceleyerek.

"Novoçerkask'tan, kumandanım."

"Gönüllü yazılmana sebep nedir, sorabilir miyim?"

Bunçuk, "Tabii!" diye cevap verdi. Yüzünde hafiften bir gülümseme belirdi. Yeşil gözlerinin hareketsiz bakışı sert ve dosdoğruydu. "Savaş sanatı ilgilendiriyor beni çok. İyice öğrenmek istiyorum."

"Onun için kurulmuş askerlik okulları var."

"Evet, var."

"Niye gönüllü yazıldın sen o halde?"

"Önce usulünü göreyim dedim. Teorisi kendinden gelir."

"Savaş çıkmadan önce ne yapardın?"

"İşçiydim."

"Nerede çalışıyordun?"

"Petersburg'ta, Rostof'da, Tula'da silah fabrikalarında çalıştım. Bir mitralyöz bölüğüne naklimi istemeyi düşünüyorum."

"Ne biliyorsun makineli tüfekler hakkında?"

"Bertier, Madsen, Maxim, Hotckiss, Wickers, Lewis, daha birçoklarını kullanırım."

"Ohooo! Dur ben alay kumandanıyla bir konuşayım."

"Lütfedersiniz, kumandanım."

Listnitski bir kere daha Bunçuk'un kalın, bodur gövdesine baktı. Baktı, aklına Don kıyısında yetişen karaağaçlar geldi. Olağanüstü hiçbir yanı yoktu bu adamın: Alelade, basmakalıp bir kişi. Yalnız, birbirine sıkıca bastıran çeneleriyle insanın gözünün içine dikilen gözleri, onlar, onu bütün diğer Kazak erlerinden ayırıyordu işte. Pek seyrek gülümsüyordu. Gülümsedi mi dudakları kıvrılıyordu hafifçe, yay gibi. Ama o zaman bile sertti gözleri, öyle belirsizce ışıltılı. Soğuk ve temkinliydi. Tıpkı Don kıyılarının karaağaçları gibi. Haşin Don ülkesinin gevşek, boz topraklarında yetişen o çetin, demirden sert ağaçlar gibi.

Konuşmadan sürdüler atlarını. Bunçuk geniş avuçlarını berelenmiş eyer kaşına dayamıştı. Listnitski bir sigara seçti çıkardı. Bunçuk'un uzattığı kibritten sigarayı yakarken elinden burnuna tatlı, reçinemsi bir at teri kokusu çarptı. Elinin tersi tıpkı at derisi gibi kahverengi kıllarla kaplıydı. Birden o eli tutup okşamak istedi canı.

Buruk tütün dumanını içine çekti, sonra konuştu:

"Bir Kazak al yanına, ormandan şu soldaki dar yola sapacaksın. Görüyor musun?"

"Evet."

"Beş yüz metreye kadar bizim piyadelere rastlamazsanız, geri döneceksiniz."

"Başüstüne!"

Hayvanları tırısa kaldırdılar.

Yolun ormana açılan dönemecinde bir küme kız gibi kayın ağacı vardı. Onların ötesinde güdük kalmış çamların sarısı, ormanlar görünüyordu. Sağda, uzakta, top ateşi. Kayınların orda anlatılmaz bir sükûn. Toprak bol çiyi emip içiyordu. Çimler, pembeye dönüşmek üzere, rengin ölümünü haber veren güz renklerine kollarını açmıştı. Listnitski ağaçların yanında durdu. Dürbününü çıkarıp ormanın öte yanında kalan bayırı inceledi. Palaskasının bal rengi kabzasına bir arı kondu.

"Şapşal!" dedi Bunçuk, hafifçe, merhametle.

"Nedir o, şapşal olan?"

Bunçuk gözleriyle arıyı gösterdi. Listnitski gülümsedi:

"Balı acı olacak, değil mi?"

Bunçuk daha bir şey demeden, uzaktaki bir çam korusunda bir saksağanın ötüşü sessizliği paraladı ve hemen ardından, kayın ağaçlarının arasına bir kurşun yağmuru döküldü. Kopan dallardan biri Listnitski'nin atının boynuna düştü.

Geri dönüp kırbaç, haykırış, dörtnal köye yöneldiler. Avusturya mitralyözü arta kalan kurşunlarını onların ardından gönderdi.

İlk karşılaşmalarından sonra Listnitski gönüllü Bunçuk'la sık sık bir araya düştü. Her seferinde adamın gözlerinde ışıldayan sarsılmaz irade dikkatini çekiyor, onu hayretler içinde bırakıyordu. Bu kadar sıradan bir insanın yüzünü saran o ele geçmez sırrın gerisinde ne yattığını bir türlü anlayamadı. Bunçuk hep dudaklarında sımsıkı bir gülümsemeyle konuşuyordu. Dolambaçlı bir yolu bulup çıkarmak için belirli bir kuralı uygularmış gibi bir hali vardı. Bir mitralyöz birliğine aktarıldı. Birkaç gün sonra, alay cephe gerisinde, istirahatteydi, Listnitski onu yanık bir sundurmanın duvarı dibinde yürürken gördü. Arkasından yetişip, "Hey, gönüllü Bunçuk!" diye seslendi. Kazak başını çevirdi, selam verdi.

"Nereye böyle?" diye sordu Yevgeni.

"Kumandana gidiyorum."

"Yolumuz aynı demek."

Bir süre köyün yıkık sokağında yan yana, konuşmadan yürüdüler. Köyde sağlam kalan bir iki samanlıkta insanlar kaynaşıyordu. Sokaklardan hızla atlılar geçiyor, yolun ortasına kurulmuş sahra mutfağının bacasından duman tütüyordu. Mutfağın önünde sıraya girmiş bekleşen Kazaklar vardı. Soğuğu insanın iliklerine işleyen ince bir yağmur yağıyordu.

"Ee, savaş sanatını öğreniyor musun?" diye Listnitski, birkaç adım geriden gelen Bunçuk'a yan gözle bakıp sordu.

"Öğreniyorum, kumandanım."

"Savaştan sonra ne yapacaksın? Niyetin ne?" Listnitski Bunçuk'un sık koyu tüylerle kaplı ellerine baktı.

"Bazıları ne ektiyse onu biçecek... Bana gelince... bakalım," diye cevap verdi Bunçuk.

"Yani, ne demek istiyorsun?"

"Atasözünü bilirsiniz. 'Rüzgâr eken bora biçer.' Demek istediğim bu."

"Bilmecesiz konuşacak olursak?"

"Dediğim gayet açık. Kusura bakmayın, ben burdan sola sapıyorum."

Parmaklarını kasketinin ucuna dokundurdu, yoldan saptı. Listnitski omuzlarını silkip onun ardından baktı.

Bölük kumandanının kazamatına girerken, biraz kızgın, düşünüyordu: "Herifin derdi ne ki? Numara mı yapıyor, yoksa dünyayla bir alıp veremediği mi var?"

XVI

İkinci ve üçüncü yedekler birlikte askere alındılar. Don ülkesi nahiyelerinde, köylerde adam kalmadı. Sanki herkes hasada çıkmıştı.

Ne ki, o yılın hasadı sınır boylarında acı oldu. Ölüm adamların yakasına yapıştı, komadı gitsinler. Nice başı açık Kazak karısı sevdiğinin ardından ağıt yaktı: "Sevdiğim benim, beni kodun kimlere kaçtın?" Dört bir yanda seven, sevilen başlar eğikti. Kıpkırmızı Kazak kanıydı akan. Cam gözleri sonsuz uykularında, top ateşinin gümbürtüsü altında çürüdüler. Avusturya'da, Lehistan'da, Prusya'da... Doğu rüzgârı karılarının, analarının yaktığı ağıtı kulaklarına eriştirmedi.

Evlerinden uzak, yabancı diyarlarda, savaşın ya da bin türlü salgın hastalığın pençesinde art arda öldüler, ölüştüler. Kazak milletinin en yaman evlatları!

Güzel bir Eylül günü. Tatarsk köyünün üzerinde süt gibi, incecik, pamuksu bürümcekler uçuşuyordu. Kanı çekilmiş güneş yaslı yaslı gülümsüyordu. Asık yüzlü, masmavi gök temiz ve mağrurdu, azdan da sevimsiz. Don'un ötesinde ormanı bir sıtma sarısı sarmıştı: Kavak solgun, sarsak pırıldıyor, meşe tek tük biçimli yaprak döküyordu. Yalnız köknar yemyeşildi. Görenin içi aydınlanıyordu.

O gün Pantaleymon Prokofiyeviç cephe ordusundan bir mektup aldı. Mektubu postadan Dunya getirdi. Zarfı genç kıza uzatırken başını öne eğdi postacı, dazlak kafasını salladı, olayı küçümser gibi kollarını iki yana açtı:

"Mektubu açtım, bağışlayın. Babana söylersin olur mu? Firs Sidoroviç açmış dersin. Savaş nasıl gidiyor bilmek iste-

dim... Kusura bakmayın, e mi? Dediklerimi anlat Pantaleymon Prokofiyeviç'e." Şaşkın bir hali vardı. Ağzında anlaşılmaz bir şeyler geveleyerek Dunya'yla birlikte postaneden çıktı. Telaşından burnuna mürekkep bulaştırmıştı. Dunya işkillendi. Heyecan içinde eve döndü. Mektubu araştırdı, araştırdı, bir türlü bulup çıkaramadı göğsünden.

Pantaleymon, "Hadisene, çabuk ol!" diye bağırarak titreyen sakalını sıvazladı. Sonunda Dunya mektubu babasına uzatırken soluk soluğa konuştu.

"Postacı mektubu okumuş, bana söyledi. Kızmasın baban dedi."

"Canı cehenneme! Gregor'dan mı acaba?" diye sordu ihtiyar, genç kızın yüzüne kısık kısık soluyarak. "Gregor'dan mı, Piyotra'dan mı?"

"Hayır, baba... Bilmediğim bir yazı."

"Okusana!" İlyinişna sabırsızlandı. Küt diye peykenin üstüne çöktü. Son günlerde bacaklarından çekmediği kalmamıştı. O sırada Natalya avludan koştu geldi, başı bir yana eğik, dirsekleri göğüslerine dayalı, ocağın yanında durdu. Dudaklarında gün ışığınca titrek bir gülümseme vardı. Onca sadakatine, onca bağlılığına karşılık Gregor'dan ne zamandır bir haber, hiç olmazsa kendinden ufacık bir söz bekliyordu.

"Darya nerde?" diye fısıldadı İlyinişna.

"Sussana yahu!" Pantaleymon haykırdı. "Oku, haydi," diye Dunya'ya dönüp ekledi.

"Size bildirmek zorundayım ki," diye başladı Dunya, oturduğu peykeden kayıp haykırdı:

"Baba! Ana! Ah, anacığım!.. Bizim Grişa!.. Grişa... Grişa vurulmuş!" Yarı solmuş bir sardunyanın yapraklarına takılıp kalan bir eşek arısı birden cama çarptı, orda vızıldamaya başladı. Avluda bir tavuk memnun memnun gıdaklıyordu. Açık kapıdan içeri çocuk gülüşmeleri doldu. Natalya'nın dudaklarındaki titrek gülümseme daha kaybolmadan yüzünden bir ürperme geçti, Pantaleymon

ayağa kalktı. Başı inme inmiş gibi sarsılıyordu. Çılgınca bir şaşkınlıkla baktı. Mektupta şunlar yazılıydı:

Size bildirmek zorundayım ki, On İkinci Don Kazak Alayı Kazaklarından oğlunuz Gregor Pantaleyeviç Melekof 16 Eylül günü Kamenka Strumilovo şehri yakınlarında ölmüştür. Oğlunuz yiğitçe öldü. Onulmaz kaybınızda bu bilginin tesellinize yardımcı olmasını Tanrı'dan niyaz eylerim. Şahsî eşyaları kardeşi Piyotra Melekof'a teslim edilecektir. Atı alayda kalacaktır.

Sahra Ordusu, *Dördüncü Bölük Kumandanı*
18 Eylül 1914 *Üsteğmen Polkovnikof.*

Bu mektuptan sonra Pantaleymon birden çöktü. Her gün biraz daha yaşlanıyordu. Hafızasını kaybetmeye başladı, kafası eskisi gibi işlemez oldu. Beli bükük, yüzü demir gibi kara, dolaşıp duruyordu ortalarda. Nasıl bir yükün altında ezildiği gözlerindeki ateşli parıltıdan belliydi.

Mektubu ikonun altındaki kitapların arasına koydu. Günde birkaç kere merdiven başına çıkar, Dunya'yı yanına çağırırdı. "Gel buraya." Kız gelirdi. "Getir şu mektubu, oku bakayım bana!" Bir yandan da karısının çalıştığı mutfağın kapısına bakardı ürkek ürkek. "Yavaştan oku, kendine okurmuşsun gibi." Kurnazca bir göz kırpardı Dunya'ya. Dunya hıçkırıklarını tutup ilk cümleyi okurdu. Pantaleymon topukları üstüne çömelir, at toynağını andıran kocaman esmer elini havaya kaldırırdı.

"Peki, peki! Gerisi ezberimde. Mektubu aldığın yere koy. Çabuk ol, yoksa anan..."

Yine bir göz kırpardı. Yüzü çirkinleşiverir, burkulurdu, yanık ağaç kabuğu gibi.

Saçları ağarmaya başladı, hızla saçından sakalına yürüdü kırlıklar. Birden oburlaştı. Önüne ne konulsa aç kurt gibi silip süpürüyordu.

Yas âyininden dokuz gün sonra Melekoflar papaz Vissaryon'la

akrabalarını yas yemeğine çağırdılar. Pantaleymon acele acele, açlıktan yeni çıkmışcasına yedi bitirdi önündeki yemeği. Şehriyeler hep sakalına takıldı kaldı. Son birkaç gündür endişeyle kocasını gözleyen İlyinişna birden gözyaşlarını tutamadı.

"Ne oldu sana böyle, babacığım?" diye fısıldadı.

"Ne? Ne var?" dedi ihtiyar, şiş gözlerini sırlı kâseden kaldırıp. İlyinişna elini sallayarak başını çevirdi. Mendilini gözlerine bastırdı.

"Baba, sanki üç günlük açlıktan çıkmışsın gibi öyle bir yiyorsun ki!" dedi Darya, hiddetli. Gözleri parlıyordu. "Yiyorum... Ha? Pekâlâ, yemem öyleyse," dedi Pantaleymon. Utandı, ne yapacağını bilemedi. Masada oturanlara baktı, sonra dudaklarını kısıp kaşlarını çattı, oturdu öyle. Ağzını bıçak açmaz oldu. Sorulan sorulara bile cevap vermedi.

Papaz Vissaryon yemekten sonra Pantaleymon'u biraz yüreklendirmeye çalıştı: "Metin ol, Prokofiç," dedi. "Bu kadar üzülmenin yararı ne ki? Gregor şehit düştü. Tanrı'dan yakınmak olmaz. Oğlun Çarı uğruna, vatanı uğruna canını verip dikenli tacı haketti. Sen ama... Günah, günah valla! Tanrı sonra bağışlamaz!"

"Öyle, öyle, papaz efendi. Benim acım da ondan ya. 'Oğlunuz yiğitçe öldü.' Kumandanı öyle diyordu mektubunda."

İhtiyar, papazın elini öperek kapının mandalını araştırdı. Mektup geldiğinden beri ilk kez, bütün vücudu sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

O günden sonra biraz kendine gelir gibi oldu.

Her biri yarasını kendince sardı iyi etti. Gregor'un öldüğünü haykıran Dunya'nın çığlığını duyunca Natalya hemen avluya koşmuştu. "Öldüreceğim kendimi! Her şey bitti artık benim için!" Kafasındaki düşünce içini ateş gibi dağlamış, iteliyordu onu. Darya'nın kollarında biraz çırpındı, sonra kendi de biraz istekli, düştü bayıldı. Ne olduğunu yeniden anlayacağı bilinç ânı ne kadar gecikirse o kadar iyi. Bir hafta her şeyden habersiz, deli gibi dolaştı ortalarda. Sonra, dünyanın gerçeğine döndüğünde, daha sakindi. Değişmişti. Kapkara bir çaresizlik kemiriyordu içini.

Melekofların kulübesinde göze görünmez bir ceset hortlamıştı. Yaşayanlar, hepsi de, hortlağın saldığı çürük kokusunu soluyorlardı.

XVII

Gregor'un ölüm haberinden on iki gün sonra Melekoflar Piyotra'dan iki mektup birden aldılar. Dunya mektupları postanede okudu, rüzgâra kapılmış saman sapı gibi koştu geldi. Bir ara az kalsın kendini kaybedecekti. Bir sallandı olduğu yerde, durdu, çite yaslandı. Köyü de az heyecanlandırmadı bu haliyle. Kulübeye anlatılmaz bir heyecan fırtınası getirdi.

"Grişa yaşıyor! Grişamız yaşıyor!" diye hıçkıra hıçkıra haykırdı daha uzaktan. "Piyotra'dan mektup var. Grişa yaralanmış ama ölmemiş! Yaşıyor, Grişa yaşıyor!"

20 Eylül tarihli mektubunda Piyotra şunları yazıyordu:

Sevdiğim aileme selam ederim. Bizim Grişa az daha ruhunu Tanrı'ya teslim ediyordu. Ama, şimdi, Tanrı'ya şükürler olsun, hayattadır, iyidir. Sizin de hepten öyle olmanızı Tanrı'dan niyaz ederiz. Kamenka Strumilovo şehri yakınlarında Grişa'nın alayı düşmanla savaşa tutuşmuşken takımındaki Kazak arkadaşları bir Macar süvarisinin hücumuna uğradığını görmüşler. Gregor atından düşmüş. Ondan sonrasını kimse bilmiyor. Sorup soruşturdumsa da hiçbir şey söyleyemediler. Sonradan Mişa Koşevoy'dan öğrendim ki Gregor karanlık kavuşana kadar düştüğü yerde kalmış, ondan sonra kendine gelmiş, sürüne sürüne ilerlemeye başlamış. Yönünü yıldızlardan bulmuş. Sonra bizim yaralı subaylarımızdan birine rastgelmiş. Obüs parçalarıyla karnından, bacaklarından yaralıymış subay da. Subayı kaldırıp sırtında taşımış altı yedi verst yolda. Bundan dolayı Gregor'a Sen Jorc haçı verdiler, rütbesini de onbaşılığa yükselttiler. Nasıl? Ha? Yarası önemli değil, başında derisi soyulmuş yalnız, sonra attan düşünce bayılmış. Mişa bana cepheye döndüğünü söyledi. Bu mektubun kusuruna bakmazsınız artık, at sırtında yazıyorum çünkü.

Piyotra ikinci mektubunda ona biraz kendi bahçelerinin ürünü vişne kurusundan göndermelerini istiyor, "Beni unutmayın, daha sık mektup yazın," diyordu. Yine aynı mektupta Gregor'dan yakınmaktaydı. Ona söylemişler, Gregor atına iyi bakmıyormuş. Aslında at kendisine ait olduğu için Piyotra çok kızmıştı. Babasından, Gregor'a işte böyle yazmasını istiyordu. Ona haber yolladığını, atı iyi kollamazsa Sen Jorc haçı filan aldığına bakmadan burnunun üstüne yumruğu indirdiği gibi onu kan revan içersinde bırakacağını söylediğini yazıyordu. Sonra selam faslı... Yağmurdan silinmiş eğri büğrü satırların arasında acı, oldukça kederli bir ifade okunuyordu. Piyotra da cephede hayatından pek memnun değildi anlaşılan.

İhtiyar Pantaleymon'u görseniz, haline acırdınız. Sevinçten şaşkına dönmüştü. İki mektubu da kaptığı gibi soluğu köyde aldı. Okuması olanları bir bir durdurdu, zorla okuttu mektupları. Köyün sokaklarında, kibrinden değil sevincinden, böbürlene böbürlene dolaşıyordu.

"Aha! Nasıl benim Grişa, ha?" diye soruyordu. Gregor'un yaralı subayı nasıl altı buçuk verst sırtında taşıdığını anlatan yere gelince elini havaya kaldırıyor, "Bizim köyden ilk nişan alan benim oğlum!" diyordu, gururla. Sonra mektubu okuyanın elinden kapıyor, kasketinin astarı içine sokup bir başkasına okutmaya gidiyordu.

Onu dükkânının penceresinden gören Sergey Mokof bile dayanamadı, dışarı çıktı.

"Prokofiyeviç, gelsene içeri bir dakika!" diye çağırdı onu. İçerde, ihtiyarın yumruğunu kendi sümsük, beyaz elinde sıkıp konuştu:

"İyi, iyi, kutlarım seni! böyle bir oğlun var diye ne kadar övünsen yeri. Başından geçenleri daha yeni okudum gazetede."

"Gazete de yazmış mı?" diye Pantaleymon haykırdı. Boğazı kurudu, güç bela yutkundu. "Tabii. Daha yeni okudum."

Mokof raftan en iyi cinsten bir paket Türk tütünü aldı, bir kese

kâğıdının içine hiç tartmadan pahalı çikolatalardan doldurdu, tütünle çikolatayı Pantaleymon'a uzatıp, "Gregor Pantaleyeviç'e paket yolladığınızda benden de selam edip bunları koyarsınız," dedi.

"Hay Allah, ne büyük şeref Grişa için! Bütün köy ondan söz ediyor. Bu günleri de gördüm, şükür..." İhtiyar, dükkânın basamaklarından inerken kendi kendine mırıldanıyordu. Bir ara ses vere vere sümkürdü, yanağına akan gözyaşlarını yeniyle sildi. Bir yandan da düşünüyordu: "Yaşlanıyorum. Gözüm yaş tutmaz oldu. Ah, Pantaleymon Prokofiyeviç, ah, bak hayat neler etti sana, gördün mü? Bir zamanlar çakmak taşı gibiydin, mübarek! Sırtına sekiz pud* yük koyarlardı da, bana mısın demezdin. Ama şimdi... Grişa'nın başına gelenler az da olsa altüst etti işte seni!"

Topallaya topallaya giderken kese kâğıdını göğsüne bastırıyordu. Düşünceleri, bataklık üstünde uçan yağmur kuşu misali, döndü dolaştı yine Gregor'a gitti. Piyotra'nın mektubunda yazdıkları bir türlü aklından çıkmıyordu. O sırada yoldan geçen Gregor'un kaynatası, Korşunof, Pantaleymon'a seslendi:

"Hey, Pantaleymon, dursana bir dakika!" Savaş ilan edildiği günden beri hiç karşılaşmamışlardı. Gregor evi bırakıp gittikten sonra ilişkileri soğuk, gergindi. Miron, Gregor da Gregor diye tutturduğu, babasını da kendi gibi küçük düşürdüğü için kızına bayağı içerlemişti.

"Ah, o köpek yavrusu, yok mu!" diye aile arasında Natalya'ya küfredip duruyordu. "Bari evinde, babasının yanında yaşasaydı ya? Yok, hayır! Kaynatasının yanına koştu. Sanki orda daha iyi besliyorlar onu! Onun yüzünden babası bu rezalete katlansın, herkesin önünde başını eğmek zorunda kalsın!"

Doğruca Pantaleymon'un yanına gitti, meşe kabuğu rengindeki elini uzattı.

"Nasılsın?"

"Çok şükür!"

"Alışveriş mi yapıyordun?"

Pantaleymon başını salladı. "Bizim kahramana armağan bun-

lar. Sergey Platonoviç oğlanın yaptıklarını gaztede okumuş, ona çikolata, tütün yolladı." Gözleri de doldu, "üstelik" diye övündü. Gözlerini Miron'un yüzüne dikmiş, sözlerinin etkisini görmeye çalışıyordu.

Miron'un sarışın kirpiklerinin altı gölgelendi. Yüzünde küçümseyici bir gülümseme belirdi.

"Öyle mi?" dedi, cırlak bir sesle. Yolun öbür yanına geçmek için döndü. Pantaleymon arkasından koştu. Hırsından titriyordu. Kese kâğıdını açtı.

"Alsana bu çikolatalardan, al, al!" dedi. "Bal gibi tatlı bak. Bir tane oğlum adına ben ikram edeyim sana. Hayatın zaten pek tatlı geçmiyor, bari ağzın tatlansın! İnşallah senin oğlun da günün birinde böyle onurlanır, ama belli olmaz tabii."

"Sen benim hayatıma burnunu sokmasan iyi edersin... Ben hayatımı bilirim."

"Bir denesen, n'olur? Hatırım için!" diye Pantaleymon aşırı bir üstelemeyle yerlere kadar eğilerek Miron'un önüne geçti.

Miron onun elini itti. "Biz tatlı yemeye alışık değiliz," dedi. "Yabancı hediyesi dişimizi bozar bizim. Utanmadın mı ona buna gidip dilenmeye? İhtiyacın vardıysa bana geleydin. Natalya senin ekmeğini yiyor. Düşkün zamanında biz de sana yardımcı olurduk."

"Bırak bu pis ağızları! Bizim ailede kimse hiçbir zaman dilenmedi. Kibrinden yanından geçilmiyor senin de! Sen zengin olduğun için kızın kaçtı bize geldi ya, zaten!"

"Dur, hele," dedi Miron, sert bir sesle. "Böyle dalaşıyoruz da ne geçiyor elimize? Seni kavga etmek için durdurmadım. Seninle bir işimiz var, gel de biraz konuşalım."

"Seninle işim yok benim."

"Var, var! Sen gel hele."

Pantaleymon'u kolundan yakladı, yan sokaklardan birine sürükledi. Köyden çıkıp bozkıra vardılar.

"Söyle bakalım neymiş bu iş?" dedi Pantaleymon. Şimdi daha

sakinlemişti. Yan gözle Korşunof'un çilli yüzünü süzüyordu. Miron uzun paltosunun eteklerini altına alarak bir hendeğin kenarına oturdu. Yıpranmış tütün kesesini çıkardı.

"Ulan Prokofiyeviç, kim bilir neden saldırdın üzerime öyle! Zaten işler pek iyi değil, değil mi? Bilmek istiyorum," sesi sertleşti, kabalaştı birden, "senin oğlun Natalya'yı âleme kepaze etmekte daha ne kadar direnecek? Sen onu söyle bana!"

"Bana soracağına git de kendisine sor sen onu!"

"Ona ne soracağım? Evinin başı sensin, ben sana soruyorum."

Pantaleymon hâlâ elinde tuttuğu çikolatayı sıkıverince yapışkan şey parmaklarının arasından sızdı. Avucunu kahverengi toprağa sildi, Türk tütününü açtı, sigara kâğıdına bir tutam döktü, sarmaya başladı. Sonra paketi Miron'a uzattı. Korşunof hiç duraksamadan aldı, Gregor'a gidecek tütünden kendine bir sigara sardı. Tepelerinde bir bembeyaz, bir doluca bulut gökyüzünü göğüslemişti. Yumuşacık, ağ gibi bir başka bulut parçası rüzgârda dalgalana dalgalana uzanıp ona erişiyordu.

Gün sona erdi. Eylül durgunluğu insana sonsuz sükûn veriyordu. Gökyüzü yaz pırıltısını yitirmiş, buğumsu bir kumru rengine bulanmıştı. Kim bilir nerden uçup gelmiş elma yaprakları hendeğin içinde taşkın kızıl renklerle fışır fışırdı. Yol ilerde, tepelerin dalgalı sırtları ardında gözden kayboluyor, insanı, boşuna, ordan geçip zümrüt gibi yemyeşil, kararsız ufkun ötesine, görünmeyen uzaya varmaya çağırıyordu. Kulübelerine tıkılmış, günlük işlerin tekerine bağlanmış insanlar çalışmaktan bezmiş, olup olacak güçlerini de harman yerinde yitirmişlerdi. Yol, bir ıssız, bir yapayalnız izdi, ufkun üzerine üzerine, görünmeyene doğru gidiyordu. Rüzgâr yol boyunca toprağa sürtünüyor, nafile bir incelikle tozları havalandırıyordu.

"Hafif tütün bu, ot gibi," dedi Miron, ağzından koca bir duman bulutu üfürüp.

"Hafif ya, hoş," dedi Pantaleymon.

"Pantaleymon, cevap istiyorum," dedi Korşunof, daha sakin.

Sigarasını söndürdü. "Gregor mektuplarında bu işten hiç söz etmiyor ki! Yaralı şimdi."

"Duydum."

"Sonrası ne olacak, bilemem. Ölür de belki. O zaman?"

"Ama bu hep böyle devam edemez," diye Miron, dalgın, biraz da üzgün, gözlerini kırpıştırdı. "Kızcağız kaldı ortalarda. Genç kız mı, kocaya varmış kadın mı, namusu bütün dul mu, nedir? Rezalet valla! Böyle olacağını bilseydim görücülere adım attırmazdım evime. Ah, Pantaleymon! Pantaleymon!.. Herkes kendi çocuğuna üzülür. Kan bir olunca..."

"Benim elimden ne gelir?" dedi Pantaleymon. Heyecanını dizginlemeye çalıştı. "Sen söyle... Oğlum evi bıraktı gitti, ben memnun mu oldum sanıyorsun? Ne kazandım ben bundan? Ne biçim insanlarsınız be!"

"Mektup yaz oğluna," dedi Miron. Elinin altından hendeğe akan toz, ağzından çıkan kelimelerle bir ayak gidiyordu. "Son sözünü söylesin."

"Çocuğu da var ötekin..."

"Bundan da olur!" diye Korşunof kendini kaybedip haykırdı. "İnsan bu da! Böyle davranmak olur mu? Kendini öldürmeye kalktı, sakat kaldı kızcağız. Hâlâ mı? Mezara kadar kovalayacak mısınız kızı? Ha? Oğlanın yüreği, yüreği..." Miron hırlıyordu. Bir eliyle göğsünü tırmalıyor, öbürüyle Pantaleymon'un paltosunun eteğine yapışmış, çekiyordu. "Yürek değil, taş var göğsünde oğlanın!" Pantaleymon hırıltılı hırıltılı soluyarak başını çevirdi.

"Kadın da bir bağlı ki ona! Onsuz hayatı hayat değil. Evinizde köle mi, nedir öyle?" Pantaleymon, "Kendi çocuklarımızdan daha değerli o bizim için. Kes sesini!" diye haykırdı, ayağa kalktı.

Vedalaşmadan ayrıldılar. Biri bir yana, öbürü bir yana gitti.

XVIII

Hayat yatağından bir kez çıkmaya görsün, sayısız kollara

ayrılır da gider. Sonu bilinmez, dolambaçlı yolunda hangi kolu tutturacak, önceden kestirmesi güçtür. Bugün kumlarda akan sığ sudur. Öyle sığ, dibi görünür. Yarın, bakarsın, dolu dolu akıyor. Derin.

Natalya ansızın bir karara vardı: Yagodne'ye gidip Aksinya'yı görecek, Gregor'u bırakması için ona yalvaracaktı. Nedense, her şey Aksinya'ya bağlıymış gibi geliyordu ona. O isterse Gregor dönerdi ona. Onunla da, kendi eski mutluluğu. Bunun mümkün olup olmadığını, bu garip isteğini Aksinya'nın nasıl karşılayacağını düşünmedi. Bilinçaltının itelemesiyle, verdiği kararı bir an önce yerine getirmeyi aklına koydu.

Ayın sonunda Gregor'dan bir mektup aldılar. Babasını anasını sorup ettikten sonra Natalya'ya selam yolluyordu. Nerden aklına esmişti bu? Allah bilir, ama Natalya için, tam beklediği işaret oldu. Hemen gelecek pazara Yagodone'ye gitmeye karar verdi.

"Natalya, nereye gidiyorsun?" diye sordu Dunya, genç kadını kırık bir ayna parçası önünde dikkatle yüzünü inceler görünce.

"Benimkileri görmeye gidiyorum," dedi Natalya, yalandan. İlk kez korkunç bir iş yaptığını, ezileceğini, müthiş bir denemeden geçeceğini anladı, kıpkırmızı kesildi.

"Bir kerecik olsun benimle çıksana bu akşam!" dedi Darya da, tam o sırada. "Gel benimle, gelmez misin?"

"Bilmem ki... Ama sanmıyorum."

"Ne bela şeysin sen de! Kırk yılda bir fırsat çıktı, kocalarımız gitti," diye Darya ona bir göz kırptı. Eğilip, yeni yaptığı açık mavi etekliğinin işlemeli kenarına baktı. Piyotra gideli Darya'da bir değişme vardı. Gözlerinde, hareketlerinde, yürüyüşünde, duruşunda bir huzursuzluk. Pazar günleri, şimdi, giyinişine daha bir dikkat ediyordu. Gece geç vakit eve döner, Natalya'ya yakınırdı:

"Çok fena! Nedir bu başımıza gelen? Köyde ne kadar eli yüzü düzgün Kazak varsa aldılar götürdüler, geriye çocuklarla moruklar kaldı."

"N'apalım peki? Sana ne bundan?"

"Bana nesi var mı? Arada bir, akşamları insan kiminle kırıştırsın? Bir kerecik değirmene yalnız gidebilsem bari! Kaynatanın yanında göz açamıyorsun ki!" Sonra, utanmasız bir içtenlikle sorardı ona:

"Canım, nasıl dayanabiliyorsun böyle? Bunca zaman, Kazaksız?"

"Haydi ordan utanmaz, sen de! Vicdansız!" Natalya kızarırdı.

"İçinden gelmiyor mu, hiç?"

"Senin geliyor, anlaşılan?"

"Tabii geliyor!" Darya kızarıp gülerdi. Yay kaşları titrerdi. "Niçin saklayayım? Şu anda bir moruk olsun, kanını kaynatırım. Bi düşün bak, Piyotra gideli iki ay oluyor..."

"Sonra pişman olursun, Darya!"

"Kıs çeneni, saygılı yaşlı yosmam benim! Biz biliriz sizin gibi saman altında su yürütenleri. Hiç de kabullenmezsiniz."

"Kabullenecek hiçbir şeyim yok benim!"

Darya yandan gülünç bir bakış fırlatırdı Natalya'ya. Küçücük dişleriyle dudaklarını ısırırdı, huysuz huysuz.

"Geçen gün atamanın oğlu Timoti Manitsef geldi yanımda oturdu. Başlamaya korktuğu besbelliydi. Sonra elini kolumun altına sokuverdi, usulca. Eli titrer, çocuğun. Bekledim, bir şey demedim. Ama tepem de attı hani. Doğru dürüst bir delikanlı olsa neyse! Çocuk daha. On altısını bir gün geçmemiş. Ses çıkarmadım, oturdum. Okşadı da okşadı. Sonra fısıldamaz mı kulağıma, 'Gel bizim sundurmaya gidelim,' diye? Aldı benden alacağını ama!"

Neşeli bir kahkaha atar, kaşları titrerdi. Yarı karanlık gözlerinin içi gülerdi. "Bi azarladım oğlanı! Ayağa fırladım. 'Ah, seni gidi şu, bu! Seni gidi sarı enik bozması, seni! Sen beni ne sandın, ulan? Yatağını ıslattığın günler şurda daha!' Demediğimi komadım."

Son zamanlarda Darya'nın Natalya'ya karşı davranışı değişmiş, ilişkilerine sade, dostça bir hava gelmişti. Kendinden gencine karşı duyduğu sevgisizlik geçmişti Darya'nın. Birbirlerine hiç benzemedikleri halde çok iyi geçiniyorlardı.

Natalya giyindi, odadan çıktı. Merdiven başında Darya ardından yetişti.

"Bu gece bana kapıyı açarsın, değil mi?"

"Galiba geceyi anamlarda geçireceğim."

Darya, düşünceli, elindeki tarakla burnunun dibini kaşıdı. Başını sallayıp döndü. "İyi ya, pekâlâ. Dunyaşka'ya söylemek istemediydim. Anlaşılan başka çaresi kalmadı," dedi giderken.

Natalya, İlyinişna'ya ailesini ziyarete gideceğini söyleyerek sokağa çıktı. Çarşıdan mal yükleyen arabalar bir bir alandan ayrılıyordu. Köylüler kiliseden dönmeye başlamışlardı. Yan sokaklardan birine saptı, hızla tepeyi tırmandı Natalya. Yukarı varınca durup arkasına baktı. Köy baştan aşağı ışığa batmıştı. Ufak, badanalı evler beyaz beyaz göz kamaştırıyordu. Güneş değirmenin dik damına vurmuş, parlıyordu. Damda saclar erimiş demir cevheri gibi ipil ipildi.

XIX

Savaş Yagodne'den de alacağını aldı. Venyamin ve Tikon gidince çiftlik daha da uyuşuk, daha da can sıkıcı, daha da bir başına kaldı. Venyamin'in yerine şimdi generale Aksinya hizmet ediyordu. Şişko Lukerya bütün yemekleri pişiriyor, tavuklara bakıyordu. Şaşka dede seyisliği bırakmış, bahçeyi ele almıştı. Çiftlikte yeni gelen biri daha vardı: Arabacı, yaşlı Kazak, Nikitiç.

Bu yıl ihtiyar Listnitski daha az ekin ekti. Yirmi kadar atını orduya verdi, çiftlik işlerini görmeye elinde dört at kaldı. Vaktini toykuşu vurmakla, köpekleriyle ava çıkmakla geçiriyordu.

Aksinya, Gregor'dan sağ salim olduğunu bildiren aralıklı, kısa mektuplar alıyordu. Eskisinden daha güçlüydü şimdi, ya da, ona ne denli zayıf olduğundan söz etmek istemiyordu. Savaşmayı güç ya da bezdirici bulduğuna işaret hiçbir yakınma yoktu mektuplarında. Onlar da bir soğuk. Yazmak zorunda olduğunu duyup da yazmış gibi. Birinde, yalnız, şöyle demişti: "Cephede bunca zaman savaşmaktan, ölümü sırtımda taşımaktan usandım artık." Her mektubunda kızını sorar, Aksinya ona dair bir şeyler yazsın isterdi.

Aksinya ayrılığa iyi dayanır gibiydi. Gregor'a olan sevgisi şimdi kızına yönelmişti, hele kızın Gregor'un çocuğu olduğuna iyice aklı kestikten sonra. Bu gerçeğin kesin belirtileriyle doluydu hayat: Kızın kumral saçları gitmiş, yerine kapkara kıvırcık saçlar bitmişti. Rengi koyulan gözleri kısık bakıyordu dünyaya. Aksinya'nın hiç kuşkusu kalmadı. Çocuk tıpatıp Gregor'du. Eskiden, beşiğe yaklaştı mı, uykuda çocuğun yüzünde nefret ettiği Stepan'a benzer çizgiler görür de dehşetle geri kaçardı. Artık olmuyordu bu. Çocuğu daha çok sevmeye başladı.

Günler geçti. Her günün sonu Aksinya'nın göğsünü yakıcı bir duygu sarardı. Sevdiğinin ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu hatırladıkça duyduğu kaygı, zihnini iğne gibi deliyordu. Gece gündüz aklındaydı. Çalışırken biraz diniyor, gece olunca coşup taşıyordu. Yatakta çırpınıp dururdu o zaman, anlamsız hıçkırıklarla. Çocuğu uyandırmamak için elini ısırır, zihnindeki acıyı bedenindeki acıyla öldürmeye savaşırdı. Gözyaşlarını çocuğun bezlerine akıtır da düşünürdü, çocuksu gönlüyle: "Grişa'nın çocuğu... Onu ne çok özlediğimi Grişam da seziyordur elbet."

Böyle gecelerin sabahı, merhametsizce dövülmüş gibi uyanırdı. Bütün vücudu sancır, sanki damarlarında küçücük küçücük gümüşten çekiçler çarpardı. Şişkin dudaklarının kenarları kederle bükülü olurdu. Bu hasret dolu geceler Aksinya'yı yaşlandırdı.

Bir pazar günü Aksinya generalin kahvaltısını vermiş, merdivende oturuyordu. Kapıya bir kadının geldiğini gördü. Beyaz başörtüsünün altında gözleri bir garip tanıdıktı. Kadın kapıyı açtı, avluya girdi. Aksinya, Natalya'yı tanıyınca sapsarı kesildi. Ağır adımlarla onu karşılamaya gitti. Natalya'nın ayakkabıları toz içindeydi. Durdu. Nasırlı yayvan elleri iki yanına sarkık öyle, derin derin soludu. Sakat boynunu dik tutmaya çalıştı, yapamadı. Yan yan bakar gibiydi. Kupkuru dilini dudaklarının üstünde gezdirerek, "Seni görmeye geldim, Aksinya," dedi.

Aksinya hemen evin pencerelerine bir göz attı, hiçbir şey söylemeden hizmetkârlar bölümüne yollandı. Eteklerinin hışırtısı peşinden gelen Natalya'nın kulaklarında uğuldadı. "Kulaklarımda

bir şey var, sıcaktan olacak...” diye düşündü Natalya. Kafasının içi karmakarışık düşüncelerle doluydu.

Aksinya kapıyı kapadı, elleri önlüğünün altında, odanın ortasında durdu. Ve birden duruma hâkim oldu. Usulca, fısıldar gibi sordu:

“Niçin geldin?”

“Bir bardak su versene,” dedi Natalya, gözlerini odanın içinde gezdirerek.

Aksinya bekliyordu. Natalya güçlükle konuşmaya başladı:

“Kocamı elimden aldın... Ver Gregor’umu geri bana! Hayatımı mahvettin. Ne haldeyim, görüyorsun...”

“Kocanı istiyorsun, öyle mi?” Aksinya dişlerini gıcırdattı. Kelimeler taş üstüne düşen yağmur damlaları gibi keskin, serbest çıkıyordu ağzından. “Kocanı geri vereyim, ha? Kimden istiyorsun sen bunu? Niçin geldin buraya? Çok geç geldi aklına, çok geç!”

Acı acı gülerek, bütün vücudunu oynatıp kırıtarak doğruca gidip Natalya’nın karşısına dikildi. Düşmanının yüzüne bakarken pis pis sırıtıyordu. İşte, evli kadın! Bırakılmış ama. Ezilmiş, perişan olmuş... Aksinya ile Gregor’un arasına giren, onları ayıran kadın! Kendisi onca özlemiyle içini yiyip bitirirken bu, öbürü, bu Natalya, Gregor’u okşayıp seviyordu. Gülüyordu da ardından, şüphesiz. Onun, yani Aksinya’nın, yüzüstü bırakılmış, unutulmuş sevgilinin ardından.

“Benden onu bırakmamı istemeye geldin demek ki,” dedi, soluk soluğa. “Seni gidi çayır yılanı, seni! Gregor’u benden ilk alan sendin! Benimle yaşadığını biliyordun pekâlâ, niçin vardın ona? Ben yalnız kendimin olanı geri aldım. Benim o! Ondan çocuğum da var. Ama sen...”

Fırtına gibi bir nefretle Natalya’nın gözlerinin içine bakıyor, elini kolunu sallıyor, kelimeler ağzından coşkun sel gibi dökülüyordu.

“Grişa benimdir. Kimseye bırakmam onu. Grişa benim, benim!

Duydun mu? Benim! Defol haydi, utanmaz karı! Sen onun karısı değilsin. Bir çocuğu babasından etmeye mi geldin buraya? Niçin daha önce gelmedin, ha? Niçin daha önce gelmedin? Söylesene!"

Natalya yan yan peykeye gitti oturdu. Başını önüne eğip avuçlarını yüzüne kapadı.

"Sen de kocanı bırakıp kaçtın, bağırma öyle!" dedi.

"Grişa'dan başka kocam yok benim. Bütün yeryüzünde, hiçbir yerde, kimsem yok!" Aksinya'nın öfkesi nasıl boşalacağını bilmiyordu. Natalya'nın başörtüsü altından taşan bir tutam siyah saça gözü takıldı.

"O seni istiyor mu, bir kere?" diye sordu. "Şu kırık boynuna bak hele! Özlüyor mu seni sanıyorsun? Sen iyiyken bırakıp gitti, şimdi bu sakat halinle mi sana dönecek? Gregor'u bırakmayacağım! Başka da sözüm yok sana. Haydi, dışarı!"

Aksinya yuvasını yaman bir yırtıcılıkla savundu, geçmiş acıların intikamını yaman aldı. Az çarpık boynuna rağmen Natalya'nın eskisi kadar güzel olduğunu görmüştü. Yanakları, dudakları taptazeydi daha, zaman eli değmemiş. Oysa kendi gözlerinin çevresi hep kırışık dolu... Natalya'nın yüzünden!

"İstemekle onu geri alırım mı sandım sanki ben? Öyle mi sanıyorsun?" Natalya acıdan esriyen gözlerini kaldırdı baktı.

"Niye geldin öyleyse?"

"Dayanamadım. Hasretim iteledi."

Seslerden uyanan küçük kız yatağında kımıldadı, zırlamaya başladı. Anası kızını kucağına aldı, yüzünü pencereye dönüp oturdu. Bütün vücudu titreyen Natalya çocuğa baktı. Kupkuru bir kasılma boğazını sıkıştırdı, sıkıştırdı. Çocuğun yüzünde Gregor'un gözleri merakla ona bakıyordu.

Ağlaya ağlaya, sendeleyerek merdiven başına çıktı. Aksinya onu geçirmedi. Bir iki dakika sonra Şaşka odaya girdi.

"Kimdi o kadın?" diye sordu, yarı anlamış gibi.

"Bizim köyden biri."

Natalya Tatarsk yolunda birkaç kilometre yürüdükten sonra bir yaban dikeninin dibine çöktü. Kederinin ağırlığı altında ezik, hiçbir şey düşünmeden uzandı kaldı orda. Çocuğun yüzünden bakan gözler, Gregor'un huysuz kara gözleri, gözünün önünden gitmiyordu.

XX

Kör edici bir acı gibi canlıydı çarpışmadan sonraki o gece, Gregor'un aklından hiç çıkmadı. Güneş doğmadan az önce kendine geldi. Elleri sivri ekin dipleri arasında kımıldadı, başını dolduran acıyla inledi. Bir gayret elini kaldırdı, alnına götürdü. Saçı pıhtılaşmış kanla katılaşmıştı. Parmağı yarasına değdi. Kıpkızıl kor koymuşlardı sanki oraya. Dişlerini gıcırdatarak sırtüstü döndü. Tam tepesinde bir ağacın don çalmış yaprakları camsı hışırtılarla sallanıyordu. Dallar gökyüzünün lacivert derinliği önünde simsiyahtı. Aralarında parlak yıldızlar. Gregor gözlerini kırpmadan göğü seyretti. Yıldızlar saplarından sarkan bir acayip, mavi sarı meyvalardı.

Anladı başına geleni. Önü alınmaz, büyüyen bir korkuyla, dişlerini gıcırdatarak emekledi. Acı oynuyordu onunla, başüstü iteliyordu. Sürün sürün, çok uzun yol almış gibi geldi ona. Kendini zorladı, arkasına baktı. Ağaç elli adım ötede, simsiyahtı. Bir ara bir cesedin üstünden geçti, dirsekleri ölünün sert, çökük karnına gömüldü. Kan kaybından bitkindi. Kundakta çocuk gibi ağlıyordu. Kendini kaybetmemek için ağzına ıslak otlar alıp çiğnedi. Neden sonra, devrilmiş bir cephane arabasının az gerisinde, ayağa kalkabildi. Uzun bir süre durduğu yerde sallanarak ayakta tuttu kendini. Yürümeye başladı. Gücü yeniden geri gelir gibi oldu. Şimdi daha güvenle basıyordu yere. Büyük Ayı'ya bakıp yönünü kestirebildi. Doğuya gidiyordu.

Ormanın kenarında birden bir ses. Durdu.

"Dur, yoksa ateş ederim!"

Bir tabanca takırtısı. Sesin geldiği yere baktı. Orda çam ağacının altında biri.

“Kimsin sen?” diye sordu Gregor. Kendi sesine bir başkasının sesiymiş gibi kulak kabarttı.

“Rus musun? Hay Allah! Gel buraya!” Adam birden yere kaydı. Gregor yanına gitti.

“Eğilsene,” dedi adam.

“Eğilemem ki!”

“Niçin eğilemezsin?”

“Düşerim, bir daha kalkamam. Başımdan yaralıyım.”

“Hangi alaydansın?”

“On İkinci Don Kazak Alayı.”

“Hadi, yardım et bana biraz, Kazak!”

“Düşerim sonra, kumandanım,” dedi Gregor. Apoletlerinden adamın subay olduğunu anlamıştı.

“Bari şu elini uzatıver de...”

Gregor eğildi, subayın ayağa kalkmasına yardım etti. Birlikte yürüdüler. Subay her adımda Gregor’un koluna biraz daha abanıyordu. Bir dere yatağından çıkarlarken Gregor’un yakasından tuttu.

“Bırak beni, git sen. Yaram... Boydan boya karnımda...”

Burundan sıkmalı gözlüğünün arkasında yorgun gözleri parlıyordu. Sakalı da uzamıştı. Ardına kadar açtığı ağzından güçlükle soluyordu. Bayıldı. Gregor düşe kalka sürükledi adamı. İki kere elinden kaydırdı, bıraktı. Sonra döndü, yine kaldırdı. Ayakta uyur gibiydi, sendeleye sendeleye giderken.

Saat on birde karşılarına bir devriye çıktı. İkisini de aldılar, bir sağlık merkezine götürdüler.

Gregor ertesi gün gizlice ordan ayrıldı. Yola çıkınca sargısını başından attı, kendine gelmenin sevinci içinde, elinde kanlı sargı, yola koyuldu.

Alay karargâhına vardığında, kumandan, “Nerden çıktın sen?” diye hayretle sordu ona.

"Görevimin başına geldim, kumandanım," dedi Gregor.

Teğmenden ayrıldıktan sonra takım çavuşunu gördü.

"Atım... Nerde doru atım benim?"

"Yaşıyor, azizim. Avusturyalıları kovaladıktan sonra orda bulduk. Sana n'oldu? Biz seni de göğe uçtu sanmıştık."

"Biraz acele etmişsiniz," dedi Gregor, acı bir gülümsemeyle.

Alay emirler bildirisine şöyle yazıldı:

"Gregor Melekof. On İkinci Don Kazak Alayından. Dokuzuncu Hafif Süvari Alayı Kumandanı Yarbay Gustav Gresberg'i kurtardığı için onbaşılığa terfi etmiştir. Dördüncü sınıf Sen Jorj haçı verilmesi önerilmiştir."

Bölük iki gündür Kamenka-Strumilovo'daydı. Yeniden ileri yürüyüşe hazırlanıyordu. Gregor kendi takımındaki Kazakların konakladığı evi buldu, sonra atını görmeye gitti. Heybelere baktı. Havluların, bazı iç çamaşırlarının yerinde yeller esiyordu.

"Gözümün önünde çaldılar," dedi Mişa Koşevoy, suçlu suçlu. "Piyadeyi koydular buraya, herifler senin eşyaları yürüttüler."

"Ziyanı yok, kalsın onlarda, n'apalım! Başımın sargısını değiştirmeliyim ama..."

"Benim havlumu al."

O sırada Uryupin içeri girdi. Bir sundurmadaydılar. Gregor'la aralarında hiç kavga olmamış gibi elini uzattı.

"Merhaba, Melekof! Hayattasın demek hâlâ?"

"Aşağı yukarı."

"Başın kan içinde. Silsene şunu."

"Silerim, silerim. Sonra."

"Hele bir göreyim ne hale koymuşlar seni!" diye Uryupin Gregor'un başını zorla aşağı eğerek homurdandı.

"Niçin bıraktın saçını kessinler? Şu haline bak! Hekimlerden fayda gelmez insana oğlum, hiç umma. Ben iyi ederim seni."

Gregor'un cevabını beklemeden fişekliğinden bir mermi çıkardı, kurşununu söküp kara barutu avucuna döktü.

"Mişa, bana bir örümcek ağı bul!" diye buyurdu.

Koşevoy palasının ucuyla tavan kirişinden çekip aldığı bir parça örümcek ağını Uryupin'e uzattı. Uryupin aynı palayla biraz toprak kazdı, toprağı örümcek ağıyla ve barutla karıştırıp dişlerinin arasında bir güzel çiğnedi. Yapış yapış şeyi kanayan yaranın üstüne kapattı. Sonra gülümsedi.

"Üç günde bir şeyin kalmaz," dedi. "Ama ben burda seni iyi etmeye uğraşıyorum, sen az daha beni öldürecektin!"

"Bana baktığın için sağ olasın. Ama seni öldüreydim günahlarımdan hiç değilse biri eksilmiş olurdu."

"Amma da ahmak herifsin sen de be!"

"Öyleyimdir. Kafamda ne var kuzum?"

"Koca bir yarık. Artık hep hatırlarsın herifleri.""Hiç unutur muyum?"

"İstesen de unutamazsın. Bu Avusturyalılar kılıçlarını hiç bilemezler. Ömrünün sonuna kadar kalır artık o yara izi sende."

"Talihin varmış, Gregor, kılıç yandan geçmiş, yoksa elin toprağında yedi kat yerin dibindeydin şimdi," diye gülümsedi Mişa Koşevoy. "Kasketimi ne yapayım?" Gregor tepesi paralanmış, kana bulanmış kasketi şaşkın şaşkın çevirdi elinde. "At gitsin, boş ver!"

"Kayıntıya gelin, çocuklar, haydi!" diye birisi evden seslendi.

Dışarı çıkmak için döndüler. Gregor'un doru atı gözlerinin akını büyüte büyüte arkasından kişnedi.

"Seni pek özledi," dedi Koşevoy, başıyla atı gösterip. "Ağzına ot komadı. Kişnedi durdu."

Gregor, tutuk bir sesle, "Orda yerlerde sürünürken ben de hep ona seslendim," dedi. "Beni bırakıp gitmezdi, biliyordum. Başkası da onu kolay kolay yakalayamazdı."

"Doğru. Zorla tuttuk getirdik. Başına kement attık."

"İyi attır. Kardeşim Piyotra'nın." Yaşaran gözlerini göstermemek için sırtını döndü.

Eve girdiler. Ön odada Yegor Zarkof dolgun bir şilteye serilmiş uyuyordu. Odanın içindeki anlatılmaz karışıklıktan belliydi sahiplerinin nasıl alelacele toparlanıp gittikleri. Yerde birbirine karışmış kırık dökük eşya kalıntısı, yırtık kâğıtlar, kumaş parçaları, oyuncaklar, eski çizmeler, bal bulaşmış kitaplar, un döküntüsü...

Yemelyan Groşef ile Prokor Zikof odanın tam ortasında yer açmışlar, yemek yiyorlardı. Gregor'u gören Zikof'un dana gözleri az kaldı yerlerinden uğrayacaktı.

"Grişa, ulan! Nerden çıktın?" diye bağırdı.

"Öbür dünyadan, nerden olacak!"

"Koş biraz bir şey getir oğlana," dedi Uryupin, "Ne bakıyorsun öyle?"

"Hemen. Mutfak yandaki sokakta." Prokor ayağa kalktı, lokması ağzında, kapıya yürüdü, Gregor yorgun argın onun yerini aldı. "Son ne zaman yemek yedim, hatırlamıyorum," derken suçlu suçlu gülümsedi.

O sırada şehirden Üçüncü Kolordu birlikleri geçiyordu. Piyadeler, ardı arkası kesilmeyen ulaştırma kolları, süvariler... Hepsi yol ağızlarında birikmiş, yolları tıkamıştı. Yoldan geçen birliklerin gürültüsü kapalı kapıların ardından bile duyuluyordu. Prokor elinde bir kâse lahana çorbası, biraz kara buğday lapasıyla çabucak döndü.

"Lapayı nereye boşaltalım?"

Groşef, ne işe yaradığını bilemeden, yerden kulplu bir oturak aldı. "İşte," dedi, "bir kâse sana. Kulpu da var üstelik."

"Kâsen kokuyor be!" Prokor kaşlarını çattı.

"Aldırma, boşalt! Sonra paylaşırız."

Zikof lapayı oturağa boca etti. Ağır, yoğun lapa lök diye düştü kabın içine. Üzerine kehribar rengi yağ döküldü birkaç yol. Hem

yiyor, hem konuşuyorlardı. Bir ara Prokor, pantolonunun rengi kaçmış şeridi üstüne düşen bir yağ damlasını yalayarak, ağzı lapayla dolu dolu mırıldandı:

"Bizim evin yanında koşulu dağ topçusunun bir bataryası var. Atlarını doyuruyorlar. Astsubayları gazetede okumuş. Almanların müttefikleri yan çiziyor diyor."

Uryupin de, "Geç kaldın, Melekof, bu sabah teşekkür aldık," diye ağzını tıka basa doldurarak homurdandı.

"Kimden?"

"Tümen kumandanı, Macar süvarilerini püskürttük diye kendi geldi tebrik etti bizi. 'Kazaklar,' dedi, 'Çar ve vatan sizi unutmayacak!'"

Tam o sırada dışardan bir silah sesi duyuldu. Sonra bir daha. Ardından makineliler takırdadı. Kazaklar kaşıkları ellerinden atıp dışarı fırladılar. Tepede kuvvetli motorundan ürkünç sesler çıkan bir uçak dolanıyordu.

Uryupin, "Çitin altına yatın," diye bağırdı, "bomba atacaklar! Yanımızdaki evde bir batarya var. Biri gitsin Yegor'u kaldırsın. Yumuşak şiltede uyuma derdine geberecek enayi!"

"Tüfekleri getirin!"

Uryupin dikkatle nişan aldı, basamaklardan ateş etti.

Sokakta iki büklüm askerler koşuşuyordu. Yandaki avluda atlar kişnemeye başladı. Biri sert bir emir verdi. Gregor çitin üstünden ateş etti. Topçular bir topu acele sundurmanın altına soktular. Gözlerini kısıp göğün gözleri acıtan maviliğine, tepesinde kükreyen, dalışa geçen kuşa baktı Gregor. Tam o sırada bir şey düştü kuştan. Gün ışığında bir parıldadı.

Kulakları sağır eden bir çatırtı küçük evi taa kökünden sarstı. Merdivenin orda Kazaklar karmakarışık yere yuvarlandılar. Yan avluda can çekişen bir atın kişnemesi duyuldu. Çitten bu yana keskin kükürt kokulu bir duman boşandı.

Uryupin, "Yere yatın, yere!" diye haykırarak bir koşu basamaklardan indi. Gregor ardındaydı. Kendilerini parmaklığın

altına dar attılar. Uçak dönerken kanatlarından biri ışıldayıverdi. Sokaktan peşpeşe kurşun sesleri duyuluyordu. Gregor tam tüfeğin fişekliğine birkaç mermi sürmüştü, korkunç bir patlama onu çitten iki metre öteye fırlattı. Başına bir toprak külçesi çarptı, gözlerini tozla doldurup dağıldı.

Uryupin ayağa kaldırdı onu. Sol gözündeki keskin acıdan önce bir şey göremedi. Zor bela sağ gözünü açabildi sonra. Evin yarısının yerinde yeller esiyordu. Tuğlalar darmadağındı. Pembe bir toz bulutu oturmuştu yıkıntıların üstüne.

Gregor orda öyle kalakaldı. O sırada Yegor Zarkof sürüne sürüne merdivenin altından çıktı. Bütün yüzü koca bir çığlıktı sanki. Yuvalarından uğramış gözlerinden kanla karışık yaşlar akıyordu. Başı omuzlarının arasına gömülü. Kararan dudaklarını açmadan haykıra haykıra emekliyordu.

Kalçasından kopan bir bacağı bir parça deriyle bir parça yanık pantolon kumaşına takılmış, ardından sürükleniyordu. Öbür bacağı tam gitmişti. Dudaklarında ince, adeta çocuksu bir çığlıkla, avuçlarına basa basa, ağır ağır emekledi. Bağırması kesildi, yana yıkıldı. Yüzü katı, duygusuz, tuğla kırıkları ve at pisliği kaplı toprağa düştü. Kimse yanına gitmedi.

"Kaldırsanıza onu!" diye haykırdı Gregor, elini sol gözünün üstünden çekmeden.

Avluya piyadeler doluştu. Muharebe bölüğünün erlerini taşıyan bir araba durdu kapıda.

"Ne duruyorsunuz, devam edin yolunuza!" diye haykırdı yanlarından dörtnala geçen bir subay. İki kadınla, uzun siyah paltolu yaşlı bir adam koşup geldiler. Zarkof'un çevresini ufak bir kalabalık sardı. Gregor önündekileri iteleyip öne çıktı. Yegor daha soluk alıyordu. Ağlar gibi birtakım sesler çıkarıyor, korkunç titriyordu. Sapsarı alnında tespih tanesi gibi terler belirmişti.

"Kaldırsanıza çocuğu! Nesiniz siz be? Adam mısınız, iblis misiniz?"

"Ne bağırıyorsun öyle?" Uzun boylu bir piyade eri Gregor'u

tersledi. “Kaldırın onu, kaldırın onu! Nereye götürelim, kaldıralım da? Görmüyor musun, ölüyor!”

“İki bacağı birden gitmiş!”

“Ya kaybettiği kan?..”

“Sedyeciler de nerde kaldı?..”

“Onlar ne işe yarar ki zaten?”

“Kendinde daha.”

Uryupin arkadan Gregor’un omuzuna dokundu. “Kımıldatma yerinden,” diye fısıldadı. “Öbür yanına bir bak.”

Gregor’u kolundan tutup çekti. Kalabalığı iteleyip yol açtı. Gregor bakar bakmaz omuzlarını kısıp döndü, kapıya gitti. Zarkof’un karnının altında pembe-mavi renkte bağırsaklarının buharı tütüyordu. Dolaşık yığının ucu kumların, pisliklerin üstüne dökülmüştü. Kımıl kımıl oynayan, şişen bağırsaklar orda... Ölüme giden adamın eli yanında kalakalmıştı, toprağı tırmıklar gibi.

“Yüzünü örtün!” dedi birisi.

Birden Zarkof elinin üstünde doğruldu. Başını kürek kemiklerinin arasına vurana kadar geriye attı, kısık, korkunç bir sesle haykırdı:

“Kardeşler, öldürün beni! Kardeşler!.. Ne bakıyorsunuz öyle? Ah!.. Kardeşlerim, öldürün beniiii!”

XXI

Vagon usul usul sarsıldıkça tekerlerin takırtısı insana ninni gibi geliyordu. Lambadan düşen sarı ışığın altında boylu boyunca uzanmak, çizmesiz ayaklara serbestliğin tadını tattırmak, hiçbir sorumluluk hissetmemek, ne iyiydi! Hayatının tehlikede olmadığını bilmek, ölümün uzakta, çok uzakta kaldığını bilmek... Hele şu tekerlerin durmadan değişen takırtısı yok mu, kulağa ne hoş geliyordu! Her bir dönüş, lokomotifin her bir kükreyişi, cephe biraz daha geride. Uzandığı yerde kulaklarını dört açmış, sesleri dinliyordu Gregor. Çıplak ayaklarının baş parmaklarını oynat-

tıkça serincecik, tertemiz çarşafların içinde vücudu şenleniyordu. Sanki kirli bir kabuk atmıştı üzerinden, şimdi tertemizdi. Yeni bir hayata başlıyordu.

Sakin, uslu sevincini tek bozan şey sol gözündeki ağrıydı. Bazen diniyor, sonra birden geri gelerek gözünü yakıyor, sargının altında istese de istemese de gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Kamenka-Strumilovo sahra hastanesinde genç bir Yahudi hekim gözünü muayene etmiş, "Geri dönmen gerek," demişti, "gözün çok fena."

"Kaybeder miyim gözümü dersiniz?"

"Düşündüğün şeye bak!" diye gülümsemişti hekim, Gregor'un sesindeki açık korkuyu yakalayıp. "Ama baktırman gerekiyor. Belki ameliyat ederler. Petersburg'a, ya da Moskova'ya göndereceğiz seni. Korkma, gözün iyileşecek, görürsün bak!" Gregor'un omzuna vurmuş, dostça, koridora çıkarmıştı onu. Döndüğünde bir ameliyat için kollarını sıvıyordu.

Gregor bir süre aylak aylak bekledikten sonra kendini bir hastane treninde buldu. Günlerce yattı orda. Sükûneti dinledi, sevdi. Köhne lokomotif upuzun katarı çekmek için var gücünü harcıyordu. Moskova'ya gece vardılar. Ağır yaralıları sedyeyle taşıdılar. Yürüyebilenler, isimleri yazıldıktan sonra, peronda toplandı. Tren hekimi Gregor'u çağırdı, bir hastabakıcıya teslim etti. Nereye gideceğini de söyledi: Dr. Sinegiryof Göz Kliniği. Kolpaçni Sokağı.

"Eşyalarınız yanınızda mı?"

"Kazağın ne eşyası olur ki? Şu sırtlıkla, kaput işte!"

"Gelin benimle."

Hastabakıcı eteklerini hışırdata hışırdata öne geçti. Gregor da kararsız adımlarla ardından yürüdü. Bir faytona bindiler. Büyük şehrin gürültüsü, tramvay şangırtısı, elektriğin masmavi ışıyışı ezdi bitirdi Gregor'u. Arkasına yaslanıp kalabalık sokakları seyretti. Gözleri meraktan faltaşı gibi açılmıştı. Bir kadının huylandırıcı vücudunu yanında duymak da bir garipti zaten. Moskova'da sonbahar almış yürümüştü. Caddeler boyunca sıralanan ağaçların yaprakları sarı sarı parıldıyor, gece serinliği insanı az da olsa üşü-

tüyordu. Kaldırım taşları parıl parıldı. Yıldızlarda bir sonbahar ışıltısı, bir sonbahar soğukluğu. Şehrin ortasında ıssız bir yan sokağa saptılar. Nal sesleri kaldırım taşları üstünde yankılandı. Uzun, mavi kaputuna sarınmış arabacı yüksekte oturuyor, öne arkaya sallanarak dizginlerin ucuyla kısrağı ürkütüyordu. Gregor uzakta bir yerden trenlerin düdük sesini duydu. "Belki de Don'a kalkan bir tren," diye düşündü. Hasret içini yaktı.

"Uykun mu geldi?" diye sordu hastabakıcı.

"Hayır."

"Birazdan ordayız."

Bir parmaklığın demirleri arkasında bir gölün suları yağlı yağlı parıldıyordu. Küçük bir iskele, iskeleye bağlı bir sandal... Nemli bir rüzgâr esiyordu o yandan.

Gregor, "Suyu bile demir parmaklıklar arkasına almışlar burda... Bizim ırmağımız, Don gibi değil..." diye düşündü. Arabanın lastik tekerlekleri altında sonbahar yaprakları hışırdıyordu.

Üç katlı bir evin önünde durdular. Gregor arabadan atladı. Hastabakıcı, "Elini uzatsana," dedi. Gregor kadının yumuşacık elinden tutup inmesine yardım etti.

"Asker teri kokuyorsun," dedi kadın, usulca gülerek. Kapıya yürüdü, zili çaldı.

"Hemşiranım, sen de kal orda bir süre de gör bak ne kokuyorsun!" dedi Gregor, güç tuttu öfkesini.

Kapıyı bir kapıcı açtı. Yaldız parmaklıklı süslü bir merdivenden çıkıp birinci kata vardılar. Hastabakıcı bir zili daha çaldı. Beyaz önlüklü bir kadın Gregor'u içeri alıp sofada yuvarlak bir masanın başına oturttu. Hastabakıcı ona bir şeyler fısıldadı.

Dar uzun koridorun iki yanındaki kapılardan her birinden başka renk gözlüklü kafalar uzanıyordu.

Birkaç dakika sonra beyazlar içinde bir hademe geldi, Gregor'u aldı, götürdü banyoya soktu.

"Soyun!"

"O neden öyle?"

"Yıkanacaksın."

Gregor bir yandan soyunur, bir yandan hayretle banyoyu, buzlu camları gözden geçirirken, hademe suyu doldurdu, derecesine baktı. Gregor'a suya girmesini söyledi.

"Bu tekne bana yeter mi, yahu?.." dedi Gregor, şaşkın şaşkın. Kıllı esmer bacağını soktu suya.

Hademe iyice bir yıkanmasına yardım etti, sonra havlu, iç çamaşırı, külrengi kemerli bir sabahlık verdi ona.

"Urbalarım ne olacak?" diye hayretle sordu Gregor. "Burda bunları giyeceksin. Taburcu olduğunda urbalarını geri vereceğiz."

Gregor duvarda bir aynanın önünden geçerken kendini tanıyamadı. Uzun boyu, esmer yüzü, yanaklarında al lekeler, uzamaya yüz tutmuş bıyığı ve sakalıyla, sabahlığı, sargısının altından görünen siyah saçlarıyla eski Gregor Melekof'u ancak uzaktan andırıyordu. "Gençleştim be!" diye gülümsedi, hüzünle.

"Altıncı koğuş, sağda üçüncü kapı." Hademe ona yolu gösterdi.

Gregor küçük, beyaz odaya girerken hastane giysileri içinde, koyu renk gözlüklü bir papaz yerinden yarı doğruldu. "Yeni bir yatak komşusu mu? Ne iyi, sıkılmam artık! Saraisk'tenim ben," diye uzun uzun anlattı. Gregor'a iskemle uzattı.

Birkaç dakika sonra kocaman çirkin suratlı, şişman bir hemşire açtı kapıyı.

"Melekof, gözlerine bakacağız biraz," dedi, kalın, göğüsten gelen bir sesle. Gregor koridora çıkarken geçsin diye yana çekildi.

XXII

Ordu yüksek kumanda heyeti düşmanın savaş hattını çözmek, haberleşme ilişkilerini bozmak ve apansız saldırılarla kuvvetlerini dağıtmak amacıyla güneybatı cephesinde büyük bir süvari taarruzuna geçmeye karar verdi. Kumanda heyeti bu plana çok

önem veriyordu. Bölgeye büyük süvari birlikleri yığdı. Aralarında Yevgeni Listnitski'nin alayı da vardı. Taarruz 28 Ağustos'ta başlayacaktı, şiddetli yağmur yüzünden bir gün ertelendi.

Sabahın erken saatlerinde tümen geniş bir arazi üzerinde yayılarak hücuma hazırlandı.

Sekiz verst kadar tutan bir bölge boyunca sağ kanat piyadesi yalandan hücuma geçer gibi yaparak düşman ateşini üzerine çekti. Bir süvari tümeninin bazı birlikleri de aldatıcı bir yöne sevkedildi.

Listnitski'nin alayının önünde, göz alabildiğine, düşmandan eser yoktu. Bir verst kadar ötede boş siperler, onun da ötesinde, erken sabahın mavimsi sisinde dalgalanan çavdar tarlaları görünüyordu. Düşman taarruz hazırlığından haberdar olmuş olmalı, gece altı yedi verst geri çekilmiş, taarruza geçen birliklere göz açtırmamak için orda mitralyöz yuvaları bırakmıştı.

Ağır yağmur bulutları ardından güneş yükseliyordu. Bütün vadiyi açık sarı bir sis kaplamıştı. Taarruz emri geldi, alaylar ileri yürüyüşe geçtiler. Binlerce atın ayaklarından çıkan gümbürtü sanki yerin altından geliyordu. Listnitski atı dörtnala kalkmasın diye dizginleri sımsıkı kasmıştı. Bir verst ilerlediler, düzgün sıralar halinde ekin tarlalarının başına vardılar. Bel boyu çavdar, ayrık otu, başka bitkiler atlı birliklerin yürüyüşünü güçleştirdi. Önlerinde, alabildiğine, kızıl çavdar başakları. Arkada atların ayakları altında ezilmiş, yıkılmış ekin. Dört verst kadar yol aldıktan sonra hayvanlar tökezlenmeye, terlemeye başladı. Hâlâ düşman görünmüyordu. Listnitski göz ucuyla bölük kumandanına baktı. Adamın yüzünde korkunç bir çaresizlik okunuyordu.

Altı verst süren ağır yürüyüş atları yordu bitirdi. Bazısı yere yıkılıyor, en güçlüleri bile sendeliyordu. İlerleyebilmek için var güçlerini harcıyordu hayvanlar. Derken Avusturyalıların mitralyözleri çalışmaya başladı, gökten sağanak gibi mermi yağdı. En ön saftakiler sapır sapır döküldüler. İlk duraklayıp yüzgeri eden bir mızrak alayı oldu. Sonra bir Kazak alayı çözüldü, mitralyöz ateşi önünde çil yavrusu gibi dağıldı. Onca hazırlıkla girişilen parlak

taarruz kesin yenilgiyle sonuçlandı. Alaylardan bazısı adam ve hayvan mevcutlarının yarısını kaybetti. Yalnız Listnitski'nin alayından dört yüz Kazakla on altı subay ölmüş ya da yaralanmıştı.

Yevgeni'nin de atı öldü. Kendisi başından, bacağından yaralıydı. Bir başçavuş çabucak atından inip onu yerden kaldırdı, terkisine attı, doludizgin kaçtılar.

Tümenin kurmay başkanı, Golovaçef adında bir kurmay albay, taarruzun fotoğraflarını çekmişti. Yenilgiden sonra bir ara resimlerini subay arkadaşlarına gösteriyordu, birden yaralı bir teğmen suratına ilk yumruğu indirdi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ansızın Kazaklar Golovaçef'in üzerine çullandılar, hemen orda paraladılar. Cesediyle bir süre eğlendikten sonra yolun kenarında içi çamur dolu bir hendeğe attılar. O parlak taarruz da işte böyle sona erdi.

Yevgeni Varşova'da hastaneden babasına bir mektup yazarak izin aldığını, Yagodne'ye geleceğini bildirdi. Mektubu alan ihtiyar odasına kapandı, ertesi güne kadar çıkmadı. Sabah arabacı Nikitiç'e rahvan beygiri arabaya koşmasını buyurdu, kahvaltı etti. Viyeşenska'ya yola çıktı. Orda oğluna telgrafla dört yüz ruble ve kısa bir mektup yolladı.

Sevgili oğlum, savaşa katılmana çok sevindim. Soylu kişinin yeri saray değil, cephedir. Kudretlilerin önünde eğilmeyecek kadar namuslu ve akıllısın. Bizim ailede hiç öyle yapan çıkmamıştır. Bu nedenle büyükbaban gözden düşmüş, son günlerini İmparatorun kendisini bağışlamasını bile beklemeden, Yagodne'de geçirmişti. Kendini iyi kolla, Yevgeni, çabuk iyileşmeye bak. Senden başka kimsem yok dünyada, unutma. Halan selamlarını yolluyor. Kendime dair sana yazacağım yeni bir şey yok, nasıl yaşadığımı biliyorsun. Cephedeki duruma bir türlü akıl erdiremiyorum. Gerçekten, savaşı kaybeder miyiz dersin, Yevgeni? Seni büyük bir sabırsızlıkla bekliyorum.

Evet, yazmaya değer bir şey yoktu yaşlı Listnitski'nin hayatında. Hiç değişmesiz, eskisi gibi sürüp gidiyordu. İşçi gündelikleri

artmıştı yalnız. Bir de, içki bulmakta sıkıntı çekiyorlardı: Bey daha sık içer olmuştu. Her şeye sinirleniyor, her işte kusur buluyordu. Bir gün Aksinya'yı karşısına çağırıp söylendi:

"Doğru dürüst çalışmıyorsun, Aksinya. Niçin dün kahvaltı soğuk geldi? Fincanlar da iyi temizlenmemişti. Bak bir daha görürsem atarım seni işten, tembelliğe hiç gelemem, anlaşıldı mı?"

Aksinya dudaklarını büzdü, birden ağlamaya başladı.

"Nikolay Alekseyeviç!" diye haykırdı. "Kızım hasta. İzin verin de bakayım ona biraz! Yalnız bırakamıyorum."

"Niye? Nesi var çocuğun?"

"Boğulur gibi ikide bir soluğu kesiliyor."

"Ne? Kızıl olmasın sakın? Neden daha önce söylemedin be, aptal karı? Koş hemen, Nikitiç'e söyle, Viyeşenska'ya gitsin, hekim getirsin. Haydi, çabuk!"

Aksinya dışarı koştu. İhtiyar bir süre gümbür gümbür sesiyle sövüp saydı arkasından:

"Sersem karı! Ah, ah!"

Ertesi sabah Nikitiç hekimle çıkageldi. Adam ateşler içinde baygın yatan çocuğu muayene ettikten sonra Aksinya'nın sorularını cevapsız bırakıp doğru beyin yanına gitti. İhtiyar onu holde bekliyordu.

"Evet, nesi var çocuğun?" diye sordu, ötekinin selamını önemsemeden.

"Kızıl, efendim."

"İyileşecek mi? Ümit var mı?"

"Sanmam. Ölüyor çocuk. Yaşı ne ki daha?.."

"Haydi ordan, eşek!" diye kükredi Listnitski. Çılgına dönmüştü. "Ne diye hekim oldun sen? İyileştir çocuğu!" Kapıyı adamın suratına çarptı, salonda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya koyuldu.

Aksinya kapıyı vurup içeri girdi. "Hekim bey Viyeşenska'ya gitmek için at istiyor," dedi.

İhtiyar adam topukları üstünde döndü. "Sen eşşeğin biri olduğunu söyle ona! Söyle, çocuk iyileşmeden burdan ayrılmayacak. Bir oda verin, karnını doyurun!" Yumruğunu sıkmış, haykırıyordu. Pencereye gitti, bir süre parmaklarıyla camı tıkırdattı. Sonra oğlunun, dadısının kollarında çekilmiş bir fotoğrafına gözleri takıldı. İki adım geri çekildi, yeniden, tanıyamamış gibi, daha dikkatli baktı.

Çocuk hastalanınca Aksinya, Natalya'ya kötü davrandığı için Tanrı'nın kendisini cezalandırdığı kanısına varmıştı. Çocuğu ölecek korkusuyla kahroldu. Ordan oraya dolaşıp duruyor, ne yapsa çalışamıyordu. "Hayır, hayır, Tanrı almaz onu benden!" Çocuğun öleceğine inanmadan, var gücüyle inanmamaya çalışarak, Tanrı'dan merhamet diliyor, kızının hayatını bağışlaması için yalvarıyordu.

Kızcağız ateşten, hummadan eridi, çöktü. Mermerden yontulmuş gibi yatıyordu orda. Boğazında kırık dökük bitkin bir ağlama. Hekim, kızı günde dört muayeneden geçirdi. Sonra bir gece hizmetkârlar bölümünün basamaklarında durup sigarasını tüttürdü, güz yıldızlarının soğuk parıltısına daldı.

Aksinya yatağın başında diz çökerek bütün gece bekledi. Çocuğun çıkardığı hırıltılar yüreğini parçalıyordu.

"Anneciğim..." diye fısıldadı küçücük kavruk dudaklar.

"Küçüğüm benim, benim küçük kızım!" diye inledi Aksinya.

"Çiçeğim benim, gitme sen! Gitme, Tanyam benim! Bak, güzelim benim, aç küçücük gözlerini de bak bana. Geri gel!.. Kara gözlüm! Niçin, Tanrım, niçin?.."

Küçük kız arada bir kıpırdanıyor, kan çanağına dönmüş sarsak gözlerle anasını süzüyordu. Ana hemen dört elle sarılıyordu bu bakışa. İçine dönük, özlemli, kadere boynu eğik bir bakıştı.

Anasının kollarında öldü. Minicik ağzı son bir kez açıldı, ufak gövdesi sarsıldı, başı geriye düştü, anasının kolundan aşağı sarktı. O küçücük Melekof gözleri hayretle, yasla bakakaldı.

İhtiyar Şaşka gölün kenarındaki yaşlı kavağın altında küçük bir mezar kazdı, tabutu yüklenip götürdü, alelacele toprak attı üstüne. Sonra uzunca bir zaman Aksinya'nın balçık tümseğin

başından ayrılmasını bekledi. Sabrı tükenince kalktı, burnunu sümkürüp ahıra yollandı. Yemliklerden birinden bir şişe kolonya, bir şişe de mavi ispirto çıkardı, ikisini bir başka şişede karıştırdı, karışımı ışığa tutarak kendi kendine mırıldandı: "Hatırasına! Tanrı'nın cennet kapıları küçüğe açık olsun! Meleğimiz can verdi." Saf ispirtoyu dibine kadar içtikten sonra başını bir silkeledi, yumuşacık domates turşusunu dişleyip duygulu gözlerle şişeye baktı. "Unutma beni, küçüğüm, ben de seni unutmam," dedi. Ve ağlamaya başladı.

Üç hafta sonra Yevgeni Listnitski babasına bir telgraf göndererek yola çıktığını bildirdi. Onu karşılamak için istasyona üç atlı bir araba yolladılar, çiftlikte bir beklemedir aldı herkesi. Hindiler, kazlar kesildi, Şaşka bir de koyun kesip derisini yüzdü. Sanki sürüyle konuk gelecekti çiftliğe, öyle hazırlık yapılıyordu. Küçük bey gece çıkageldi. Dondurucu bir yağmur boşanıyor, lambalardan çayırlığa küçük, kaçamak ışınlar düşüyordu. Beygirler çıngıraklarını şıngırdatarak merdivenin önüne geldiler. Yevgeni sıcacık kaputunu Şaşka'ya fırlattı, azdan topallayarak, heyecan içinde, basamakları tırmandı. Babası onu karşılamaya koştu. Giderken, önüne çıkan iskemleler dört bir yana uçtu.

Aksinya yemek odasında sofrayı hazır ettikten sonra babayla oğulu çağırmaya gitti. Önce anahtar deliğinden bir baktı. İhtiyar oğlunu kucaklayıp omzundan öperken boynunun pörsümüş derisi titriyordu. Aksinya azıcık bekledi, sonra bir daha baktı. Bu sefer Yevgeni diz çökmüş, önüne kocaman bir harita sermişti. Listnitski, piposundan dumanlar savura savura, yumruğunun tersini bir iskemlenin arkalığına vuruyor, kızgın, bağırıyordu:

"Alekseyef mi? Olamaz! İnanmam!"

Yevgeni sükûnetle cevap vererek parmaklarını haritanın üstünde gezdirdi.

İhtiyar, "O halde kabahat başkumandanda," dedi, gür sesiyle. "İlerisini görmemişler. Bak, sana buna benzer bir tek misal vereyim: Rus-Japon savaşında. Dinle..."

Aksinya kapıyı tıkırdattı. İhtiyar dışarı çıktı. Heyecanlı ve neşeliydi, gözleri parlıyordu. Mahzenden bir gün önce çıkarttırdığı 1879'dan kalma bir şişe şarap açtı oğlunun şerefine. Aksinya onlara hizmet ederken sevinçli yüzlerine bakıyor, kendi yalnızlığı başına vuruyordu. Ağlamasız bir hasretle içi yırtılıyordu. Çocuğunun ölümünden sonra o kadar ağlamak istemiş, gözyaşları akmamıştı. Boğazına bir hıçkırık gelir dayanır, gözleri kuru kuru acırdı. Taş gibi kederinin altında ezildi kaldı. Bol bol uyuyordu. Üzüntüden kurtulmanın bir yolu. Fakat uykusunda bile çocuk onu çağırıyordu. Yanında, uykuda sanırdı kızını, döner hemen parmaklarını yastığa geçirirdi. Kulağında bir, "Ana, ana!" fısıltısı. Buz gibi dudaklarıyla, "Canım benim!" derdi çocuğuna Aksinya. Kasvetli gün ışığında bile bazen onu dizlerinde görür gibi olur, kıvırcık saçlarını okşamak için elini uzatırken kendine gelirdi.

Yagodne'ye vardığının üçüncü günü Yevgeni akşam geç vakte kadar Şaşka'yla ahırda oturdu, Don Kazaklarının eskiden sürdükleri serbest hayat üzerine ihtiyarın anlattığı basit hikâyeleri dinledi. Saat dokuzda yanından ayrıldı. Avluda rüzgâr vardı. Çamur ayak altında vıcık vıcıktı. Bulutların arasından genç, sarışın bir ay parçası başını uzattı. Yevgeni ay ışığında saatine bakıp hizmetkârlar bölümüne yöneldi. Basamaklara gelince durdu, bir sigara yaktı, bir dakika kadar düşündü, sonra omuzlarını silkip basamakları tırmanmaya başladı. Kapı mandalını usulca kaldırdı, kapıyı açtı, doğru Aksinya'nın odasına girdi. Orda bir kibrit çaktı.

"Kim o?" diye sordu Aksinya, battaniyeyi omuzlarına çekip.

"Benim, kim olacak?" dedi Listnitski.

"Bir dakika, giyineyim."

"Zahmet etme. Bir iki dakika kalacağım sadece." Kaputunu çıkarıp yatağın kenarına oturdu. "Demek kızın öldü, ha?"

"Öldü..." diye yüksek sesle yankıladı Aksinya onun sözünü.

"Epey değişmişsin. Çocuğun kaybı seni ne hale getirmiş, görüyorum. Ama bana sorarsan kendine boş yere eziyet ediyorsun. Geri getiremezsin ki onu! Gençsin de, daha çok çocuğun olur.

Kendini toparla artık. Her şeyini kaybetmedin ya? Daha uzun bir hayat var önünde."

Elini genç kadının eline bastırıp usulca, güvenilir bir tavırla okşamaya başladı. Sesinin kalın perdelerinde konuşuyordu. Derken bir fısıltıya döndü sesi. Aksinya'nın kendini tutmaya çalışarak ağladığını duyunca ıslak yanaklarından, gözlerinden öpmeye başladı.

Kadın yüreği acınmaya, iyiliğe zor dayanır. Çaresizliğin yükü altında şaşırmış kalmıştı Aksinya. Ne yaptığını bilmeden, ne zamandır uyanmamış duygularının olanca taşkınlığıyla, kendini ona verdi. Fakat hiç bilmediğince yıkıcı, kahredici, çıldırtıcı haz dalgası çekilmeye başlayınca kendine geldi, birden haykırdı. Aklını kaçırmışcasına, hiç de utanmadan, yarı çıplak odadan fırladı, merdiven başına çıktı. Yevgeni kaputunu omzuna atıp bir acele peşinden koştu. Oda kapısını açık bıraktı giderken. Evin terasına çıkan merdiveni tırmanırken kendi kendine sevinçle, hoşnutlukla gülümsüyordu.

Yatağına girdikten sonra yumuşak tombul göğsünü okşadı, hafifçe. "Namuslu bir adam olarak, bu yaptığım ayıp şey, ahlâksızlık," diye düşünüyordu. "Gregor... Komşumun hakkına tecavüz ettim. Ama cephede hayatımı tehlikeye atan ben değil miyim? Kurşun az yandan gidip beynimin içinden geçseydi şimdi mezarda solucanlara yem oluyordum. Böyle günlerde insan her dakikasını dolu dolu yaşamalı." Bir an düşüncelerinden dehşete kapıldı, sonra hücumun korkunç manzarası gözlerinin önüne yeniden geldi. Ölen atının üzerinden nasıl kalktığını, kurşunları yiyip yine nasıl düştüğünü hatırladı. Tam uyumak üzereyken, "Daha yarını var, bakalım," dedi kendi kendine. "Hele bir uyuyalım da şimdi..."

Ertesi sabah yemek odasında, Aksinya'yla yalnız kaldıklarında, yüzünde suçlu bir gülümsemeyle hemen üzerine vardı. Aksinya duvara yapıştı, ellerini uzatıp çılgınca fısıldadı:

"Çekil git, şeytan! Yaklaşma bana!"

Hayatın insanoğluna baş eğdirdiği kendi yasaları vardır. Üç gün sonra, gece, Yevgeni yine Aksinya'nın odasına gitti. Aksinya bu defa başından savmadı onu.

XXIII

Göz kliniğinin küçük bir bahçesi vardı. Moskova'nın dış mahallelerinde bunun gibi daha birçok kırpılmış tatsız bahçe vardır. Şehrin taşından, ağırlığından insanın üzerine sinen bezginliği gidermez hiçbiri. Bu bahçelere baktıkça insan ormanların vahşi özgürlüğünü hatırlar da özlemi daha bir keskinleşir, daha bir acı basar gönlüne.

Hastane bahçesine sonbahar gelip yerleşmişti. Patikalar tunç rengi, turuncu yapraklarla kaplıydı. Sabah kırağısı çiçekleri buruş buruş etmiş, çimleri yer yer sulak bir yeşile bulamıştı. Güneşli günlerde hastalar bahçede dolaşır, dindar Moskova'nın kilise çanlarını dinlerlerdi. Hava kötüyse –o yıl da çoktu öyle kötü havalar– odadan odaya giderler, ya da yataklarında sessizce uzanıp hem kendilerinin, hem başkalarının canını sıkarlardı.

Sivil hastalar çoğunluktaydı hastanede. Yaralı erleri hep bir odaya koymuşlardı. Beş kişiydiler: Jan Vareykis, uzun boylu, alyanaklı, mavi gözlü bir Letonyalı. İvan Vrublevski, yakışıklı bir genç süvari eri. Kozik adında Sibiryalı bir nişancı. Ufak tefek, huzursuz sarı yüzlü bir er, Burdin. Ve Gregor.

Akşam çayını içiyorlardı, bir ara zil çaldı. Gregor dışarı çıktı. Koridorda bir hastabakıcıyla uzun Kafkas paltolu iki kişi, bir adamın iki koluna girmişlerdi. Doğru istasyondan geliyor olmalı, adamın asker ceketi kir pas içinde, göğsü koyu koyu kan lekeleriyle kaplıydı. O gece ameliyat ettiler. Kısa bir hazırlıktan sonra –kaynatılan araçların şangırtısı taa koğuşlardan işitildi– yeni geleni ameliyat odasına soktular, çok geçmeden öbür hastaların kulağına hafiften bir ses çalındı. Cerrah şarapnalle parçalanmış bir gözün kalıntılarını ayıklarken adam kloroform altında şarkı söylüyor, anlaşılmaz bir dilde sövüp sayıyordu. Ameliyattan sonra öbür

askerlerin yanına getirip koydular. Kendine gelince Alman cephesinde yaralandığını, Çernikof nahiyesinden Ukraynalı bir mitralyözcü olduğunu açıkladı. Adı Garanza imiş. Gregor'a hemen kanı kaynadı. Yatakları yan yanaydı. Akşam muayenesinden sonra alçak sesle uzun uzun konuştular.

"Eh, Kazak, nasılsın bakalım?" İlk konuşan Garanza oldu.

"Bombok."

"Gözün gidiyor mu elden?"

"İğne yapıyorlar."

"Kaç tane yaptılar şimdiye kadar?"

"Daha on sekiz."

"Acıtıyor mu?"

"Hayır. İyi geliyor."

"Gözü bütün bütün çıkarsınlar daha iyi."

"Niçin yahu? Herkes mi tek gözlü olsun istiyorsun?"

"Öyle."

Gregor'un huysuz, zehir gibi komşusu hiçbir şeyden memnun değildi. Hükümete, savaşa, kendi kendine, hastane yemeğine, aşçıya, hekimlere, dilinin ucuna ne gelirse tümüne lânet okuyordu.

"Yani biz, mesela senle ben, niçin savaşa gideriz, ben onu bilmek isterim?" diyordu. "Herkes niçin gidiyorsa biz de onun için gideriz."

"Hayır, doğru dürüst cevap ver bana. Niçin?"

"Git karşımdan! Rahat bırak beni."

"Hah! Enayisin sen be! Bir kere de sana anlatmadan olmayacak, anlaşıldı. Her şeyi. Biz burcuvalar için savaşıyoruz, anladın mı, burcuvalar için! Burcuvalar kim, peki? Meyve ağaçlarına dadanan kuşlar!"

Bütün bunları bir bir açıkladı Gregor'a. Bir yandan da ağız dolusu sövüyordu.

"O kadar hızlı konuşma. O senin Ukraynalı dilinden pek çakmıyorum," diye Gregor arada bir sözünü keserdi.

"O kadar da hızlı konuşmuyorum, dostum. Sen Çar için savaştığını sanıyorsun ama Çar dediğin kimin nesi? Zorbanın biri, Çar. Çariçe desen, orospunun teki! Sırtımızda yük, ikisi de. Görmüyor musun, yahu? Savaşta zengin olan semirir, yoksul acından geberir. Anladın mı şimdi? Böyle bu! Fabrikatör kısmı burnunu votkadan ayırmaz, asker kısmı bitten başını alamaz. Kapitalist kârını alır, iç eder, işçi yalınayak gezer. Bizim düzen bu işte. İyi, Kazak, sen hizmet et daha onlara, çalış dur bakalım! Bir haç daha kazanırsın sonunda. Haç ki, ne haç! Tahtadan!"

Garanza Ukrayna ağzıyla konuşuyordu. Çok heyecanlanmazsa Rusça konuşmazdı. Ama iyi konuşuyordu Rusça'yı da, araya bol küfür katarak.

Gregor'un hiç bilmediği yeni gerçekleri serdi gözünün önüne. Savaşın gerçek nedenini anlattı, ceberrut hükümetle acı acı alay etti. Gregor itiraz edecek oldu, Garanza korkunç basit sorularla susturdu onu.

En korkuncu, Gregor ona hak vermeye başladı. Dediklerine karşı durmaya gücünün yetmediğini anladı ve dehşetle bir şeyin farkına vardı: Açıkgöz Ukraynalı yavaş yavaş, ama hiç aksatmadan kendisinin Çar, memleket, Kazakların askerlik görevi üzerine düşüncelerini bir bir paralayıp ayaklar altına alıyordu. Ukraynalı hastaneye geldikten bir ay sonra Gregor'un hayatını tutan ne varsa yıkıldı gitti. Savaşın korkunç günahı inandığı hayat düzenini için için yemiş, çürütmüş, iş son bir fiskeye kalmıştı. O da gelince, Gregor'un basit, dürüst aklı ayıverdi. Bir çıkar yol bulmaya, beladan kurtulmaya savaşıyordu zaten, kurtuluşu Garanza'nın söylediklerinde buldu.

Bir gece, geç vakit, yatağından kalkıp Garanza'yı uyandırdı. Ukraynalının yatağının ucuna oturdu. Eylül ayının yeşilsi ışığı giriyordu pencereden içeri. Garanza'nın yanakları derin çizgiler içinde, karanlıkta kalmıştı. Kara kara göz çukurlarında parıltılar vardı. Esnedi. Battaniyeyi bacaklarına sardı.

"Niye uyumuyorsun sen?" diye homurdandı.

"Uyku tutmuyor," dedi Gregor. "Söyle bana. Savaş bir kimse için iyi, bir başkası için kötüdür, değil mi?"

"Eee?" diye esnedi Ukraynalı.

"Dur yahu!" Gregor içi içini yiyerek fısıldadı: "Zenginler uğrunda ölüme sürükleniyoruz diyorsun. Peki, halk ne oluyor? Halk anlamıyor mu bunu? Halka bunu söyleyecek kimse çıkmaz mı? Kimse gidip de onlara, 'Kardeşler, siz işte bunun için ölüyorsunuz,' demez mi?"

"Nerde! Diyelim sen gittin konuştun. Burda sözümüzü kümese tıkılı kazlar gibi birbirimizin kulağına fısıldıyoruz. Git bağır bakalım ortalarda, bağırabiliyor musun? Kafana kurşunu yediğin gündür. Halk sağır, dilsiz! Bu savaş uyandıracak halkı. Gök gürültüsünün ardından yağmur gelir."

"Peki, ne yapmak gerek öyleyse? Sen onu söyle bana, yılan herif! Karmakarışık ettin kafamı be!"

"Kafan ne diyor ki sana?"

"Ben de bilmiyorum."

"Beni uçurumdan aşağı itmek isteyen kendisi yuvarlanacak uçuruma... Silahlarımızı üzerlerine çevirmeliyiz, hiç korkmadan. Halkı cehenneme sürenlere acımak yok!" Garanza yatağında doğruldu, dişlerini gıcırdatarak elini uzattı. "Büyük bir dalga gelecek, tümünü silip süpürecek!"

"Yani her şey altüst mü olmalı?"

"Evet! Hükümet paçavra gibi atılmalı bir yana. Ne zamandır halka çektirdiklerini burunlarından fitil fitil getireceğiz!"

"Hadi yeni bir hükümet kuruldu diyelim, savaşı n'apacaksın? Yine savaşır insanlar. Biz savaşmazsak bizim çocuklarımız savaşır. İnsanoğlu yüzyıllardır savaşıyor. Savaşı nasıl söküp atacaksın yeryüzünden?"

"Doğru, tarihin başından bu yana hep savaş var yeryüzünde. Asalak hükümetler iş başında kaldıkça öyle olacak. Bu iş böyle. Ama bütün hükümetler işçi hükümeti olsa, savaş mavaş

kalmaz hiç. Önce o lâzım. Olacak da! Görürsün! Almanların, Fransızların, bütün milletlerin başına işçi ve köylü hükümeti geçtiği zaman savaş konusu kalmayacak ki ortada! O zaman sınırlara paydos, öfkeye paydos. Bütün dünyada aynı güzel hayat olacak. Ah be!..” diye içini çekti Garanza. Bıyıklarını burdu. Tek gözü parıldaya parıldaya, düşdeymişçesine gülümsedi. “Grişa be, o günü görmek için kanımı damla damla akıtırdım, inan olsun! Öyle bir alev yakıyor ki yüreğimi!”

Gün doğana dek konuştular. Alacakaranlıkta Gregor tedirgin bir uykuya daldı.

Sabah konuşmalar ve bir ağlama sesiyle uyandı. İvan Vrublevski yüzünü yastığına gömmüş, burnunu çeke çeke ağlıyordu. Hastabakıcı, Jan Vareykis ve Kozik yanındaydılar...

“Niye ağlıyor bu böyle?” diye Burdin kafasını yorgandan dışarı uzatıp homurtulu bir sesle sordu.

Kozik, “Gözünü kırmış. Bardaktan almak istemiş, yere düşürmüş!” diye cevap verdi. Üzüleceğine, sevinmişti sanki.

Takma göz ticareti yapan Alman asıllı bir Rus, vatan sevgisinden, askerlere bedava takma göz veriyordu. Bir gün önce Vrublevski için şahane bir göz bulmuşlardı ondan. İncecik incecik işlenmişti. Kendi gözü gibi güzel, öyle de maviydi. O kadar ustaca yapılmıştı ki, dikkatle bakınca bile insan takma gözü asıl gözden ayıramıyordu. Vrublevski durmadan gülüyor, çocuklar gibi seviniyordu.

“Eve dönünce,” diyordu, “Her kızı kandırabilirim. Evlenirim, ancak ondan sonra gözümün birinin cam olduğunu söylerim.”

“Yapar da, ha! Kerata!” diye gülmüştü Burdin.

Şimdi de işte, bu aksilik, yakışıklı delikanlı tek gözle dönmek zorunda kalacaktı köyüne.

“Ağlama, bir yenisini verirler,” diye Gregor onu avutmaya çalıştı.

“Ne gözdü o ama! Bütün damarcıklar belliydi üstünde,” dedi Kozik, hayran hayran.

Kahvaltıdan sonra Vrublevski asistanla birlikte Almanın dükkânına gitti, adam ona yepyeni bir göz hediye etti.

"Almanlar Ruslardan daha iyi!" diye sevinçle kükredi Vrublevski. "Rus tüccarı, istediğin kadar yalvar, sana bokunu bile vermez. Oysa bu, bir kelime bile söylemeden çıkardı verdi yepyeni gözü, gördün mü?"

Eylül geçti. Günler... Sonu gelmemecesine. Cansıkıntısı. Sabah saat dokuzda hastalara çay, iki incecik dilim francala, tırnak boyu tereyağı verilirdi. Öğle yemeğinden aç kalkarlardı. Akşam yine çay. Yanında, değişiklik olsun diye, soğuk su. Asker koğuşunun hastaları sık sık değişiyordu. Önce Sibiryalı, sonra Litvanyalı gitti. Ekim sonunda Gregor'u taburcu ettiler.

Göz hekimi Gregor'un gözlerine baktı, iyi olduklarını bildirdi. Başka bir hastaneye gönderdiler onu. Başındaki yara durup dururken açılmış, cerahat bağlıyordu. Gregor, Garanza'yla vedalaşırken, "Bir daha karşılaşır mıyız acaba?" dedi.

"Dağ dağa kavuşmaz ama..."

"Ee, n'apalım! Ulan Hokol, sağ olasın, bi açtın ki gözümü! Şimdi anlıyorum her şeyi. Anlamak her zaman iyi değildir ya neyse."

"Alayına vardığında sana dediklerimi Kazaklara söylersin olmaz mı?"

"Söyleyeceğim."

"Günün birinde Çernikof nahiyesinde Grokovka'ya yolun düşerse çilingir Andrey Garanza'yı sor, görüşelim. Memnun olurum. Hadi hoşça kal, çocuk!"

Kucaklaştılar. Gregor tek gözlü, yüzü ağzından yanaklarına açılan hoş çizgilerle kırış kırış Ukraynalıyı epey bir zaman unutmadı.

Gittiği hastanede on gün kaldı. Kafasında bir yere varamamış bir dolu düşünce dolaşıyordu. Garanza'nın dedikleri, yakıcı bir zehir gibi, içine akmış, onu etkilemişti. Koğuşta öbür hastalarla

pek az görüşüyordu. Bütün hareketlerinde belli belirsiz bir tedirginlik vardı.

"Huzursuz bir delikanlı," demişti başhekim, daha ilk muayenede, Rus'a benzemeyen yüz çizgilerine bakıp.

İlk birkaç gün Gregor yüksek ateşle yattı, kulaklarının uğultusunu dinledi.

Derken bir olay oldu.

Çar ailesinden bir büyük kişi hastaneyi ziyarete geldi.

Sabah haberi alan hastane görevlileri ateş almış zahire ambarındaki fareler gibi telâşlandılar, gayrete geldiler. Yaralıların sargıları değiştirildi, yatak çarşafları yenilendi. Genç hekimlerden biri hastaneye gelen saygıdeğer konukla nasıl konuşacaklarını, sorularına nasıl karşılık vereceklerini hastalara öğretti. Telaş ve heyecan hastalara da geçmişti. Ziyaret saatine daha çok varken bazıları alçak sesle konuşmaya başladılar. Tam öğle üzeri, ön kapıda bir korna sesi işitildi, peşinde malûm memurlar ve subaylarla saygıdeğer konuk hastanenin kapısından içeri daldı.

Şakacılığıyla tanınan bir yaralı er, sonradan şunları anlattı: Saygıdeğer konuk yanındakilerle birlikte hastanenin önünde arabadan inince, Kızılhaç bayrağı rüzgârsız, sakin havaya rağmen birden deli gibi çırpınmaya başlamış. Yolun öbür yanındaki berber dükkânının tabelasında sırıtan kıvırcık saçlı züppe de yerlere kadar eğilip selam vermiş ziyaretçiye!

Saygıdeğer konuk koğuştan koğuşa giderek kendi gibilere özgü budalaca soruları peş peşe bir kez daha sıraladı. Yaralılar, gözleri faltaşı gibi açık, cevap vermeden önce genç hekimin dediklerini hatırladılar: "Tamamen, efendim"ler, "Katiyen, efendim"ler... Başhekim çatala tutulmuş çayır yılanı gibi ezilip büzülerek cevapları yorumlarken, Çarın yakını askerlere küçük ikonlar dağıtıyordu. Az sonra bu parlak üniformalar, pahalı kokular kafilesi Gregor'un yanına vardı. Gregor, yatağının başında, ayakta duruyordu. Tıraşı uzamış, yüzü lagar, gözleri çakmak çakmak. Köşeli elmacık kemikleri üzerinde esmer derisinin hafif titreyişinden belliydi heyecanlı olduğu.

"Şunlara bak!" diye içinden düşünüyordu. "Uğrunda köylerimizden alınıp ölümün kucağına fırlatıldığımız insanlar bunlar işte! Ah, namussuzlar! Lânet yağsın başınıza bin kere, e mi! Sırtımıza yapışmış bit bunlar. Bunlar için mi elâlemin ekinini ezdirdik atlarımıza? Bunlar için mi öldürdük onca adamı? Niçin otların üstünde süründüm de haykırdım o kadar? Niçindi o korku? Çoluğumuzdan çocuğumuzdan, evimizden barkımızdan söküp aldılar bizi, kışlalarda açlıktan geberttiler... Bir kere de siz gidin bakalım oralara, lanet olasıcalar! Bir kere de siz binin at sırtına, omuzda tüfek, koynunuzda bit. Yiyin o çürümüş ekmeği, o kurtlu eti de görelim!"

Maiyet subaylarının perdahlı yüzlerini tarayan gözleri bir süre sonra saygıdeğer konuğun inek gerdanı gibi sarkık yanakları üzerinde durdu.

"Bir Don Kazağı. Sen Jorj haçı almıştır," diye başhekim Gregor'u gösterip sırıttı. Sesinden, sanırdın nişanı kendi kazanmış.

"Hangi bölgeden?" diye sordu konuk. İkonu elinde hazır etti.

"Viyeşenska, efendim."

"Nasıl kazandın bu nişanı?"

Saygıdeğer konuğun boş gözlerinde can sıkıntısı, doygunluk çöreklenmişti. Mahsus, sol kaşını kaldıra kaldıra bakıyordu adama, yüzüne anlamlı bir ifade vermek için. Bir an, Gregor üşüdü, içinde bir şey kesilir gibi oldu. Hücuma giderken de kaç kere olmuştu. Dudaklarının bükülüp titremesini önleyemedi.

"Afedersiniz... Birden çok... Efen... bir ihtiyaç!" Bir yerinden kırılmış gibi sallandı, yatağın altını gösterdi.

Saygıdeğer konuğun sol kaşı biraz daha havalandı. Gregor'a uzanan, ikonu tutan eli havada dondu kaldı, huysuzlanan dudaklarında şapşal bir ifade belirdi. Yanındaki kır saçlı generale dönerek İngilizce bir şey sordu. Maiyetindekiler belli belirsiz sıkılmışlardı. Uzun boylu, omuzu apoletli bir subay beyaz eldivenli elini gözüne değdirdi, bir başkası başını önüne eğdi, bir üçüncüsü merakla yanındakinin yüzüne baktı.

Kır saçlı general saygıyla gülümseyerek saygıdeğer konuğa İngilizce bir şeyler söyledi. Saygıdeğer konuk lütfetti, ikonu Gregor'un eline sıkıştırdı. Hatta en yüksek şerefi de bahşetti ona: Omzuna dokundu.

Konuklar gittikten sonra Gregor yatağa çöktü, yüzünü yastığına gömdü, omuzları sarsıla sarsıla birkaç dakika kaldı öyle. Ağlıyor muydu, gülüyor muydu? Kim bilsin? Ama kalktığında gözleri kuruydu. Orası muhakkak. Hemen onu başhekimin odasına çağırdılar.

"Neydi o yaptığın? Eşek herif!" diye söze başladı hekim, sıçan rengi sakalını parmaklarının arasında sıkarak.

"Ben eşek değilim, yılan!" diye Gregor birden sert çıktı. Öfkeden alt çenesi titreyerek hekime doğru bir adım attı. "Cephede, cephede görmeli sizi!" Sonra kendini toparladı. "Taburcu edin beni, evime gideceğim," dedi, daha sakin bir sesle.

Hekim yazı masasının arkasına çekildi.

"Gönderelim, peki. Cehenneme kadar yolun var!" Sesi biraz yumuşamıştı.

Dudaklarında titrek bir gülümseme, gözleri pırıl pırıl, Gregor dışarı çıktı. Çarın yakınlarından birinin huzurunda bu akıl almaz, affedilmez davranışından ötürü üç gün istihkakı kesildi ama, fıtıktan mustarip yufka yürekli aşçıbaşıyla koğuştaki yoldaşları onu aç bırakmadılar.

XXIV

Kasımın dördünde Gregor kendi nahiyesinde istasyona en yakın Kazak köyü olan Nizni Yablonovski'ye vardı. Yagodne çiftliği birkaç kilometre ötedeydi. Yoldan aşağı vurdu yürüdü. Irmağın kıyısında, söğütlerin altında çocuklar türkü çığırışıyorlardı:

Parıldayan palalarla at koşturan kazaklar...

Çok iyi bildiği bu eski Kazak türküsünü duyunca Gregor'un içi burkuldu. Hasret birden gözlerini yaktı, göğsü sıkıştı. Bacalardan

yükselen acı tezek dumanını içine çeke çeke köyden geçti. Türkü peşini bırakmadı.

"Ben de söylerdim bu türküyü bir zamanlar. Şimdi ses mes kalmadı, hayat kırdı götürdü türküyü," diye düşünüyordu. "Bir başkasının karısıyla yaşa, evin köşen olmasın! Vahşi kurt gibi öyle..." Düzenli, yorgun adımlarla yürürken, yolundan saptırılmış hayatını düşünüp gülümsedi. Köyden çıktı. Tepede durdu, arkasına baktı. En sondaki kulübenin penceresinden idare lambasının sarı ışığı görünüyordu. İçerde, çıkrığın başında, yaşlı bir Kazak kadını.

Yolun kenarındaki ıslak, soğuk çimlere basa basa yürümeye devam etti. Geceyi bir küçük köyde geçirdi, ertesi sabah gün ışırken yola koyuldu. Akşam vakti Yagodne'ye vardı. Çitin üzerinden atladı. Ahırın önünden geçerken Şaşka'nın öksürdüğünü işitti. Durdu, seslendi:

"Şaşka, hey ihtiyar, uyuyor musun?"

"Dur bakayım, kim o? Sesini tanıyorum ya, kim?"

Kaputunu omuzlarına atmış çıktı Şaşka. "Hay Allah'ımın işleri! Grişa'ymış! Nerden çıktın sen be yahu?"

Kucaklaştılar. Şaşka, Gregor'un gözlerinin ta içine bakıp konuştu: "Gel içeri de bir sigara içelim seninle."

"Hayır, şimdi olmaz. Yarın gelirim. Hele bi..."

"Gel diyorum sana!"

Gregor isteksiz isteksiz peşinden yürüdü. İhtiyarın öksürüğü tutmuştu. Ranzaya oturdu.

"Demek, babacığım, hâlâ hayattasın sen, ha?"

"Çakı gibiyim valla. Sağlamım, sağlam!"

"Aksinya nasıl?"

"Aksinya mı? Çok şükür, iyidir."

İhtiyar şiddetle öksürdü. Öksürüğün, can sıkkınlığını örtmeye yaradığı Gregor'un gözünden kaçmadı.

"Tanya'yı nereye gömdünüz ki?"

"Bahçede, bir kavağın altına koduk."

"Ee, ne var ne yok? Ne haberler?"

"Şu öksürükten çekmediğim kalmadı, Grişa."

"Başka?"

"Hepimiz iyiyiz işte. Bey bir içiyor ki, sorma!"

"Aksinya nasıl?"

"Evde hizmet ediyor şimdi. Sigara içsene. Benim tütünü bir dene hele, iyidir benim tütünüm."

"Sigara içmek istemiyor canım. Sen şu dilinin altındakini söyle önce. Yoksa giderim, bak. Sanki..." Gregor döndü, tahta ranza altında gıcırdadı. "Sanki benden bir şey saklar gibi bir halin var. Hadi, söylesene be!"

"Söyleyeyim öyleyse. Susmaya gücüm yok, Grişa. Susmak da ayıp ya..."

"Söyle, öyleyse!" dedi Gregor. Elini ihtiyarın omzuna koydu, sırtını eğdi, bekledi.

"Koynunda yılan besliyormuşsun meğersem!" diye Şaşka birden haşin, cırlak bir sesle haykırdı. "Yılan besliyormuşsun! Yevgeni'yle yapmadığı kalmadı. Ne dersin buna? Ha?" İhtiyarın çenesinden aşağı bir yol yapışkan salya akıyordu. Çenesini sildi, elini pantolonuna kuruladı.

"Doğru mu bu söylediğin?"

"Kendi gözlerimle gördüm. Her gece Aksinya'nın yanına gidiyor. Şimdi de ordadır."

"Ya, demek öyle!" Gregor parmaklarını çıtlattı. Omuzlarını kambur yapıp uzun bir zaman durdu öyle. Yüzünün kasları oynuyordu. Kulakları uğulduyordu.

"Kadın kısmısı kedi gibidir," dedi Şaşka. "Kim okşarsa ona yanaşır. Güvenmeyeceksin kadın kısmısına, hiç güvenmeyeceksin!"

Bir sigara sarıp Gregor'a uzattı. "Tüttür!"

Gregor birkaç nefes çekti, sonra iki parmağı arasında ezdi sön-

dürdü sigarayı. Tek kelime söylemeden odadan çıktı. Hizmetkârlar bölümünün penceresi önünde durdu. Derin derin soluyordu. Pencereyi tıkırdatmak için birkaç kere elini kaldırdı, yapamadı. Eli yanına düştü. Neden sonra, önce hafiften, parmağıyla vurdu cama. Sonra birden sabırsızlandı, duvara yapışıp deli gibi yumruklamaya başladı. Pencere pervazı sarsılıp ses veriyor, cam gecenin mavi titrek ışığını yansıtıyordu.

Pencerede Aksinya'nın ürkek yüzü göründü. Kapı açıldı, Aksinya, Gregor'u görünce bir çığlık kopardı. Gregor kucakladı onu. Gözlerini gözlerine dikti.

"Öyle vuruyordun ki, korktum! Beklemiyordum seni canım..."

"Soğuktan dondum."

Gregor'un zangır zangır titrediğini fark etti Aksinya, oysa elleri ateş gibi yanıyordu. O da şaşkındı. Lambayı yaktı. Odanın içinde ordan oraya koşturdu durdu. Omuzlarında yumuşak, tüylü şalı. Sonunda ateşi yaktı.

"Hiç beklemiyordum seni. Son mektubun geleli o kadar çok oldu ki! Hiç gelmeyeceksin sandım. Son yazdığım mektubu aldın mı? Sana bir paket gönderecektim, bakalım mektup gelecek mi diye bekleyeyim dedim..."

Yan gözle ikide bir Gregor'a bakıyordu. Kırmızı dudaklarında donuk bir gülümseme vardı.

Gregor kaputunu çıkarmadan peykeye oturdu. Tıraşsız yanakları yanıyordu. Kaputun başlığından yüzüne koca bir gölge düşmüştü. Başlığı çözmeye başladı, onu bıraktı, tütün kesesine el attı, ceplerini karıştırıp sigara kâğıdı arandı. Sonsuz bir özlemle Aksinya'nın yüzünü inceledi.

Ne de güzelleşmişti! Güzel başını bir tutuşu vardı, eskisine benzemeyen, daha bir kendine güvenli... Yalnız saçının büyük, kabarık bukleleri, tıpkı eskisi. Gözleri de. Bu kahredici, yakıcı güzellik şimdi onun değildi demek? Baksana, genç beyin dostu olmuş!

"Oda hizmetçisine hiç benzemiyorsun, daha çok kalfa kadın gibi bir halin var," dedi.

Aksinya az bir şaşkınlıkla baktı ona, zorla güldü.

Gregor eşyalarını ardında sürüyerek kapıya yöneldi. "Nereye gidiyorsun?"

"Sigara içeceğim."

"Sana yumurta kızarttım."

"Birazdan dönerim."

Basamaklara çıkınca çantasını açtı, taa dipten, temiz bir gömleğin içinden, el basması bir mendil çıkardı. Mendili Zitomir'de bir Yahudi tacirden iki rubleye satın almış, onca zaman gözünün bebeği gibi saklamıştı. Arada sırada çıkarır, gökkuşağına çalan alacalı renklerine dalar giderdi. Önüne açtığında Aksinya'nın nasıl sevinçten uçacağını düşünürdü. Ne armağan ama! Varlıklı toprak sahibinin oğluyla nasıl boy ölçüşürsün? Kuru hıçkırıklar oturdu boğazına, ama direndi, tuttu kendini. Mendili yırttı parçaladı, basamağın altına sokuşturdu. Çantayı aralıktaki peykenin üstüne atarak odaya girdi.

"Otur, çizmelerini çıkarayım," dedi Aksinya.

Ne zamandır ağır işten uzak kalmış ak pak elleriyle Gregor'un kaba asker çizmelerini çıkarmaya uğraşırken birden dizüstü çöktü, uzun uzun, sessiz, ağladı. Gregor da bıraktı ağlasın, gönlü olana kadar.

"Neyin var? Sevinmedin mi beni gördüğüne?" diye sordu, sonunda.

Yatağa girer girmez uykuya daldı. Aksinya soyundu, üzerinde bir iç gömleğiyle merdiven başına çıktı. Orda, soğuk, çarpıcı rüzgârda, kuzey rüzgârının yaslı ezgisi altında, ıslak sütuna sarıldı, durdu. Gün ağarana kadar yerinden kıpırdamadı.

Sabah olunca Gregor kaputunu omuzlarına atıp eve gitti. İhtiyar bey üzerinde bir kürk ceket, başında sarı astragan kalpakla merdiven başında duruyordu.

"Bak hele, Sen Jorj şövalyesi gelmiş! Tam bir erkek olmuşsun, dostum!" Gregor'a bir selam çakıp elini uzattı.

"Çok kalacak mısın?"

"İki hafta, efendi hazretleri."

"Kızını gömdük. Yazık oldu... Yazık..."

Gregor susuyordu. Yevgeni eldivenlerini eline geçirerek merdiven başına çıktı.

"Aa, Gregor burda! Nerden geldin?"

Gregor'un gözleri kısıldı ama, gülümsedi.

"Moskova'dan. İzinliyim."

"Gözünden yaralanmıştın, değil mi?"

"Evet."

"Duymuştum. Nasıl da gözüpek bir delikanlı oldu çıktı değil mi baba?"

Gregor'a bakıp başını salladı. Ahırdan yana döndü, arabacıya seslendi:

"Beygir hazır mı, Nikitiç?"

Nikitiç yine öyle kasıla kasıla beygirin koşumunu bitirdi. Gregor'a düşmanca bakıp yaşlı, sarsak hayvanı merdivenin oraya getirdi. Ayaz bağlamış toprak, arabanın tekerlekleri altında kırılıp dökülüyordu.

"Sizi ben götüreyim, beyim. Eski günleri hatırladım da şimdi!" diye Gregor Yevgeni'ye dönüp yalvarırcasına gülümsedi.

"Zavallı, bir şeyden habersiz," diye düşündü Yevgeni. Kendinden memnun, gülümsedi o da. Burundan sıkmalı gözlüğünün ardında gözleri parıldadı.

"Pekâlâ, atla bakalım."

"Ne? Daha yeni geldin, genç karını yine mi yalnız bırakıyorsun?" diye ihtiyar Listnitski iyilikle gülümsedi.

Gregor güldü: "Karı dediğin ayı mı? Ormana kaçacak değil ya!"

Sürücü yerine tırmandı, kamçıyı peykenin altına soktu, dizginleri elinde topladı.

"Eeeh, bakın şimdi nasıl süreceğim sizi, Yevgeni Nikoloyeviç!" dedi.

"İyi sür, bahşişini alırsın!"

"Ben hayatımdan memnunum, beyim... Allah sizden razı olsun, Aksinya'yı aç komadınız... benim Aksinya'yı... evinde barkında..."

Gregor'un sesi birden kırıldı. Teğmenin içine belli belirsiz, tatsız bir kuşku girdi. "Biliyor olmasın sakın? Tabii bilmiyor! Nasıl öğrenmiş olabilir ki?" Arkasına yaslandı, bir sigara yaktı.

"Geç kalmayın!" diye bağırdı ihtiyar Listnitski arkalarından.

Tekerleklerden havaya iğne iğne kar tozu savruldu.

Gregor dizginleri çekiştirip beygiri olanca hızıyla sürmeye başladı. On beş dakikaya varmadan tepeyi aşmışlardı. Ev de artık görünmüyordu. İlk karşılarına çıkan yarda Gregor arabadan atladı, peykenin altında duran kamçıyı çekti aldı.

"Ne yapıyorsun?" Yevgeni kaşlarını çattı.

"Şimdi görürsün n'aptığımı!"

Kamçı havada uçarak korkunç bir güçte Yegeni'nin suratına indi. Sonra Gregor kamçıyı ipinden tutup sopasıyla yüzüne yüzüne, kollarına vurmaya başladı. Kendini toparlamasına hiç fırsat vermedi. Burundan sıkmalı gözlüğünden fırlayan bir cam parçası teğmenin kaşının üstünü paraladı, ordan gözlerin içine akan ince bir kan çizgisi belirdi. İlkin ellerini yüzüne kapatıp korunmaya çalışıyordu, yediği darbeler gitgide sıklaşmaya başlayınca ayağa fırladı, yüzü kandan, öfkeden allak bullak, kendini savunmaya çalıştı. Gregor geri geri çekilip bileğine indirdiği bir darbeyle kolunu tutmaz hale getirdi.

"Bu Aksinya için! Bu benim için! Bu Aksinya için! Yine Aksinya için! Bu da benim için!"

Kamçı savruldukça havayı yırtıyor, yumruklar, tokatlar indikleri yerde yumuşak bir ses çıkararak birbirini kovalıyordu. Gregor subayı yolun sert oyukları üstüne fırlattı bir ara, çizmelerinin nal-

çalı topuklarıyla hayvan döver gibi dövmeye başladı. Daha fazlasına gücü kalmayınca arabaya atladı, deliler gibi gerisin geri çiftliğe sürdü hayvanı. Arabayı kapıda bıraktı, kamçı elinde, kaputunun etekleri ayağına dolana dolana hizmetkârlar bölümüne daldı.

Kapının şiddetle açıldığını duyan Aksinya başını çevirdi.

"Seni yılan, seni! Kancık!" Kamçı havada bir ıslık çalıp genç kadının yüzüne sarıldı.

Gregor soluk soluğa avluya koştu. Şaşka'nın sorduklarına aldırmadan çiftlikten ayrıldı. Bir buçuk kilometre kadar gitmişti, Aksinya soluk soluğa peşinden yetişti. Bir süre sessizce yürüdü yanında. Arada bir yeninden tutup çekiyordu. Yolun çatal yaptığı yerde uzaktan, garip bir sesle konuştu.

"Gregor, bağışla beni!"

Gregor dişlerini gösterip kamburunu çıkardı, kaputunun yakasını kaldırdı, devam etti yoluna.

Aksinya haçın orda durup kaldı. Gregor bir kere olsun arkasına dönüp bakmadı. Kadının ona uzanan elini görmedi.

Tatarsk'ın berisindeki tepeye vardığında kamçıyı hâlâ elinde tuttuğunu gördü. Onu bir yana atıp bayır aşağı indi. Pencerelerde onu gözleyen şaşkın yüzler görünüyordu. O geçerken kadınlar önünde eğildiler.

Kendi avlusunun kapısında ince uzun, kara gözlü bir dilber onu karşılamaya koştu. Kollarını boynuna dolayıp yüzünü göğsüne gömdü, Gregor ellerini kızın yanaklarına bastırıp başını kaldırınca, Dunya'yı tanıdı.

Pantaleymon Prokofiyeviç aksak ayağıyla pat küt merdivenden iniyordu. Kulübede anasının hıçkıra hıçkıra ağladığını işitti. Sol koluyla babasını kucakladı. Dunya öbür elini öpüyordu.

Basamakların bildik, güven dolu gıcırtısı. Gregor kendini merdiven başında buldu. Yaşlı anası bir genç kız çevikliğiyle koştu geldi, kaputun yakalarını gözyaşlarıyla ıslatarak oğlunu kucakladı. Sımsıkı, hiç bırakmamacasına. Kendi kendine bir ana dili mırıl-

danıyordu. Karmakarışık, söze gelmez bir şeyler. Solgun yüzlü Natalya düşmemek için kapıya tutunmuştu. Gregor'un acele, dalgın bakışını görünce, birden acı bir gülümsemeyle yere yıkıldı.O gece Pantaleymon yatakta dirseğiyle karısının böğrünü dürtüp kulağına fısıldadı:

"Gürültü çıkarmadan git bak bakalım birlikte mi yatıyorlar."

"Yataklarını karyolaya serdim."

"Sen git bi bak. Hadi!" İlyinişna yataktan kalktı, gitti konuk odasına açılan kapının çatlağından içeri baktı.

"Birlikteler," dedi, döndüğünde.

"İyi. Tanrı'ya şükürler olsun, şükürler olsun!" diye dirseği üstünde doğrulup haç çıkararak ağlamaklı ağlamaklı fısıldadı ihtiyar.

BİRİNCİ CİLDİN SONU